ESMÂÜ'L HÜSNÂ ŞERHİ

Ali Osman TATLISU

BAŞAK

بسم الله الرحمن الرحيم
إنه من سليمان
١٣٤٢

ESMÂÜ'L HÜSNA ŞERHİ

Allah'ın,
gönülleri açan,
fikirleri nurlandıran
doksandokuz ismi.

Yazan
Ali Osman TATLISU
Fatih Dersiâmlarından
Eski Beyoğlu Müftüsü

GENEL DAĞITIM / **İSTANBUL DAĞITIM**
Çatalçeşme Sok. No:50
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 0212 - 511 25 04

ALİ OSMAN TATLISU : 1887'de Eskişehir' de doğmuştur. Veziroğullarından Hacı Mehmet efendinin torunu, Hasan Hocanın oğludur. Bursa'da ve İstanbul'da zamanın tanınmış âlimlerinden tahsil görüp Medreset-ül Kuzat'tan mezun olmuş, Eskişehir Darülhilâfe Medresesi Müdürü iken Yunanlılara esir düşmüş, yurda döndükten sonra Eskişehir Müftülüğünde ve İstanbul Beyoğlu Müftülüğünde bulunmuştur. 29 Mayıs 1950'de İstanbul'da vefat etmiş olup kabri Edirnekapı'dadır.

Bu eser:
Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere Heyetince İncelenerek verilen 8-12-1949 tarih ve 13204-275 sayılı kararda beğenilmiş ve yayınlanmasının faydalı olacağı tasdik edilmiştir.

ÖNSÖZ

Allah adiyle andığımız büyük zât, bu muazzam varlığı yaratan, tutan, her lâhza görüp gözeten zâttır. Hudutsuz kudret sâhibidir, isterse yaratılmışların daha nice benzerlerini de vücûda getirir; yine de kudretinden bir zerre eksilmez. O, Rabbü'l-Âlemin olmakla beraber kendisiyle âşinalığı olan kullarına bilhassa öyle lûtufları, öyle ikramları vardır ki, bunları söylemeğe ve saymağa kimsenin gücü yetişmez. Bu sebepten bir insan için mümkün olabilen en büyük kazanç, O'nu tanımak ve en büyük kayıp da, O'ndan gaflet hâlinde bulunmaktır.

Farzedelim: Görgüsü, bilgisi geniş, servet ve sâmânı bol, hatır ve nüfuzu geçerli, ayni zamanda cömert, kibar, zarif, merhametli bir zât vardır ki, herkes, onun değil öyle dâire-i sohbetine girmek, yolda, belde şöyle bir iltifâtına nâil olmayı bile bir şeref biliyor; bundan dolayı bir zevk ve iftihar duyuyor, O'nun dostluğunu kazanmak için büyük fedakârlıklara katlanmayı göze kestiriyor... Bu dostluğu kazandığımızı kabul edelim. Acaba bununla, isteklerimiz için başka dost aramak ihtiyacından kurtulabilecek miyiz? İnsanın bedenine, kalbine, rûhuna âit o kadar çeşitli hâcetleri vardır ki, bunlar zaman ile berâber mütemâdiyen değişiyor ve ardı arası kesilmeden teselsül edip gidiyor.

Pek açık bir hakikattir ki, böyle her an yenilenip duran bu sayısız hâcetleri bitirmeğe Allâhu Zü'l-Celâl teâlâ ve tekaddes Hazretlerinden başka kimse muktedir değildir. O Allah ki, doğrulup gelenlere rahmet kapısı açıktır. Kapısında perdeci-

si, yanına varmak için mabeyincisi yoktur. Dilekler çoğaldıkça, ihsânı, keremi çoğalan; hâcetler artıkça in'âmı, fazlı artan; maddî, mânevi her çeşit ni'metin büyüğünü, küçüğünü mahlûkâtına ulaşturan ve onları her türlü zarar ve ziyandan koruyan ancak O'dur. O halde asıl öğrenilecek ve dostluğu kazanılacak olan zât ancak Allâhu teâlâ'dır. O'nun dostluğunu kazanmak, her şeyi kazanmak demektir. Fakat, Allah'tan başka her şeyi kazanmak aslında hiçbir şey kazanmamaktır. Allah'ın rızâsına ermek, kendisini tanımak ve irâdelerine itaat etmekle elde edilir. Allah'ı tanımak, bir insan için mümkün olabilen en yüksek bir şeref, irâdelerine itaat etmek en yüksek bir kazançtır. Dürüst bir Allah bilgisi, insanı kendi zihin âleminde bütün evham ve hayâlâttan, her çeşit hurâfelerden, bâtıl faraziyelerden kurtarır. Allah'ın buyruklarına itaat etmek de, insanın hakîki saadet ve bahtiyarlığını vücuda getirir, onu rûhan, cismen temizler ve yükseltir, Allah'ın muhabbetine lâyık bir hale getirir. Hakikaten Allah, insanı mükellef tutmakla ona nekadar parlak bir şeref vermiş ve onu ne kadar yükseltmiştir. Bu sâyededir ki, insan mâsivâya tapmaktan, canlı cansız her hangi bir kuvvet karşısında korkup titremekten, göz yaşları dökerek onlardan beyhûde merhamet dilenmekten kurtulmuş ve bir hamlede bütün kâinatı geçerek, yalnız Allah'tan korkmak, yalnız Allah'ı sevmek ve yalnız Allah'a kul olmak gibi tam ve hakîki bir hürriyete ulaşmıştır.

Allâhu teâlâ Hazretlerini insan tâkatının erişebileceği en ileri bir mertebede öğreten ve O'nun hakkında en gerçek duyguları veren ve irâdelerini bildiren biricik din, İslâm dinidir. İslâm güneşi, bulutsuz semâlarda bol ziyâsiyle hiç batmadan parlayıp dururken, beşeriyyetin bedbaht olmasına hiç bir sebep yoktur. Yalnız o nûra karşı gözlerini ve gönüllerini sımsıkı tıkamasalar! İslâm Dini, Allahu teâlâ'nın Kur'ân'da ve

hadîste gelmiş isimlerini, sıfatlarını öğreterek O'nu tanıtıyor, hadsiz hesapsız nîmetlerini, lûtuflarını sayarak sevdiriyor, bu nîmetleri iyi kullanarak arttırma ve ebedîleştirme yollarını gösteriyor, kötü kullanarak mahrumiyete uğramaktan korkutuyor.

Bugün dünya yüzündeki insanları, (Allah bilgisi) husûsunda üç sınıfa ayırmak mümkündür:

1 - Tam ve gerçek bir bilgi edinenler: Gerçek bir duygu ile Allah'a inanan en kıymetli insanlardır. Çünkü her şeyde hakkaniyyetten ayrılmaz, kimseye kötülük etmez, bilâkis herkese iyilik etmeye çalışır, ne kadar büyük olursa olsun insana tapmaz, herkesi kardeş bilir, kimseye boyun eğmez, yalan söylemez, gönlü ferahtır, dünya hırsı ile gözleri kararmaz, doğru yoldan ayrılmazlar...

Ah!.. Bütün insanlar, o hakîkatlar hakîkatı yüce varlığı böylece öğrenebilselerdi. O zaman birbirlerini ne kadar sevecekler, birbirleriyle boğuşmaktan ne kadar nefret edeceklerdi!...

2 - Bütün bütün varlığını inkâr edenler: Allah'ın varlığını inkâr etmek, riyâzî bir düsturu inkâr etmek kadar saçma ve hezeyanken, (bilgi devri) diye öğünüp durduğumuz bu zamanda bile şirk ile inkâr, beşeriyyetin ötedenberi kanayan bir yarası olmakta devam etmektedir. Ne gariptir ki, bu münkirlerin çoğu, güzel eserlerin hayrânı ve meselâ mâhirâne çizilmiş bir tabloyu görünce:

- Efendim hârika, hârika!... diye ressamını alkışladıkları halde, bu küçücük dünyâda milyarlarca tablo gösteren o büyük kudret sâhibine karşı gaflet içinde bulunuyorlar. Bu hâle insanlık nâmına derin bir acı duymamak kâbil değildir.

3 - Varlığına inandıkları halde, bilerek veya bilmeyerek

O'nu şânına yaraşmayacak sûrette vasıflayanlar: Nice insanlar da vardır ki, Allah'ın varlığına inandıkları halde O'na şirk koşmaktan, yâni her hangi bir mahlûka ulûhiyyet pâyesi vermekten, veya ulûhiyyete mahsus sıfatlardan her hangi birinde Allah'a bir denk veya bir ortak olabileceğini düşünmekten veya mahlûka ait herhangi bir sıfatı Hâlık'a isnad etmekten kurtulamamışlardır. Bu sınıftan insanlar daha çok görülmektedir. Bir taraftan da dünyânın herhangi bir noktasında beliren ve korkunç bir fikir hastalığı demek olan (münkirlik), bir kolera salgını gibi insanlar arasında yayılmaktadır.

Esâsen insanın, kendini yaratan zât hakkında dürüst bir bilgi edinememesi çok hazin bir boşluktur. Bu bilgisizliği gidermek için Allahu teâlâ'nın isimlerini ve sıfatlarını öğrenmek îcâbeder. Aczime bakmıyarak, vatandaşlarıma bu noktadan bir hizmet yapmak istedim. Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi adiyle, Tanrı'nın doksan dokuz ismini bildiren meşhur hadîs-i şerîfi şerh etmek suretiyle yazdım. Sözlerimde ilmî ıstılahata dalmamağa, felsefî nazariyelere girmemeğe gayret ederek, elimden geldiği kadar sâde ve açık ifâdelerle hitap etmeğe çalıştım.

Ümit ederim ki, bu doksandokuz nur kaynağı bir gönüle açılınca, orada Allah bilgisini gölgeleyen şirk ve inkâr bulutları dağılır.. hakikatlar sezilir.. emniyet ve ferahlık nurları serpilir.

Tevfik ve hidâyet ancak Allah'tandır.

Fâtih Dersiâmlarından
ESKİŞEHİRLİ
ALİ OSMAN TATLISU

Bismillâhirrahmanirrahim

ALLAH'A HAMD Ü SENÂ VE YALVARMA:

İlâhî!

Hamd ü senâlar, minnet ve şükranlar, takdisler, ta'zimler, tebciller ancak Sana'dır. Sayısız ni'metlerinin içinde bulunuyoruz. Bu ni'metlerinin en büyüklerinden olmak üzere, gönüllerimize bir nûr verdin ki, biz o nûr ile Sen'i biliyor ve Sen'den başka aslâ bir mabud tanımıyoruz.

Kalbimizi bu nûrdan ayırma!

Sevdiğin ve her hareketinden hoşnut olduğun ve insanlık için mutlak bir halâskâr olarak yarattığın Fahr-i Kâinât aleyhi ekmelü's-salavâti ve't-teslîmât Muhammed b. Abdullâh b. Abdü'l Muttalib b. Hâşim Hazretlerinin da'vetini kabûl edip, emrinle açtığı cadde üzerinde yürüyenlerden ettin. Bu en büyük şerefle iftihar ediyoruz.

Ayağımızı bu caddeden kaydırma!

Yâ Râb!

Âlemler durdukça her türlü salât ü selâm, rızâ yollarının kılavuzu, maddî ma'nevî kazançlarımızın kaynağı, dileklerimizin kapısı, dertlerimizin tabîbi olan o mübeccel, muazzam, mükerrem Rasûlünün... Âl ü Ashâbının üzerine olsun.

KİTABIMIZIN MEVZUU VE YAZILIŞ TARZI:

Kitabımızın mevzuu, Ebû Hüreyre - Allah ondan râzı ol-

sun - rivâyetiyle gelen ve sonunda Tanrı'nın **Esmâü'l-Hüsnâ**'dan doksandokuz ismini bildiren sahih hadîstir.

Yazılış tarzı: Evvelâ hadîsin metni ve mânası yazılacak, doksan dokuz isminden her birinin ma'nâsı kısaca kaydedilecektir. Sonra bu ma'nâ bazı mertebe tefsîr edilerek, bu tefsîre göre bir kul için gereken şey bildirilmeye çalışılacaktır. Güttüğüm gâyeye ulaşmamı yalnız Allah'dan dilerim

ESMÂÜ'L-HÜSNÂ NE DEMEKTİR?

Esmâ, ismin cem'idir. Hüsnâ kelimesi de en güzel ma'nâsına tafdil sîgasıdır. Terkîbin ma'nâsı: En güzel isimler demek olur. En güzel isimler Allah'a mahsustur. Çünkü bütün kemâllerin sâhibi O'dur. O'nun isimleri, en ileri ve mutlak bir kemâl ifâde eden, mukaddes kelimelerdir.

ESMÂÜ'L-HÜSNÂ'YI ÖĞRENMENİN FAYDALARI:

Allahu teâlâ Hazretlerini bilmek, sevmek, kulluğuna bağlanmak, O'nun sevmediği kötü huyları atmak, hoşnud olduğu temiz huylarla varlığını güzelleştirmek, bu sûretle rızâsına ermektir.

Allahu teâlâ'yı bilmek, O'nun isimlerini ve sıfatlarını öğrenmekle olur.

Allahu teâlâ'yı sevmek: Bu da bütün kemâlâtın ancak Allah'ta bulunduğunu ve O'ndan olduğunu bilmekle kazanılır. Rûh kemâle âşıktır. Bir şeyin kemâlini öğrenince hemen oraya akıverir ve gördüğü kemâlin kuvvetine göre bir zevk duyar. Bütün kemâlâtın ancak Allah'ta bulunduğuna kat'î bilgi edinen rûh, bu bilgiden sonsuz bir zevke dalar ki, kendisinden bu

zevkin aslâ kesilmemesini ister.

Allahu teâlâ'nın kulluğuna bağlanmak: Bu zevkin, intisap şerefinin hiç kesilmeden devamı için biricik yol da, Allah'ın buyruklarına sımsıkı yapışmak, yasak ettiği şeylerden son derece sakınmaktır. Seven için en büyük zevk, sevdiğini kendisinden memnun etmeğe çalışmaktır. Bunu temin için her şeyi ve hattâ icâbında canını fedâ etmeği göze alır. En ziyâde korktuğu şey de, sevdiğinin hışmına uğramaktır. Sevdiğinin nazarından düşürecek olan en ehemmiyetsiz şeylerden bile titrer,... ürperir.

HAYÂTIN GÂYESİ:

Hâyatın gâyesi, Allah'ın rızâsına ermektir. Bütün ibâdetler, bütün güzel huylar, insanı Allah'ın rızasına ulaştıran yollar, vâsıtalardır. Bütün kabahatler, bütün kötü huylar, insanı Allah'ın hışmına uğratacak çirkinliklerdir. Velhasıl Esmâü'l-Hüsnâ'yı öğrenmekle Allah bilgisi kazanılır. Allah bilgisi, Allah sevgisinin tohumudur. Bir gönüle bu tohumdan düşerse filizlenir. O gönülden şevk ve muhabbet ağacı biter, bu ağacın meyveleri vardır ki, kalbde, rûhta, elde, ayakta, gözde, kulakta, insanın bütün maddî ve ruhî varlığında belirir ve olgunlaşır. Bu meyveler başlıca, Yaradana hürmet, yaradılmışlara merhamet etmek, kötü huyları atmak, güzel huy kazanmak, hak uğrunda her türlü fedâkârlığa katlanmak... gibi samimî meziyetlerdir. Hakikî insan olmak, bu meziyetleri kendinde toplamaktır. Allâh'ın rızâsı, dünya ve âhiretin saâdeti de bu meziyetlerin arkasındadır.

HADÎS'İN METNİ:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :

اِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اَسْمًا مَنْ اَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ:

هُوَ اللَّهُ الَّذِى لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ اَلْمَلِكُ اَلْقُدُّوسُ اَلسَّلاَمُ اَلْمُؤْمِنُ اَلْمُهَيْمِنُ اَلْعَزِيزُ اَلْجَبَّارُ اَلْمُتَكَبِّرُ اَلْخَالِقُ اَلْبَارِئُ اَلْمُصَوِّرُ اَلْغَفَّارُ اَلْقَهَّارُ اَلْوَهَّابُ اَلرَّزَّاقُ اَلْفَتَّاحُ اَلْعَلِيمُ اَلْقَابِضُ اَلْبَاسِطُ اَلْخَافِضُ اَلرَّافِعُ اَلْمُعِزُّ اَلْمُذِلُّ اَلسَّمِيعُ اَلْبَصِيرُ اَلْحَكَمُ اَلْعَدْلُ اَللَّطِيفُ اَلْخَبِيرُ اَلْحَلِيمُ اَلْعَظِيمُ اَلْغَفُورُ اَلشَّكُورُ اَلْعَلِيُّ اَلْكَبِيرُ اَلْحَفِيظُ اَلْمُقِيتُ اَلْحَسِيبُ اَلْجَلِيلُ اَلْكَرِيمُ اَلرَّقِيبُ اَلْمُجِيبُ اَلْوَاسِعُ اَلْحَكِيمُ اَلْوَدُودُ اَلْمَجِيدُ اَلْبَاعِثُ اَلشَّهِيدُ اَلْحَقُّ اَلْوَكِيلُ اَلْقَوِيُّ اَلْمَتِينُ اَلْوَلِيُّ اَلْحَمِيدُ اَلْمُحْصِى اَلْمُبْدِئُ اَلْمُعِيدُ اَلْمُحْيِى اَلْمُمِيتُ اَلْحَيُّ اَلْقَيُّومُ اَلْوَاجِدُ اَلْمَاجِدُ اَلْوَاحِدُ اَلصَّمَدُ اَلْقَادِرُ اَلْمُقْتَدِرُ اَلْمُقَدِّمُ اَلاَوَّلُ اَلآخِرُ اَلظَّاهِرُ اَلْبَاطِنُ اَلْوَالِى اَلْمُتَعَالِى اَلْبَرُّ اَلتَّوَّابُ اَلْمُنْتَقِمُ اَلْعَفُوُّ اَلرَّؤُفُ مَالِكُ الْمُلْكِ ذُوالْجَلاَلِ وَالْاِكْرَامِ اَلْمُقْسِطُ اَلْجَامِعُ اَلْغَنِيُّ اَلْمُغْنِى اَلْمَانِعُ اَلضَّارُّ اَلنَّافِعُ اَلنُّورُ اَلْهَادِى اَلْبَدِيعُ اَلْبَاقِى اَلْوَارِثُ اَلرَّشِيدُ اَلصَّبُورُ (جَلَّ جَلاَلُهُ). رواه التّرمذيّ وابن حبان والحاكم.

(1) "Allâhu teâlâ'nın 99 ismi vardır. Kim ki bunları beller ve ezberlerse cennete girer." (Hadîs)

(2) Bir rivâyette Vâhid İsm-i Şerîfinden sonra أحد (Ehad) İsm-i

Hadîs-i Şerifin metni:

An Ebi Hüreyrete Radiyallahü Anhü: Kâle Resûlullahi Sallâllahü Aleyhi ve Sellem, **İnne Lillâhi Tis'aten ve Tis'îne ismen, men ahsâhâ dehalelcennete,** Huva'llâhü'llezî lâ ilâhe illâ Hû. Er-Rahmân Er-Rahîm El-Melik El-Kuddûs Es-Selâm El-Mü'min El-Müheymin El-Azîz El-Cebbâr El-Mütekebbir El-Hâlik El-Bâri' El,Musavvir El-Ğaffâr El-Kahhâr El-Vehhâb Er-Razzâk El-Fettâh El-Alîm El-Kâbid El-Bâsit El-Hâfıd Er-Râfî' El-Muız El-Müzil Es-Semî' El-Basîr El-Hakem El-Adl El-Lâtîf El-Habîr El-Halîm El-Azîm El-Gafûr Eş-Şekûr El-Aliy El-Kebîr El-Hafîz El-Mukît El-Hasîb El-Celîl El-Kerîm Er-Rakîb El-Mucîb El-Vâsi' El-Hakîm El-Vedûd El-Mecîd El-Bâıs Eş-Şehîd El-Hak El-Vekîl El-Kaviy El-Metîn El-Veliy El-Hamîd El-Muhsî El-Mübdi' El-Muîd El-Muhyî El-Mümît El-Hay El-Kayyûm El-Vâcid El-Mâcid El-Vâhid **(El-Ahad)** Es-Samed El-Kâdir El-Muktedir El-Mukaddim El-Muahhir El-Evvel El-Âhir Ez-Zâhir El-Bâtın El-Vâlî El-Müteâlî El-Berr Et-Tevvâb El-Müntekım El-Afüv Er-Raûf Mâlikü'l-Mülki Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm El-Muksit El-Câmi' El-Ğaniy El-Muğnî El-Mâni' Ed-Dâr En-Nâfi' En-Nûr El-Hâdî El-Bedî El-Bâkî El-Vâris Er-Reşîd Es-Sabûr (Celle Celâluh).

(Hadisi, Tirmizî, İbn-i Hibbân ve Hâkim rivâyet etmişlerdir.)

HADÎS'İN MA'NÂSI:

Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den, dedi ki: Allah'ın Resûlü salla'llâhu aleyhi ve sellem buyurdu:

Muhakkak ki, Allahu teâlâ'ya mahsus olarak doksan

dokuz isim vardır. Her kim bu doksan dokuz ismi ihsâ ederse Cennete girer, sonsuz saâdete ulaşmış olur.

İHSÂ NE DEMEKTİR:

Bu kelimeye üç türlü ma'nâ verilmiştir: Saymak, ezberlemek, ma'nâlarını şuurla anlamak. Şu halde ihsâ tahakkuk etmek için bu doksan dokuz ismi hem ezberlemek, hem ma'nâlarını öğrenmek, hem de saymak gerektir. Yoksa bir papağan gibi sâdece ezber etmek veya saymak kâfi değildir. İnsan gibi şuurlu bir mahlûka yaraşan da budur.

Bu doksan dokuz isme **"İhsâ İsimleri"** denir: Burada doksan dokuz adedinin söylenmesi hasr için değildir. Yâni Allahu teâlâ'nın ancak doksan dokuz ismi vardır. Bunlardan başka yoktur ma'nasına değildir. Belki yalnız ihsâ isimlerini bildirmek içindir. Yoksa **Kur'ân'da** Allâh'u teâlâ'nın bunlardan başka isimleri de gelmiştir. Allah, nice has kullarına nice adlarını bildirmiştir. Sonra hiç bir mahlûkuna bildirmediği adları da vardır. Meselâ denir ki:

إِنَّ لِفُلَانٍ أَلْفَ دِينَارٍ أَعَدَّهَا لِلصَّدَقَةِ

"İnne li fülânin elfe dinârin eaddehâ li's-Sadaka" yâni, **"Filancanın bin lirası vardır ki, hayır için hazırlamıştır."** demektir. Acabâ bu sözden o adamın bin liradan başka parası olmadığı mı anlaşılıyor? Tabiî ki, hayır. İşte bu da öyle..

İSİMLERİ SAYMAK NASIL YAPILMALI?

Kur'ân'da "Haşr" sûresinin sonundaki Esmâü'l-

Hüsnâ'yı okuduğumuz gibi bütün isimleri birbirine ulaştırarak okumak câizdir. Bunun aksine olarak her ismi diğerinden bölerek teker teker ve her birinin sonunda vakfederek okumak da câizdir. Hattâ ihsâ'nın, saymak ma'nâsına olduğuna göre, bu şekilde okunması daha muvafıktır. Bâzılarında ulaştırmak, bâzılarında ayırmak sûretiyle okumak da câizdir.

Bâzıları Esmâü'l Hüsnâ'yı harf-i târif dediğimiz elif-lâm ile okumuştur. Nitekim âyette ve hadîste de böyle gelmiştir. Bâzıları da elif-lâm'a bedel olarak (yâ) harf nidâsiyle okumuşlardır.

Yâ Allah, yâ Rahmân, yâ Rahîm... gibi

Demek ki , **Esmâü'l-Hüsnâ'**yı okuma şekli geniş ve müsâittir. Asıl mühim olan şey, okurken kalbin şuurlu ve uyanık bulunmasıdır. Bir de her ism-i Şerîf'i okudukça **(Celle Celâlühû)** tazîm cümlesini tekrarlamak edep ve saygı iktizâsın dandır.

HADÎS'İN MA'NÂSINA DEVAM EDELİM:

"Hüvallâhü'llezî lâ ilahe illâ Hû. Er-Rahmân Er-Rahîm El-Melik."

Şu büyük hakikat.. evet, onu bilmiş olunuz ki; Allah **Celle Celâlühû** öyle bir Allah'tır ki, hakîkatte O'ndan başka ibâdet edilecek mâbud yoktur. Çünkü O, Rahmân'dır, Rahîm'dir, Melik'tir...

Hadîsin bu kısmı, acaba o isimler nelerdir? gibi hatıra gelen bir suale cevap yerindedir.

İLÂH KELİMESİNİN MA'NÂSI:

Ellezî lâ ilâhe illâ Hû fıkrasındaki ilâh kelimesi ülûhiy-

yet demek olup bunun ma'nâsı mâbudluk demektir ki, en büyük sevgi ve ta'zîm ile ibâdet olunmağa istihkak sâhibi ma'nâsınadır.

ULÛHİYYET KİMİN HAKKIDIR?

Ulûhiyyet yalnız ve yalnız Allah'ın hakkıdır. Çünkü ibâdete istihkak, kâinatı yaratmakta ve her yaradılmışı istidadına ve kâbiliyetine göre terbiye ve idâre etmekte tam ve mutlak bir istiklâl ile olur. Bu istiklâl de bütün kemâl sıfatlarına sâhip bulunmakla olur. Bunlar ise eşsiz ve ortaksız olarak yalnız Allah'a mahsustur. O halde ülûhiyyet de yalnız Allah'ın hakkıdır. Allah'dan başka mâbud tanınmış olanların hiç biri de mâbudluğa lâyık değildir. Çünkü hepsi de mahlûktur. Mademki mahlûktur, muhakkak ki âcizdir, muhtaçtır. Bu sebepten mahlûk olan her hangi bir şey, mâbud değil, âbid olmalıdır. Binâenaleyh Allah'dan mâada mâbud sanılan şeyler, kendilerine bile sâhip olamayan bir sürü zavallı ve boş şeylerdir. İbâdet olunmağa aslâ istihkakları yoktur.

DİKKATE DEĞER BİR NOKTA:

Hadîs-i şerîfte mühim bir fıkra ile beşeriyyetin derin bir yarası üzerine el konmuştur. İzah edelim: yukarıda söylediğimiz gibi hadîsin bu kısmı, acaba o doksan dokuz isim nelerdir? gibi hatıra doğan suâle cevap olarak geldiği için, sözün akışına göre Allah, Er-Rahmân, Er-Rahîm, El-Melik, El-Kuddûs... diye doğrudan doğruya isimlerin sayılması gerekirdi. Fakat böyle yapılmamış, doksan dokuz isimden birincisi olan Allah ismi ile ikincisi olan Er-Rahmân ismi arasına "El-

lezî lâ illâ Hû" kelime-i tevhid'i [1] katılmıştır.

Acaba bunun hikmeti ne olabilir? Kanâatimizce bunun hikmeti her şeyden evvel Allah'ın birliğini tesbit etmek ve sonra müteakip her ismi mefhumiyle bu hakîkatı her bakımdan müdellel bir hâle getirmektir. Önce Allah adiyle başlayıp **Ellezî lâ ilâhe illâ Hû** fıkrasiyle Allah'ın birliği ilân edilmiştir. Hem de bu i'lânın mevsullü ve sılalı bir cümle hâlinde ifâde buyurulması, bu hakîkatın üzerinde ehemmiyetle durulmasını, şâyet bu hususta yanlış fikirlere sapılmışsa, her şeyden evvel bu yanlışlığın düzeltilmesine önem verilmesini bildirmek içindir. Kelime-i tevhidden sonra gelen doksan sekiz isimden her biri baştaki lâfza-i Celâle'ye birer sıfat olmuştur.

Bu isimler, bir ism-i câmi olan [2] Lâfza-i Celâledeki icmâli tafsil etmekle berâber, Allah'ın varlığına ve birliğine herbiri başka başka birer delil, birer bürhandır. Bu kadar delil ve bürhanlarla bu yüce hakîkatın zihinlerde kuvvetlenmesi ve muhkemleşmesi istenmiştir.

Ey maddiyâtın ağır ve üzücü ızdıraplariyle bunalan rûhlar! İşte size, yaranızın merhemini sunuyoruz. Bu büyük isimlere gönüllerinizi veriniz. Samimiyetiniz nispetinde faydalar görecek, şimdiye kadar söylenmemiş, işitilmemiş, kitaplara yazılmamış nice hakîkatlere ereceksiniz. Kazancınız hulûsunuza göre olacaktır. Allah'ın tevfîki refik olursa bu isimlerin

(1) Tevhid: Allah'ın birliğine inanmaktır. Kalbin bu inancını başkalarına bildirmek istendiğinde **Lâ ilâhe illâ Hû** yâhut **Lâ ilâhe illâ'llâh** denildiği için buna kelime-i tevhid denmiştir.
Bir tahlil: **Hüvallâhü'llezî lâ ilâhe illâ Hû** bir cümle-i ismiyedir. Baştaki Hüve şan zamiridir. Bu gibi zamirler okuyucu veya dinleyicilerin dikkatlerini uyandırmak için bâzı mühim cümle başlarına getirilir. Allah mübtedâ, **Ellezî lâ ilâhe illâ Hû** haberdir. Haberdeki **Ellezî** ism-i mevsûlü Zâtu'llah'tan ibârettir. Sılası da kelime-i tevhiddir.

(2) İsm-i câmi'nin ne demek olduğu Allah ism-i şerîfinin tefsîrinde gelecektir.

bereketiyle zâlimler hakka boyun eğer, münkirler ikrâra döner, câhiller ârif olur, âriflerin irfânı artar, cimriler cömert kesilir, hasetçilerin içindeki ateş söner, hele şirkin her çeşidi yüreklerden silinir. Evet, bu isimler insanlara sanki şöyle bir ihtar yapıyor: Allah'ı bilmeli, birliğine inanmalı, emrini tanımalı, rızâsına ermeyi en ileri gâye tutmalı, hele hiçbir mahlûku hâlık derecesine çıkarmamalı. Bakınız o şânı büyük Allah nasıl bir Allah'dır:

Hüva'llâhü'llezî lâ ilâhe illâ Hû. Er-Rahmân, Er-Rahîm, El-Melik, El-Kuddûs.."

Ey münkirler, ey müşrikler! Allahu teâlâyı bırakarak tapmakta olduğunuz şeylerde bu sıfatlardan bir tânesi olsun var mıdır?

Ey zâlimler! Biliniz ki, Allah Alîm'dir, Habîr'dir, Kahhâr'dır, Azîz'dir, Cebbâr'dır.

Ey cimriler! Biliniz ki, Allah Ganî'dir, Muğnîdir.

Ey hasetçiler! Allah Mâni'dir. Mu'tîdir.

Velhasıl rûhları öldüren ma'nevî birer hastalıktan başka bir şey olmayan küfrün, inkârın, şirkin ve bunlardan doğan bütün kötü huyların tedâvisi için bu mübârek isimlerden herbiri birer iksir, birer mustahzar tertiptir.

Salâh ve felâh isteyenler onlara sıkı yapışsın..

* * *

Şimdi artık isimlerin tefsîrine başlıyoruz. İlim ve takvâ yollarında büyüklerimizin bu mübârek isimlerden duyduğu rûhî zevklerden bir parçasına olsun tercüman olabilirsem ne mutlu bana!..

* * *

اَللّٰهُ

ALLAH

(Ülûhiyyete mahsus sıfatların hepsini kendinde toplamış bulunan Zât-i Vâcibül-Vücûde delâlet eden alemdir ve sayılan isimlerin içinde İsm-i A'zam'dır.)

Doksandokuz isimden birincisi **Allah** ism-i şerîfidir. Bu ism-i şerîfin ma'nâsında yazılan şu dört kaydı izah edeceğiz:

1 - Ülûhiyyete mahsus sıfatlar.
2 - Allah isminin bir ism-i câmi' olması.
3 - Vâcibü'l Vücûd mefhûmu.
4 - Bu ismin İsm-i A'zam olması.

1- ÜLÛHİYYETE MAHSUS SIFATLAR:

Ülûhiyyete mahsus sıfatlar, bütünlük ve üstünlük ifâde eden bütün kemâllerdir. Allahu teâlâ kemâl sıfatlarının hepsi ile muttasıf, noksan sıfatlarının (eksiklik ma'nâsı sezilen bütün sıfatlar) hepsinden münezzeh ve mukaddesdir (uzak ve yüksektir). Bunda tekmil ilim ve hikmet erbâbının ittifâkı vardır. Allah'ın muttasıf bulunduğu kemâlâta bir son yoktur. Her kemâlin zıddı bir nakîsa olduğu için, münezzeh bulunduğu nakîsalara da bir nihâyet yoktur. Bunları güzelce seçmek

ve kolayca zaptetmek için tenzihler beş asla, kemâller sekiz asla ircâ edilmiştir.

Allahu teâlâ'nın her hangi bir suretle mahlûkâta benzerliğini nefyeden ve bu nakîsadan Allahu teâlâ'nın nezâhat ve kudsiyyetini bildiren tenzihler şunlardır:

Kıdem, Bekâ, Vahdâniyyet, Muhâlefetün li'l-havâdis, Kıyâm bi-nefsihî.

Kemâllerin râci' olup Allahu teâlâ'da bulunması vâcib olan sıfatlar da şunlardır:

Hayat, İlim, Semi', Basar, İrâde, Kudret, Tekvîn, Kelâm.

KIDEM: Allahu teâlâ'nın varlığının önü olmamaktır. Yâni yokken var olmuş değildir. Eğer öyle olsa idi, kendisini var eden bir mûcide muhtaç olur ve bu takdirde vücûdu vâcib, hak mâbud olamazdı.

BEKÂ: Allahu teâlâ'nın varlığının sonu olmamaktır. Eğer sonu olsa idi, varlığı zâtının muktezâsı olmaz ve binâen aleyh vâcibü'lvücud olmamak lâzım gelirdi, bu takdirde yine ülûhiyyetle muttasıf olamazdı.

VAHDÂNİYYET: Allahu teâlâ'nın ülûhiyyetinde ve sıfatlarında her hangi bir ortak veya bir benzeri olmamaktır. Benzeri veya ortağı bulunmak, kemâle ve ülûhiyyete münâfî dir. Allah misilsizdir, her şey O'na muhtaçtır. O'nun emri ile doğar, O'nun emriyle ölür. Muhtaç olan bir şey nasıl O'na misil olabilir?

MUHÂLEFETÜ'N-Lİ'L-HAVÂDİS: Allahu teâlâ havâdis ve mümkinattan ibâret olan kâinattan hiçbir şeye benzemez. Hiç, Hâlık, mahlûk gibi olur mu? Olsa idi, O da bir hâlika muhtaç olurdu, vâcib ve ganî olamazdı.

KIYÂM Bİ - NEFSİHÎ: Varlığı kendinden başka hiçbir şe-

ye istinat etmeyen ihtiyaçsız bir varlıktır. Herhangi bir şeye zerre kadar ihtiyaç, ülûhiyyete münâfîdir.

HAYAT: Allahu teâlâ diridir. Ölü olan, birşey yapabilir mi? Allahu teâlâ her lâhzada ne bedîalar, ne hârikalar yaratıyor ki, bunların seyrine doyulmaz, hakîkatine erilmez.

İLİM: Allahu teâlâ olmuşu, olacağı, her şeyi bilir. Çünkü her şeyi yaradan ve her an yenileyip duran O'dur. Yaradan bilmez mi?

SEMİ': Allahu teâlâ'nın işitmesi.

BASAR: Allahu teâlâ'nın görmesidir. Kâinatın hiç bir noktasında Allahu teâlâ'nın göremiyeceği veya işitemiyeceği hiç bir şey yoktur.

İRÂDE: Allahu teâlâ her istediğini, istediği gibi yapar. İstemezse yapmaz. Hiçbir şeye mecbur değildir. İstemediği bir şeyi O'na cebren yaptıracak bir kuvvet yoktur.

KUDRET: Allahu teâlâ'nın her şeye gücü yeter. O'nun yapamayacağı bir şey yoktur. O, bir şeyi yapmak istediğinde onu düşünüp tasarlamağa veya yardımcıya veya zamâna, mekâna muhtaç değildir. Onu istemesiyle o şeyin meydana gelmesi bir olur.

TEKVÎN: Allahu teâlâ'nın yaratılmışlar üzerindeki icraat ve tasarrufâtını bildiren fiilî sıfatlar, hep buna râci'dir.

KELÂM: Allahu teâlâ'nın söylemesidir. **Kur'ân'a** bak: Allah kullarına nasıl emirlerini ve nehiylerini bildiriyor, onlara nasihat ediyor; isimlerini, sıfatlarını öğreterek kendini tanıtıyor. Ni'metlerini, lûtuflarını sayarak kendini sevdiriyor. Kurtulma ve mes'ut olma yollarını gösteriyor. Onları bu yolları tutmağa teşvik, zarar ve ziyan görecekleri hallerden tahzîr ediyor.

2 - ALLAH İSMİNİN, İSM-İ CÂMİ' OLMASI:

Allah ism-i şerîfi, ülûhiyyete mahsus sıfatların hepsini câmi' bulunan O ekmel zâta delâlet ettiği için kendisine **İsm-i Câmi'** denir.

3 - VÂCİBÜ'L-VÜCÛD MEFHÛMU:

Vâcib, zarûrî ma'nâsınadır. Vücud, varlık demektir. Şu halde Vâcibü'l-Vücud demek, varlığı zarûrî olan yâni bir an için yokluğunu farzetmek imkânsız bulunan zât demektir. Allahu teâlâ varlığı zarûrî olmak sıfatiyle muttasıf bir mevcûd-i hakîkîdir. O'nun varlığı, zâtının muktezâsıdır. Yâni varlığında zâtından başka bir şeye muhtaç değildir. Böyle bir varlığın- velev ki bir an olsun - yokluğunu farzetmek, ilmî bir ifâde ile; lâzım-i mahiyyetin, mâhiyyetten infikâkini kabul etmek demektir ki, muhaldir, çünkü bir tenakuzdur.

VÂCİBÜ'L-VÜCÛD'UN KARŞILIĞI "MÜMKİNÜ'L-VÛCÛD":

Mümkinü'lvücûd demek, varlığı kendisinden değil demektir. Çünkü varlığı kendinden olsaydı, aslâ yok olmaması icap ederdi. Görüyoruz ki, bugün var olan yarın yok olup gidiyor. Mümkinü'l-vücûd, varlığında yaradana muhtaçtır. Mâdemki varlığı kendinden değildir. O halde kendi kendine kalınca yok demektir. Onun için her mümkinin varlığı, Allah'ı bildiren bir nişâne olmuştur. Çünkü varlığa çıkması ve varlığının devâmı, ancak Allah'ın yaratması ve irâdesiyledir.

4- BU İSM-İ ŞERÎFİN, İSM-İ A'ZAM OLMASI:

Allah ism-i şerîfi, sayılan isimlerin içinde ism-i a'zamdır. Çünkü bu ism-i şerîf'de bir takım hususiyetler var ki, öteki isimlerde yoktur. Bunlardan bazılarını yazalım:

1- Bu ism-i şerîf **Kur'ân**'daki **Esmâü'l-Hüsnâ**'dan ilk gelmiş olandır. Bilindiği gibi ilk âyet Besmele-i Şerîfe'dir. Bütün bir sûre hâlinde ilk gelen sûre de Fâtiha sûresidir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ۞ اَلْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm. El-Hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn, Kur'ân'da ve hadîste hemen dâima önceden bu ism-i şerîf zikredilmiş, ondan sonra Allahu teâlâ'nın sıfatlarından veya fiillerinden bir veya bir kaçı gelmiştir. Yâhud bu sıfatlara veya fiillere delâlet eden **Esmâü'l-Hüsnâ** bildirilmiştir. Şu halde **Esmâü'l-Hüsnâ** içinde bu ism-i şerîf asıldır. Öteki isimler buna mülhaktır, muzaftır. Bunun için **Esmâü'l-Hüsnâ**'dan herhangi biri tefsir ve izah edilirken **Allah** ism-i şerîfine izâfe edilir de meselâ: **El-Muhsî, Allahu teâlâ'nın isimlerindendir"** denilir. Fakat **"Allah, El-Muhsî Celle Celâlühû'nun ismidir"** denilmez.

2- **Allah** ism-i şerîfi, Cenâb-ı Hak'kın zât-i sübhânîsine mahsus ism-i alemdir. Alemler, ancak tek olarak müsemmâlarını bildirir, bu sebepten, bu ism-i şerîf mecaz yoluyla da olsa, Allah'dan başkasına söylenemez. Fakat öteki isimlerle meselâ: Reşîd, Halîm, Hasîb gibi isimlerle, fakat mecaz olarak (çünkü **Esmâü'l-Hüsnâ**'dan hiç biri hakîkat ma'nâsiyle Allah'tan mâadâsına ıtlak edilemez) başkaları da adlanabilirse de, Allah ismiyle hiçbir mahlûk adlanamaz ve adlanmamıştır

da. Tanrılık da'vâsına cür'et eden fir'avun bile, kendi adamlarına karşı (Ene Rabbükümü'l-a'lâ) demiş; fakat (Ene'llâh) dememiştir. Cehâlet devrinde Mekke müşrikleri, senenin günleri sayısınca Kâbenin etrafını 360 putla doldurmuşlardı. Bu putların ayrı ayrı adları da vardır. Kendileri de son derece câhil ve kaba adamlar olduğu halde, hiçbir puta Allah diye isim vermemişlerdir.

3- Müslümanlığın anahtarı, îmânın temeli olan **"Kelime-i Şehâdet"** ancak bu ism-i şerîfle hâsıl olur, başka isimlerle olmaz.

'Eşhedü en lâ ilâhe illa'llâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resûlüh." Meselâ bir gayr-i müslim, müslim olmak için **Eşhedü en lâ ilâhe illa'llâh** yerine **Eşhedü en lâ ilâhe ille'r-Rahmân** yâhud **Eşhedü en lâ ilâhe ille'r-Rahîm** yâhud **Eşhedü en lâ ilâhe ille'l-Melik...** dese Müslümanlığa girmiş olmaz. Her halde **Eşhedü en lâ ilâhe illa'llâh** demesi lâzımdır. Çünkü, şimdi söylediğimiz gibi Allah ismi müteferrid, yâni tek ve eşsiz olarak Zât-ı Hak'kı ifâde eden bir ism-i hastır. İsm-i haslarda ortaklık ma'nâsı düşünmek mümkün değildir. Bunun için hakikî bir tevhiddir. Fakat öteki isimler alem değildir, muayyen ve has olarak zâta delâlet etmezler. Ya bir sıfat veya ism-i cins gibi umumî ve kaplayıcı bir ma'nâ ifâde ederler. Bu ma'nâlarda ise ortaklık ma'nâsı düşünülmek mümkündür. Gerçi bu ma'nâlarda da Allah tekdir ve eşsizdir. Fakat bu hüküm, ma'nâsının kendine nazaran değil, dış delillere nazaran sâbit olmuştur. Onun için tevhid de sarih değildir.

İman ve İslâmın temelini teşkil eden kelime-i şehâdetin, doğrudan doğruya sarih ve kat'î tevhid ifâde eden Allah ismiyle söylenmesi kabul edilmiştir.

4- **Allah** ism-i şerîfinin hem lâzında hem ma'nâsında topluluk vardır. Lâfzındaki topluluk: Bu ismi teşkil eden harfler birer birer kaldırılsa, ma'nâ bozulmaz ve yine Zât-ı Hak'ka delâlet eden bir ism-i alem olarak kalır. Başlaki hemze kaldırılarak (**Li'llâhi**) dense, birinci lâm kaldırıp (**Lehû**) dense, bu lâm da kaldırıp (**Hû**) dense hep aynı ma'nâdır, Allah'a delâlet ederler. Kur'ân'da çok yerlerde her üçü de gelmiştir. Yalnız bir (**He**) kaldığı sûrette de yine Zâtu'llah'a delâlet eder. Çünkü (**Hû**) ism-i şerîfinin aslı da Yalnız (**He**) dir. (**Vav**) aslî değil zâidedir. -Sarf ilminde beyan edildiğine göre tesniye ve cemi hallerinde ve (**vav**) bütün bütün yâni hem yazılışta, hem okunuşta düşüyor. -Eğer (**vav**) aslî olsaydı sabit kalırdı. Şu halde tek bir harf olan (**He**) de **Esmâü'l-Hüsnâ'dan** bir isimdir. Hem de zât-ı ülûhiyyete delâlet eden bir isimdir.

Her canlı mahlûk, teneffüs etmek suretiyle mecbûrî olarak Allah'ı anmaktadır. Çünkü (**He**) harfinin mahreci göğüsten ve ciğerlerden gelen nefes ile çıkar. Her nefes, bir (**He**) harfidir. Her insan ve hattâ teneffüs eden her mahlûk farkına varmadan her nefeste Allahu teâlâyı bu ismiyle anmaktadır. Teneffüs, Allah'ı anmak olunca, Allah anılmadığı surette hayat bitiyor demektir. Şu halde bu ism-i şerîf aynı hayat demektir. Ruhların, bedenlerin varlıkta devamının ancak bu ism-i şerîf ile temin edilmekte olduğu ne kadar açık görülmektedir.

ALLAH İSM-İ ŞERÎFİNİN MA'NÂSINDAKİ TOPLULUK:

Mâ'nâ itibariyle **Allah** ism-i şerifi öteki isimlerin hepsini câmî'dir. Öteki isimlerde bu cemiyet yoktur. Onlar yalnız

bir sıfat veya bir fiile delâlet ederler. Meselâ: Er-Rahmân, yalnız merhameti; El-Kahhâr, yalnız kahrı; El-Alîm, yalnız ilmi; El-Kâdir, yalnız kudreti ifâde eder. Fakat **Allah** ism-i şerîfi bunların ve daha ötekilerinin ma'nâlarını hepsini birden toplu olarak ifâde eder. Onun için ma'nâdaki bu topluluğu mülâhaza ederek "Ya Allah" diyen bir kimse, Cenâb-ı Hak'kı bütün isimleriyle ve bütün sıfatlariyle zikretmiş olur. İşte bu hususiyetlerinden dolayı, sayılan **Esmâü'l-Hüsnâ** içinde **Allah** ism-i şerîfi (İsm-i A'zam)dır. Onun için şânı büyük, bereketi daha bol, feyzi ve inâyeti daha süreklidir. Bu sebepten bu ism-i şerîf dâima âşıkların gıdâsı, sâdıkların nevâsı olagelmiştir.

BU İSM-İ ŞERÎF HÜKMÜNCE BİR KUL İÇİN GEREKEN ŞEY:

Mademki, Allah ism-i şerîf-i bütün isimlerin, sıfatların birleştiği bir ism-i câmi'dir ve biz bu ism-i şerîften Cenâb-ı Hak'kın bütün noksan sıfatlardan münezzeh ve bütün kemal sıfatlariyle muttasıf bulunduğunu öğreniyoruz; o halde bu ism-i şerîfin hükmüne göre kul için yapılması gereken şey, tam ve kâmil bir insan olmağa çalışmaktır. Yâni mümkün olduğu kadar noksanlarını azaltmağa, fazîletlerini çoğaltmağa gayret etmekdir.

BU GÂYEYE ULAŞTIRICI DÖRT MÜHİM ESAS:

1- Birincisi ve en mühimi, Allah bilgisi edinmek: Düşünme çağına gelen her insanın ilk vazîfesi Allahu teâlâ'yı öğrenmektir. Bir çiftçi, bir mühendis, bir asker, bir tüccar, bir

âmir, bir san'atkâr velhâsıl içtimâî sınıflardan hangisine mensup olursa olsun, bir şahsın mesleğinden gerek kendisinin, gerek başkalarının samimî surette faydalanması için, bu bilgi ile mücehhez olması şarttır. Allah'ı bilmeyen ve Allah'dan korkmayan bir şahıstan ne ferde, ne cemiyete bir hayır vardır. Şâyet bu bahtiyarlığı hayâtının ilk çağlarında kazanamamışsa, hayâtının bitim noktasına varmadan bu yüksek bilgiyi elde etmeğe çalışmak lâzımdır. İnsanın ömrü doğduğu günden değil, Allah'ı bildiği günden itibâren başlar. Allah'ı bilmeyen gönüller, gezen ve konuşan birer ölüdür. Birçokları evlâdının, kardeşlerinin, sevdiklerinin ölümünden kederlenir, günlerce acılar içinde kalır. Halbuki kendi kalbinin ölü olduğundan haberi bile yoktur. Ne hazin bir hal!..

2- **Allah bilgisini kat'î delillere dayamak:** Allah bilgisinde bir taklitçi gibi, şundan bundan duyduğu yarım yamalak sözlerle kanaat etmemek lâzımdır. Çünkü dediğimiz gibi bu duygu, hayâtın her safhasında âdilâne muâmelenin, samimiyetin, hele ibâdette ihlâsın temel taşıdır. Bu, ne kadar kuvvetli olursa, bu hususlarda insan o kadar dürüst ve o kadar kıymetli olur. Bunun için herkes anlayışı nisbetinde yerleri, gökleri, havayı, bulutu, yağmuru, değişen mevsimleri, geceleri, gündüzleri, yerden çıkan mahsulleri, sınıf sınıf hayvanları ve nihâyet kendi şahsını, içinde, dışında yapılmış, kurulmuş, durup dinlenmeden işleyen bunca makinaları düşünmeli, düşünmeli de basit bir bostan kulübesinin bile kendi kendine olamayacağına ve her eserin bir müessiri bulunacağına göre, bütün bunları yapan, eden, görüp gözeten, kurup işleten, mutlak kudret sahibi bir zâtın varlığına ve O'nun kemâl sıfatlarına yürekten inanmalı ve bu inancı ile dünya yüzünde tek başına kalsa bile sarsılmamalı.

ESER- MÜESSİR KANUNUNUN İZAHI:

Eser, iz; müessir, izin sâhibidir. Eser gözle görülür; müessir, akıl ile sezilir. Meselâ, uzaktan yükselmiş bir duman sütunu görüp de orada ateş bulunduğunu anlamak, ateşin varlığına hükmetmek aklın işidir. Duman gözle görülmüş, onun delâletiyle ateşin varlığına aklen hükmedilmiştir. İşte buna: (eserden müessire istidlâl) denir. Eseri görünce hemen müessire intikâl etmek, insanların yaradılışlarında bulunan bir hassadır. Bir insan- aydın olsun, câhil olsun- eseri görüp dururken müessiri inkâr edemez. İnkâr edeni de şiddetle reddeder. Şu halde bir tabloyu görüp de onun ressamını, bir nakşı görüp de onun nakkâşını bilmek kadar tabiî bir şey olamaz. İşte bu bilgi yolunca yaradılmıştan, Yaradan'a, gözetilmişten Gözeten'e, yaşayanlardan ekmel bir hayat sâhibine, büyük ve mühim işler başında bulunanlardan Kayyûm'a, işleri nizam ve tertibine koyanlardan her şeye bir nizam veren Nazzâm'a, adâletlilerden büyük Âdile, kâinatta zıt kuvvetlerin muvâzenesinden tek bir Hâkim'e, merhametlilerden Rahmân ve Rahîm'e... velhasıl her şeyde suretten ma'nâya, eşyâdan esmâ-ya, esmâdan müsemmâya geçerek fikirlerde Allah bilgisi delillerini çoğaltmak, genişletip derinleştirmek iktizâ eder.

3- **İbadetlere itinâ etmek:** Allahu teâlâ'ya karşı borçlu olduğumuz ibâdetlere itinâ etmek, âdâb ve erkânını gözeterek her birini vaktü zamanı ile ifa etmek, bu hususta kat'iyyen gevşeklik göstermemek lâzımdır. Çünkü ibâdetler, insanları kâmilleştiren ve yükselten en kuvvetli âmillerdir.

4- **İyi veya kötü huylarını sıkı bir kontrole tâbi tutmak:** Kibir, hased, cimrilik, zorbalık, şunu bunu çekiştirmek gibi herbiri insan için birer ayıp, birer eksiklik demek olan

birçok kötü huylardan kalbde hangileri varsa (korkunç bir hastalığın tedâvisine çalışılır gibi) bunlara teşhis koyarak kendini onlardan kurtarmak, buna mukâbil bütün güzel huylarla nefsini kıymetlendirmek lâzımdır. Ancak bunun ne kadar çetin ve başarılması ne kadar güç bir iş olduğu, kendini ıslaha çalışan her insanın duyduğu bir hakîkattir. Bir kötü huyu kalbden söküp atmak için aylarca ve bâzan daha uzun zamanlar uğraşmak lâzım gelir. Fakat her kötü huydan kurtuldukça (mühim bir ameliyat atlatmış hastalar gibi) bir bayram yapmak haktır. Allah'ın sevdiği kulları arasına katılmak, elbette ki kolay olmaz. Kuvvetli irâde, geniş tahammül lâzım...

Kim ki, bu zorluklarla savaşır, yılmaz; netîcede muhakkak ki, muzaffer olur. İyi bir insan olmak uğrunda zorluklara katlananları, muratlarına erdireceğine dâir Allah'ın vaa'di vardır. Bu muzafferiyetin ma'nâsı İsm-i A'zam ile tahakkuk etmek demektir ki, kullar için bundan daha ileri bir mertebe yoktur. Ni'met külfete göredir; kâidesince mükâfatın büyüklüğünün, tahammül edilecek zorluklar nisbetinde olacağına şüphe yoktur.

الرَّحْمٰن جَلَّ جَلَالُهُ

ER - RAHMÂN

(Ezelde bütün yaratılmışlar hakkında hayır ve rahmet irâde buyuran, sevdiğini, sevmediğini ayırdetmiyerek tekmil mahlûkâtını sayısız ni'metlere müstağrak kılan.)

Bu ism-i şerîf rahmetten sıfat ma'nâsı ifâde ederse de ism-i has olarak kullanılmış ve Lâfza-i Celâle gibi Allahu teâlâ'dan başkasına söylenmemiştir.

RAHMET VEYA MERHAMETİN MA'NÂSI:

Kalb yufkalığıdır. Sevdiklerimizden veya tanıdıklarımızdan birinin veya her hangi bir mahlûkun sıkıntı ve ızdırap içine düşmüş olduğunu öğrenince içimizde bir üzüntü duyar ve onun hâline acırız. İşte merhamet, kalbimizde böyle bir teessür ile başlar, bu teessürün tazyiki ile o zavallıyı sıkıntıdan kurtardığımız zaman, sona erer. Sâde acımak kâfi değildir. Acıyı giderip ferahlık vermeye muktedir olmak da lâzımdır. Filânca merhametlidir demek, acınacak hâdiseler karşısında müteessir olur, kederlenir demektir. Eğer o acıyı gidermeğe gücü yoksa, sâde kederlenmekle kalır, başkaca bir yardım yapmak elinden gelmez. Bu hal ile noksan bir merhamettir. Amma falanca merhametlidir, düşkünlere el uzatır, onlara yardım etmekten, iyilik yapmaktan zevk alır, demek, merhamet ma'nâsının tam bir ifâdesidir. Şu halde merhamet, iyilik yapmağı istemek ve yeri gelince yapabilmek... Asıl makbûl olan ve herkesin sevdiği ve övdüğü meziyet budur. Bu ifâdeye göre merhametde bir teessür ve infial vardır. Halbuki Allahu teâlâ infial ve tegayyürden münezzehdir. Çünkü bu haller mahlûk şânıdır. Onun için Er-Rahmân ism-i şerîfi "**İrâde-i hayr**" ma'nâsı ile tefsir edilmiştir. İrâde bir infiâl değil, belki bir işi yapmak veya yapmamak şıklarından birini tercih etmek demektir.

İRÂDE-İ HAYR NE DEMEKTİR?

Ezelde henüz mahlûkât yaradılmamışken Allahu teâlâ yaratacağı bu mahlûkât hakkında önünden sonuna kadar, rahmet veya gazabından her hangi biri ile muâmele yapmağa müsâvî sûrette kâdir bulunduğu ve bunlardan her hangi birinin tercîhinde **"Niçin onu tercih ettin"** diye O'na bir sual açacak üstün bir kuvvet bulunmadığı halde, bizzât kendisi -lütuf ve ihsân yolu ile- bütün mahlûkâtı hakkında rahmeti tercih ve iltizam edip, onu kendi zât-ı mukaddesine bi'l-ihtiyar vâcib kıldı; rahmeti, ahlâk edindi. Bundan dolayı Allahu teâlâ tarafından mahlûkâta ilk tecellî eden hüküm ve te'sir rahmetten ibâret olmuştur.

RAHMETİN ZIDDI GADAB:

Rahmetin zıddı olan gadab, baştan ve birinci olarak ahlâk-ı İlâhî'nin muktezâsı değildir. Belki halkın isyânı ve verilen ni'metleri kendi istekleri ile kötüye kullanmaları neticesi olarak, ikinci derecede tecellî eden rabbâni bir hikmettir. Öyle ya, âsîlere karşı gadabın hükmü olan mücâzat olmasa idi, sonunda tâatle isyânın, îmanla küfrün, küfrân ile şükrânın bir farkı olmamak lâzım gelirdi. Bu da hikmete uymayan bir eksiklik olurdu.

Allahu teâlâ, bütün bu eşyâyı rahmetiyle yaratmış ve ezeldenberi kâffe-i muâmelât rahmet üzerine akıp gelmiştir. Bu cümleden olmak üzere, insanları temiz bir fıtrat üzerine yaratmış ve onlara hadsiz hesapsız ni'metler vermiştir. Verdiği bu ni'metleri artırma ve ebedîleştirme yollarını bildirdiği gibi, o ni'metleri kötüye kullanmak yüzünden zarar ve ziyana

uğramak tehlikelerini de göstermiş, bu sûretle kâr ve zarar yollarını açarak, bu yolların başında insanı serbest bırakmış ve fakat indirdiği kitaplar, gönderdiği peygamberler vasıtasıyla kâr yoluna gidenlerin, rızâsıyla karşılaşacaklarını, zarar yoluna sapanların gadabına uğrayacaklarını da önden haber vererek kâr yoluna teşvik etmiştir. İnsanın ileride, ebediyet âleminde karşılaşacağı cezâ ve ihsânın, vukuundan önce bildirilmesi ne büyük bir lûtuftur.

ÖYLE İSE SEVGİLİ OKUYUCU!

Sen de serbestliği hayra kullan, kâr yoluna git ki, verilen ni'metlerden sana ziyan gelmesin, küfrân-ı ni'met etmiş olmayasın.

Bu ism-i şerîf hükmünce, Allahu teâlâ'nın lûtuf ve ihsânı kapısında mahlûkâtın tek mümeyyiz vasfı, birbirleriyle kapı yoldaşı bulunmalarından ibârettir. O halde kendilerine yaraşan şey, birbirlerine değil, Allah'ın huzur-u azametinde hepsi bir hizâya gelerek, ancak O'na tapmaktır.

الرَّحِيمُ جَلَّ جَلَالُهُ

ER RAHÎM

(Pek ziyâde merhamet edici, verdiği ni'metleri iyi kullananları daha büyük ve ebedî ni'metler vermek sûretiyle mükâfatlandırıcı).

Er-Rahmân ism-i şerîfinden Allahu teâlâ'nın ezelde bütün mahlûkâtı için hayr ve rahmet irâde buyurduğu anlaşılıyordu. **Er-Rahîm** ism-i şerîfi ise mahlûkâtı arasında irâde sahipleri için muzaaf bir rahmet-i ilâhiyyeyi ifâde eder. Yâni insandan mâadâ her mahlûk, kendisi için tâyin edilen hudut içinde kendisine verilen ni'metlerden yaradılışı sevki ile faydalanır ve o huduttan dışarı çıkmazken, irâde sâhibi olan insanlar için terakkî imkânı verilmiştir. Bu imkân, fıtrî ni'metleri arttırma ve ebedîleştirme imkânı. Meselâ, çiğneyip geçtiğimiz ot yaprağından rüzgâr dalgalarına kadar her şey, bizim hayır ve saâdetimize yarayan ni'met hazinesidir. Sonra yaradılışımızda başka mahlûkâta verilmeyen bir çok kâbiliyetler ve tabiat kanunlarının azat kabul etmez köleler gibi bize tâbi ve emrimize munkat olması, hep o şânı büyük Rahmân'ın lûtuf ve âtıfeti eseridir. Fakat her şeyde ve kendimizde gizlenmiş olan bu sayısız ni'metleri meydana çıkarmak ve onlardan faydalanmak için çalışacağız. Bütün kâbiliyetlerimizi işleteceğiz. Bu takdirde gayretlerimizin boşa gitmiyeceğini bize tebşir eden işte bu, **Er-Rahîm** ism-i şerîfidir. Çünkü bu ism-i şerîfe göre her gayret bir mükâfatla karşılanacaktır.

Er-Rahmân, Er-Rahîm isimleri iki türlü rahmet ifâde eder. Er-Rahmân ism-i şerîfinin ifâde ettiği rahmet, hiç bir türlü şarta, hiç bir türlü kesb ve irâdeye bağlı olmayarak bahşolunan rahmettir. Bu bir rahmet-i şâmiledir ki, bütün mahlûkâtı kaplar. Bunda çalışan-çalışmayan, suçlu-itaatli, îmanlı-îmansız ayırt edilmez.

Er-Rahîm ism-i şerîfinin ifâde ettiği rahmet ise, Rahmân'ın lûtfu olan rahmeti iyiye kullanarak çalışanlara bir mükâfat olmak üzere verilen rahmettir ki, en az (bire on) dur. Çalışanın ihlâsındaki kuvvete göre Allahu teâlâ'nın daha faz-

la ve hattâ hudutsuz ve hesapsız mükâfatları da vardır. İşte gayr-i meşrû arzulara kapılmamanın, kötülükten korunmanın, Allah yolunda fedakârlıkta bulunmanın ehemmiyeti bu yüzdendir. Şunu kat'î surette bilmek lâzımdır ki, -dünya için olsun, âhiret için olsun- çalışanlarla çalışmayanlar müsâvi muamele görmeyeceklerdir.

Dünya milletleri arasında Allahu teâlâ'nın ahlâkını, evsâfını en dürüst ve en geniş bilenlerin Müslümanlar olması icâbeder. Böyle olunca, meselâ bu ism-i şerîfin hükmüne göre **"fikrî teşebbüs"** Müslümanlar için en umumî ve en tabiî bir haslet olması lâzım gelirken, i'tiraf etmeliyiz ki, Müslümanların çoğu, bugün Müslümanlık esaslarını her zamankinden ziyâde ihmal etmişlerdir. Bunun neticesi olarak dünya yüzündeki Müslümanların ne duruma düştükleri de meydandadır.

RUHLARI ESEFLERE BOĞAN ACI BİR DUYGU:

Uzun asırlar Müslüman yaşayan ecdâdın bugünkü torunları arasında Müslümanlığı, teşebbüs fikrini öldüren, insanları atâlete ve miskinliğe sürükleyen bir din sananlar türemiştir. Bu telâkkî doğru ise, dindar ve Müslüman ecdâdımızın o silinmez izlerini nasıl izah edeceğiz? Yurdumuzu dolduran ve asırlar boyunca ihmâlin, bakımsızlığın yok edemediği bunca hayr müesseseleri karşısında ne yapacağız? Hele o târih ve ahlâk kitaplarımızı dolduran ve başka milletlerde pek azına rastlanan bunca fazilet menkıbelerine, kahramanlık destanlarına ne diyeceğiz? Bu iftihar ve gurur verici izler, miskin ve hakir insanların mahsûlü olmak kâbil midir? Hayır hayır, bunlar, hakîkî birer Müslüman olan, Allah uğrunda yorulmak bilmez, pulat îmânlı, çelik irâdeli ecdâdımızın izleridir. Fakat ne ya-

zık ki, biz onları bilememişiz, gittikleri yoldan ayrılmışız, miskin sinekler gibi hevâ vü heves tuzaklarına yapışıp kalmışızdır.

İSM-İ ŞERİFE MAZHAR OLANLAR:

Aramızdaki merhametli insanlar, Allahu teâlâ'nın rahmet sıfatına mazhar olmuşlardır (mazhar demek, bir şeyin göründüğü yer demektir.) Allahu teâlâ'nın merhameti, içimizdeki merhametli insanlardan sezilir. Eğer dünyâda merhametli insanlar olmasaydı ve merhamet denilen ma'nâdan ortada hiç bir nişan bulunmasaydı, Allahu teâlâ'nın rahmeti öğrenilmez ve merhamet hakkında hiç bir fikir edinilemezdi.

İnsanlardaki merhamet sıfatı, Allah'ın Rahmet sıfatına benzer mi? Hayır aslâ benzemez. Allah'ın hiç bir sıfatının benzeri yoktur. O bütün sıfatlarda tektir, eşsizdir. İnsanlardaki merhamet, Allahu teâlâ'nın merhametini bildiren bir iz, bir nişandır. Bir şeyin izi ve nişanı o şeyin ne benzeridir, ne de ondan bir parçadır. Yalnız ona delâlet eden bir gölge veya bir akisdir. Asıl merhamet, Allâh'ın merhametidir. Yâni merhamet kelimesinin hakîkî ma'nâsı, Allahu teâlâ ile kâim bulunan ma'nâdır. İnsanlara merhametli denmesi hakikat ma'nâsıyle değil, mecaz ma'nâsı i'tibâriyledir. (Medlûlün ismini dâlle ıtlak kabîlinden.) Şu halde Allahu teâlâ'daki merhametle insanlardaki merhamet arasındaki münâsebet yalnız kelime benzerliğinden ibârettir.

BU NOKTANIN İZÂHI:

İnsanların hayâtı, kudreti, bilgisi mahdut olduğu gibi

merhametleri de mahduttur. Merhametli insanları bir sıraya koymak ve her birinin mevkiini, derecesini tâyin etmek mümkün olsaydı, bunun için elimizde bulunması lâzım gelen ölçü ne olabilirdi? Şüphesiz bu hasletin kuvveti ve şumûlü... Hayırseverlikte en yüksek duygu sâhibi, hayır yapmakta en geniş kudret sâhibi hangisi ise, en ileride bulunacak ve herkesin hattâ haslet ortaklarının bile takdir ve hürmetlerini üstüne toplayacak olan da o olacaktır. Şimdi bu en merhametli farzettiğimiz zâtın merhametini tahlil edelim:

-Acaba bu adam ne yapmıştır?

- Bir çok hayır müesseseleri meydana getirmiş, hastahâneler, çeşmeler, yollar, köprüler, mektepler... Bir çok kimsesiz çocukları himâyesine almış, onları yurda yarar birer mütehassıs yetiştirmiş... Bir çok felâketzedelere yardım etmiş, sermâyesizlere sermâye, evsizlere ev, işsizlere iş bulmuş...

- Peki, acaba bunlar ne kadar, bir memleketi doldurur mu dersiniz?

-

İşin hakîkatı şudur ki: bu faaliyeti ne kadar geniş kabûl edersek edelim, sayısı rakamlara sığmayan yaratılmışlar üzerinde, tâ ezelden sonu gelmeyen müddetler boyunca tecellî edip duran Allah'ın merhameti karşısında dâima sönük kalacaktır. Sonra insanlar, yaptıkları iyilikten mutlakâ kendilerine âit bir menfaat ve meselâ ad yapmak, şan ve şöhret kazanmak veya sevap ve mükâfat dilemek gibi bir hedef, bir gâye gözetir. Dünyâca, âhiretçe her halde bir karşılık beklerler. Çünkü noksanlıkları, ihtiyaç ve aczleri böyle icap ettirmektedir. Bu ise cömertlik değil bir çeşit muvâzaadır. Hakikî cömertlik, minnetsiz, garazsız ve ıvazsız olarak yapılan iyilik-

tir. Buna da insanlar muktedir değildir.

Allahu teâlâ kemâl-i zâtı ile kâmil bulunduğu için, zâtına ilit beklediği her hangi bir şey, bir kemâl yoktur. Binaenaleyh O'nun cûd-ü rahmetinin her hangi bir kemâlin istihsâli için olması imkânsızdır. Her türlü ıvaz ve garazdan münezzehtir. Mutlak ve hakîkî merhamet edici ancak O'dur. Daha doğrusu merhametli dediğimiz şahısların kendilerini yaradan O olduğu gibi, ellerindeki ni'metleri yaradan da O'dur. O ni'metlerden muhtaçlara vermek üzere gönüllerinde arzu uyandıran da yine O'dur. Bütün bunları sâhibine verdikten sonra ortada kalan şey, yalnız hayır sahiplerinin irâdesi, yâni hayrı yapmağa vicdanlarında karar vermiş bulunmalarıdır. Fakat bu da yine Allah'ın verdiği serbestliğin bir neticesidir. Şu kadar ki, onlar Allah'ın verdiği bu serbestliği kötüye kullanmayıp iyi niyete sarfetmişlerdir. Mükâfâta istihkakları da işte bu yüzdendir.

MERHAMETLİ İNSANLARIN YAPMASI GEREKEN ŞEYLER:

1- Dâimâ Allâhu teâlâ'ya şükretmeli ki, kendilerini, bu meziyete lâyık görmüştür.

2- Hayırlı işlerde kullanıldığından dolayı kat'iyyen onurlanmamalıdır. Çünkü o imkânı veren ve bu meziyeti yaratan Allah'tır. Eğreti bir vasıfla onurlanmak, olgun insanların kabul edeceği bir şey değildir.

3- Kendine bahşedilen bu meziyetten Allah'ın kullarını elinden geldiği kadar faydalandırmağa çalışmalı ve bu uğurda zahmet ve meşakkat görse bile tahammül etmeli ve bunu yaparken yüreğindeki dileği yalnız Allah'ın rızâsı olmalıdır. O zaman bu uğurdaki çalışmaları bir ibâdet olur da Allah'tan

mükâfâtını görür, kazancı yalnız dünyâ'da eline geçenden ibâret kalmaz.

4- Yaptığı iyiliği, iyilik ettiği insanların başına kakmamalı; çünkü bu hal iyiliğin sevâbını öldüren çirkin bir iştir. Halbuki Allahu teâlâ eğer başkalarının yardımına muhtaç insanlar yaratmasaydı, servet sâhipleri, ellerindeki servetleri ile Allah'a yarar bir iş yapmağa fırsat bulamazlardı. Şu halde aramızda bir takım aceze ve fukarânın bulunması da bir ni'mettir. Onlar ücretsiz emânetçidir, kendilerine burada verilir, âhirette fazlasıyle alınır.

İYİLİK GÖRENLERİN YAPMASI GEREKEN ŞEYLER:

1- Onların yüzünden faydalandıkça kendilerine teşekkür etmeli ve her zaman onları iyilikle anmalı. Çünkü Allah iyilik bilenleri sever, nankörlük edenleri sevmez.

2- Yüzünden iyilik gördüm diye onları mâbut derecesine çıkarıp da kendilerine tapmamalı, her iyiliğin, her yardımın Allah'tan geldiğini ve mahlûkatın bu hususta nihâyet birer vâsıta, birer âlet olduğunu bilerek, asıl iyiliği yaratanla ona vâsıta olanları güzelce ayırt etmeli ve her birinin şânına lâyık bir suretle sevgi ve saygı göstermelidir.

ER-RAHMÂN, ER-RAHÎM İSM-İ ŞERİFİNİN ZEVKİNİ DUYANLAR:

Bu zevki duyan gönüllere yeis ve ümitsizlik giremez. Ne kadar darlık ve ıstırap içine düşerse düşsün, Allâhu teâlâ'nın mutlaka onu selâmete çıkaracağına emindir. Çünkü suret-i

kat'iyede bilir ki, O merhametlilerin merhametlisi, kerimlerin ekremidir. İnsanlar arasında intihar fâciasının ümitsizlikten, bunun da çok defa Rahmân ve Rahîm sıfatlarının sâhibi bulunan Allahu teâlâ'ya îmansızlıktan ileri geldiğine şüphe yoktur.

EL-MELİK

(Bütün kâinâtın sâhibi, bi'l-esale ve mutlak sûrette hükümdârı)

Görüyoruz ki, dünya yüzünde bir çok hükümdarlar var, her hükümdârın bir yurdu, teb'ası, ordusu, idârî teşkilâtı var. Hiç bir hükümdar, yabancı bir kuvvetin yurduna saldırmasına, yurdundan bir parçasını koparmasına veya işlerine karışmasına tahammül edemez ve buna meydan vermemek için bütün kuvvetiyle çalışır. Hükümdar, teb'asıyle yakından ilgilenmek, onların ahvâline vâkıf olmak, aralarında haklıyı haksızı, iyiyi kötüyü, hırsızı doğruyu, zâlimi mazlûmu, sâdıkı hâini bilmek ister. Bunun için inzibâtî kuvvetler, kanunlar, hâkimler, mahkemeler, hapishâneler... gibi bir çok teşkilât vücuda getirmek ve bu teşkilâtı beslemek ve ayakta tutmak için teb'asından vergiler almak mecburiyetindedir. Arâzisi ne

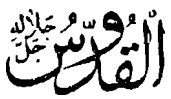
kadar geniş, teb'ası ne kadar çok, ordusu ne kadar kuvvetli olursa olsun, dünya hükümdarlarından hiç birinin hükümdarlığı hakikî ve bi'l-esâle değildir. Belki Allahu teâlâ tarafından muvakkaten iktidar mevkiine getirilmiş mecâzî ve niyâbî birer memuriyetten ibârettir ve bunlardan her biri hakîkî hükümdarı bildiren küçük birer izdir. O izlerden hakîkî hükümdar sezilir. Kâinâtın ezelî ve ebedî tek hükümdârı ancak Allahu teâlâ'dır. Kâinatda hakîkî ve mutlak olarak hükümdarlık ancak Allahu teâlâ'nın hakkıdır. Bu sıfatda O'na denk olacak başka bir hükümdar yoktur. Çünkü mülkü yaratan O'dur, bütün mahlûkâtı yoktan var eden O'dur. O'nun mülkünün genişliğini, ordularının sayısını yine ancak O bilir. Üzerinde bir çok hükümdarların barındığı arz küresi, bu genişliğin içinde nihâyet bir zerre olmaktan ileri değildir. (Zerre, milyonlarcası bir araya geldiği takdirde ancak görülebilen bir cisimdir) İşte bu sonsuz âlemlerde ve bu sayısız mahlûkat üstünde hâkimiyet ve saltanat ancak O'nundur, ancak O'nun irâdesi, hüküm ve tasarrufu câridir. Ancak O'nun istediği olur, istemediği olmaz. Fermânını geri döndürecek, hüküm ve kazâsını bozacak yoktur. Her dilediğini dilediği gibi yapar. Dilerse mülk verir, şah yapar, dilerse pâdişahken indirir atar, dilerse cebreder, dilerse serbestlik verir, dilerse küçültür, dilerse büyültür, dilerse sıkar, dilerse açar, dilerse yıkar, dilerse yapar, dilerse daha başka âlemler yapar, onlarda da dilediği gibi tasarruf eder. Velhâsıl bu muazzam devletde, bu sonsuz mülk ve saltanatta her şeyin varlığı veya yokluğu O'nun bir tek irâdesine bağlıdır. "Ol" deyince oluverir. "Olma" derse bir lâhzada her şey yokluğa dönüverir. Her şey O'nun kudreti altında makhur, herkes O'nun irâdesine tâbî, fermânına baş eğmeye mecburdur. O'nun müsaadesi olmadan kimin haddine düşmüş ki, O'nun karşısın-

da hükümdarlık da'vâ etsin, O'nun mülküne göz diksin. Hükümdarlar teb'asından vergi alır. Allahu teâlâ mahlûkâtından bir şey almaz, her şeyi O verir. O, kâinâta muhtaç değil, kâinat O'na her lâhza muhtaçtır. Kâinat üzerinde tasarrufu bi'l-istiklâldir. Yardımcıya, vezire, vekîle, vâsıtaya ihtiyacı yoktur. Bütün dünya hükümdarları bir araya gelseler O'nun irâdesi inzimam etmedikçe hiç bir şey yapamazlar. O pâdişahlar pâdişahı, hükümdârlar hükümdârı, dünyâyı bir çalışma yeri, âhireti de hesap günü olarak yaratmıştır. Mahkeme-i kübrâ oradadır. İyiler için cennetler, kötüler için cehennem hazırlanmıştır. Herkes âkıbetini görecektir. O günden ve o mahkemeden kaçıp kurtulacak bir sığınak da yoktur.

BU İSM-İ ŞERÎF HÜKMÜNCE KUL İÇİN GEREKEN ŞEY:

Kendisinin önü, sonu nereye varacağı belirsiz bir serseri değil, Alîm ve Habîr, Rahîm ve Kâdir bir hükümdârın hüküm ve tasarrufu altında bulunduğunu ve hayâtı boyunca, iyi kötü bütün söylediklerinin, yapıp ettiklerinin, görüp işittiklerinin kamusunun muntazam kayıtlarla tesbit ve tescil edilmekte olduğunu ve mahkeme-i kübrâda bütün bu dosyaların ortaya dökülüp hesâbı sorulacağını kat'i sûrette bilerek, giderini ona göre ayarlamaktır. Hele yüksek mevki'ler, hudutsuz salâhiyetler çok defa insanı sarhoş eder. Öte taraftan mürâilerin, dalkavukların uyuşturucu sözleri de insana kendisini düşünmeyi güçleştirir. İşte o zaman gurûra , hodgâmlığa kayar. Kendisini hiç bir şey değilken âmir yapan, hükümdar yapan, her şey yapan Hâlik-ı zü'l-celâlini ve buyruklarını unutur, isyan eder. Küfrân-ı ni'metde bulunur, gadabına çarpılır ve bir daha da

onu kimse kurtaramaz. Dünyanın bir gölge gibi geçici ni'met ve devletleriyle gevşeyip bayılmamalı, o ni'meti vereni düşünüp daha ziyâde ayılmalı.O'nu veren Allah'ın almağa da kâdir bulunduğunu ve düşmez kalkmaz yalnız Allah'tan başka olmadığını bilmeli de, kendisinin nihâyet muayyen bir zaman için ücretle tutulmuş bir çoban vaziyetinde olduğunu ve idâresi altındaki koyunların hastasına bakar, geride kalanlarını gözetirse ücretini almağa hakkı olacağını, böyle yapmazsa mücâzâta çarpılacağını aslâ unutmamalı. Günün birinde bu muvakkat tasarruf kudreti, müddeti bitip de hakiki sâhibine dönünce, bu hakikat anlaşılır. Lâkin onu sonradan değil, önceden anlamak ve ona göre ondan faydalanmak gerektir.

EL-KUDDÛS

(Hatâdan, gafletten, acizden ve her türlü eksiklikten çok uzak, pek temiz.)

Allahu teâlâ mahlûkâta benzemekten münezzehtir. Allah yaradılmışların zâtlarından, hallerinden, vasıflarından hiç birine benzemez. Meselâ cisimlerin, zâhirî hislerimizle bilebildiğimiz lezzet, renk, koku, soğukluk, sıcaklık, sertlik yumuşaklık... gibi bütün hallerinden; dert, tasa, sevinç, korku,

hüzün, ızdırap, infial, tagayyür gibi nefsânî keyfiyetlerinden veya her hangi bir şekilden, sûretten, miktardan, zamandan, mekândan, tertipten, tecezzîden, tenâhîden ve bunlar gibi diğer bütün mahlûkatın şânından olan her hangi bir hal ve vasıftan, bir şeye benzemekten çok yüksek, çok uzaktır.

Bu ism-i şerîf, temiz ve pâk olmak ma'nâsına **Kuds** mastarından mübâlâğa sîgasıdır. Her türlü ayıptan, kirden, pastan, lekeden, eksiklikten son derece temiz demektir. Ülûhiyyete mahsus sıfatlardan **Muhâlefetün li'l-havâdis** sıfatına râci'dir.

İnsan oğlunda bulunan iki türlü sıfat: İnsan oğlunda bir takım haller ve sıfatlar vardır ki, onlar yüzünden sevilir, hürmet edilir. Yine bir takım haller ve sıfatlar da vardır ki, o yüzden yerilir, nefret edilir. Meselâ halleri ve sıfatları kusurlu ve ayıplı olan, bilgisiz ve âciz insan sevilmez, herkes onlardan uzak kalmak ister. Bâzı insanlar da yaradılışı i'tibâriyle güzeldir, sözü sohbeti bellidir, bir şeyler bilir, bir şeyler yapar. Evvelkilere nâkıs insanlar, ikincilere mükemmel insanlar denirse de, insanların da yine bir çok eksik tarafları bulunur. Mahlûkun kusursuzluğu izâfîdir.

Mahlûkat içinde her türlü ayıplardan, kusurlardan tam ve mutlak surette tertemiz bir varlık sâhibi bulunması imkânsızdır. Mahlûkun kusursuzluğu, kendi aralarında ve birbirlerine nisbetle izâfî ve mahduttur; bu i'tibarla en kıymetli insanlar hiç noksanı bulunmayan değil, pek az noksanı olandır. Böyle insanların fazileti, kemâli daha çok olur ve bunlar, mensup oldukları âileler, memleketler, milletler ve hattâ bazan bütün insanlar için iftihar kaynağı olurlar.

Allahu teâlâ, insanlardaki kemâl sıfatlarından da mukaddestir.

İnsanlarda bulunup da nefret ve istikrah edilen sıfatlardan başka, insanların birbirlerine karşı üstünlüğünü ve kıymetini ifâde eden ve insanlar tarafından kemâl sıfatlar diye adlandırılan sıfatlardan da Allahu teâlâ münezzehtir. Gerçi bu sıfatların kemâl sıfatlar diye adlandırılması, insanların kendi aralarında ve kendi hallerine göre doğru olabilirse de, Allah teâlâ hakkında bunlar hep noksan sıfattır. Meselâ ilim, kudret birer kemâldir, fakat muhakkak surette Allahu teâlâ insanların bildiği gibi bilmekten, insanların yapabildiği kadar yapmaktan çok üstündür. Çünkü O, kayıtsız şartsız her şeyi bilir ve her şeye gücü yeter. İşte hakikî kemâl sıfatı budur. İnsanlar ise bir şeyi bilir, fakat bilmediği nâ-mütenâhîdir. Bir şey yapar, fakat isteyip de yapamadığı nâ-mütenâhîdir. Daha doğrusu Allahu teâlâ'nın müsaade ettiği sınıra kadar bilir ve tâyin ettiği hududa kadar yapar. Ondan ilerisi kat'î bir acz... kat'î bir hiçliktir.

EL-KUDDÛS İSM-İ ŞERÎFİNİN BİRİCİK SÂHİBİ:

El-Kuddûs ism-i şerîfinin tek ve eşsiz olarak biricik sâhibi, Allahu teâlâ'dır. Her bakımdan mutlak kemâl O'na mahsustur. Allahu teâlâ zâtında, sıfatında, ef'âlinde, ahkâmında, esmâsında her türlü lekeden, eksiklikten uzak ve çok temizdir. O zâtında veya her hangi bir sıfatında veya fiilinde veya hükmünde veya isminde mahlûkundan birine benzemekten veya mahlûkâtından biri O'na benzemekten mukaddestir. O'nun zâtı kadîmdir, bâkidir, sıfatları kâmildir, ezelîdir. Hiç bir fiilinde maddeye, müddete, yardımcıya ihtiyacı yoktur. Bütün hükümleri hikmetlidir. Kullar içinde baştan başa hayır, menfaat ve inâyettir. O'nun isimleri de nâ-mütenâhî kemâlâtı-

nı bildirdiği için en yüce, en güzel kelimelerdir.

İnsanların zâtları, sıfatları, fiilleri, hükümleri, isimleri hep ayıplı ve kusurludur. Bir kere varlıkları mahduttur. Halleri, sıfatları da mahduttur. İşleri ıvazlı ve garazlıdır. Hükümlerinin doğrusu olduğu gibi hatâlısı da çoktur. İnsanlara müteallik ma'nâlar ifâde eden, isimlerin ve kelimelerin de nihâyet taşıdıkları ma'nâlardan fazla bir güzelliği olamaz.

EL-MELİK İSM-İ ŞERÎFİNDEN SONRA EL-KUDDÛS İSM-İ ŞERİFİ:

Allahu teâlâ'nın bütün varlığa hâkim bir saltanat sâhibi bulunduğunu bildiren **El-Melik** ism-i şerîfinden sonra **El-Kuddûs** ism-i şerîfinin getirilmesi, fikirleri yanlış yollara sapmaktan koruduğu için ne kadar uygun düşmüştür. Evet, nice insanlar var ki, Allahu teâlâ'yı hakkıyle bilmediklerinden, O'nu kendi aralarındaki hükümdarlara benzetiyorlar, O'nun -hâşâ- Arş üzerinde ikâmetgâhı olduğunu ve mahlûkatı içinden bir takım şahısları seçerek onlara tasarruf salâhiyeti verdiğini ve onların eliyle ahkâmını yürüttüğünü ve gûya onların vereceği raporlarla işlere muttalî olacağını ve daha bunun gibi ülûhiyyet şânına uymayan bâtıl zanlara düşüyorlar. Bütün bunlar düzeltilmesi vâcip bozuk akîdelerdir ve bu bozuk akîdeler yüzünden insanların başına gelmedik belâ kalmamıştır. Allahu teâlâ, cisim sâhipleri gibi bir yerde oturmaktan, bir yerde bulunmaktan, bir işi başkasına gördürmekten... münezzehtir. O'nun her zerreye yakınlığı birdir. Her şeyi ilmiyle, kudretiyle kuşatmıştır. İkâmetgâh, zaman, mekân mefhumları yaradılmışlarla berâber doğmuştur. Bu varlık yokken zaman ve mekân da yoktu, fakat Allahu teâlâ vardı.

BU İSM-İ ŞERÎF HÜKMÜNCE KUL İÇİN GEREKEN ŞEY:

Allahu teâlâ'yı üstün güzelliklerle yâni kendine mahsus vasıflarla öğmek ve O'na noksan vasıflar isnat etmekten sakınmaktır. Birincisi **takdîs**, ikincisi **tesbih**'dir. Yâni Allahu teâlâ'ya kendine mahsus kemâl sıfatlarıyle hamd-ü senâ etmek takdis; O'nu herhangi bir lekeden, herhangi bir yaraşıksızlıktan tenzih etmek tesbihtir.

İ'tikâdını, ibâdetini, kalbini lekeden ve çirkinlikten temizlemeğe çalışmaktır.

İ'TİKÂT TEMİZLİĞİ: Şüphe ve tereddütten uzak olması, inanışın yakîne dayanmasıyle olur. Onun için i'tikâda ait herhangi bir mes'elede tereddüt duyulunca hemen o noktayı kat'î bir kanâat hâline getirinceye kadar çalışmak ve ihtisas sâhiplerinden soruşturmak icâbeder. Çünkü i'tikât mes'elesi bir küldür, tecezzî kabûl etmez. Herhangi bir unsurunda müteredddid bulunmak, bütün i'tikâdı sarsar.

İBÂDET TEMİZLİĞİ: İhlâs ile olur. Mâlî olsun, bedenî olsun, her türlü ibâdet yalnız Allah için yapılır. Âbid'in gâyesi ancak Allah'ın rızâsına ermektir. Bu gâye gönülde başka maksatlara, başka mülâhazalara yer vermeyecek kadar kuvvetli ve şumûllü olmalıdır. Eğer ibâdetlerde Rızâu'llah ile berâber başka maksatlar da güdülürse, o ibâdette ihlâs kalmaz; karışık ve katkılı olur. İbâdette **şirk** işte budur. Bu da insan için bir yüz karası, tevbesiz afvedilmeyen bir suçtur.

KALB TEMİZLİĞİ: Oradan kötü huyları atmakla olur. Kalbler Allahu teâlâ'nın dâimâ bakıp durduğu yerlerdir. O'nun için gâyet temiz tutulmalıdır. Maddî bir temsil ile, kötü huylar, kalb sâhasında yer yer yığılmış müteaffin çöplükler, pis-

likler, bataklıklar, ayrık kökleri, yabânî dikenler gibidir. İyi huy kazanmak da bunları temizleyip tesviyeyi turâbiyesini yapmak, muntazam taksimatlı çiçeklikler ve güzel çiçeklerle kalb sahasını temiz bir park hâline getirmektir.

ES-SELÂM

(Her çeşit ârıza ve hâdiselerden sâlim kalan, -her türlü tehlikelerden kullarını selâmete çıkaran- Cennet'deki bahtiyar kullarına selâm eden.)

İsm-i şerîf mastardır. Dertten, belâdan, ayıbtan, kusurdan berî olmak ma'nâsınadır. Esas i'tibâriyle mastarlardan isim olmaz. Fakat mübalâğa ma'nâsı gözetilerek mastarlardan isim yapıldığı vardır. Şu halde ma'nâ: Her türlü noksandan, ayıptan, âfât ve belâlardan son derece sâlim ve münezzeh bulunan demek olur. Bu ifâdeye göre bu ism-i şerîf de **El-Kuddûs** ism-i şerîfine yakın bir ma'nâ bildirmekte ise de, bu daha ziyade istikbâle âittir.

Yâni Allahu teâlâ'nın gerek zâtı, gerek sıfatı ileride en ufak bir tagayyüre, bir değişikliğe uğramaktan münezzehtir. O, ezelde nasılsa, ebedde de öyledir. O, asla yok olmaz, ilmi gevşemez, kudreti kesilmez, mülkü elinden çıkmaz...

Bu sıfat da ancak Allahu teâlâ'ya mahsustur. Ondan başka sâlim kalacak yoktur. Mahlûk varken yok olur, sultanken kul olur, bilirken câhil, muktedirken hiç olur. Hiç bir varlığa inanılmaz, hiç kimseye güvenilmez; bir anda hepsi yalan oluverir.

BU MA'NAYA GÖRE KUL İÇİN GEREKEN ŞEY

Her işinde fânilere değil, yalnız Allahu teâlâ'ya dayanıp güvenmektir. Çünkü yıkılmayacak ve her türlü âfat ve belâdan sâlim kalacak olan yalnız O'dur. Fânilere bağlananlar hayal sükûtuna uğrayarak sonunda ağlayanlardır. **"Ağaca dayanma kurur, insana güvenme ölür"** diyen dedelerimiz bu hakikati ne güzel ifâde etmişlerdir.

İSM-İ ŞERÎF'İN BAŞKA BİR MA'NÂSI:

Es-Selâm ism-i şerîfi, gerek dünyâda, gerek âhirette, tehlike içine düşen kullarını, isterse selâmete çıkaran diye de tefsir edilmiştir. Öyle ya, her türlü selâmetin sâhibi ancak O olduğu gibi, istediğini selâmete erdirecek olan da ancak O'dur.

BU MA'NÂYA GÖRE KULA GEREKEN ŞEY:

Selâmeti yalnız O'ndan bilmek ve yalnız O'na teşekkür etmektir. Allahu teâlâ her türlü tehlikenin selâmet yollarını ve sebeplerini yaratmıştır, tanzim ve tertip etmiştir. Fakat bu sebepler nihâyet bir halâs vâsıtasıdır. Şu halde tehlikeden selâmete çıkanın, vâsıtaya değil, o vâsıtayı yaratıp sevkedene

teşekkür etmesi icâbeder. Gerçi vâsıtaya da teşekkür edilir ama, Allah'a ortak gibi değil, iyi bir işe vâsıta olduğu için. Söz temsili, Allah'ın yaradıp kuluna ilham ettiği selâmet sebepleri, denize düşüp de dalgalar arasında bocalayan bir zavallıya atılan (tahlisiye simidine) benzer. O simidi tutarak selâmete çıkan felâketzedeye bu selâmeti veren simit midir, yoksa o simidi ona atan mıdır?

FELÂKET VE BUHRANLI DAKİKALARDA DİN VE İMÂN KUVVETİ:

Hayatta bâzan öyle hâdiseler olur ki, bu hâdiseler karşısında insan, müthiş bir fırtınaya tutulmuş vapur gibi, ıztırap dalgaları arasında çalkalanır durur. Vapurun kaptanı olduğu gibi, vücûdun kaptanı da akıl ve ilimdir. Fakat onu destekliyecek olan kuvvet de îmandır. Îman muvâzene temin eder. Muvâzene de selâmete çıkaracak bir sebep olur. Îman yoksa muvâzene de yok.. Muvâzene olmayınca selâmete çıkar bir yol da yok demektir.

Faraza denizin ortasında azgın dalgalar arasında teknesi battı, batıyor vaziyetine düşen kaptanın orada biricik dayanıp güveneceği kuvvet, kalbindeki Allahu teâlâ'ya olan îmânıdır. O bilir ki, her türlü selâmetin biricik sâhibi, yaradanı, bağışlıyanı yalnız Allah'tır ve inanmıştır ki, Allahu teâlâ merhametlidir, kudretlidir, bütün işleri hikmetlidir. Artık o, Allah'ın hükmüne ve kendi hakkındaki emr-ü fermânına râzıdır. Allah'ın yardımından ve merhametinden aslâ ümidini kesmez. Kalbinin bir tarafında korku varsa, öte tarafında da ümit bulunur. Korku ile ümitten meydana gelen muvâzene içinde yeise kapılmaz, izini şaşırmaz, ma'nâsız telâşlarla vahâmeti arttır-

maz. Bilâkis soğuk kanlılığını muhafaza eder, vaziyete göre tedbir alır, kumanda verir, ondan ötesini Allah'a bırakır. Onun yaradıp sevkedeceği fırsatları gözetir ve her fırsattan sükûnetle faydalanarak, böylece selâmet sâhiline çıkar. Fakat bu inancı ve bu kuvveti bulamayan kalblerde yalnız korku hâkimdir. Müthiş bir yeis, bütün kalbi kaplamıştır. Orada hiç bir ışık, hiç bir ümit yoktur. İşte bu yeis hâli, daha büyük felâketlere yol açabilir. Her zaman görüp ve işidip duruyoruz ki, muvâzenesini kaybederek kendisini fazla yeis ve ıztıraba kaptıranlarda hemen barut gibi ateş almak, olura olmaza hiddetlenmek, düşünmeden her şeye saldırmak gibi gayri tabiî ve mazarratlı haller görülür. Onun için kalpleri perişan, fikirleri kararsızdır. Çâredir diye asılsız şeyler araştırır, tedbirdir diye yanlış şeylere baş vurur. Halbuki böyle yapmak zâten mevcut olan mazarrata daha başka mazarratlar eklemekten, durumu bütün bütün kötüleştirmekten başka bir şeye yaramaz. Bu cihetten bu gibi hallerde muvâzeneli bulunmak Allah'ın büyük ni'metidir. Çünkü muvâzenesizliğin neticesi - Allah'a sığındık - ya intihar.... ya tecennün.. İşte bu da bu sûrette helâk girdaplarına batar gider. Şâyet kurtulmaları mukadder değilse, îmânlısı da, îmânsızı da dalgalar veya ıztıraplı hâdiseler arasında boğulur gider. Bunlar, görünüşe göre hayatlarının sonucu i'tibariyle birleşmiş gibi olsalar da, ölümden sonra görecekleri muamele ayrıdır.

Allahu teâlâ buyurmuştur ki: **"Kullarımdan bir kuluma bedeni, yâhut malı, yâhut evlâdı yüzünden bir musibet verirsem, o da bunu sabr-ı cemil ile karşılarsa, kıyâmet günü kendisi için mîzan kurmaktan yâhut defter-i a'mâlini açmaktan hayâ ederim."** (Bir hadîs-i kutsî meâli.)

İşte îmân sâhibi, sabr-ı cemîli sebebiyle Hak'kın o büyük

mükâfâtına erecektir.

Sabr-ı cemîl ne demektir? İnsanın mukadderâtı içinde hoşuna giden hâdiseler olduğu gibi, hoşlanmadığı hâdiseler de olur. Bunların hepsi de Allah'ın hükmü, emr-ü fermânı neticesidir. Hoşlanmadığı hâdiseleri de hoşuna giden hâdiseler gibi karşılayabilmek sabr-ı cemîldir. Bunun izâhı, öfkelenmemek, yeise dalmamak, önüne gelene hâlinden şikâyet etmemek, hele ağzından Allah'ın hükmüne i'tiraz yollu bir söz kaçırmamaktır. İşte tam bir olgunluk nişâneleri...

Sevgili okuyucu! Her zaman için ve bilhassa hayâtın korkunç safhalarında din ve îmân kadar kalbe metânet veren bir kuvvet yoktur.

İflâs haline gelmiş nâmuslu bir tüccar, ıssız ve tehlikeli çöllerde kalmış veya dağlarda yolunu, izini kaybetmiş bir yolcu ve daha bunlara benzer hallerde hep ayni hâlet-i rûhiye ve aynı âkıbet.

YİNE BU İSM-İ ŞERÎFİN TEFSÎRİ OLMAK ÜZERE:

Cennetteki bahtiyar kullarına selâm eden.. denmiştir.

Yâ-sîn Sûresinde سَلَامٌ قَوْلاً مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ

Selâmün kavlen min Rabbi'r-Rahîm" buyurulmuştur.

Meâl-i Şerîfi: Ehl-i cennete, Rahîm olan Rab'dan doğrudan doğruya söylenme bir selâm da vardır. Bu âyetteki Er-Rahîm ism-i şerîfi, sonunda mü'minleri rahmetiyle muratlarına erdirecek demek ma'nâsınadır.

Bu günahkâr kullarını da cemâlini gören, selâmını duyan o bahtiyarlar sırasına katıver; ey lûtuf ve kerem sâhibi Al-

lah'ım!

EL-MÜ'MİN

(Gönüllerde îmân ışığı uyandıran, kendine sığınanlara aman verip onları koruyan, rahatlandıran.)

Allahu teâlâ, kalplere îmân bağışlıyarak, oralardan şekleri, tereddütleri kaldırmıştır. Kendine sığınanlara aman verip korumuş, emniyetle rahatlandırmıştır. Bunların hiçbirini Allah'dan başka yapacak yoktur. Îmân Allah'ın en büyük ni'metlerinden biridir. Eğer Allah bir kuluna îmân nâsip etmemişse, onu hiç kimse îmâna getiremez, binaenaleyh îmân sâhibi bir kul dâima:

اَلْحَمْدُلِلّٰهِ عَلَى دِينِ الْاِسْلَامِ وَعَلَى تَوْفِيقِ الْاِيمَانِ وَعَلَى هِدَايَةِ الرَّحْمٰنِ

El-Hamdü li'lilâhi alâ dîni'l-İslâmi ve alâ tevfîki'l-îmâni ve alâ hidâyeti'r-Rahmân" diye bu büyük bahşişten dolayı Allahu teâlâ'ya hamd-ü senâ etmelidir. Kendisinin îmân sâhibi olmasına sebep olanlara da saygı gösterilmesi, iyilik bilirlik olması i'tibariyle Allah'ın sevdiği bir harekettir.

Allahu teâlâ'nın ni'metlerinden biri de **emniyet**'dir. İnsan, malı, canı, ırz ve nâmusu için her saat korku ve endişe içinde kalsaydı, bu ne büyük azap olurdu. Yüreklerimizde böyle bir korku taşımıyor, bilâkis rahatlık ve iç ferahlığı içinde yaşıyorsak, bunun **El-Mü'min** ism-i şerîfinin tecelliyâtından olduğuna şüphe yoktur. Binâenaleyh emniyet ve âsâyişin te'mini için çalışan her şahıs ve bu uğurda kullanılacak her çeşit silâh ve âlât, hep bu ism-i şerîfin mazharıdır. Yâni aynasıdır, sebepleri ve vâsıtalarıdır.

Bir de insanın dâima kötülüğüne ve zararına çalışan ve hiç bir zaman onun mes'ut olduğunu istemeyen düşmanlar vardır. Bunların içinde en azılısı ve en merhametsizi ve kendisiyle savaşmak en güç olanı şeytandır. Haydutlar, zâlimler, iftiracılar, hasetçiler ondan sonra gelir. Bir insan, şöyle söz alışkanlığı neticesi değil de, idrak ve şuurla **"Bütün bunların şerrinden Allah'a sığındım"** dediği zaman, Allah onu reddetmez. Çünkü Allah'ın isimlerinden biri de **el-mü'min**'dir ve bunun bir ma'nâsı da, kendine ilticâ edenlere aman vermesi, onları hususî himâyesine almasıdır. Şerlilerin şerrinden dâimâ Allah'a sığınırız.

KULA GEREKEN ŞEY:

Etrafındakilerin emniyetini kazanmak ve îmânını bütünleştirmeye çalışmaktır. Dünya ve âhiret selâmet ve saâdetinin biricik âmili olan îmânın bütünlüğü hakkında şu satırları yazmadan geçemedik:

ÎMÂNIN BÜTÜNLÜĞÜ:

Bir şeye inanmanın üç mertebesi vardır. Bu mertebelerin üçü ile birden îmânı benimsemek, onun bütünlüğünü ve parlaklığını gösterir. Bu mertebeler şunlardır:

1 - Kalb ile tasdik: peygamberimiz Efendimiz'in **(salla'llâhu aleyhi ve sellem)** Allah tarafından getirip haber verdiği şeylerin doğruluğunu gönlünden kat'î sûrette teslim etmek.

2 - Dil ile tasdik: Gönlünden doğruluğuna inandığı bir şeyi başkalarına karşı, evet Peygamberimiz Efendimiz'in Allah tarafından getirip haber verdiği şeylerin hepsi de gerçektir ve ben buna sûret-i kat'iyede inanmış bulunuyorum diye söylemektir.

3 - İş ile tasdik: İnandığı şeyin icâbına göre yürümektir. Farzları yapmak, haramlardan sakınmak gibi.

Kalb ile tasdik esastır. Hiç bir surette bırakılamaz. Allah saklasın, gönüllerden bu tasdik gidince küfür tahakkuk eder ve o zaman dil ile, iş ile yapılan tasdik de para etmez. Kalbten tasdiki olmadığı halde sâde dili ile tasdik edene **münâfık,** sâdece işi ile tasdik edene **mürâi** denir. Dil ile tasdik, dilsizlik veya cebir ve tazyik karşısında kalmak gibi mâzeretle söylenmeyip bırakılabilir. Kalbde esas bâki kaldıkça küfür olmaz. Ancak ortada hiç bir mâni yokken tasdik ve îmânını yalnız kalbinde saklayıp da kimseye bildirmemek, insanlar nazarında kendisinin îmânsız bir şahıs telâkkî edilmesine sebep olur. Üçüncüsü, yâni giderini inancına uydurmak, îmândan beklenen semereler ve neticelerdir. Maddî bir temsille bunun izâhı: Îmân bir meyva ağacına benzer. Kalb ile tasdik, bu ağacın toprak altındaki kökleridir. Dil ile tasdik, ağacın gövdesidir. İş

ile tasdik de, dalları, yaprakları, çiçekleri ve meyvalarıdır. Yerin altında kuvvetli kökleri bulunmayan bir ağaç sahtedir, meyva yapmaz. Kısa bir zamanda kurur ve çürür. Münâfıklarla mürâîlerin taşıdıkları îmânın kıymeti budur. Ağaçtan maksat, meyvası olduğu gibi, imandan maksat da dürüst i'tikat, temiz kalb, güzel iş, yüksek ahlâktır.

EL-MÜHEYMİN

(Gözetici ve koruyucu)

Allahu teâlâ Müheymin'dir. Rabbü'l-âlemîndir. Bütün varlığı görüp gözeten, yetiştirip varacağı noktaya ulaştıran ancak O'dur. Hiç bir zerre, hiç bir lâhza O'nun bu lûtuf ve âtıfetinden boş değildir.

Bu ism-i şerîf, **Mü'temenün aleyh** diye de tefsir edilmiştir. Kendisine emniyet olunan demektir. Meselâ, buyruk tutup güzel işler yapan kullarının yaptıkları iyi işlerden hiç birini saklamaz, inkâr etmez, istihkak kazandıkları sevaptan bir zerresini eksiltmez. Yâhut kulları iyilik yapmakta birbiriyle yarış edercesine faaliyet gösterseler.. **"Artık yeter, ben bunların karşılığını veremem"** demez, bilâkis onların güzel işler yapmakta birbirlerini geçmeye çalışmalarından hoşnut

olur, vaad ettiği sevâbı kat kat artırır. Buyruk tanımıyan âsilerin de cür'et ettikleri kötü işleri bir zerre arttırmaz, ne yapmışlarsa odur. Görecekleri cezâ da santimi santimine odur. İstihkaklarından bir zerre fazla cezâ vermez.

KULA GEREKEN ŞEY:

İşlerini ve huylarını, yâni yapıp ettiklerini gözetmekte mümkün olduğu kadar uyanık davranmak ve bu hallerde eğriliğe kaymaktan kendini korumaktır.

EL-AZÎZ

(Mağlûb edilmesi mümkün olamayan gâlip.)

Bu ism-i şerîf, kuvvet ve galebe sâhibi olmak manâsına **izzet**'dendir. Allahu teâlâ mutlak sûrette kuvvet ve galebe sâhibidir. Emir ve irâdesine karşı bütün bu kâinâtın hiç hükmü yoktur. O, murâdına karşı aslâ mağlûb edilmez. İsterse bir sâniyenin binde biri kadar kısa bir zamanda bu muazzam varlık hemen sönüverir.

İzzet sıfatı **Kur'ân**'da bir çok yerlerde azap âyetleri yerinde gelmiştir. Fakat bu ism-i şerîfin yine bir çok def'a **Hakîm**

ism-i şerîfi ile birleştiği görülür. Bunun ma'nâsı, Allahu teâlâ'nın kudreti gâliptir; fakat hikmeti ile kötülerin cezâsını te'hîr eder, kötülük edip durmakta olan insanları cezâlandırmakta isti'câl etmez demektir.

Hani aramızda bâzı büyük adamlar vardır ki, kuvvetlerini gösterirler de kullanmazlar. Böyle adamların bu hâli bu ism-i şerîfin mazharıdır. Onlar, Allah'ın bu ahlâkından nasîb almış insanlardır. Allahu teâlâ'nın İzzet ve İntikam sıfatlarının birleştiği azdır, yoksa insanların dünya yüzünde ettiklerine göre eğer Cenâb-ı Hak, Hikmeti ile İzzetinin tecellîsini geri bırakmamış olsa çoktan her şey alt üst olurdu.

BU TEFSİRE GÖRE KULA GEREKEN ŞEY:

Bütün heveslerine hâkim ve gâlip olmağa çalışmak, isteklerini, arzularını temiz, dürüst ve helâl yollardan te'min etmesini bilmek, her işinde, her sözünde akıl ve basîretin icap ettirdiği hudûdu aşmamağa gayret etmektir.

EL-CEBBÂR

(Kırılanları onaran, eksikleri tamamlayan, dilediğini zorla yaptırmağa muktedir olan.)

İsm-i şerîf **cebir** maddesindendir. Cebir, kırık kemiği sarıp bitiştirmek, eksiği bütünlemek ma'nâsına geldiği gibi, icbar etmek, yâni zorla iş gördürmek ma'nâsına da gelir.

Allahu teâlâ Câbirdir, Cebbârdır, kırılanları onarır, eksikleri tamamlar, her türlü perişanlıkları düzeltir, yoluna kor. Bu ma'nâdan olmak üzere Hazret-i Ali'nin **(radiyallâhu anh)** münâcâtında: Ey her kırığı kaynaştırıp birleştiren ve her zorluğu kolaylaştıran ma'nâsına:

يَاجَابِرَ كُلِّ كَسِيرٍ وَيَا مُسَهِّلَ كُلِّ عَسِيرٍ

"Yâ Câbire külli kesîrin ve yâ müsehhile külli asîr" kelimâtı gelmiştir. İkinci ma'nâya göre Allahu teâlâ Cebbârdır, ceberut sâhibidir. Kâinâtın her noktasında ve her şey üzerinde dilediğini dilediği gibi yaptırmağa muktedirdir. Hüküm ve irâdesine karşı gelinmek ihtimâli yoktur.

Her şey üzerinde Allahu teâlâ'nın cebbâriyeti hâkimdir. Önünden sonuna kadar yaratacağı bütün mahlûkat, bunların cinsleri, nevi'leri, sınırları ve her sınıf efradının varlığa çıkış sırası, varlığı, müddeti ve bu müddet içinde görüp geçireceği bütün ahval, bütün safahat üzerinde Allah'ın cebbâriyeti, emir ve irâdesi hâkimdir. Her mahlûkun hayat şartları ve bu âlemde göreceği iş, yapacağı vazîfe Allahu teâlâ tarafından tâyin edilmiş, sınırları çizilmiştir. Her mahlûk ister istemez bu sınırlar içinde yürümek ve bu vazîfeleri yapmak mecburiyetindedir. Meselâ: Arz **"Ben artık dönemiyeceğim"**, güneş, **"Ben artık doğamıyacağım"** diyemez. İlk kumanda ile başlamış olan bu muttarit devran son kumandaya kadar devam edip gidecektir.

Allah teâlâ yalnız **teşrîî** hükümlerinde insanları serbest

bırakmıştır. Allahu teâlâ'nın teşrîî yâni insanları vazîfelendiren dinî bir takım hükümleri ve emirleri vardır ki, bunların üstünde cebbâriyetini kaldırmış ve bu emirlerin yapılıp yapılmaması ve bu hükümlerin yerine getirilip getirilmemesi husûsunda insanları mecbûrî değil, muhayyer bırakmıştır. Bir insan isterse dîne uyar dindar olur; dînin hükümlerine göre yaşar; isterse dînsiz ve îmânsız olur. Tamâmen serbesttir. Gerçi Allahu teâlâ insanları, kendini bilsinler ve kendine kulluk etsinler diye yaratmıştır; fakat bu teklîfî icbar yolu ile değil, ihtiyar yolu ile yapmış ve tamâmen kendi arzularına bırakmıştır. Eğer Allah, diğer hususlarda olduğu gibi bu hususta da cebretmiş olsaydı, insanlar içinde Allâh'tan başkasına ibâdet eden bir fert bulunmazdı. Halbuki Allah'ın insanlara ve ibâdetlerine ihtiyâcı yoktur. Ulu Tanrı kendisine intisap ve kulluk şerefini, kullarının isteklerine bağlamıştır. İsteyen Allah'a kul olur, rızâsını bulur. İsteyen hevâ ve hevesine köle olur, kahr görür ve bu takdirde kendinden başka kimseye bir şey demeğe hakkı olmaz.

İSM-İ ŞERÎF HÜKMÜNCE KUL İÇİN GEREKEN ŞEY:

Kırılan ümitlerin canlanması, şaşırtıcı perişanlıkların iyi bir hâle ve yola konması için biricik mercî Allahu teâlâ olduğunu bilerek yanlış kapıya mürâcaat etmemek... Bu hususta Allah'ın yarattığı sebeplere tutunmağı kâfi görüp gayr-i meşrû olarak yüz suyu dökmemek...

Bir de Allah'a âsi vaziyette olanlar, Allah'ın azap ve ukûbeti kendilerine gelip kuşatmadan derhal Onun afv ve mağfiretine, rahmet ve re'fetine sığınmalıdır. Çünkü vakti gelince

ukûbet onları ister istemez saracaktır. Sonra bunu önliyecek bir kuvvet ve ondan saklıyacak bir sığınak da bulamayacaklardır.

Allah'ın intikamına karşı tek çâre: O intikam gelip çatmadan yine Allah'a sığınmaktır.

EL-MÜTEKEBBİR

(Her şeyde ve her hâdisede büyüklüğünü gösteren.)

Büyüklük ve ululuk, ancak Allah'a mahsustur, varlığı ile yokluğu Allah'ın bir tek emrine ve irâdesine bağlı bulunan kâinattan hiçbir şey bu sıfatı takınamaz. Yaradılmışlar içinde ilk def'a kendini büyük gören İblis olmuştur. İblis'in izince giden, İblis tabiatlı insanlar da vardır ki, muvakkat bir zaman için Tanrı'nın kendisine âriyet olarak ihsan ettiği varlık, zekâ, bilgi, servet veya mevkii kendinin sanır da kibirlenir, varlık satar. Vah vah! Ne çirkin şey! Ah zavallı! Sen kendine ne kadar kıymet vermişsin. Halbuki kendi önünü, sonunu düşünen bir insan kibir yapamaz..

Sen de önünü sonunu şöyle bir düşün..

Önün, idrar yolundan gelmiş bir damla murdar su; sonun da, iğrenç bir gövde. Seni sevenler, senin için can, baş fedâ

edenler bile bu gövdeye tahammül edemezler ve hemen toprağa atarlar. Sonra hayatının her lâhzasında yemeğe, içmeğe, teneffüs etmeye, uykuya, istirahate ve daha başka bir çok şeylere ihtiyacın var. Allah, senin muhtaç olduğun bu şeyleri kesiverse, bunları kimden dileneceksin? Ve sen bunları dilenebilecek vaziyette iken, sana büyük görünmek aslâ yaraşmıyor, seni gülünç bir vaziyete düşürüyor.

ESKİ İNSANLARIN DİLLERİ ÜSTÜNE YOLLAR YAPILDI:

Geçmiş insanlar arasında da büyüklük taslayanlar vardı. Şimdi onlar ne halde? Bugün onların dilleri üstüne yollar yapılmış olduğunda şüphe yoktur. Düşünecek olursak ayaklarımızın altında çiğnediğimiz topraklar, çok eski devirlerde yaşamış insanlardır. Meselâ: Bu topraklar vaktiyle kolu bükülmeyen pehlivanların pazusu, yâhut bir gülümsemesine binlerce kurban verilen dilberlerin yanağı, yâhut yüzlerine bakılmağa cesaret edilemeyen taçlı hükümdarların azametle sallanan başlarıdır..

BU İSM-İ ŞERÎF HÜKMÜNCE KUL İÇİN GEREKEN ŞEY:

İnsan çalışıp çabalamalı. Büyük bir adam olmalı, fakat hiç bir zaman büyük görünmemeli. Kendini bilen büyüklenmez. Büyüklük ancak Allah'ın şânıdır. O'nun sıfatını mahlûk takınamaz, haddini aşmış olur. Böylelerinin cezâsı da çetin olur. Bu hikmetten ötürü kibrin hasmı Allah'tır. Kibirlenenleri hor ve hakir, rezil ve rüsvay bir hale indirir. Haddini göze-

tenleri de bilâkis yükseltir.

KİBİRLİ BİR İNSANIN HER ŞEYDEN ELİ BOŞ KALIR:

Kendini yüksek görmeğe çalışmak hakîkatte kendinin ifâsına uğraşmak demektir. Çünkü tekebbür denilen haslet bütün feyzlerin, saâdetlerin nefsimizde ve ruhumuzda yer tutmasına engel olur.

Bunun maddî temsili: Gökten inen rahmet yüksek yerlerde durmaz, engin yerlere dökülür, üstelik o yüksek yerlerden geçerken oralarda bulunan ve yerden biten şeylerin büyümesine, kuvvetlenmesine, güzelleşmesine yarayan kıymetli ve kimyevî maddeleri de beraber sürükler, o engin yerlere döker. Bu sûretle bütün feyz ve bereket oralarda husûle gelir.

EL-HÂLIK

(Her şeyin varlığını ve varlığı boyunca görüp geçireceği halleri, hâdiseleri tâyin ve tesbît eden ve ona göre yaratan, yoktan var eden.)

İsm-i şerîfin ma'nâsı şu iki şeyden ibâret: Birincisi bir şe-

yin nasıl olacağını tâyin ve takdir etmek, ikincisi o takdire uygun olarak o şeyi îcâd etmektir.

ALLAH VARDI, BERÂBERİNDE HİÇBİR ŞEY YOKTU:

Ucu, bucağı, sınırı ve sonu nerededir? Allah'tan başkasına ma'lûm olmayan şu feza (boşluk) içinde rasat âletleriyle görebildiğimiz ve adına **Kâinat** dediğimiz bütün yaradılmışların ve bütün hâdislerin umumî bir yekûnundan ibâret olan mevcûdâtın cinsi, nev'i, sınıfı, ferdi, zerresi, mayası, anâsırı, arzı, semâsı, yıldızı velhâsıl hiçbir şeyi, hiçbir zerresi yoktu. Allahu teâlâ bu kâinatı yaratmayı diledi, eğer dilemeseydi her şey yoklukta kalır, hiçbir zerre varlığa çıkamazdı. Her şeyin ömrünü, erzâkını, şeklini, sûretini, soyunu sopunu, doğum ve ölüm yerlerini ve zamanlarını ve daha her lâhza görüp geçireceği bütün hâdiseleri de tâyin buyurdu. Her şey hayr ve hikmet yolu ile ve muntazam kanunlarla sırasını, yolunu şaşırmadan akıp gitmektedir. Kâinatta hiçbir şeyin oluşu körü körüne ve rastgele kabîlinden değildir.

Allahu teâlâ'nın kâinatı yaratması her hangi bir ihtiyaçtan ileri gelmiş değildir. Allahu teâlâ yaptığı her işte zât-ı ulûhiyyetine âit bir menfaat gözetmekten veya her hangi bir ihtiyâcı karşılamaktan münezzeh ve mukaddestir. Kâinatı yarattı, fakat yaradılmışlara muhtaç olduğu için değil, belki onları yaratmak hususundaki ezelî irâdesini tahakkuk ettirmek ve onlara azamet ve kudretini göstermek, cemâl ve kemâlini sezdirmek ve sayısız ni'metlerinden onları faydalandırmak gibi lûtuf ve keremiyle yarattı. Allah'ın, kâinatı yaratmazdan önce hiç bir noksanı yoktu; yarattığı zaman da hakikatına hiç-

bir şey ilâve olunmamıştır ve yarattığından dolayı da kudretinden bir zerre eksilmiş değildir. Allah'ın varlığı, ekmel bir varlık olduğundan, kendisinde tamamlanmasını beklediği her hangi bir eksiklik bulunması imkânsızdır. Her yaptığı işte, her verdiği emirde ancak yaratılmışlar için menfaatlar, düşünenleri hayran eden hikmetler vardır.

İNSANLARA GEREKEN ŞEY:

Bu menfaatları bulup onlarla faydalanmak ve bu hikmetleri sezip onlarla ruhlarını ferahlandırmaktır.

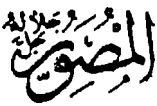
EL-BÂRİ'

(Eşyâyı ve her şeyin âzâ ve cihazını birbirine uygun ve mülâyim bir halde yaratan.)

Her şeyin vücûdu mütenâsip, yâni âzâsı, hayat cihazları ve anâsırı keyfiyet i'tibariyle birbirine uygun ve yaraşık olarak yaratıldığı gibi, her şeyin hizmeti ve faydası umumî ahenge uygun yaratılmıştır. Öyle ki, bütün eşya birbirine lâzım ve mülâyim ve bu nâmütenâhi âlemler gûyâ ki, bir tek makina imiş gibi her şey, bir şey için ve bir şey, her şey içindir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Hilkatin bu kânununu örnek tutarak kendisine bağışlanan kuvvetleri yerli yerinde ve yaradılış i'tibâriyle vazîfesine uygun olarak kullanmak, bunun hilâfına hareketten sakınmaktır. Meselâ: Allah'ı bilmek için verilen akıl ve fikri, O'nu inkâr yolunda kullanmak tamamiyle çarpık ve ters bir muâmeledir. Umumî âhenge aykırı bir yoldur.

EL-MUSAVVİR

(Tasvir eden, her şeye bir şekil ve husûsiyet veren.)

Allahu teâlâ her şeye bir sûret, bir husûsiyet vermiştir. Her şeyin kendine göre bir şekli, dıştan görünüşü vardır ki, başkalarına benzemez. Meselâ insanlar, tamamiyle birbirinin ayni iki insan yoktur. Bir çok yerleri birbirine benzese bile, mutlakâ benzemeyen tarafları da bulunur. İnsanların yüzlerindeki alâmetler hep birbirinin ayni olduğu halde, tıpkı tıpkısına iki insan görülmez. Bundan daha garibi, parmak uçlarındaki çizgilerdir. Bu çizgiler, insanların sayısı kadar değişip gidiyor ve hiç biri ötekine uymuyor. Şu halde insanın hiç taklit olunamıyacak imzâsı bastığı parmaktır.

Bu ism-i şerîf hükmünce eşya biribirinden temayüz etmiş, seçilmiştir. Bunlar Allahu teâlâ'nın ne büyük rahmet ve hikmetidir. Eşyayı biribirinden ayıran husûsiyetler olmasaydı ve meselâ hayvanlar ve insanlar birbirinden seçilmemiş olsaydı, ne fâcialar olurdu.

YARATMAK KELİMESİNİN HAKİKÎ MA'NÂSI:

Bu üç ism-i şerîf Allahu teâlâ'nın yaratıcılık sıfatını ifade ediyor. Allahu teâlâ bu sıfatının en canlı ve açık izlerini, nişanlarını insanlarda yaratmıştır. Allahu teâlâ'nın verdiği kudret ve bilgi ile insanlar birçok şeyler icat ediyor, meydana koyuyorlar. Ancak ellerindeki bu kudretin hakikî kıymet ve ölçüsünü tâyin edemediklerinden, onu yaratıcı bir kudret sanıyorlar. Halbuki bu yaratıcı bir kudret değildir. Bunu izah için, insan kudreti ile yapılmış bir misâl alalım: Diyelim ki şurası boş, pis, ıssız ve korkunç bir arsa idi, üzerine bir fabrika kuruldu, şimdi orada yepyeni bir hayat dirildi. Etraf tertemiz.. Fabrikanın içi dışı pırıl pırıl yanıyor. Makinalar harıl, harıl çalışıyor... Diyelim ki, bir un fabrikası. Bir taraftan çuval çuval buğday giriyor, öbür taraftan çuval çuval un çıkıyor. En son bilgilere göre yapılmıştır. Siyah renkli elbisenizle, fabrikanın altını üstünü her tarafını gezip dolaştığınız halde üzerinizde bir toz zerresi görülmüyor.. Evvelce yokken var olan ve bugün mahsul veren bu fabrika nasıl vücûda gelmiştir, ne gibi safhalar geçirmiştir, ne kadar insan emeği sarfedilmiştir? Şunları kısaca bir düşünsek; evvelâ mühendisler gelmiş, arsa üzerinde kurulacak fabrikanın eb'âdını, temel yerlerini, duvarlarını, kapısını, penceresini, irtifâını, çatısını, bacasını, hulâsa bütün tereffuatını ölçmüşler, biçmişler, hesaplamış-

lar, krokisini çizmişler, plânını yapmışlar, kâğıt üzerinde projesini, alçıdan resmini hazırlamışlar. Sonra malzeme yığılmıştır. İşçiler, ustalar, mimarlar gelmiş.. Hazırlanan plân uyarınca yerleri düzeltilmiş, temelleri açmış, aylarca ve belki de senelerce çalışarak arsa üzerine fabrikanın asıl gövdesini kurmuşlardır. Daha sonra sıvacı gelmiş sıvamış, boyacı gelmiş boyamış, her iş bitmiş.. Fabrika kendine mahsus olarak evvelce hazırlanmış olan şeklini temâmiyle almıştır. Bundan sonra açılış merâsimi ve faaliyet..

Demek ki, insanlar bir şey yapmak için her türlü bilgiden sonra, malzemeye, zamâna, işçiye, yardımcıya, bir takım âlet ve edevâta muhtaçtırlar. Yapacakları herhangi bir şey için, bol malzeme, bol zaman, sonra çeşitli ihtisas sâhibi mühendisler, ustalar, işçiler. İşte insanlarda bir şey yapmak kudreti böyle bir takım şartlara bağlıdır. Bu şartlar tamamlanmayınca hiçbir şey yapamazlar. Onun için bu kudrete yaratıcı denmez. Yaratıcı kudret hiçbir kayda, hiçbir şarta tâbi değildir.

Allahu teâlâ bir şeyi yaratırken örneğe, maddeye, müddete, yardımcıya, âlet ve edevâta muhtaç değildir. O, bir işi yapmak isteyince sadece ona **"Ol!"** der. O da hemen oluverir. Başka hiçbir şeye muhtaç olmaz. Yerleri, gökleri her şeyi yalnız bir istemesiyle, sade bir **"Ol!"** demekle yaratmıştır. Milyonlarca esbâbın, asırlarca zamanın yapamadığı muazzam şeyler, Allah'ın bir tek irâdesi ile **"Kün!"** emri ile oluverir. **Kün,** ol mânasına emir sîgası bir kelimedir. Onun için (Allah'ın hazînesi kâf ile nun arasındadır) derler. İşte yaratıcı kudret budur. İnsanlardaki kudretin bir kıymeti varsa, o da, asıl yaratıcı kudreti izleyip, arayanlara rehberlik yapması, onları hakikî yaratıcı kudret sâhibi bulunan Allahu teâlâ'yı bilip öğrenmeğe sevk etmesidir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Yaratmak kelimesinin hakikî ma'nâsını bilmek, yaratıcı kudretin Allahu teâlâ'ya mahsus olduğunu tasdik etmek, bunca yaradılmışları görüp dururken yaratıcı kudreti inkâr edenlerle fikir birliği yapmaktan son derece sakınmaktır. Öyle ya; bir makineyi yapıp işletmek için ilim ve fen kudreti icab edeceği ve bu kudrete sâhip olduklarından dolayı mûcitlere, muhterîlere saygı ve sevgi gösterilmesi bir vazife, hattâ bir medeniyet borcu olarak kabul edildiği halde, o mûcit ve muhterîlerin bizzat kendilerini, zekâlarını, îcat ve ihtirâ ettikleri şeylerin maddelerini yaratan, velhasıl bütün kâinat makinasını kurup işleten ve onun her zerresini her an yenileyip duran Allahu teâlâ nasıl inkâr edilir ve buyrukları ne cesaretle hiçe sayılabilir?

الْغَفَّارُ جَلَّ جَلَالُهُ

EL-ĞAFFÂR

(Mağfireti pek çok.)

Bir insan, ne kadar günahkâr olursa olsun, bu günâhları üstüne bir perde çekilip, örtülmesini can ve yürekten Allah'tan dilerse, Allahu teâlâ o günâhların hepsini örter, açıklamaz. Günâhlar ne kadar çok olsa, yaptıkları günâhlar ne ka-

dar büyük olsa mağfireti hepsine yetişir. Allahu teâlâ'nın mağfiret sıfatının insanlara büyük bir ferahlık verdiğinde şüphe yoktur. Allah'ın mağfireti olmasaydı hâlimiz nice olurdu?

GÜNAHKÂR BİR KİMSE NEYE BENZER:

Günahkâr bir kimse helâ kuyusuna düşmüş ve her tarafı berbat olmuş bir zavallı gibidir. Şimdi bu durumda olan bir adamın yapacağı ilk iş bellidir. O, her şeyden evvel temizlenmeye çalışır. Çünkü o halde ne bir yere varabilir, ne de bir iş görebilir. İnsan yüzüne çıkacak hâli yoktur. Meğer ki, aklı ve şuuru olmayıp da durumunu idrâk edemiyecek kadar divâne ola.. Bunun gibi, günâh yapıp dururken, Allah'tan mağfiret niyâzında bulunmayanlar da böyle mecnunlar gibidir, kalplerinin ve ruhlarının kirlenmiş olduğunu fark etmiyorlar demektir.

GÜNAH LEKELERİNİ TEMİZLEYEN SABUN:

Günahlar insanın içini çirkinleştiren birer lekedir. İstiğfar, yâni Allah'tan günahlarının afvını istemek, bu lekeleri temizleyen su ve sabun gibidir. İstiğfarla bu lekeler temizlenmezse, gitgide insanın bütün iç sathını kaplar, artık nezahet ve ulviyyete karşı hissiz hâle gelir.

İÇ YÜZÜ TAMÂMİYLE KARARMIŞ OLMANIN ALÂMETİ:

Günâha girip te istiğfar ihtiyacını duymamaktır. Günâha

dadan kış olanlar, irtikâb etmekte oldukları günâhlar yüzünden hakîkat âleminde kendilerinin ne kadar iğrenç bir hâle geldiklerini, yanlarına yaklaşılmaz derecede fena kokular içinde bulunduklarını anlıyarak o halden kurtulmağa çalışmak şöyle dursun, hattâ o iğrenç halden zevk duyar, lezzet alır. Bunun için istiğfar etmek hatırına bile gelmez. İşte bu hal onların iç yüzünün tamamiyle karardığına alâmettir.

BU İSM-İ ŞERÎF HÜKMÜNCE KUL İÇİN GEREKEN ŞEY

Maddî kirlerin temizlenmesi için suyu, sabunu yaradan Allah, manevî kirlerden temizlenmek için de istiğfârı sebep kılmıştır. Bundan dolayı da hamd-ü senâsında bulunmalı ve sık sık istiğfâr edilmelidir. Bu da zor bir iş değildir. Çünkü merâsime âbi değildir. Bir insan işiyle, gücüyle meşgul iken de, yalnız gönlünden mağfiret isteyebilir. Allah bundan haberdardır. Vakti gelince namazı ihmal etmemeli. Çünkü namazlar büyük mağfiret vesîlesidir. Hele seher vakitlerinde istiğfâr çok makbuldür. Çünkü Allah **Kur'ân**'da seher vakitlerinde istiğfar edenleri medhetmiştir. Seher vakti, tan yeri ağarmazdan biraz evvelki zamandır.

EL-KAHHÂR

(Her şeye, her istediğini yapacak sûrette gâlib ve hâkim.)

İsm-i şerîf **kahr**'dandır. Kahr, bir şeye onu hor, hakîr veya mahv ve helâk edebilecek sûrette gâlib olmaktır. Allahu teâlâ Kahhâr'dır, her veçhile üstün ve dâimâ gâliptir. Kuvvet ve kudretiyle her şeyi içinden ve dışından kuşatmıştır. Hiçbir şey O'nun bu ihâtasından dışarı çıkamaz. O'na karşı her şeyin boynu büküktür. Kahrına yerler, gökler dayanmaz. Kahrı ile nice ümmetleri ve milletleri mahv ve perîşan etmiştir.

Kahr ve lûtf: Kahrın zıddı lûtufdur. Lûtuf, iyi muâmele ile birinin gönlünü hoş etmek demektir. Allah'ın kahrı da vardır, lûtfu da vardır. Yâni Allah, lûtfu için de, kahrı için de sebepler, vâsıtalar yaratmıştır. Meselâ îmân ve irfan, adâlet, doğruluk, hayır severlik ve bütün güzel huylar Allah'ın lûtfuna ulaştıran vâsıtalardır. Küfür, şirk, isyan, bilgisizlik, zulüm, yalancılık ve bütün kötü huylar da kahrına çarptıran sebeplerdir.

KULLARA GEREKEN:

Allah'ın kahrından sakınmalı, lûtfunu istemeli. Allah lûtfunun da, kahrının da sebeplerini bildirecek kitaplar ve

bunları öğretecek mürşitler ihsan buyurduğu gibi, insanlara bu hakîkatleri sezip anlayacak bilgi cihâzı da bağışlamış ve sonra lûtfu ile kahrından herhangi birini istemek üzere onları serbest bırakmıştır. İnsanlar dünyaya gelir, büyür, reşit olur. Derken bakarsın Allah'ın verdiği serbestliğe binâen iki sınıfa ayrılıverir: Biri lûtufunun sebeplerinden, öteki kahrının sebeplerinden hoşlanır. Her biri kendi zevkına göre arkadaş da bulur, beğendiği yolda yol alır ve bu uğurda ömrünün günlerini, saatlerini tüketir gider. Böyle yapmakla evvelki sınıf hal diliyle: Yâ Rab! Bizi lûtfuna erdir! Öbürleri de yine hal diliyle: Yâ Rab! Bizi kahrına çarptır! demiş olurlar ve bir gün gelir, her sınıf istediğini bulur. Allah'ın kahrından yine Allah'a sığınırız.

EL-VEHHÂB

(Çeşit çeşit ni'metleri dâimâ bağışlayıp duran.)

İsm-î şerîf he'nin kesriyle hibe'dendir. Hibe, herhangi bir karşılık ve menfaat gözetmeden birine bir malı bağışlamak ma'nâsınadır. İsm-i şerîf bu ma'nâ'nın çokluğunu ifâde eder. Bu da her zaman, her yerde ve her şeyi verebilmek kudretidir. Meselâ: Muhtâca mal, hastaya şifâ, câhile bilgi, kısıra çocuk, sıkılmışa kurtuluş... bağışlamak gibi.. Sonra en ufak, en ehemmiyetsiz hâcetten, en büyük ve mühim hâcetlere kadar

hudutsuz, kayıtsız ve şartsız hakikî bağışlayıcı ancak Allahu teâlâ'dır. Çünkü her şeyi Allah yarattığından ve Allah vermedikçe hiç kimse bir zerreye sâhip olamıyacağından, hakikî olarak her şeyin sâhibi de Allah'tır; bağışlayanı da Allah'tır. Allahu teâlâ, insanlar arasında bağışlayıcı bir sınıf yaratmıştır. Bunlar, Allah'ın bağışlayıcılık sıfatını gösteren nişânedir. Bir insan bir veya birkaç insana birşeyler bağışlayabilir, bununla umûmun sevgisini üzerine toplar. İşte bunu düşünerek **El-Vehhâb** ism-i şerîfindeki büyüklüğe ermeli, ermeli de asıl sevginin ve minnettarlığın, mahlûkâtına nâmütenâhî ni'metler bağışlayıp duran Allahu teâlâya âidiyetini kabul etmeli. Bu kabil insanları, bağışlayıcılık sıfatında kat'iyyen Allah'a ortak tutmamalı. Allah, her sıfatında olduğu gibi bu sıfatında da tektir. İnsanlar bağışladıkları malların muvakkat ve iğreti olarak sâhibi olsalar da yaratıcısı değildirler. O malları onlara Allah bağışladığı gibi, verene verme muhabbetini, alana faydalanma kudretini bağışlayan da O'dur.

KULLARA GEREKEN:

Allah ile kulu arasındaki muameleyi, uşakla efendi arasındaki muameleye benzetmemeli. Uşak efendisinin hizmetinde çalışır, emirlerini yerine getirmek için yorulur. Fakat bu çalışıp yorulmalar, efendinin şahsını sevdiğinden değil, ondan alacağı ücret içindir. Efendi de uşağı ile iyi geçinmek ister, ona ihsanda bulunur. Bâzı kusurlarına göz yumar, lâkin katlandığı bu fedakârlık, uşağın şahsı için değil, onun hizmetine olan ihtiyacından dolayıdır. İşte yaradılmışlar arasındaki bütün muameleler hep bunun gibidir. Birbirlerine hizmetleri, fedakârlıkları karşılıklı bir ihtiyacın mahsûlüdür. Allahu

teâlâ'nın ise bir ismi de **El-Ganî**'dir. Yani O, hiçbir şeye muhtaç olmadığı için, O'nun bahşişleri hep lûtfunun, kereminin rahmet ve re'fetinin ifâdesidir.

ER-REZZÂK

(Yaradılmışlara faydalanacakları şeyleri ihsân eden.)

Rızk, Allahu teâlâ'nın bilhassa yaşayan mahlûkâtına faydalanmalarını nasip ettiği şeydir. Rızk yalnız yenilip içilecek şeylerden ibâret değildir. Kendisi ile intifâ olunan her şeye rızk denir.

ZÂHİRÎ VE MÂNEVÎ RIZK:

Zâhirî rızklar, her türlü yiyecek ve içecek, giyilecek ve kullanılacak eşya, nukut, mücevherat ve hattâ bir kimsenin çoluk çocuğu, karısı, vücudunun çalışma kudreti, bilgisi, mülk ve serveti hep bu kısımdandır. Allahu teâlâ insanlara eşyânın hassalarını, tabiat kanunlarını ve her şeyi idâre eden esasları öğretmiştir. Bunlar hep insanlar için rızk ve refah sebepleridir. Kâinatta her şey bir hazînedir, boş şey yoktur.(*)

«رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلاً»

(*) Sûre: 3 (Âl-i İmrân), âyet: 191

"Rabbenâ mâ halakte hâzâ bâtılâ" âyet-i celîlesi tabiatta gizli olan bu hazîneler üzerine dikkat nazarlarımızı çekmek için indirilmiştir. Şu halde her şeyi incelemek ve ondaki hassalardan faydalanmak icâbeder. Yoksa malından, kudretinden, ilminden intifâ edemiyenler merzuk değil, nasipsizdir. Mânevî rızkların kaynağı semâvî kitaptır. Fakat bugün dünya yüzünde hiçbir harfî değişmeyen ve indirildiği gibi aslını muhafaza eden tek kitap **Kur'ân-ı Kerîm**'dir. **Kur'ân**, en son Kitâb olarak bütün peygamberlerin sonuncusu ve yükseği, kâinatın kendisi ile iftihar ettiği Muhammed Mustafa **sallallâhu aleyhi ve sellem** Efendimiz Hazretlerine indirilmiştir. Diğer kitapların ortada asılları yoktur. (Kitâb-ı mukaddes) nâmı ile ellerde dolaşan kitaplar, insan eliyle kirletilmiş, birçok hükümleri değiştirilmiş, birçok tahrifat yapılmıştır. Bu cihet, Kur'ân'ın şehâdetiyle sâbit olmuş bir hakikat-ı kat'iyyedir. Onun için onlarda mânevî rızk yoktur, mânevî zehir vardır. Bunlardan sakınmak gerekir.

Maddî rızklar, yaradılışında saftır, temizdir. Fakat insan eliyle kirlenirse, insan ondan nefret ve istikrah eder. Meselâ, Nisan yağmuru temiz bir kap içinde toplanırsa, o suyu herkes kana kana son damlasına kadar içer, fakat aynı su içine kirli bir el dalarsa, hiç kimse onu içmek istemez. Mânevî rızklar da böyledir. Allah'ın vahiy suretiyle indirdiği hakikatlere insan eli karışırsa saffet-i asliyesini kaybeder. Rûhun muhtâç olduğu gıdayı veremez bir hâle gelir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Yiyeceğine, içeceğine, giyeceğine nasıl dikkat ediyorsa, iyisini ve temizini arıyorsa, rûhunun gıdası demek olan

mânevî rızkların da hâlisini ve temizini arayıp bulmak için daha fazla çalışması icabeder. Arayan bulur, elverir ki, samimî olsun.

EL-FETTÂH

(Her türlü müşkülleri açan ve kolaylaştıran.)

İsm-i şerîf feth'dendir. Feth, kapalı olan şeyi açmak ma'nasınadır. Kapalı bir şeyi açmak çeşit çeşit olur. Maddî olur, bir kapıyı, bir kilidi açmak gibi. Mânevî olur, yürekten tasaları, kederleri atıp gönlü açmak gibi. Izdırapla yanan yürekleri, sevindirici şeylerle serinletmek feth olduğu gibi; anlaşılması güç olan ilimlerin üstünden zorluğu kaldırmak, zihnin takılıp kaldığı müşkülleri açmak da fethdir. Bunların en kıymetlisi kalbin kapısını ledünnî ilimlere karşı açmaktır. İsm-i şerîf bunlara ve daha başka ma'nâlara da şâmildir. Çünkü bütün hayr ve bereket anahtarları Allahu teâlâ'nın emrindedir, bütün zorlukları da açacak ancak O'dur. Maddî olsun, mânevî olsun, dince ve dünyaca olsun her hangi bir lûtfunu, ni'metini açarsa onu önliyecek ve tutacak bir kuvvet yoktur. İnsanlar bu lûtuf ve ni'metten doya doya faydalanırlar. Amma herhangi bir ni'met ve rahmetin de kapısını Allah açmazsa, o ni'metin de-

gil kendisini, kokusunu bile duyuracak kuvvet bulunmaz.

Allahu teâlâ, din işlerinde hidâyet ve mağfiret kapıları açıverir, nice insanlar sırlar hazînesi, hikmetler öğreticisi olur. Dünya işlerini açar, nice fakirleri zengin yapar, mazlumlara yardım eder, keder ve ıztırap içinde yaşayanların acılarını giderir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Bilmelidir ki, Allah'ın feth ve yardımı hiç kesilmez. Her insan için her saat, görünmez kapılardan gönlüne bir hayr ve bereket kapısı açılmak mümkündür. Allah'tan bunu istemek ve sebeplerine yapışmak lâzımdır. Meselâ, sıkışmışlara ferahlık vermek, işte bu sebeplerden biridir. Senden zayıf olanlara merhamet et ki, senden kuvvetli olanların kahrına uğramıyasın, gücün yetersè, elinden gelirse düşmüşlere yardım et, düşkün vaktinde sana da bir yardımcı bulunur. Hele hiç insan incitme! Zira felâket ve musîbet zamanında böylelerine kimse acımaz.

EL-ALÎM

(Her şeyi çok iyi bilen.)

Allahu teâlâ Alîm'dir. Her şeyi bilir. Olmuşları bildiği gibi, olacakları da, olmuşlar kadar açık bilir. Zamânın başladığı tarihten sonuna kadar olmuş, olacak her şey Allah'ın ilminde her lâhza hazırdır. Hiç bir hâdise Allah'ın ilminden bir lâhza dışarıda kalamaz. Hiç bir şey O'na karşı kendini gizliyemez. Mahlûkat O'nun yaratmasiyle var olduğu gibi, O'nun tâyin ettiği kadar yaşar, yer, içer. O'nun müsâade ettiği kadar bilir. İlerisini bilemez. Öteki sıfatları da böyledir. Meselâ, Allah'ın muktedir kıldığı kadar yapar, ilerisine gücü yetmez. O'nun irâde ettiği kadar görür, işitir, ilerisinden haberi olmaz. İnsanların her şeyi bir hudut içinde ve bir ölçüye göre olduğu gibi, bilgileri de böyle.

İNSANLARDAKİ İLMİN KIYMETİ:

Bu varlık içinde insanın bildiği bir ise, bilmediği hadsiz ve hesapsızdır. Meselâ, arz küresi, insanın evi demektir. İnsan oturduğu evin muhteviyâtını bile henüz tamâmiyle öğrenmiş değildir. Halbuki bu evin içinde, mahzenlerinde, ambarlarında, dolaplarında acaba daha neler var? diye asırlar boyunca durmadan, dinlenmeden araştırmalar yapagelmiştir. Yattığı yerin bir metre altında, altun hazînesini bilemediği için açlıktan ölen bir insan farzedelim. Yâhut devâsız derde düşmüş, ümitsizlik içinde ıztırap çekiyor. Kimbilir o bilinemeyen devâ, belki de hergün çiğneyip geçtiği bir ottadır. İşte bu haller, her şeyi öğrendim zanneden insanların hakîkaten acınacak taraflarıdır. Evet insanlar bir çok şeyler öğrenmiştir, fakat daha öğrenilecek o kadar esrar var ki, bilgi arttıkça bunların kesâfeti de artıyor. Bir de şu var ki, insanlar bildikleri şeylerde tam ve mutlak bir biliş sâhibi olamıyorlar; bütün bilgiler eşyânın ve

hâdiselerin dışında kalıyor. İç yüzüne nüfuz etmeye sarfedilen gayretlerin sonu, acze varıp dayanıyor. İnsanların bilgi hususundaki aczleri, asıl istikbâle dönünce daha açık canlanır. Bir lâhza sonra ne olacak? Bunu görebilecek bir göz veya gözlük insana verilmiş değildir. Zaten bir insanın nihâyet yüz senelik hayâtı, ezellerin, ebedlerin sonsuzluğu içinde nedir ki? Göz açıp yumacak kadar bir zaman değil mi? Bu kadar kısa bir ömür içinde neyi görecek, neyi bilecek? Eğer aczini görebilirse ne mutlu!

İnsanoğlu, bu günkü atom devrinde elindeki hikmet ve kimyânın ışığıyle denizlerin dibinde yüzmesine, havaların üstünde gezmesine rağmen, bilgisi de, kendisi de dar bir çember içinde bağlı bulunmaktadır. Meselâ, oturduğu arzın satlından merkezine doğru yüz kilometre inemediği gibi, aksi istikamette de başını alıp hudutsuz uzaklaşamaz. Halbuki arzın tabiî büyüklüğüne bakarak bu kadarcık mesâfe, bir yumurta kabuğu kalınlığı demek olduğuna göre, mağrur insan, iki kabuk arasına sıkışmış kalmış bir vaziyette olduğunu unutur veya idrak etmez de, her şeyi bilirim ve her şeyi yaparım zanneder. Zaman olur ki, insan bildiklerini unutur da bilmez hâle gelir. (Unutmak, ilmin âfetidir.) Bâzan da insan bildiği şeyde yanılır ve yanlış bilir. Hakkı bâtıl, bâtılı hak sanır. Hele bu ne kadar fecidir!

KULA GEREKEN ŞEY:

İnsanda birtakım kemâller bulunduğuna şüphe yok, fakat bunların mahdut olduğunda da şüphe yoktur. Öyle ki; insanın yaşayışı mahdut, mevkii mahdut, bilgisi mahdut, iktidârı mahdut, her şey mahduttur. Kendisinde gördüğü bu mahdut

kemâllerden nâmahdut kemâl sezmeli ve bütün nâ'mahdut kemâllerin hakîkî sâhibi bulunan Allahu teâlâ'yı bilip rızasını gözlemeli. Ebedî sâadet, O'nun rızâsına ermektir.

EL- KÂBID

(Sıkan, daraltan.)

EL-BÂSIT

(Açan, genişleten.)

Bütün varlık, Allahu teâlâ'nın kudret kabzasındadır. İstediği kulundan, ihsan ettiği servet ve sâmânı, evlât ve ıyâli yahut hayat zevkini, gönül ferahlığını alıverir. O adam zenginken fakir olur, yâhut evlât acısına boğulur, yâhut iç sıkıntısına, ıztırap ve huzursuzluk içine düşer. İşte bu haller **El-Kâbıd** isminin hükümleridir. İstediği kuluna da yepyeni bir hayat verir, neş'e verir, rızk bolluğu verir; bu da **El-Bâsıt** isminin tecelliyâtıdır. Allah hakîmdir, kuluna bâzan bast ile bâzan da kabz ile muâmele buyurur. Bast ettiğinde de, kabz ettiğinde de hikmeti vardır. Hayat imtihandan ibârettir. Allah her kulunu bir çeşit imtihana tâbi tutar.

KULA YARAŞAN ŞEY:

Kabz vaktinde elden çıkan ni'metlerden dolayı hasbelbeşeriyye müteessir olsa bile, kendini şaşırmamak, (sabr) denilen fazîleti bütün bütün kaybedecek derecede yerinmemek, bast vaktinde de şımarıp gurur ve heyecana kapılmamak, (şükr) de-

nilen fazîleti unutacak derecede sevinmemek ve bu hallerin hepsinin de Allah'ın takdîri ile Allah'tan geldiğini ve niçe gizli hikmetleri bulunduğunu düşünmek, her iki halde de gönlünü Allah'ın rızâsına ve hoşnutluğuna bağlayarak kulluk vazîfelerini yerine getirmekten uzaklaşmamaktır. Şu muhakkaktır ki, taşkınlığa ve şaşkınlığa kapılmadan edebi gözeten, ciddî ve ağırbaşlı insanlar, Allah'ın yardımını ve muhabbetini kazanmış olurlar.

TENBİH: **El-Kâbıd** ism-i şerîfini tek olarak okumayıp **El-Bâsıt** ism-i şerîfiyle berâber okumak edebe muvâfıktır.

EL-HÂFID

(Yukarıdan aşağıya indiren, alçaltan.)

Allahu teâlâ, istediği kulunu yukarıdan aşağı atıverir. Şan ve şeref sâhibi iken rezil ve rüsvây eder ve bu muâmelesi çok def'a, kendisini tanımayan, emirlerini dinlemeyen âsîlerle başkalarını beğenmiyen mütekebbirler ve hak, hukuk tanımayan zorbalar hakkında tecellî eder.

Allah'ın düşürdüğünü yine Allah'tan başka kimse kaldıramaz. Eğer bunlar bu âkıbetten uyanıp ta, Allah'a iltică ederek vaziyetlerini kurtarabilirlerse, bu muâmele kendileri için büyük bir ni'met olmuş olur. Bir de bu kötü sıfatlarda onlara ortakken, henüz bu âkıbete düşmemiş olanlar, bunlardan ibret

alarak salâh-ı hâl peyda ederlerse, kendi menfaatları için büyük bir anlayış göstermiş olurlar. Çünkü bu kötü sıfatlar, insanı bu âkıbete sürükleyici sebeplerdir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Bilmek lâzımdır ki, düşüren Allah'tır, fakat sebebi insanın kendisidir. Dikkat edilirse, düşenlerin uzun zamanlar bu kötü sıfatlarla haşir neşir oldukları görülür. Herkesin bildiği gibi maddî olsun, mânevi olsun yıkan ve yükselten sebeplerden her biri dâimâ ayni neticeyi verir ve hiç şaşmaz.

ER-RÂFİ'

(Yukarı kaldıran, yükselten.)

Allahu teâlâ istediği kulunu indirdiği gibi, istediği kulunu da yükseltir. Şan ve şeref verir. Bâzı gönülleri îmân ve irfan ışığiyle parlatır, yüksek hakîkatlerden haberdar eder. Bâzı gönülleri de gaflet ve cehâletle karartır. Onlar da alçaklık çevrelerinde mıhlanır kalır.

Allah'ın yükselttiği insanlar çok defa melek huylu, tatlı dilli, yemekten ziyâde yedirmekten zevk alan, temas halinde bulunduğu insanların ayıplarını, kusurlarını örtüp, eksiklerini tamamlayan, istihkak sâhiplerine malıyla, bedeniyle, bil-

gisiyle, nasîhatiyle yardım eden, hakîkaten nâzik, kibar insanlardır. Onlar bu istikâmetten ayrılmadıkça Allah da kendilerinden bu ni'meti almaz.

Allah'ın îtibardan düşürüp aşağılattığı kimseler yine çok def'a mukaddesâtını arka plânlara atarak geçici dünya zevkleri için yalan, binbir çeşit hile ve tezvir tuzakları kuran, birbiriyle boğuşup çarpışan, haksız, utanmaz, kavgacı mahlûklardır. Bunların görünüşleri göz doldursa bile, gönülleri hakikî insanlık meziyetlerinden sıfır olduğu için kelp tabiatlıdır. İnsanlık mahfiline çıkacak kâbiliyetleri yoktur. Yüzlerce insan bir masada tatlı tatlı sohbet ederek yemek yer, fakat iki köpek bir lâşenin başında hırlaşır durur. İnsanı Allah'tan uzaklaştıran dünyâlık da, bir lâşedir.

KUL BİLMEK GEREKTİR Kİ:

Allah insanlar içinde yükselmeğe lâyık olanları da bilir, olmayanları da. Bildiği gibi de yapar. Her işi hikmetli ve yerli yerinde olur. Bize düşen vazîfe, insanlığa yaraşmayan kötülüklerden kurtulmağa çalışmaktır. Ancak böylelerinedir ki, Allah yardım eder.

TENBİH - **El-Hâfıd** ism-i şerîfini tek başına okumayıp **Er-Râfi'** ism-i şerîfi ile beraber okumalıdır.

EL - MUİZ

(İzzet veren, ağırlayan.)

EL-MÜZİL

(Zillete düşüren, hor ve hakîr eden.)

İzzetin zıddı zillettir, izzet kelimesinde şeref ve haysiyet, zillet kelimesinde alçaklık mâ'nâsı vardır. Bunlar hep, Allahu teâlâ'nın mahlûkâtı üzerindeki tasarrufları cümlesindendir. Allah istediği kuluna izzet verir, o kul haysiyet ve vekar sâhibi olur. Yalancılığa, samimiyetsizliğe tenezzül etmez. Evet o da bir insandır. Yemek, içmek, hayâtın her türlü zevklerinden faydalanmak ister, fakat onları hep doğru ve meşrû yollardan temin etmeğe çalışır. Çünkü Allah, insanların arzu ettikleri zevklerin hepsi için kendi rızâsı ve müsâadesi içinde yollar göstermiştir. Kul, o yollardan başka türlüsüne, ölür de yine gitmez, çünkü izzet-i nefsi buna mânidir.

İzzet, kibirden başkadır, bunları biribirine karıştırmamalı. İzzet, bir insanın kendi haysiyetini tanıması ve onu fâni ni'metler için Allah'ın râzı olmıyacağı yollara saparak hakârete düşürmeyip kıymetli tutmasıdır. Kibir ise, insanın kendisini bilmemesi ve onu hakikî mevkiinin üstünde tutmasıdır. İzzet, Allah'ın verdiği bir şeref, bir irfandır. Fakat kibir bir maskaralık olduğundan, Müslümanlar için haramdır. Kibir, maskaralıktır diyoruz. Evet, çünkü azıcık fikir sâhibi olan bir insan; yerin, göğün büyüklüğünü düşününce, üzerinde barın-

dığımız koca dünyânın âlem içinde bir zerreden fazla olmadığını anlar. Halbuki insan da o arzın üzerinde bir zerre kalıyor. Şu halde yere, göğe karşı bile büyüklenmek haddi değilken, onları yaratan Hâlık'a karşı kibir taslamağa kalkması, ne büyük cehâlet ve ne hazin bir maskaralıktır!

İnsanlar içinde itibarsız, haysiyetsiz, zillet içinde yaşayanlar da vardır. Bunların gönülleri dünya hırsı ile yanıp tutuşmaktadır. Cimrilikleri yüzünden kendilerinden hayır gelmez. Bunların şiarı, dünya menfaati için nefsini alçaltmak, yârın Hak'kın huzûrunda yüzlerini kara çıkaracak çirkinliklere tenezzül etmektir. Hele iki günlük azığı bulunan bir Müslümanın dilenmesi, şunum yok, bunum yok diye önüne geleni rahatsız etmesi, zilletin en bâriz örneklerindendir ve haramdır. Hakikî bir Müslüman fâni ni'metlere düşkünlük yüzünden Allah'tan başkasına zillet göstermez ve tapınmaz.

KULA GEREKEN ŞEY:

Zillet ve hakâretten kurtulmak, şerefli, haysiyetli ve kuvvetli olmak istiyen bir kul bilmelidir ki, her türlü izzet ancak Allah'ındır ve Allah'ın emrindedir. Bunun için izzet isteyenler, şuna buna taparak kendilerini zelil etmemeli, hepsini geçip Allah'a yükselmeli ve ancak Ondan istemelidir.

Bilindiği gibi her inkılâpta mühim değişiklikler olur. Bu arada birçok insanlar yukarıdan aşağıya düşer. Aşağıda görülen birçok insanlar da yüksek mevki'lere çıkar. En büyük inkılâp ise âhiret inkılâbıdır. Bu gün fakir ve zelil gibi görülenleri Allah yarın kuvvetlendirip büyük büyük izzetlere erdirir. Zengin ve kavi sanılanları da zelil ve perîşan eder. Mes'ul olmayız zannedenleri mes'ul eder. Uykudakileri uyandırır, ölü-

leri diriltir, Resûlüne vâdettiklerini yerine getirir. O her şeye kâdirdir.

ES-SEMÎ'

(İyi işiden.)

Allahu teâlâ işitir. Yüreklerimizdeki sözleri, ellerimizin hafif dokunmasından husûle gelen sesleri işitir. Mesâfeler O'nun işitmesine perde olamaz. Kâinatın her noktasında işitilmek şânından olan her şeyi işitir. Birini işitmesi, ötekilerini işitmesine engel olamaz. Her hâdiseyi ayni derece açık olarak işitir.

İNSANLARDAKİ İŞİTME SIFATI: Allahu teâlâ'nın işitmesine benzemez. Evvelâ insanların işitmesi, görmesi de birçok şartlara bağlıdır. İşitme cihazı dediğimiz kulaktaki bir takım teşkilât, hava ve havanın ihtizâzı gibi ki, bu şartlardan birine ârız olacak sakatlık, işitme sıfatını derhal yok eder. Sonra bütün bu şartlar tamam olduğu takdirde de, ancak belli bir mesâfe içindeki sesleri, sözleri işitirler. Onun dışındakileri değil. Daha sonra, işitilecek hâdisenin de belli bir ölçüye tâbi olması şarttır. Meselâ, işitme cihazının tahammül edemiyeceği kadar şiddetli gürültüler, kulak zarının patlamasına sebep olur. Allahu teâlâ'nın işitmesi hiçbir şarta, hiçbir kayda

lâbi değildir.

MUTLAK KEMÂL, İZAFÎ KEMÂL:

İşitme sıfatı bir sıfat-ı kemâldir. Çünkü bunun zıddı olan sağırlık bir kusur, bir eksikliktir. Fakat bilindiği gibi kemâl, iki türlüdür: Mutlak kemâl, izâfi kemâl. Mutlak kemâl kayıtsız, hudutsuz, şartsız olmak lâzımdır. Meselâ, işitme sıfatı bir kayıt ile mukayyet, bir hudud ile mahdut, bir şart ile meşrut bulunursa, o zaman mutlak değil, ancak nisbî ve izâfî bir kemâl olur. Kâinatta bir lâhza içinde milyarlarca işitilecek hâdiseler vuku buluyor ve bu hâdiseler ezelden ebede kadar anbean hiç kesilmeden değişip duruyor. İşte bunlardan hiç birini kaçırmadan ve hiç biri ötekine mâni olmadan, hepsini birden ayni zamanda ve ayni vuzuhla işitip duran zât Semî'dir. Yoksa birini işitip, milyarlarcasından haberi bile olmayan değil. Fakat bir sıfât-ı kemâl olan işitme kuvvetinden, insanda velev ki, bir zerre olsun bulunduğu için, yine bir kıymeti vardır. Fakat bu kıymet, onun mutlak kemâle bir kılavuz olmasındandır. Onunla asıl kemâle erilir. Eğer bizde bu kadarcık olsun işitme sıfatı bulunmasaydı, daha doğrusu Allahu teâlâ kendi kemâl sıfatını bize sezdirmek için, bizde bu sıfatın izlerini, nişanlarını yaratmış olmasaydı, Allahu teâlâ'nın **Semî'** sıfatını anlamak için hiçbir yol bulamazdık da bu sıfât-ı ilâhiyye bize kapalı kalırdı. Bizdeki işitme kuvvetinin kıymeti, bu sıfât-ı ilâhiyyeye tercüman olmasından ve onu bize öğretmiş bulunmasından ötürüdür. İşte bizim **"Kemâlât"** dediğimiz sıfatların hepsinin de mâhiyeti budur. Onun için Esmâü'l-Hüsnâ'dan herhangi bir ismi (kemâl-i mutlak ma'nâsı mülâhaza olunarak) mahiûka söylemek, hem şirk koşmak, hem yalan-

cılık etmektir. Allah'ın hiçbir isminde hakîkî ma'nâsiyle benzeri yoktur. İnsanlardaki bütün kemâlât hakikî kemâl değildir, mecazdır, yani yoldur. Onunla hakikate geçilir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Mahlûkâtta görüp te bir kemâl sandığı herhangi bir ma'nâya bağlanıp ta ona kul ve köle olmamalı. Belki ondan derhal Allahu teâlâ'nın nâ'mütenâhî kemâl ve cemâline istidlâl ederek bütün varlığıyla O'na bağlanmalı ve ancak O'na kulluk etmelidir.

EL-BASÎR

(İyi gören.)

Allahu teâlâ görür. Herkesin gizli, açık yaptığını ve yapacağını görüp durmaktadır. Karanlıklar O'nun görmesine engel olamaz. Kat kat karanlığa boğulmuş katran maddelerini ve suyu teşkil eden zerreleri görür, nâmütenâhî avâlimin herhangi bir noktasında hiç bir hâdise yoktur ki, Allah onu görmüş ve işitmiş olmasın.

Allahu teâlâ, insanları da görür ve işitir yaratmıştır. Görme ve işitme cihâzlarının yaradılışındaki esrar nedir? Üzerinde

bu kadar incelemeler yapıldığı hâlde indikçe derinleşen ve bir türlü sonu gelmeyen bu kadar ince san'at kudretini, gözü olanlara gösterip dururken, kendisinin görmemesi ve işitmemesi mümkün müdür? O, işitenleri, görenleri de yaratan ve onlar üzerinde istediği gibi tasarruf eden ve hiç benzeri bulunmayan tam ve kadîm bir Semî' ve Basîr'dir.

BİZ KULLARA YARAŞAN:

Vaziyetimizi bilmeliyiz; ağzımızdan çıkanı da kulağımız işitmelidir. Tâ ki, Allah'ın sevmediği bir söz kaçırmayalım ve Allâh'ın sevmediği çirkin vaziyetlere düşmiyelim ve şâyet bu yüzden günâha girersek, derhal Allah'ın afv ve mağfiretine iltica etmeliyiz.

ALLAH HER LÂHZA BİZİMLE BERÂBERDİR:

Allah'ın her hareketimizi gördüğünü ve her sözümüzü işittiğini mülâhaza etmek ve bu mülâhazayı mümkün olduğu kadar muhafazaya çalışmak insanı adam eder. Söz temsili: İnsan çok saygı gösterdiği büyük bir zâtın huzûrunda bulunurken, tavırlarında, hareketlerinde ve konuşmalarında edep ve terbiye dışına çıkamaz. Başkaları tarafından teşvik edilse de çıkamaz, zorlansa da çıkamaz. Halbuki Allahu teâlâ büyükler büyüğüdür ve her lâhza bizimle berâberdir. O'nun göremiyeceği, işitemiyeceği bir şey de yoktur. Şu halde Allah'a isyana çağıranlara nasıl uyulur?

EL-HAKEM

(Hükmeden, hakkı yerine getiren.)

Allahu teâlâ hâkimdir, her şeyin hükmünü O verir ve hükmünü tamamen icra eder. Hâkimlerin hâkimliğine, hükümdarların hükümdarlığına hüküm veren de ancak O'dur. O'nun hükmü olmadan hiçbir şey, hiç bir hâdise meydana gelemediği gibi; O'nun hükmünü bozacak, geri bıraktıracak, infâzına mâni olacak, hiçbir kuvvet, hiçbir hükûmet, hiçbir makam da yoktur. Allahu teâlâ dînini ve Kitabında bildirdiği hükümleri yürütecek, mü'mini, kâfiri, dinliyi, dinsizi ayıracak, isyan edenlere cezâ, itaat edenlere mükâfat verecektir. Bunda îmân sâhiplerine müjdeler, îmânsızları korkutma vardır.

KULA GEREKEN:

Dine yalandır dememeli, cezâ gününü de inkâr etmemeli, hâkimler de verdikleri hükümlerde, kuvvetlerine mağrur olup ta hak ve adâletten ayrılmamalı, büyük Hâkim'in kudretinden korkmalı, O'nun ahkâmına sarılmalı, kullarına karşı adâlet yapmalı, kendi salâhiyeti çevresinde salâha hizmet ederek tükenmez ecre ermeli.

العدل ٥٢

EL-ADL

(Çok adâletli)

Adâlet zulmün zıddıdır. Zulüm kelimesinde, incitme, can yakma ma'nâsı vardır. Zulmetmiyerek herkese hakkını vermek ve her şeyi akıl ve mantığa, hikmet ve maslahata uygun olarak yerine koymak da adâlet demektir. Meselâ, çok zengin ve cömert bir zât, zenginlere mal, ilim adamlarına silâh, askerlere kitap dağıtmış olsa, adâlet değil zulüm yapmış olur; çünkü hiçbirini lâyıkı veçhile yerine koymamıştır. Adâletçe iş yapmak için, kitabı âlime, silâhı askere, malı fukâraya vermek icâbederdi.

Allahu teâlâ âdildir, zâlimleri sevmez, zâlimlerle düşüp kalkanları ve hattâ zâlimlerle temâsı olmadığı halde uzaktan onlara imrenenleri ve sevenleri de sevmez. Onun için Müslümanlıkta, her ne sûretle olursa olsun, zulüm haramdır, menfur ve müstekreh bir sıfattır, hasmı da Allah'tır. Adâlet ise makbul bir sıfattır. Bu sıfat kendisinde bulunan zevâta (âdil) denir ve adâletlerinden dolayı kendilerine hürmet edilir; bu sıfat bilhassa hâkimlere, âmirlere, vâlilere daha ziyâde yaraşır. Onların, muâmelelerinde zulme kaymayarak dâima hak ve hakîkati aramaları cidden büyüklüktür.

ADL İLE ÂDİLİN FARKI:

Adâlet mefhumunun tahakkuk etmesi için, vücudu iktiza eden bir takım vasıflar vardır. Meselâ, Allah korkusu, kalp selâmeti, keskin zekâ, idrak ve bâsiret, sür'at-i intikal, cefâya tahammül, kudret, dâima cesâret, âsâb kuvveti, insaf ve merhamet, insanlığa muhabbet... gibi. Bu vasıflar bulunmayan şahıslarda adâlet de olmaz... Fakat bu hisler, her insanda aynı derecede inkişaf etmiş olmaz. Bâzısında hafif bir gölge gibi gelip geçici olduğu halde, diğer bâzısında daha sâbit ve daha devamlı olur. İşte adâlet sıfatı, zaaf ve kuvvet de bu vasıfların kuvvet ve selâmetiyle mütenâsip olur.

Şu halde insanlar, diğer sıfatlarda olduğu gibi adâlet sıfatında da müsâvî olamazlar. Âdil insanlardan bir saf teşkil edilse, en aşağıdaki şahıstan en yukardakine kadar hepsine de (âdil) ünvanı verilir. En baştaki şahsa gelince: Bunu ötekilerinden ayırt etmek için, mübalâğa ma'nâsı gözetilerek mastardan isim yapılır da, o şahsa âdil yerine (adl) denir ve böyle denmekle gûyâ o şahsın her tarafı adâlet kesilmiş, içinde ve dışında adâletten başka bir unsur kalmamış gibi bir ma'nâ mülâhaza edilir.

ALLAHTAN BAŞKA ADL YOKTUR:

İnsanların kemâlleri hep kusurlu olduğu gibi, adâlet sıfatları da tam ve kâmil olamaz. Aramızda hâkimlerin bile hürmetini kazanmış yüksek adâlet sâhipleri bulunabilirse de, bunların hiçbir zaman hakiki ma'nâsiyle adl ismini alamazlar. Çünkü hakikî ma'nâsiyle adl demek, bütün varlığa şâmil ve her an değişip duran, nâ-mütenâhi şuûn üzerinde adâletini gösteren de-

mektir. Bu ise ancak Allahu teâlâ için mütehakkıktır (gerçekleşir).

Bizim bâzı kimseleri eşsiz bir adâletçi veya âlim... diye övdüğümüz olur; fakat hakikatı düşündüğümüz zaman, bunun bir kuru da'vâdan ibâret olduğunu teslim etmek zorunda kalırız. Çünkü eşsizlik Allah'a mahsustur.

Hattâ sözümüzü te'vîle kalkışıp ta, bizim bâzı insanlar hakkında (eşsizdir) dememiz, Allah'a karşı değil, kendi emsâli insanlara karşıdır. Yâni, insanlar içinde onun gibisi yoktur, demek istiyoruz desek bile, yine da'vâyı kazanamayız. Çünkü biz eşsizliğini iddia ettiğimiz zâtın, insanlar içinde bir benzeri ve hattâ daha üstünü bulunmadığına veya bulunamıyacağına sûret-i kat'iyede nasıl hükmedebileceğiz? Meselâ, elimizde bir adâlet ölçüsü var da onunla dünyâ sâkinlerini mukâyese mi ettik? Acaba geçmişte daha âdil insanlar yok muydu? İleride de zuhûr etmiyecek mi? Sonra bu zât acaba hangi nevi hâdiseler hakkında adâlet yapabiliyor ve bunun için ne kadar zaman çalışmış, taallüm ve mümârese yapmıştır? Acaba hayâtının başından sonuna kadar bu sıfatı aynı kuvvetle muhâfaza edebilmiş midir? Acaba, dostluk, akrabâlık veya düşmanlık gibi illetlere kapılmayarak, istisnasız bütün insanlar arasında adâlet icraasına muvaffak olmuş mudur? Acaba, ihtiyaç gibi za'f veya fütûr gibi sâlim bir düşünceye mâni olacak hususlardan ebediyyen uzak kalabilmiş midir? Acabâ, mukâvemet edemiyeceği bir kuvvet karşısında kalıp ta, kerhen, vicdânına isyan ederek adâletten ayrılmamış mıdır?

Velhasıl işte bir daha sâbit oluyor ki, mahlûk demek, âciz ve muhtaç demektir. Bu acz ve ihtiyaç içinde gaflet, nisyan, hatâ, korku, ihtiras ve heyecan... gibi insandan ayrılmaz haller arasında, adâlet gibi yüksek bir kemâli, hem de hakîkî

ma'nâsiyle hâmil olması imkânsızdır. Belki bu bapta son hâd adâlet mefhumunu öğrenmek, mutlak adâleti sevmek, zulmü yermek, fikirlerinde ve muamelelerinde elinden geldiği kadar adâleti izhar etmeğe çalışmak. İşte mahlûkun adâleti bununla icmâl olunabilir. Bu kadarcık olsun adâlet duygusu olmasaydı, Allah'ın bu ismini bilemez, Allah'ın adâleti hakkında bir bilgi edinemezdik. Bizdeki bu duygu Allâh'ın adâletini görmek için bir aynadır. Allahu teâlâ, adâletini bildirmek için bize bu duyguyu bağışlamıştır.

ALLAH'IN YAPTIĞI HER İŞ, TAM BİR ADÂLET VE HİKMETTİR:

El-Hakem ism-i şerîfinden sonra **El-Adl** ism-i şerîfinin gelmesi ne kadar uygun düşmüştür. Allah hâkim ü adldir. Ondan başka hâkim ü adl yoktur. Çünkü her şeyi hakkiyle gören, işiten ve her şeyin içini dışını, önünü sonunu bilen ve her şeye gücü yeten ancak O'dur. Allahu teâlâ'nın ezelî takdîrine göre yapıp durmakta olduğu her iş, tam bir adâlet ve hikmettir. Meselâ, güzellik, çirkinlik, zenginlik, fakirlik, hastalık, sağlamlık, ömür uzunluğu ve kısalığı gibi, insanların birbirine benzemeyen dış halleri ve âlim, câhil, ahmak, zeki, doğru, sapık gibi iç halleri, hep Allah'ın takdîri ve işidir ve hepsi de adldir, doğru ve yerindedir. Bâzıları âlemdeki fenâlıklara, şerlere bakarak, meselâ, insanlar arasında kör, topal, sağır, dilsiz, yoksul gibileri düşünerek Allah'ın adâletinde bir nevi eksiklik görmek istiyorlar; halbuki her şeyin yaradılışında insan aklının kavrayamıyacağı bir çok gizli hikmetler vardır. Allah iyilik de yaratmış, kötülük de; çirkinlik de yaratmış, güzellik de. Ve bu sâyededir ki, insanlar bunlar hakkında bir fikir sâhi-

bi olabilmişlerdir. Çünkü kötülüğü görmeyen iyiliği bilemez, her şey zıddiyle öğrenilir. Eğer âlemde hiç çirkinlik bulunmasaydı, güzelliğe dâir kat'iyyen bir fikrimiz olamazdı. Şu halde mâhiyetlerin birbirinden seçilmesi için hayr lâzımsa, şer de lâzımdır. Allah bunları yaratmakla hayrı, şerri öğretmiş, bunların kazanç yollarını açmış, her iki yolun sonucunu bildirmiş ve dilediği yolu tutmak için insanları serbest bırakmıştır. Hayır ve iyilik yollarını tutanlara hazırladığı ni'metleri, şer ve kötülük yoluna gidenlerin de görecekleri cezâları şimdiden söylemiş, bildirmiştir. Allâhu teâlâ terbiye ve imtihan için ve herkesin kıymetini ortaya koymak için ne güzel nizam kurmuş. Kimbilir bahtsız dediğimiz kör, sağır, topal gibi insanların hallerinde de bilemediğimiz sebebler vardır. Bunlar ayrı ayrı incelense, onların o vaziyetlerinde de belki bir hikmet olduğu anlaşılır. Bununla beraber, hâlihazır vaziyetlerinin kendileri için muhakkak bir fenâlık olduğu da malûm değildir. Belki de hayırlıdır.

Meselâ, servet bolluğu istemeyen insan yoktur. Halbuki nice insanlar serveti yüzünden nice belâlara uğramış ve (keşke fukara olsaydım da bu haller başıma gelmeseydi) demiştir. Evlât ve akrabâ çokluğu, beden kuvveti, mevki' ve nüfuz şerefi gibi şeyler de hep böyledir. Allah, Erhamü'r-Râhimîn, Ekremü'l-Ekremîndir; kulunun hayır ve menfaatini kulundan daha iyi bilir. O'nun rızası, kullarını kendi rızalarından ziyâde esirger. O'na tefvîz-i umûr eden kazanır.

ÖYLE İSE KULLARA YARAŞAN:

Gerek kendileri hakkında, gerek başkaları hakkında Allahu teâlâ ne takdir etmiş ve ne muâmele yapmışsa, onun tam bir

adâlet ve hikmet olduğuna inanmak ve ona râzı olmak ve aslâ şikâyette bulunmamaktır.

اللَّطِيفُ

EL-LÂTÎF

(En ince işlerin bütün inceliklerini bilen, nasıl yapıldığına nüfûz edilemeyen, en ince şeyleri yapan, ince ve sezilmez yollardan kullarına çeşitli faydalar ulaştıran.)

Allahu teâlâ Lâtîf'tir, en ince şeyleri bilir. Nasıl bilmesin ki, onları yaratan O'dur. Nasıl yapıldığı gizli olan en ince şeyleri yapar. Meselâ: Ruh nedir? Akıl nedir? İlim nedir? Nur nedir? Bunların esrarı çözülebilmiş midir? Gözlerin gördüğü manzaraları, memleketleri ve çeşit çeşit eşyâyı kafatasımızın içinde zapteden ve senelerce sonra onları seyretmek istediğimizde, idrâkimizin önüne açılan o filimlerde, kulakların işittiği bunca sesleri, sözleri birbirine karıştırmadan muhafaza eden o hazinelerde, akıl ve düşünce sâhiplerini düşündürecek o san'at incelikleri nedir?

Su, hava gibi hayâtımız için en ziyâde lâzım olan gıdaları Allahu teâlâ lûtfiyle bol bir sûrette yaratmasaydı, bunlar da karaborsacıların eline düşseydi hâlimiz nice olurdu? Henüz dünyâya gelmiş bir çocuğun kulağına lâf gitmez, gitse bile

ma'nâsını anlamaz. Allah ona, ana memesini ağzına alıp ta emmesini lûtfiyle ilham etmemiş olsaydı, biz nasıl anlatacaktık? Emerken memeyi ağzında sıkıca tutsun diye meme başlarının çocuğun ağzına göre topacık yaratılması bir lûtuf değil midir? Velhâsıl Allahu teâlâ öyle bir Lâtîf'tir ki, her şeyi bir şeye hazîne yapmıştır. Meselâ, sedef dediğimiz deniz böceğini inciye, arıyı bala, tırtıl böceğini ipeğe hazîne yaptığı gibi, insan oğlunun gönlünü de kendi ma'rifetine hazîne yapmıştır. Eğer bir gönülde bu ma'rifet nûru inkişâf edememişse, sâhibinin bal yapmaz arılar gibi sâdece iğnesi vardır, önüne geleni zehirler durur.

Bilenler tasdik eder ki, dünyânın her türlü bahtiyarlığında bir takım elemler, kederler gizlenmiştir, sâfî değildir. Bunun gibi her türlü ıztırap ve felâketli hâdiselerde de gizli bir takım lûtuflar, tesellî kaynakları vardır. İşte bütün bunlar **El-Lâtîf** ism-i şerîfinin tecelliyâtıdır.

KULA GEREKEN ŞEY:

Kalp gözünü açmalı, Allahu teâlâ'nın kederleri sürurla karışık bir halde yaratmış olduğunu görmeli; görmeli de hayâtın hiç eksik olmayan ıztırablı demlerinde başkasının tesellisine muhtâç olmadan kendi kalbinde Hak'kın tesellîsini duymalı, kahrında bile lûtfu görünen Allahu teâlâ'yı minnetle anarak ecir ve mükâfat kazanmalı.. Böyle bir kalbe yeis denilen musîbet ne kadar uzaktır.

EL-HABÎR

(Her şeyin iç yüzünden, gizli taraflarından haberdar.)

Allahu teâlâ Habîr'dir, en küçük bir mikrobun gece karanlıklarında gidip geldiği, girip çıktığı yerlerden, hava boşluğunda uçuşan, kaynaşan zerrelerin harekâtından haberdar olduğu gibi, mülkünün her tarafında meleklerin varamadığı, insan fikrinin ulaşamadığı en gizli noktalarda olan biten şeylerden haberdardır. Meselâ diyelim ki, şu memlekette her lâhza, ferdî, ailevî, içtimaî, ahlâkî, siyasî, cinaî ne işler oluyor. Şüphe yok ki, bunların her birine âit binlerce hâdise zuhûr edip duruyor. Bunlardan her birinin başlangıcını, sûret-i vukûunu, sonucunu, bütün teferruatiyle iç yüzünü bildiği gibi, arzda, karada, denizde, semâda, ecramda, berzahta, ecsamda, ervahta, velhâsıl bütün ekvanda akıp durmakta olan işleri, hâdiseleri, apaçık bilir. En gizli, en duyulmaz sanılan şeylerden, gönüllerin hiç kimseye açılamıyan esrar ve temâyülâtından, iyi veya kötü, sâhiplerinin neler düşündüğünü, neler yapmak istediğini, ne düzenler kurduğunu, ne kararlar verdiğini bilir; bunların hiç birinden gaflet etmez, hiç birini hükümsüz, cezasız bırakmaz ve hiç kimse yakasını kurtaramaz.

KULA GEREKEN ŞEY:

Allahu teâlâ Habîr'dir. O'na karşı yalandan, hilekârlıktan, terbiyesizlikten sakınmalı. Gizli yaparız da cezâsız kalırız sanmamalı. Hâcetlerden doğrudan doğruya haberdar olmaz diye kendisine dilekler sunmak için vasıtalar aramamalı. O'nun rızı olmıyacağı şeylerden son derece çekingen davranmalıdır.

EL-HALÎM

(Hilmi çok.)

(Hilm) suçluların cezâsını vermeye gücü yetip dururken bunu yapmamak, onlar hakkında yumuşak davranmak ve cezâlarını geriye bırakmaktır. Suçluyu cezâlandırmağa iktidârı olmayan âcize halîm denmez. Halîm, kudreti yetişecek, fakat bir hikmete binâen yapmıyacak...

Allahu teâlâ, halîmdir. Her günah işliyeni hemen muâheze edivermez. Hışm ve gadapta isti'cal göstermez. Niceleri vardır ki, önüne gelene fenâlık eder. Allah'ın kullarına ezâ ve cefâ eder dururlar da, başları bile ağrımaz. Bunların böyle kaldığını bakıp ta yaptıklarının yanlarına kalacağını zannetmemelidir. Allahu teâlâ Habîrdir, onların yaptıklarından gâfil değildir ve haksızlığı da sevmez, hakkı yerine getirir. Fakat

Halîm'dir, mühlet verir. Bu mühlet içinde yaptıklarına nedâmetle tevbe edenleri afv ve mağfiret buyurur, fakat ısrar edenler hakkında hüküm Allah'ın iradesine kalmıştır. Dilerse affeder, dilerse ukûbet yapar. Bir ismi de Adl'dir. (Allah imhâl eder amma, ihmâl etmez.) sözünün ma'nâsı da budur.

Bu ism-i şerîfte bizim için büyük bir nefha-i tesellî var. İsyansız günümüz, hattâ saatimiz geçmiyor. Buna karşı eğer Allahu teâlâ sert davransaydı, her isyan edeni hemen helâk ediverseydi, dünya yüzünde kimse kalmazdı. Allah'ın bu suretle mühlet vermesi de büyüklüğünün şânı ve kullar için büyük ni'mettir.

BİZLERE YARAŞAN ŞEY:

Bu ni'metten faydalanmalıyız, yoksa bu hilme mağrur olup ta kötülükte ısrar etmemeliyiz, muamelâtımızda mülâyemetle hareket edenleri Allah sever. Binâenaleyh Allah rızâsı için sert ve kaba muameleden mümkün olduğu kadar sakınmalıyız. Hele umumî işlerde mülâyemet pek ma'kul bir harekettir. Peygamberimiz'in dâimâ mülâyemetle muamele buyurduğunu hiç unutmamalıyız.

الْعَظِيمُ جَلَّ جَلَالُهُ

EL-AZÎM

(Pek azametli.)

Azamet, büyüklük ma'nâsınadır. Hakikî büyüklük Allah'a mahsustur. Yerde, gökte, bütün varlık içinde mutlak ve ekmel büyüklük ancak O'nundur ve herşey O'nun büyüklüğüne şâhittir. Bu sıfatta da Allah'a herhangi bir denk bulunması muhaldir. Çünkü her şey, her an ve her hususta, Allah'a ihtiyacını göstererek dururken büyüklük bahis mevzuu olur mu? İhtiyâç ile büyüklük birbirine zıt şeylerdir. Varlığımızı O'na borçlu olduğumuz gibi, kafamızda ve kasamızda ne varsa, onları da O'na borçluyuz. İhtiyaçlarımızın husûlü O'nun lûtf ve keremine bağlı, maksatlarımızın meydana gelmesi O'nun irâdesine mütevakkıftır.

MAHLÛKUN BÜYÜKLÜĞÜ:

Yaradılmışlar kendi aralarında içlerinden bâzıları hakkında **"büyük"** sözünü kullanırlar. Meselâ, zaferler kazanmış bir komutana büyük asker, bilgi şûbelerinin her hangi birinde yepyeni mevzular açana büyük âlim, Süleymâniye câmii gibi seyrânı bile insana hayranlık veren eserler kurana büyük mimar... derler. Kendilerine büyüklük ünvânı verilen bu zâtların büyüklüklerini isbat eden alâmet, şüphe yok ki, her birinin ortaya koyduğu eserdir. Bu eserlere ne kadar nüfuz edilirse, onların büyüklük dereceleri o kadar iyi anlaşılmış olur ve o nisbette de gönüllerde kendilerine karşı bir sevgi ve tâzim hissi uyanır. Fakat bu eserlere nüfuz edebilmek de bilgiye bağlıdır. Süleymâniye câmiinin bir âbide-i san'at olduğunu ben de görüyorsam da, san'atın bütün inceliklerine vâkıf olan bir mimar-mühendis kadar zevk alamam.

ALLÂHU TEÂLÂ BÜYÜKLER BÜYÜĞÜDÜR:

İyice düşünülünce tasdik edilir ki, büyük dediğimiz bu adamları bir damlacık sudan meydana getiren ve onlara büyüklük vasfını kazandıran, kudret ve kâbiliyet bağışlıyan, büyükler büyüğü Allahu teâlâ, daha evvel sezilmek, sevgi ve saygının en yükseği ona tahsis edilmek iktizâ eder. Her göz attığımız noktada, Allah'ın yarattığı, bir değil, milyarlarca eser görüyoruz.

Bir çimen yaprağı, Allah teâlâ'nın sun'undaki büyüklüğü gösteren bir kitaptır. Ufak bir çimen yaprağında, Süleymâniye câmiinden ziyâde san'at esrârı bulunduğuna şüphe yoktur. Ben bir nebatat mütehassısı olmadığım halde, kaba görüşlerimle, bu çimen yaprağındaki esrâra tamâmiyle nüfuz edilerek künhüne, son haddine ulaşıp, son esrâra el dokundurmanın imkânsızlığına kâniim.

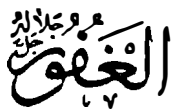
Evet, yaprağın eb'âdı, üst ve arka satıhlarının kuruluşu, rengi, biçimi, dokunuşu, cilâsı, kokusu... birer bahis değil midir? Sonra görüyoruz ki, yaprağın tam ortasında uzanmış bir ana damardan iki tarafa nasıl birçok damarlar ayrılmış ve her ayrılan damar mütemâdiyen çatallanıp gitmiştir. Öyle ki, bu çatallanmalar gözle ve hattâ mikroskopla görülemiyecek kadar incelmiştir. Allahu teâlâ o yaprağa gıdalanma ve nemâlanma kuvvetleri bahşetmiştir. O kuvvetlerle toprakların altında kendine yarayan ve dağınık bir halde bulunan gıda maddelerini bir hortum gibi nasıl kendine çekiyor. Bu gıda zerreleri ırmaklar gibi o damarlardan akıyor. Yaprağın her zerresi bundan nasibini alarak, süt emen yavrucaklar gibi o da büyüyüp gidiyor.

Muhakkak ki, o yaprağın içinde ve dışında çok geniş bir

teşkilât var... Alan, veren, çeken, toplayan, saklayan, bağlayan, ıslatan, kurutan, dokuyan cihâzlar, teller, düğmeler var. Bunlar Allahu teâlâ'nın emir ve takdiri ile durmadan işleyip duruyor. İnsan bunların ne ince, ne acaip şeyler olduğunu öğrenmeğe kalkışsa, sonu acze varır dayanır. İşte Allahu teâlâ'nın büyüklüğünü görmek ve öğrenmek isteyenler için bir çimen yaprağı, bir kitap kadar derin ve geniştir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Küçük bir yaprağın yaradılışındaki esrara nüfuz edemiyeceğini anlayan bir insan, onu yeryüzünde henüz ismini, cismini öğrenemediğimiz milyarlarca çeşit nebâtâtâ, yüksek dağlara, engin denizlere ve o denizlerde yaşıyan hadsiz hesapsız acâip mahlûkâta ölçmeli de, kâinâtın yaradılışındaki hikmet ve esrârın zihinler yırtıcı heybeti karşısında Yaradan'a secdeye kapanmalı ve "Yâ Rabbe'l-âlemîn! Büyüksün, büyüksün. Büyüklük, ancak Sen'in şânındır. Bizi ancak Sana kulluk edip, rızâna eren kullarına kat! Câhillerin, Sen'in şânına yaraşmıyan sözlerinden Sen'i tenzîh ve takdîs ederiz. Bizi onlarla berâber tutma" diye dâimâ lûtf ve merhametini istemelidir.

EL-ĞAFÛR

(Mağfireti çok.)

Allahu teâlâ'nın mağfireti çoktur. Mağfiret, Allah'ın yarlığamasıdır. İsm-i şerîfteki çokluk ma'nâsı i'tibâriyle bir kulun kusûru ne kadar büyük ve çok da olsa yine saklar. Meydana koyup ta sâhibini rezil ve rüsvây etmez demek olur. Bu ma'nâ (Ğaffâr) ism-i şerîfinde daha geniştir. Aynı maddeden bir de **Ğâfir** ism-i şerîfi vardır ve bu üç isim arasında ma'nâca şöyle bir fark da beyan edilmiştir. Ğâfir, umûmiyet i'tibâriyle kötü ve yüz kızartıcı sözleri ve işleri örten demektir. Bu sâyede insanlar biribirini seviyor, emniyet ve i'timad ediyor. Öyle ya, benim gizli kabahatlarım, iğrenç düşüncelerim âşikâr olsa, Cenâb-ı Hak onları örtmeyip de, meydana koysa, herkes benden selâmı-kelâmı keser ve kaçardı. Senin de öyle.. bütün insanların da böyle.. Şu halde **Ğâfir** isminin hükmü olmasaydı **"İnsan topluluğu"** diye ortada bir cemiyet bulunmazdı.

Ğafûr ism-i şerîfinde çirkinliklerimizi melekût âleminden de saklamak vardır.

Melekût âlemi: Ruhânîler, melekler ve diğer göze görünmeyen nûrânî ve ecsam-ı lâtîfe sınıfı demektir. Melekût, nâsut'un zıddıdır. Nâsut, maddî cisim taşıyan insanlık ve dünya âlemidir. Dünyâ âleminde herkes birbirine saygı gösteriyorsa, bu hal Allahu teâlâ kusurlarımızı sakladığı içindir. Fakat nâsut âleminin göremediğini melekût âlemi görür. Melekût âlemine sefer ettiğimizde, onlardan da aynı hürmet ve riâyeti görmek için, kusur ve kabahatlerimizin onların nazarında da kapalı kalması lâzımdır. İşte melekût sâkinlerine karşı da kusurlarımızı örtmesi i'tibâriyle Allahu teâlâ **"Ğafûr"**dur. Sonra, insan gizli kalmış kabahat ve kusurlarından dolayı başkalarına karşı hicap duymazsa da kendi nefsine karşı mahcuptur. Herkes kendi iç âleminde, vicdanında yaptığı kötülüklerden müteessir ve müteezzîdir. İnsanı bu ezâdan kur-

tarmak için, kabahatlarını kendi nazarından da örtmek, yâni kabahat sâhibine kabahatlarını bütün bütün unutturmak lûtfu vardır. İşte bu i'tibârla da Ğaffâr'dır. Allah'ım ne büyüksün, ne kerîmsin!

SEVGİLİ OKUYUCU: İçimizi gıcıklayan nefsânî ve şeytânî arzuların bir düziye tehâcümü, bir taraftan hevesâtımız karşısında zaafımız, diğer taraftan çok defa ayağımızı kaydırır, bizi günahkâr eder. Bu yüzden Allah'ın mağfiretine ihtiyâcımız hiç kesilmez. Allah'ın mağfireti ise boldur. Hiçbir isteyici bundan boş dönmez. Yalnız mühim olan cihet: Yaptığımız kötü işlerden dolayı yürekten bir nedâmet acısı duymak ve bu acının tazyiki iledir ki, **"Yâ Rab! Mağfiretini dilerim.."** diyebilmektir.

EŞ-ŞEKÛR

(Kendi rızâsı için yapılan iyi işleri daha ziyâdesiyle karşılayan.)

Şükür; iyiliği iyilikle karşılamak demektir. Şükür, Allahu teâlâ'ya karşı kulun yapması gereken bir vazifedir. Çünkü Allah onu yaratmış ve sayısız ni'metlerine müstağrak kılmıştır ve bu ni'metlere karşı kullarını şükran veya küfran yolla-

rından herhangi birini seçmek üzere serbest bırakmıştır.

Kul şükrederse Allah onun şükrünü karşılıksız bırakmaz. Kul serbestliğini şükür yolunda kullanır; elindeki ni'metleri Allah'ın râzı olacağı bir surette sarfederse, Allah onun da şükrünü karşılıksız bırakmaz. İyiliği daha geniş iyiliklerle karşılayarak ni'metini arttırır. İyiliklerin çoğalmasına meydan verir. çünkü Allahu teâlâ Şekûr'dur. Ni'met, esâsen kendisinin olduğu halde, şükreden kullarına mahz-ı lûtfundan, ni'metlerini arttırarak şükür muâmelesi yapar.

ŞÜKRAN YOLUNU TUTANLARIN ALÂMETLERİ VE ÂKIBETLERİ:

Kendilerine gelmiş olan ni'metleri, sebeplerden, vasıtalardan değil, ancak Allah'tan olduğunu i'tiraf ederler. Çünkü onlar hediyeyi getiren uşaklara değil, gönderen efendiye bakarlar. Gönüllerinden inanmışlardır ki, ni'meti yaratan, kısmet eden, gönderen, onunla meşgul olacak kuvvetleri, sebepleri veren, tertip eden ancak Allah'tır. O halde teşekkür edilmeye lâyık olan O'dur.

Şükran yolunu tutanlar, vücutlarının her uzvunu ne iş için yaratılmışsa ancak o işlerde çalıştırırlar. Meselâ, neslin teselsül ve devâmı için ihsan edilmiş bir uzvu, neslin kurumaması için kullanmadıkları gibi, hakikatlerin keşfi ile Allah bilgisi kazanmak için bahşedilmiş akıl ve zekâ nûrunu, mefsedetler tervici ve hakların iptâli için kullanmazlar. Allah'ın verdiği her ni'metin kıymetini bilir ve o ni'metten kendi heveslerine göre değil, Allah'ın irâdesine ve rızâsına göre faydalanırlar. Allahu teâlâ Şekûr olduğu için, verdiği ni'meti kötüye kullanmayan bu sadâkatlı kullarını sever. Sevdiği için onlara yardım

eder. İşlerinde muvaffak kılar, ni'metlerini de artırır. Çünkü, şükrü yerine getirilen ni'metleri artıracağına dâir Allah'ın kat'î va'di vardır.

KÜFRAN YOLUNU TUTANLARIN ALÂMETLERİ VE ÂKİBETLERİ:

Bunlar da gelmiş olan ni'metleri örterler. O ni'metlere dâir ağızlarından bir kelime olsun işitilmez. Halleriyle, tavırlarıyle gûya kendilerine böyle bir ni'met verilmemiş gibi davranırlar. Hak yoluna bir para sarfetmezler, fakat şeytan yoluna hiç gözünü kırpmadan binlerce lira dökerler... Böylelerine "Kâfir-i ni'met" denir ki, nankör demektir. Allah verdiği ni'metlere karşı bu sûretle nankörlük edenleri sevmez. Sevmediği için onları himâye etmez. Kendi nefisleriyle, arzularıyle başbaşa bırakıverir. Onlar da hevâ ve heveslerine kapılır. Bütün ni'metleri o uğurda çürütürler. Zarardan zarara, felâketten felâkete uğrarlar. Eğer bu zarar ve felâketlerden de akıllanmazlarsa kapıldıkları bu hevâ ve heves cereyanları onları nihayet ebedi helâk ve hüsrana sürükler ve bitirir. Böyle bir âkıbetten Allah'a sığınırız.

KULA GEREKEN ŞEY:

Sıhhatini korumak, mevkiini kuvvetlendirmek için, Allahu teâlâ'ya şükretmesini bilmek ve elinden geldiği kadar bunu yerine getirmektir. Sermâyesinin tükenmemesini, bilâkis çoğalmasını isteyen ticârethâne sâhipleriyle, müessesesinin yıkılmamasını, bilâkis uzun ömürlü olmasını isteyen fabrikatörlerin dikkat nazarlarını çekerim. Bu işin hakikî sigortası

budur.

EL-ALİY

(Pek yüksek)

Allahu teâlâ bütün kâinatın üstündedir. Fakat bu yüksekliklik cisimlerin yüksekliği gibi, yukardakilerine daha yakın, aşağıdakilerine daha uzak ma'nâsına değildir. Allahu teâlâ kâinâtın her noktasında her zerreye aynı nisbette yakındır ve bu nisbet hiç değişmez. Her insana şah damarından daha yakındır. Allahu teâlâ'nın zâtı, cisimlerin zâtına benzemediği gibi, yakınlığı, uzaklığı da cisimlerin birbirine olan yakınlığına, uzaklığına benzemez.

YÜKSEKLİĞİN GERÇEK MA'NÂSI ŞUDUR:

1- Allah'tan daha üstün bir varlık düşünülmesi imkânsızdır.

2- Bir benzeri veya ortağı veya yardımcısı veya mâbeyincisi olmaktan münezzehtir.

3- Şânına yaraşmıyan her şeyden uzaktır.

4- Kudretde, bilgide, hükümde, irâdede ve diğer bütün kemâl sıfatlarında üstündür. Şu halde **"El-Aliy"**, her şey kendinin dûnunda, emrinde ve hükmü altında olan Zât-ı Ecell ü

A'lâ demektir.

Kâbe-i Muazzama'ya Allah'ın evi deniliyor. Bunun ma'nâsı nedir? Kâbe-i Muazzama'ya ve mâbetlere Allah'ın evidir demek, buraları Allah'ın ikametgâhıdır demek değildir. Bu izâfet tebcil ve teşrîf içindir.

İzah edelim: Şahıslara mahsus olan meskenler vardır ve her mesken sâhibine nisbet olunur da, filâncanın evi, filâncanın dükkânı denir. Neden? Çünkü bir mesken veya dükkân kime âit bulunuyorsa menfaati de yalnız ona âittir. Fakat Kâ'beye ve câmilere Allah'ın evi denir. Bundan maksat Allah'a bir mesken isnâd etmek değildir. Belki Kâ'benin veya mâbedin hiçbir şahsa ihtisâsı olmayıp, âmmenin menfaati için yapılmış olduğunu ve bundan dolayı ehemmiyetinin büyüklüğünü anlatmak içindir. Nitekim âmme hakkına da "Allah hakkı" denir. Çünkü bu hakkın faydası umûma şâmildir. Bir ferde, bir şahsa mahsus değildir.

Allah hakkını yerine getiren, bütün insanların menfaatına riâyet etmiş olur. Onu ihmâl eden de, insanları zararlandırmış olur. Bir kimse bir meskene tecâvüz ederse, yalnız o mesken sâhibini mutazarrır eder. Halbuki bir câmi'ye tecâvüz eden, bir ferde değil, cemâate tecâvüz etmiş olur.

KULA GEREKEN ŞEY:

Allahu teâlâ'nın şânına yaraşmıyan i'tikatlardan fikrini kurtarmak ve Allah'ın mahlûkuna, haksızlık etmekten sakınmaktır. Bir çok câhiller Allahu teâlâ'yı insan sûretinde bir cisim ve bir ruhtan müteşekkil ve insan gibi infiâle mâruz sanıyorlar. Dünya hükümdârları gibi, kâinâtın en yüksek yerinde kendine mahsus bir sarayda bulunduğunu ve oradan bir takım

vekiller vâsıtasiyle kâinâtı idâre ettiğini... i'tikâd ediyorlar.

Bütün bunlar ve benzerleri, ulûhiyet şânına yaraşmıyan eksikliklerdir. Allahu teâlâ, hiçbir vekîle mahtaç olmadığı gibi, zamandan, mekândan münezzehtir. Zamanlar O'nu sınırlayamaz, mekânlar O'nu kaplıyamaz. Zaman ve mekân O'nu nasıl ihâta edebilir ki, zamânı da, mekânı da yaratan O'dur. Onlar yokken Allah vardı.

EL-KEBÎR

(Pekbüyük)

Göklerde ve yerde eşsiz tek büyük O'dur. Kâinâtın büyüklüğü, elbette ki Yaradan'ın büyüklüğüne delâlet eder. Bulutsuz berrak bir gecede, başını gökyüzüne kaldıran ve orada sayısız yıldızların ışıldadıklarını gören aklı başında, iz'ânı yerinde bir insanın bu büyüklüğe hayrân olmaması mümkün müdür? O parlayan yıldızların herbiri, bizim güneş gibi güneştir ve herbiri başlıbaşına bir âlemin merkezidir.

GÖKLERİN ESRÂRINI ÇÖZMEYE ÇALIŞAN İLİMLER:

Bu ilimler diyor ki, güneş bir âlemdir. Göklerin derinlikleri içinde böyle nice güneşler ve herbirinin etrâfında nice yavrular ve torunlar vardır. Fakat bu güneşlerin sayısı, bugün kat'î olarak tesbît edilememiştir ve o kadar çalışmalara rağmen tesbîtine de imkân yoktur; çünkü ihâtâ dâiresi genişledikçe, ufuklar nâmütenâhîliğe doğru açılıp gidiyor. Bugün bu ilimlerin elindeki netice şudur: Nâmütenahî fezâ içinde, nâmütenâhî güneşler vardır.

Halbuki mahlûkat, nâmütenâhî olamaz, mahlûkat hakkında kullandığımız nâmütenâhî sözü, bizim bilgimize ve ihâtamıza göredir; yoksa Allah'ın ilminde sayısı, zaman ve mekân yönünden sınırlı apaçık bellidir. **"Nâmütenâhî fezâ içinde, nâmütenahî güneşler vardır."** sözü, hakîki bir nâmütenâhîlik mefhûmunu değil, kâinatın bizim idrâk ve ihâta çerçevemize sığmıyacak kadar büyüklüğünü ifâde içindir. Farzedelim, fikir kadar serî bir vâsıtamız olsun, bu nakil vâsıtası, bir hat-ı müstakîm üstünde, bizi semânın ölçülmesi imkânsız olan derinlikleri içine sürüklesin, yâni sâniyede bir milyon güneşin önünden geçirsin; bu şekilde, yâni sâniyede bir milyon güneş tâdât etmek şartiyle, ömrümüz olsa da milyarlarca asır gitsek, yaratılmış âlemlerin yine pek azını saymış oluruz ve daha milyarlarca asır mesâfeler alsak ve sonra etrâfımıza bir göz atsak, yine içinde güneşlerin kaynaştığı muazzam bir gökyüzü göreceğiz ki, bu güneşler aczimizle alay eder gibi, bize uzaklardan göz kırpmağa devâm edip duracaklardır.

İşte akılları durduran, insan havsalasına sığmayan bu varlık, O'nun tek bir irâdesiyle meydana gelmiştir ve O, isterse

tek bir irâde ile daha başka âlemler de yaratır, yine kudretinden bir zerre eksilmez. Bir zerreyi yaratmakla, bu ölçüsüz, sayısız âlemleri yaratmanın O'na göre aslâ bir farkı yoktur. Velhâsıl her şeyin varlığı veya yokluğu, Allahu teâlâ'nın bir irâdesine bağlıdır. Ol! deyince oluverir. Olma! derse bir anda her şey yokluğa dönüverir. Bu, ne kudrettir, ne büyüklüktür!

BU İSM-İ ŞERÎF HÜKMÜNCE KULA YARAŞAN ŞEY:

Yalnız Allah'tan korkmak, yalnız Allah'ı sevmek, yalnız Allah'a kul olmaktır. Korku iki türlüdür; biri, haksız yere evbark söndüren zorbaların zulmünden korkmaktır. Bu korku, gönüllerde o zorbalara karşı nefret ve istikrah uyandırır. Öteki de en yüksek kuvvet ve kudret sâhibi olduğu halde, suçlar bağışlıyan, hâcetler bitiren, af ve ihsânı bol, keremkâr bir zâtı sevmek neticesi olan korkudur. Bu korku gönüllerde, o zâta karşı derin bir saygı husûle getirir. Allahu teâlâ'ya karşı olan korku işte budur. Buna daha ziyâde **"haşyet"** denir. Bu haşyeti duyan gönüller, Allah'ın emir ve fermânını her şeyin, her hatır ve nüfûzun üstünde tutarlar. Hatırını saydığımız veyâ nüfûzundan korktuğumuz kimselere hoş görünmek gayreti, Allah'ın emir ve fermanını ihmâl veyâ inkâra sebep olmamalıdır. **İnsanoğlu için en büyük musîbet, Allah'ın gadabına uğramaktır. En büyük kazanç da, kişinin kendini Allah'a sevdirmesidir. İnsanların sevgisini kazanmak veyâ onların gözünden düşmek, ehemmiyetli bir şey değildir.** Çünkü Allahu teâlâ'nın ezelî takdîrine karşı, bunların hiçbir te'sîri olamaz. **Bir kimse Allah yanında makbûl ise, bütün insanlar ondan yüz çevirseler, ona hiçbir zarar gelmez.** Bunun aksi-

ne olarak, **Allah yanında makbûl olmayan bir kimseye bütün insanların hürmet ve ta'zîmi ne fayda te'mîn eder?**

Hâlık'ı unutup da, mahlûkun gözüne girmeye çalışanlar, efendisini bırakıp da, kendini kapı yoldaşlarına beğendirmeğe çalışan ahmak hizmetçilere benzer. Hem de çalışıp çabalıyarak kendini mahlûka sevdirenler, Hâlık'ın ezelî hükmünü değiştiremiyeceklerinden, beyhûde yorulmuş olurlar. Velhâsıl nazarlar, ancak Allah'ın râzı olacağı yere dikilmelidir. Gönüller yalnız O'nun rızâsı ile ferahlanmalı, ancak O'nun gazabı ile kederlenmelidir. Bir kimseden halkın yüz çevirmesi, o kimsenin Hâlık'a ilticâsını mûcip olduğundan, ondan kederlenmek şöyle dursun, daha sevinmek lâzımdır. Şu muhakkak ki, halkın teveccühüne aldanmak bir nevî sarhoşluktur.

EL-HAFÎZ

(Yapılan işleri bütün tafsilâtiyle tutan, her şeyi, belli vaktine kadar âfât ve belâdan saklıyan.)

Allahu teâlâ, insanlar tarafından yapılan hiçbir şeyi kaçırmaz. İyiden, kötüden, insanların yaptıkları bütün işleri, konuştukları bütün sözleri, kafalarındaki bütün niyetleri ve düşünceleri bir bir bilir, hiçbirini unutmaz, hiçbirinde yanıl-

maz, hiçbirini başkalarına karıştırmaz. O'nun için, yapılan kötülüklerin hiçbir zerresi kaybolmaz, yapan cezâsını bulur.

ALLAHU TEÂLÂ, KÂİNATI MUHAFAZA BUYURMAKTADIR:

Gökleri, yeri ve kamu yaratılmışları, ta'yin edilen ömürlerini tamamlayıncaya kadar, her türlü âfât ve belâdan muhâfaza buyurmaktadır. Bu sâyededir ki, fezâlar içinde ölçüye sığmaz bir hızla uçuşan sayısız ecrâm, birbiriyle çarpışmadan, herbiri kendi hudûdu içinde yüzmektedir. Allahu teâlâ, her mahlûkuna, kendine zararlı olan şeyleri bilecek bir his ilham buyurmuştur. Bu da El-Hafîz ism-i şerîfinin tecelliyâtındandır. Bir hayvan kimyevî tahlil raporuna muhtâc olmadan, kendine muzır olan otları bilir ve yemez.

İnsanlara da, muzır olan şeyleri haram kılmıştır. Meselâ, halâl, zülâl bir yemek ekşir veya bozulursa, bir ekmek yanarsa, harâm olur. Çünkü onlar artık gıda maddesi olmaktan çıkmış, uzviyeti zehirleyen muzır şeyler hâline gelmiştir. Allah, insanların maddî varlıklarını zehirleyen bu kabil şeyleri, fuhşu, alkolü ve benzerlerini haram kıldığı gibi, ma'nevî varlıklarını zehirleyen dalâleti, sapıklığı, câhilliği ve benzerini de haram kılmıştır.

HARAM, HALÂL SINIRLARINI GÖZETMEYENLER:

Allahu teâlâ'nın insanları maddî, ma'nevî zararlardan, zulmetlerden muhâfaza için; akıl, fikir, basîret vermesi, peygamberler göndermesi, kitaplar indirmesi, halâli, harâmı bildir-

mesi hep bu ism-i şerîfin hükmü olarak şükrü ödenmez ni'metlerdir. Hem Allah ister ki, insanlar bu ni'metlerden faydalansınlar. Nankörlük etmesinler. Onun için Allah, bunlardan faydalanmak isteyenlerin hafîzıdır. Onları günahlara dalmaktan, sapıklara uymaktan, her türlü kötünün kötülüğünden muhâfaza buyurur. Fakat, ni'metlere karşı körlükte ısrâr ile inkâr ve şirk bataklarına sapan nankörler, kendi arzuları ile Allahu teâlâ'nın hıfz ve himâyesinden yüz çevirmişler demektir. Onun için onlar hakkında **El-Hafîz** ismiyle muâmele buyurmaz. **Er-Rakîb** ismi ile muâmele buyurur. Onların gözlerini ve kalplerini çevirir, körlük ve dalâlet yaratır. Karanlıklara bırakır ve bir daha onları nûra çıkaracak bir dost ve muhâfız da bulunmaz. Bu nasipsizler Allah'ın verdiği imkânlardan faydalanmağı arzu etmediklerinden mes'uliyet kendilerine âittir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Allah'ın ihsan ettiği muhâfaza vâsıtalarını iyi kullanmak, yaptığı iyiliklerin veyâ kötülüklerin bir zerresinin bile kaybolmıyacağına ve günün birinde önüne çıkacağına inanarak, iyilikleri çoğaltıp, kötülüklerden sakınmaktır.

EL-MUKÎT

(Her yaratılmışın azığını veren.)

İsm-i şerîf (ikâte) dendir. İkâte, gıdâ vermek demektir. Mahlûk, yaşamak için gıdâya muhtaçtır. Allahu teâlâ, her mahlûk için ne kadar yaşama müddeti ta'yîn etmişse, ona göre de gıdâ maddesi ta'yin ve tahsîs etmiştir. Hiç bir mahlûk kendisi için ta'yîn edilen gıdâyı bitirmeden ölmez ve hiçbiri başkalarına âit gıdâdan bir zerre alamaz. Allah her şeyin miktârını ve ölçüsünü ta'yîn etmiş ve ta'yîn ettiği gibi de yaratıp ulaştırmakta bulunmuştur. Yerden biten şeylere bak! O kara topraktan nasıl gıdâlanıyorlar ve bu sâyede nasıl yapraklar, çiçekler, meyvalar meydana geliyor.

Ana rahmindeki ikizleri düşün! Gıdâlarını göbeklerinden nasıl çekiyorlar, orada sulh ve selâmetle rahat ve sükûn içinde nasıl yaşıyorlar. Herbiri, Allah tarafından kendisi için ta'yîn ve sevk edilen ve kandan ibâret bulunan azığını kavgasız, fütursuz alıp duruyorlar. Fakat ne yazık ki, dünyâya geldikten sonra birçokları bu sulh ve selâmeti bozuyorlar ve meselâ bâzı kardeşler arasında olduğu gibi mal ve mîras yüzünden birbirlerine öldürmeğe kalkışıyorlar. Acabâ Allahu teâlâ bunların rızklarını unuttu mu? Yoksa dünyâya çıktıktan sonra, "Allah rızkınızı, gıdanızı kendiniz te'mîn edin, ben karışmam" mı? dedi. Allah Alîm'dir, Habîr'dir, unutmak, gaflet etmek, hatâya düşmek gibi eksikliklerden münezzehtir. Kayyûm'dur, Müheymîn'dir, Rabbü'l-Âlemîn'dir. Kulunu görüp gözetmesini bir lâhza kesmez. Meselâ, insan henüz çalışamaz ve istemesini bilmezken, onun gıdâsını, onu hiçbir sebep ile mükellef tutmadan verir. Fakat vaktâki çalışır, ister ve arar bir çağa gelince, onun gıdâsını da bir takım sebepler ve vâsıtalar içinde sevkeder. Bunda büyük hikmetler vardır. Yoksa vâsıtaya, sebebe ihtiyâcı yoktur. Allah insanlar için geçim sebebleri yaratmış ve maîşetini te'min etmek için herkesi bir sebep ucuna

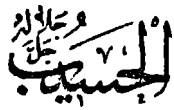
yapışmakla mükellef tutmuştur. Ancak bu sebeplerin meşrû' olması şarttır. Gayr-i meşrû' sebeplerle rızk aranmasını haram kılmıştır ve sonra herkese kendi kıymetini ve verilen emirler karşısındaki sadâkat derecesini bildirmek için serbest bırakmıştır, herkes muhayyerdir, isterse rızkını meşrû' yollardan arar, dilerse gayr-i meşrû yollara sapar, fakat şunu bilmek gerekir ki, meşrû' yollara kanâat edenin gıdâsı noksan kalmış, gayr-i meşrû'yollara düşenin gıdâsı çoğalmış değildir. Herkes Allah tarafından ta'yîn edilen tahsîsâtını alır. Bir miligram fazla veya eksik olmaz.

Farzedelim, birisi fazla hırsla başkalarına âit olan parayı eline geçirebilir, fakat Allah öyle hâdiseler yaratır ki, hırs ile eline geçirdiği bu parayı, ayağı ile sâhibine götürmeğe mecbûr olur. Netîcede hem beyhûde yere yorulmuş, hem de bedâva başkalarına bekçilik etmiş olur.

Sebepler rızk yaratmaz, rızk vermez, rızkı Allah yaratır ve Allah verir. Sebepler birer yoldan başka birşey değildir. Söz temsili, her insana mahsus bir boru... her borunun içi sâhibine âit gıdâ maddeleri ile dolu... Gıdâ maddelerinin arkasında ölüm vardır. Arkadan, ölümün tazyîki ile, borunun ağzından gıdâ maddeleri akmaktadır. Gıdâ bitmeden ölüm gelemez, çünkü önü tıkalıdır. Gıdâ tükenince de ölümle karşılaşacağı muhakkaktır. İşte sebepler, bu borular gibi birer yoldan ibârettir. Eğer sebepler insana rızk vermiş olsaydı, en kuvvetli kazanç sebebi akıl olduğu için, akıllıların çok zengin, ahmakların çok fakir olması icâbederdi. Halbuki nice ahmakların merzûk, nice akıllıların mahrûm olduğu görülüp duran hâdiselerdendir.

ŞU HALDE KULA GEREKEN:

Mahlûkâtın rızklarını, ancak Allah'ın yaratıp ulaştırdığına inanmış olan bir kul, rızk husûsunda O'nun va'dine güvenir. Rızkını elde etmek için meşrû' sebeplerin dışına çıkmaz. Vakar ve haysiyetini ayaklar altına almaz. Yüreğini de yalan, hîle, ihtiras ve tabasbusla kirletmez.

EL-HASÎB

(Muhâsib: Herkesin hayâtı boyunca yapıp ettiklerinin, bütün tafsîlât ve teferruâtiyle hesâbını iyi bilen.)

Bâzı şeyler vardır ki, onlar rakamlarla ifâde olunur. Bu gibi şeylerde, netîceyi öğrenmek için bir takım hesap ameliyeleri yapılmak iktizâ eder ve muhâsipler bu ameliyeleri tamamlamadan neticeyi bilemezler. Allahu teâlâ, netîcesi hesapla bilinecek ne kadar miktar ve kemmiyyet varsa, hepsinin netîcelerini hiçbir ameliyeye muhtaç olmadan, doğrudan doğruya ve apaçık bilir. Çünkü O'nun ilmi, hiçbir kayıt ve şarta, tetkik ve tefekküre veya herhangi bir ameliyye icrâsına bağlı değildir.

ALLAHU TEÂLÂ ÇABUK HESAPLIDIR:

Kıyâmet günü, mükellef olan her insanın Allah'a karşı vereceği hesap vardır. Çünkü, alınmış sayısız ni'metlerin, pek tabîîdir ki, bir gün hesâbı sorulacaktır. Onun için, kıyâmetin bir adı da (Hesap günü) dür. Fakat, dünyaya ne kadar insan gelmiş geçmiştir, bunların sayısını Allah'tan başka kimse bilmez. Halbuki biz, dünyâda, kendi aramızda görüyoruz ki meselâ, bir sû-i isti'mâlden dolayı mahkeme altına alınan tek bir şahsın hayat safhalarından yalnız sû-i isti'mâli anlaşılan tek bir safhanın hesâbı üzerinde günlerce ve bâzan aylarca heyetler çalışıyor, raporlar hazırlanıyor ve daha bir çok yorucu şeyler. Buna rağmen, hakîkatin olduğu gibi anlaşılması mümkün olmuyor. Dünyâya gelip gitmiş, sayısız insanların hesaplarını da sakın buna benzetme! Allahu teâlâ, ilk insandan son insana kadar hepsinin hayâtı boyunca ne kadar nefes aldıklarını ve her nefeste, iyiden kötüden neler yaptıklarını, göz açıp yumacak kadar kısa bir zamanda hesâbını görür ve karşılığını verir. İşte Allah böyle bir muhâsiptir.

İNSANIN EN KIYMETLİ SERMÂYESİ ÖMRÜDÜR:

İnsanın ömrü, kendi mülkü değildir. Belki Allah tarafından bilâhare hesâbı görülmek üzere verilmiş âriyet bir sermâyedir. İnsan, ne kazanacaksa onunla kazanacaktır. Ömrü ise; her gün, her saat, hattâ her nefes aldıkça bitip tükenmekte, suâl ve hesab yaklaşmaktadır. Onu durdurmak elde değildir. Şu halde ömür ne uğurda harcanılıyor ve ne ile mübâdele ediliyor, buna dikkat etmek lâzımdır. Çünkü hesab günü, herkes bu sermâyeyi sâhibine ödedikten sonra, onun sarf ve mübâde-

lesinden hâsıl olacak kâra göre mükâfat görecek veya açığına göre mes'ûl olacaktır. İflâsı tahakkuk edenlerse, ebedî hüsran ve azâb içinde kalacaktır.

HESAB BAŞINDA MEYDANA ÇIKACAK NETİCE:

Kâr, ziyan, iflâs. Kâr, îman kazanmış, iyi işler yapmış (bütün farzlar, vâcibler, sünnetler, müstehaplar burada dâhil) olan kimselerin hesâbı. Ziyan imân kazanmış olmakla berâber, bir çok kötü işler de yapmış (bütün haramlar, mekruhlar burada dahil) veyâ birçok iyi işler yapmak için önüne çıkan fırsatları kaçırmış olanların hesâbı. İflâs-Allah'a sığındık- bu, îmânsızlıktır, bunlar için felâh yoktur.

KULA GEREKEN ŞEY:

Bilmek lâzımdır ki, kârsız geçen her lâhza, o nefis sermâyeden heder olmuş bir ziyandır. Onun için, içinde bulunduğu vaktin kıymetini bilmeli ve onunla âhireti için ne kâr edebilmek mümkün ise onu kazanmağa çalışmalı. İnsan, gaflet içinde ise uyanmalı, kendi hâline kalarak, başını avuçlarının arasına alıp şöyle bir düşünmeli; hâyatından ne sarfetmiş ve karşılığında ne kazanmıştır? Hesap başına varmadan, kendi kendini hesâba çeken çok şey kazanır. Gerek ölüme kadar, gerek ölümden sonra korktuğu şeylerden kurtulma, umduğu şeylere erişmenin yalnız îmân ve sâlih amel sâhiplerine va'd buyurulmuş olduğu **Kur'ân-ı Azîmü-ş-şân**'da tekrar tekrar beyân edildiğine göre, kârını zararını tanıyan uyanık bir Müslüman için, îmân ve sâlihât hakkındaki bilgilerini çoğaltmak ve bu uğurda faâliyetini artırmaktan daha tabîî bir şey olamazdı. Ne

çâre ki, yaşadığımız asırda hayat yükü ağırlaştı. Bir de zarûrî olmadığı halde ve hattâ bir çoklarının lüzumsuz ve belki de mazarratlı olduğu halde (moda) diye sayısız ihtiyaçlar belirdi ve bunlar hakîki ve zarûrî ihtiyaçların önüne geçti, ardı arkası kesilmeyen mütevâlî hamleler hâlini aldı. Biz mütemâdiyen bunları karşılamak ve te'min etmek için, ömrümüzün bir çok saatlerini o uğurda harcayıp duruyoruz. Bu itibarla, ömrümüzün bir çok seneleri bir su gibi boşu boşuna akıp gitmiştir. Bununla berâber me'yus olmak da doğru değildir. Ömrün her lâhzasını fırsat bilerek, onunla kaçırılmış fırsatları telâfiye çalışmalı, zâyi' edilmiş bir ömrün son bir lâhzasında, kendisine ebedî Cenneti kazandıracak iyi bir iş yapmağa muvaffak olursa, geçen bütün zâyiâtı telâfi ederek ziyandan kurtulmuş olur.

Allah'tan hidâyet ve tevfîk istiyelim.

EL-CELÎL

(Celâlet ve ululuk sâhibi)

Evet, celâlet ve ululuk Allah'a mahsustur. O'nun zâtı da büyük, sıfatları da büyüktür, fakat bu büyüklük, cisimlerdeki gibi hacim i'tibâriyle veya yaşlılık i'tibâriyle değildir. Allah'ın varlığı büyüktür. Zamanlarla ölçülmez; mekânlara sığmaz, bununla berâber her yerde, her noktada hâzır ve nâzır. Al-

lah'ın ilmi büyüktür. O'nun bilmediği, bilmeyeceği birşey yoktur. Nasıl olsun ki, her şeyi yaratan O'dur. Kudreti büyüktür; her şeyi ve her zerreyi kudretiyle kuşatmıştır. Rahmet ve keremi büyüktür. Afv ve gufrânı büyüktür. O, unutmayan Âlim, yorulmayan Kâdir'dir. Hazîneleri tükenmeyen Zengin, emir ve fermânı her yerde yürüyen Hükümdar'dır, ortağı olmayan Mâlik, vezîri bulunmayan Melik'tir.

Soruyoruz:

- Hürmet ve ta'zîm kimlere karşı yapılır?

- Büyüklere karşı.

- Büyüklüğün alâmeti nedir, ne ile ölçülür?

- İlim, kudret, bütün kâinatı kaplayan merhamet gibi sıfatlarla ölçülür. Bunlardan yalnız bir sıfatın bulunması bile kâfîdir büyüklük için. Allahu teâlâ bildiğimiz, bilmediğimiz, bütün büyüklük sıfatlarının sâhibidir. Mahlûkatta gördüğümüz bütün büyüklük sıfatları da O'nun bir emânetidir. Dilediğine verir, dilediğinden alır. O halde sevilecek, emir ve fermânı her şeyin, her hatır ve nüfûzun, her arzu ve hevesin üstünde tutulacak tek varlık sâhibi de ancak Allahu teâlâ'dır.

KULA YARAŞAN ŞEY:

Böyle bir celâlet ve ululuk sâhibine intisap şerefiyle büyük kazançlar elde edeceğini düşünerek emirlerini yerine getirmek, büyük kayıplara uğrayacağını düşünerek de rızâsına muhâlif şeylerden sakınmaktır. Meselâ, terfî ve tecziyemiz, ticâret hayâtımız ve kredimiz, emrinde bulunan bir şahsa karşı hislerimiz, muâmelelerimiz nasıldır? Onun hoşlanmadığı bir işi yapabilir miyiz? Memnun kalmıyacağı bir sözü söyliyebilir miyiz? Yâhud onun sevmediği insanlarla dostluk samimi-

yeti içinde yaşıyabilir miyiz? İşte bu maddî bir temsildir. Bir insan muhakkak sûrette bilirse ki, her hayrın, her kemâlin sâhibi ancak Allah'tır; her ümîdin, her emelin tahakkuku ancak O'nun irâdesine bağlıdır; yaşaması, ölmesi, kazanması, kaybetmesi, velhâsıl her işi yalnız O'nun bir tek emri altındadır; artık o insanın rûhu, fikri, kalbi, cismi tamâmen O'nunla, O'nun sevgisiyle, O'nun korkusuyla dolmuş olur. Yalnız O'nu sever, yalnız O'ndan korkar. Gerçi O'ndan başka, O'nun sevdiklerini, O'nun yolunu göstermek üzere gönderdiklerini, O'nu sevenleri, O'nun sev dediklerini de sever, fakat bütün bu sevgiler onlar için değil, hep Allah için, Allah yolunda ve Allah rızâsı uğrundadır. Onun için, yine bütün sevgiler Allah'a râcîdir.

EL-KERÎM

(Keremi bol.)

Allahu teâlâ bâzı kulları hakkında keremiyle, bâzı kulları hakkında da intikâmiyle muâmele buyurur, emir ve irâde O'nundur, O'na hesap soracak, niçin böyle ettin diyecek bir kudret yoktur. Allahu teâlâ Kerîm'dir, muktedirken affeder, va'd edince sözünü yerine getirir. Allah, iyilik edenlere mükâfat va'd etmiş ve bu va'd, kullar için bir hüccet olmuştur. Allah'ın bu va'dini yerine getirecek iyiler, behemehâl mükâfâtı-

nı bulacaklardır. Bir de tehdit ma'nâsına (vaîd) vardır. Allah, kullarının kötülük yapıp da mücâzât görmelerine râzı olmadığı için, kendilerini azâb ile tehdit etmiştir. Vaîd budur. Bu vaîd hükmünce, günah yüküyle huzuruna gelen kulların hepsi de azâb ile mahkûm olmak îcâb ederken, O dilediğini adliyle muâheze eder, dilediğini keremiyle afveder. Demek ki, bâzı kulları hakkında vaîdini infâz etmemesi de O'nun lûtf ve keremidir.

Yine O'nun lûtf ve keremidir ki, bâzı kullarına umduğundan ziyâde ihsân eder. Çok meşakkatli olmayan bâzı ibâdetlere, yine o cinsten kat kat meşakkatli olanların sevâbından daha çok bir sevab tahsis buyurur. Nitekim bâzı zamanlarda, bâzı mekânlarda yapılan bir ibâdete diğerlerinden fazla sevap tahsîs edilmiştir. Meselâ, mübârek gecelerde ve Harem-i Şerif gibi mübârek yerlerde yapılan ibâdetler imtiyazlıdır.

Kendine sığınan düşkünleri, kimsesizleri reddetmez. Huzûruna çıkmak için vâsıtalar aranmasına da müsâade etmez. Yarın, hesab ve muhâkeme gününde, bâzı kullarını inceden inceye hesâba çekti̇ği halde, bâzılarını da hafifçe geçiverir. Bütün bu saydıklarımız, mahzâ Allah'ın keremi eseridir. Bu gibi tahsisat da

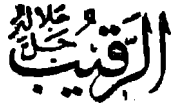
﴿يَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ﴾

(Yef'alü'llâhü mâ yeşâ'ü ve yahkümü mâyürîd) hükümlerindendir; başka sebeb de aranmaz. Bunların hepsinde, ancak Allahu teâlâ'nın kendi bildiği hikmetleri vardır.

ALLAHU TEÂLÂ'NIN KERÎM İSMİNDEN NÛR VE FEYZ ALAN BAHTİYAR KULLAR:

Ferde veyâ cemiyete karşı, iyi bir iş yapamadıkları gün ferah olmazlar. Burada şu noktayı nazar-ı dikkate arzetmek isteriz: Bilindiği gibi, iyilik yapanlar çok tâciz edilir, katlanmak büyüklüktür. Meyvesiz ağaca kimse taş atmaz, meyvalı ağaca atarlar, yâni zahmet verirler. İş bitiren, iyilik seven rahatsız edilir. Çünkü uzaktan, yakından dilek sâhipleri etrafına üşüşür. Bilinmelidir ki, bu, Allah'ın büyük bir iltifâtıdır, teşekkür etmek lâzımdır. Çünkü Allah, kulunu bu hizmetine kabûl etmekle, onun şerefini arttırmıştır. Âcizlik getirmemeli. Bir de kat'iyyen gurûra sapmamalı, bu tehlikelidir. Düşünmelidir ki, Allahu teâlâ bu şerefi hiç vermeseydi veyâ vermişken geri alsaydı, kul bu imkânları nereden bulacaktı?

Allah'ın lûtf ve keremine karşı, kişinin ümitsizliğe kapılması da tehlikelidir. Bunun için bir adam ne kadar kötü, ne kadar günâhkâr olursa olsun Allah'ın afv ve kereminden ümitsizliğe düşmesi doğru değildir -küfür üzerinde ölmedikçe- çünkü ümitsizlik ancak leîm olanlara karşı duyulur ve meselâ, bu adam leîmdir, bundan asla hayır gelmez denir. Allahu teâlâ ise kerîmlerin ekremi, leîmlerin düşmanı, rahîmlerin erhamıdır.

ER-RAKÎB

(Bütün varlık üzerinde gözcü, bütün işler murâkabesi altında bulunan.)

Allahu teâlâ, bütün varlık üzerinde bir râsıd gibi her lâhza gözetip duran bir şâhid, bir nâzırdır. Hiçbir şeyi kaçırmaz. Her birini görür ve herkesin yaptığına göre karşılığını verir. Onun için ellerine geçirdikleri kuvvetle, Allah'ın kullarına musallat olarak yer yüzünde akıl ve hayâle gelmez binbir çeşit fesat çıkaran azgın bozguncular, vakti gelince Allah'ın azâbından kaçıp kurtulacaklarını aslâ ummasınlar.

BU İSM-İ ŞERİF HÜKMÜNCE KULA GEREKEN ŞEY:

Kendi iç âleminde, Allah'a karşı gaflet ve muhâlefete düşürmek için düşmanlarının entrikalarını dâimâ murâkabesi ve yumruğu altında tutup, teşebbüslerini boşa çıkarmağa çalışmaktır. Buna muvaffak olan ne büyük kahramandır.

Hiç kimseyle muâmele yapmamış, yumuşak huylu bir insanın bile, kendi iç âleminde iki düşmanı vardır: Nefs, şeytan. Şeytan, insanın yükseldiğini çekemeyen, çok tehlikeli ve korkunç bir düşmandır. Nefs de, maddî zevklere pek düşkün ve bunların te'mîni için, sâhibini muhâtaralara süren dâhilî bir düşmandır. Şeytan haset yüzünden, geçici hevesleri yaldızlıyarak ileri sürer. Nefs de, buna imrenir, cehâlet ve ahmaklık yüzünden, şeytan gibi, ilk babamızdan kalma, kadim bir düşmana yardakçılık eder. Biri içerden, öteki dışardan, iki düşman birleşerek bizi ve ömrümüzü, yâni bugün şu saat elimizde bulunan maddî ve ma'nevî kuvvetlerimizi, dâima fânî ve kıymetsiz şeylerle oyalamağa, ömrümüzün o kıymetli saatlerini geçici şeylere harcayıp boşu boşuna tüketmiye, yüksek ve bâki kazançlardan mahrûm etmiye çalışırlar. İşte asıl murâkabe edilecek düşman bunlardır.

EL-MÜCÎB

(Kendine yalvaranların isteklerini veren.)

Allahu teâlâ kuluna, kulundan daha yakındır. Bundan maksat, mekân veya cihet yakınlığı değildir. Çünkü bir mekânda veya cihette bulunduğunu kabûl etmek, ordakilerine daha yakın, başka yerdekilerine daha uzak gibi, ulûhiyyete yaraşmıyan bâtıl netîceler doğurur. Allah'ın her zerreye, her noktaya yakınlığı müsâvîdir. Onun için ne kadar içten olursa olsun, kendisine yalvaranları bilir ve yalvarmalarını işitir. Biz başkalarının bize karşı ricâlarını işidip duruyoruz ve kendilerine cevab da verebiliyoruz; yâni ricâlarını elimizden geldiği kadar is'af ediyoruz. O halde bize bu sıfatı bahşeden ve bize bizden daha yakın bulunan Allahu teâlâ'ya arzettiğimiz duâlarımızı, münâcâtlarımızı, her türlü dileklerimizi daha evvel işittiğine îmân etmemiz zarûrî olur.

Allahu teâlâ kendisinden ne istendiğini işitir. İstiyeni ve istediği şeyi bilir, dilerse lâhza içinde verir; dilerse bir zaman sonra verir, dilerse hiç vermez.

Bâzan ihtiyaçlarının bertaraf edilmesi için, şuna buna mürâcaat niyetinde bulunan bir kulunun ihtiyaçlarını, onun mürâcaat etmek istediği yerlerin gayrisinden gönderir. Bu sûretle, o kulunu isteme zilletinden saklar, bâzan da bir kulunun dostları, ahbabları, sevdikleri birleşir; onun pürüzlü işle-

rini düzeltmek ve yoluna koymak için elbirliğiyle çalışırlar da hiçbir şeye muvaffak olamazlar. Sonra Allah, o işleri başka yollarla halleder, kulunu minnet yükü altında kalmaktan kurtarır.

Velhâsıl, Allah'ın her kuluna ayrı bir muâmelesi vardır. Kula yaraşan istemektir. Ondan sonra kendi hakkında, Hak'dan ne muâmele zuhûr ederse, ona memnunlukla râzı ve teslim olmaktır.

CÂHİL TABİİYYECİLER:

Câhil tabiiyyeciler, namaz, oruç ve Allah'a yalvarmak gibi, insanların ancak nezâhet ve fazîletde yükseldikleri zaman anlayabilecekleri ibâdetleri, faydasız ve lüzumsuz telâkkî ediyorlar. Hele bunlardan bâzı müfritlerin, namaz kılıp, oruç tutanları hor görmesi, Müslümanların toplaşarak rahmet duâlarına çıkmalariyle veya umûmî âfet ve belânın kaldırılması için Hak'tan niyazda bulunmalariyle alay etmesi ne kadar kaba bir vahşîlik, ne kadar büyük bir edepsizliktir. Bunlar Allahu teâlâ'nın-hâşâ- bilmez, işitmez, kör, sağır bir kuvvet olduğunu sanıyorlar. Kendisine kulluk etmenin ve yalvarmanın boş olduğunu söylüyorlar. İnsan gibi şuurlu bir mahlûkun kendini yoktan var edip, gören, işiten, düşünen, fikirlerini başkalarına anlatan bir hâle koyan Yaradan'ı hakkında, bu kadar derin bir sapıklığa saplanması ne fecî bir körlük ve sağırlıktır. Bu sıfatlar Allah'ta yoksa ve Allah yaratmadıysa, acabâ kendileri onları nereden ve hangi kaynaktan almışlardır? Güneşten daha açık olan bu hakîkati inkâr etmelerinin tek sebebi, heveslerine kul ve köle olmayı, Allah'a kul olmaktan üstün tutmalarından başka bir şey değildir. Heveslerine esir olanlar, dünyâda da,

âhirette de ziyan ve ızdırap içindedirler. Bunların bol dünyâlık bulanlarına bile imrenilmez. Çünkü bu dünya bolluğuna rağmen-Allah kendilerine ağız tadı vermediği için-onların dışarı taşan çeşitli ıztıraplarından başka, kalplerinin derinliklerinde, kimseye söyliyemedikleri bir takım sızılar vardır ki, içlerini daimâ kemirir durur.

KULA GEREKEN ŞEY:

Hususî ve umûmî bütün ihtiyaçların te'mîn ve tesviyesi için birbirlerinden faydalanmak üzere, arzda yaşayan bütün insanların birbirlerine mürâcaatları ve "yardımlaşma" isteği doğru ise de, insan kudretinin üstünde bulunan işler için yine insanlara mürâcaat etmenin doğru olmadığını bilmek lâzımdır. Çünkü, insan kudretinin üstünde olan her müşkülü ancak Allah açar ve böyle bir şeyi Allah'tan başkasından istemek onu Allah'a denk tutmak olur ki, bu küfürdür, şirktir.

Esbâbı bilinmeyen, çâresi bulunmayan hüccetler vardır ki, bunlara "ıztırar hâli" derler; bu hallerde yalnız Allah'a ilticâ edilir ve yalnız Ondan istimdat umulur ve ancak Ondan yardım istenir. Böyle çâresizlik zamanlarında, câhil tabiiyyecilerin hangi kapıya baş vurduklarını bilmem, fakat Mücîb, Rahîm, Kerîm bulunan Allahu teâlâ'ya inanmış olanlar kalblerinin bütün samîmiyetiyle O'na yalvarırlar. Metânet ve soğukkanlılıkla ezelî mukadderat hükmüne kendilerini teslim ederler, nihâyet böyle ıztırar hallerinde kendisine ilticâ edenler hakkındaki Allah'ın va'di gelir, çok defa umulmıyan yerlerden selâmet kapıları açılıverir.

EL-VÂSİ'

(Geniş ve müsâadekâr.)

Allahu teâlâ'nın kudreti ve rahmetinin ve diğer bütün sıfatlarının genişliği ve tükenmezliği, her zerrede görülüp duruyor, fakat insana en yakın yine kendi şahsıdır. İnsan kendi varlığında bu yüce sıfatların izlerini, nişanlarını daha iyi görebilir. Meselâ, insanların seslerine, konuşmalarına, sîmâlarına, tavırlarına dikkat edilsin. Bütün insanlar, hep ayni maddeden ve ayni unsurdan yaratıldıkları halde, birbirinin tamâmiyle ayni olarak iki ses işitilemiyor. Bunu, kulak farkediyor. Birbirinin tamâmiyle ayni iki sîmâ görülemiyor. Bunu da göz ayırıyor. Yeryüzünde yaşıyan milyonlarca insanlardan sûreti, sîreti, tavrı tamâmiyle birbirine benzeyen iki insan bulunamıyor.

Sonra insanlar arasında, bilgisi geniş, ihtisas sâhipleri görüyoruz, bilgilerinden herkes faydalanıyor. Çok zengin ve merhametli insanlar vardır ki, dâima geniş ölçüde yardım etmekten zevk alır ve bunu yapmağa fırsat bulamadığı zaman keder duyar. Bâzı insanlar da vardır ki, gönülleri denizler kadar geniştir, terbiyesiz ve münâsebetsiz hareketlerle karşılaşınca birdenbire hiddetlenip bulanmaz. Tahammülü geniştir, âkilâne ve hakîmâne davranır, birçok yolsuzların yola gelmesine

sebep olur. Nasıl ki, denizler de, bir çok süprüntü ve daha başka kirli şeyler atıldığı halde bulanmaz. Eğer Allah, insanlarda **El-Vâsi'** isminin izlerini bu sûretle göstermemiş olsaydı, insanlar içinde yüksek mütehassıslar yetişmez, eli bol cömertler görülmez, geniş yürekli insanlar bulunmazdı. Onlar bulunmayınca da onların yüzünden görülen faydalar hâsıl olmazdı. Şu halde, fayda verenlerle fayda görenler hep berâber Allah'a yönelip, bu ni'metinden dolayı hamd ü senâ etmeleri lâzım gelirken, ne yazık ki, bu günkü dünya Allah'ı tamâmiyle unutmuş bir vaziyette bulunduğundan, nîmete nâil olanlar azmış, tuğyân etmiş, ötekiler de onlara tapmış, boyun eğmiş, aralarında Allah'ı bilenler hor ve hakîr kalmıştır.

KULA GEREKEN ŞEY:

Kul bilmelidir ki, Allahu teâlâ Vâsi'dir. Yâni O'nun ilmi, rahmeti, kudreti, afv ve mağfireti geniştir ve her şeyi kaplamıştır. Allah'ın ilminden hiçbir şey gizlenemez; öyle ise her nerede olursa olsun kötülükten utanmalı. Kudretinden hiçbir şey kurtulamaz; öyle ise fenâlıktan çekinmeli. Merhameti boldur, öyle ise ancak O'na dönmeli. Suçları bağışlamakta, emir ve nehyinde genişliği sever. Binâenaleyh ümitsizliğe kapılmamalı.. ve ilâ-âhirihî.

EL-HAKÎM

(Buyrukları ve bütün işleri hikmetli.)

Hakîm, hikmet sâhibi demektir. Allahu teâlâ'nın buyrukları ve yasakları hep hikmettir ve kullar için, hayr ve menfaat kaynağıdır. Bu buyruklar **Kitâp ve Sünnet**'in ta'rîfine göre îfâ edilirse, ona mahsus hayr ve menfaat husûle gelir, insanlar bilmediğini öğrenir, her an terakkî eder, fakat îfâ edilmezse hayr ve menfaat kesilir, terakkî de durur.

Allah'ın yasak ettiği şeylere dikkat edilsin. Her biri insanlar için birer âfettir. Bu âfetleri, haram ve halâli yaratan Allah'tır. Onları yapabilecek kuvvet ve kudreti veren de O'dur. Bununla berâber haramı yasak eden, halâli mubah kılan da O'dur. Bundaki hikmeti, imtihandır. Bu imtihanla herkes kendi kıymetini ve insanlar birbirlerinin sadâkat derecelerini öğrenmiş olacaklardır. Yoksa Allahu teâlâ, yasak ettiği şeylere riâyet edenlerle etmiyenleri, daha kendilerini yaratmazdan önce biliyordu.

Allahu teâlâ'nın hiçbiri işi de hikmetsiz ve faydasız değildir. Fakat gerek emir ve nehiylerindeki, gerek işlerindeki hikmet ve fâidelerin gâyesi, kâinâtın intizâmı ve mukadder olan vakte kadar devâmıdır. Yoksa kendi zâtına âit bir menfaat değildir. Çünkü Allah'ın hiçbir şey'e ihtiyacı yoktur ve hiçbir beklediği de yoktur. Kâinâtın küçük bir modeli olan vücûdumuza şöyle bir ibret gözü ile bakarsak görürüz ki, varlığımız-

dan her uzvun bir hizmeti vardır ve her şey yapacağı hizmete uygun olarak yaratılmıştır. Hiçbir şey hizmetinde aksaklık göstermez, sû-i isti'mâl yapmaz. İşte a'zâmızın birbirine uygunluğu, sadâkatı ve hizmetini güzel yapması sâyesindedir ki, "menfaat-i müştereke" meydana geliyor.

Menfaat-i müştereke dediğimiz, eceli tamamlanıncaya kadar, ferdin yaşamasından ibârettir. Ferdin yaşaması için vücûdumuzda ayrı ayrı hizmet gören birçok makinaların birleştiği müşterek hedef de, vücûde lâzım olan gıdânın alınıp üğünmesi ve vücûda muzır maddelerin dışarıya atılması... Modelde gördüğümüz bu tertip ve intizâmın bütün kâinâtta da böyle olduğuna şüphe yoktur. Kâinâtın her cüz'ü, sadâkatle yapmakta olduğu vazîfe ile, mensûb olduğu kül'lün selâmetini te'mîn etmiş oluyor. Fakat bu kânunlar, bu hikmetler ne kadar derin ve ne kadar çok, bunların ihâtasına imkân yok...

KULA GEREKEN ŞEY:

Bir kul ibâdet kastiyle, Allahu teâlâ'nın bu sonsuz hikmet deryâlarını düşünür, sezebildiği kadar görür, görebildiği kadar îmânı kuvvetlenir, parlaklığı artar. Meselâ, vücûdumuzun devâmı için alacağımız gıdâ methaliyle (girişiyle) vücûdumuza zararlı maddeleri atacağımız mahrecin yaradılış tarzını düşünmek bile insanı: "Yâ Rabbi! Ne büyüksün, ne hakîmsin!" demeğe mecbûr eder. Öyle ya, evvelkisi gözlerimize ve burnumuza yakın yaratılmıştır. Çünkü yemeğin nefâsetini görelim, duyalım, iştahımız artsın. Bir de, şâyet yemekte muzır bir madde varsa veya ekşimiş ise atalım. Fakat iğrendiğimiz mevad-dı gâitanın (dışkı maddelerinin) mahreci (çıkışı) de, his kuvvetlerimize mümkün olduğu kadar uzak yaratılmıştır.

Sübhâne'llâh mâ a'zama'llâh..

EL-VEDÛD

(İyi kullarını seven, onları rahmet ve rızâsına erdiren, yâhud sevilmeye ve dostluğu kazanılmağa biricik lâyık olan.)

Arapçada bu vezindeki kelimeler, yerine göre iki türlü ma'nâ ifâde eder: seven sevilen. Burada her iki ma'nâ da mümkündür. Evvelki ma'nâya göre, iyi kullarını çok seven, onları lûtf ve ihsânına garkeden demek olur. İkinci ma'nâya göre, sevilmeğe lâyık ve müstehık olan ancak O'dur demektir.

Allahu teâlâ kullarını çok sever ve sevdiği içindir ki, onlar için nâmütenâhî fuyûzât kaynaklarını açmıştır ve bu kaynaklardan faydalanmak istiyenleri sevmiş, gafletle bunlardan istifâde etmek istemiyenleri yermiştir.

FÜYÛZÂT NEDİR?

Zihnimizin Allah'ın açtığı bu kaynaklardan başka hiçbir yerden alamıyacağı, hiçbir vâsıta ile bulamayacağı bir takım yüksek hakîkatlar elde etmesidir. Ancak şu da var ki, bu füyûzâttan faydalanmak için îmân şarttır. Muhakkak ki, Allah teâlâ

inanmış gönüllerin îmân zevkinden kazanacakları halleri, farz kıldığı ibâdetlerde depo etmiştir. Feyz istiyen, ibâdetlere koşsun. Bâzı ağızlardan işitiliyor ki, bizim için, ibâdete lüzum kalmamıştır. Çünkü ibâdetler insanı Hak'ka ulaştırıcı bir vâsıtadır. Biz ise Hak'ka ermiş ve dâimâ Hak ile berâber kalmışızdır. Bu söz yalandır. Şu teklif dünyâsında, insanı ibâdetten müstağni kılacak hiçbir mertebe ve makam yoktur. Sevgili okuyucu! Şunu düşünelim ki, eğer böyle bir mazhariyet olsaydı, evvelâ Peygamberimiz, o mübeccel metbûumuzla As - ḥâb-ı âlîlerinde vâkı' olurdu.

El-Vedûd ism-i şerîfinin ikinci ma'nâsına göre, Allah sevgisi, gönüller için biricik hedef, dostluğu kazanılmak için her türlü fedâkârlık, seve seve göze alınacak tek ve yüksek bir gâyedir. Çünkü O'nun dostluğunu kazanan, her şeyi kazanmış ve artık başka dost aramağa ihtiyâcı kalmamıştır. Bilindiği gibi, sevmek idrakten doğar, yâni idrak olunan şeylerdeki kemâl ve yüksekliğe gönül akıverir. Bizde idrak cihazları muhtelif olduğu için, her idrak cihâzının kendine mahsus sevdiği, meylettiği şeyler vardır. Hepsinin bilittifak âşık olduğu şey biricik sevgili olur. Allahu teâlâ kendini bilen nezih ruhların biricik sevgilisidir. Çünkü bütün kemâlât Ondadır. İdrak kuvvetleri, müttefikan bu kemâlâtın sonsuz lezzetleriyle tatlı bir hayat içinde mesttir. Bu duyguya yükselebilen gönüllerin - acz ve za'f içinde kıvranıp durmakta olan - mâsivâya bakmağa ve onların içinden Allah'a denk olacak bir sevgili aramağa tenezzülü olur mu?

KULA GEREKEN ŞEY:

Bir kimsenin çoluk çocuğunu, evini, malını, ticâretini,

sıhhatını, hayatını sevmesi fitrî ve tabiîdir. Kulun bunlara düşkünlüğü, doğrudan doğruya yaradılışının îcâbı olduğundan, bunları sevmesi hakkında hiçbir zaman sevk ve teşvîke, fikir ve muhâkemeye muhtâc olmaz. Fakat Allahu teâlâ'yı sevmesi fikir ve muhâkeme yoluyla hâsıl olur. Şöyle ki, sevdiği bu şeylerin hepsinin de Allah'ın olduğunu ve kendisine Allah'ın bir ihsânı bulunduğunu ve bütün bunların fânîliğini, Allah'ın bâkiliğini düşünen bir insan, ancak bu düşünceden ve idrakten sonra, Allah'ı daha ziyâde sevmeğe başlar. Bu sevgilerden evvelkisi tabiî, ikincisi kisbîdir.

Kisbî olan sevgiyi, çalışarak tabiî olandan ileri geçirmektir. İşte o zaman Allah, Peygamber, din ve vatan muhabbeti, her şey üzerine tercih olunur. Allah'ın rızası uğrunda sevilen şeylerin hepsi de fedâ edilir ve bu fedâkârlıktan dolayı, gönüller yine ferah ve müsterih olur. Muztarip olamaz; niçin? Çünkü en sevgili şey Allah rızâsıdır. Buna da din yoluyla erilir. Onu muhâfaza edecek olan da vatandır. Bunun için bir milletin efrâdı, din ve vatan muhabbetini her şeye tercîh ederse, o millet ölmez, yaşar; dünyâ ve âhirette saâdete erer; zîrâ onların yardımcısı Allah'tır. Fakat din ve vatan kaygusu gönüllerden silinirse, hiç kimse, malıyla veya bedeniyle veya fikir ve kalemiyle bu uğurda yorulmak istemezse, o milletin başından felâketler, musîbetler eksik olmaz. En nihâyet horluk ve hakirlik uçurumuna yuvarlanır gider.

EL-MECÎD

(Şânı büyük ve yüksek.)

Allahu teâlâ, Azîmü'ş-Şân'dır. Göklerde ve yerde en yüksek şan ancak O'nundur. O'na el ermez, güç yetmez. O, ordularla kuşatılmaz, kuvvetlerle mağlûb edilmez. Bununla berâber, kullarına kendilerinden daha yakın ve daha merhametlidir. Afv u ihsânı bol, rahmet ve inâyeti hudutsuzdur. Ni'metleri sayılmaz, kerem ve atâsı rakamlara sığmaz, ahlâkı kemâlât, ef'âli serâpâ hikmettir. Okuyup durmakta olduğumuz **"Esmâ'ül-Hüsnâ"** O'nun ne büyük şan sâhibi olduğunu ve O'na intisâb ile rızâsını gözleyenlerin ne yüksek şeref kazanacaklarını gösterip durmuyor mu? O ne büyük Ma'bûd, ancak O'na tapanlar ne güzel kul! Onlar, hayâtın hiçbir lâhzasında ye'se kapılmayan, fânîlere boyun eğmeyen bahtiyarlardır.

İsm-i Şerîf'in ma'nâsında iki mühim unsur vardır: Biri azamet ve kudretinden dolayı yaklaşılamaz, yanına varılamaz olmak, ikincisi de, yüksek huylarından, güzel işlerinden dolayı öğülüp sevilmektir. Güzel ahlâkından dolayı gönüllerde yer tutmuş, fakat herhangi bir kuvvet karşısında zebun ve aciz kalan bir insana "Mecîd" denmediği gibi, haydutlukla geçinen, sarp dağlarda müstahkem mevkıa kapanmış şakîlere de denmez.

Aramızda nisbî olarak bu iki ma'nânın kendisinde birleştiği zevat, ism-i şerîfin hakîkî ma'nâsına delâlet eden nişânelerdir. Onlardaki mahdut ma'nâya bakılır da bu ma'nâların ekmel bir sûrette birleşmiş bulunduğu Allah teâlâ'nın "El-Mecîd" ism-i şerîfinde de eşsizliği sezilir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Allahu teâlâ'nın azamet-i şânı düşünülerek O'na karşı gâyet ciddî ve samîmî bulunmak, ibâdetlerinde ve kâffe-i muâmelâtında hâlis muhlis Allah rızâsını gözetmek, yalandan, riyâkârlıktan, iki yüzlülükten son derece uzaklaşmaktır. Gösteriş olarak iş yapanların elleri boşa çıkar.

Söz temsili, on biner liralık, elli biner liralık banknotlara benziyen kâğıt desteleriyle çantasını şişiren bir adamın, pazar yerinde dolaşırken, bunları sâhiden "sahihten" para sananların imrenmesinden başka eline birşey geçmez. Yankesicilerin, aç gözlülerin ağzının suyunu akıtan bu kâğıt tomarlariyle, o adam pazardan birşey alabilmek şöyle dursun, bir bardak su bile içemez. İşte mürâîlerin, riyâkârların işi de tıpkı buna benzer. Karşıdan görenleri imrendirir, amma hakîkatta o işler sâhibine hiçbir fayda te'min etmez.

EL-BÂİS

(Ölüleri diriltip kabirlerinden çıkaran.)

Allahu teâlâ insanları, ölüp toprak olduktan sonra dirilterek kabirlerinden kaldıracak "Mevkıf-ı Arasat" denilen çok geniş, dümdüz, ağaçtan, binâdan tamâmiyle boş bir yere çıkaracaktır. Yâni dünyâya geliş gibi, bölük bölük ve birbirlerinden doğup türeme sûretiyle değil, belki ilk insandan son insana kadar dünyâya ne kadar insan gelmiş geçmişse, hepsi birden kabirlerinden Arasat meydanına çıkarılıvereceklerdir. Âhiret günü yâhud Kıyâmet günü denilen ve **Kur'ân**'da bunlardan başka daha birçok adları olan gün, işte budur. İmânın köklerinden biri olan **(Ve'l-ba'sü ba'de'l-mevt)** de budur. Haktır ve gerçektir, muhakkak sûrette olacaktır. Allahu teâlâ, bu hakîkati bütün indirdiği kitaplarda bildirmiş, bütün Peygamberler diliyle insanlara duyurmuştur. Böyleyken insanlar içinde âhiret akîdesini inkâr eden bir sınıf hiç eksik olmamıştır. Her Peygamber ümmetine bu akîdeyi haber verdikçe bu herifler: (Olur şey değil...) diye bu mühim haberi büyük bir şaşkınlıkla karşılamışlardır. **Kur'ân**'ın da hemen her sûresinde bu mevzua dâir âyetler vardır. Çok def'a münkirlerin ağızından: **"Öldüğümüz ve bir toprakla bir yığın kemik olduğumuz vakit mi, biz mi ba's olunacakmışız? Evvelki atalarımız da mı?"** dedikleri hikâye edildikten sonra Allahu teâlâ Resûlüne ferman buyuruyor ki: Onlara deki: **"Evet siz ba's olunacaksınız; hem de sizler çok hor ve hakîr olarak, çünkü o iş bir kumandadan ibârettir. Derhal bütün ölülerin gözleri açılıverir. O zaman: Eyvah bizlere. İşte cezâ günü! derler. Onlara denecek: Evet bu, işte sizin yalan dediğiniz fasl günü."**

Übeyy b. Halef adında bir ahmak, bir gün elinde toprak altında çürümüş bir kemik parçasiyle, Peygamberimiz Muhammed Mustafa **sallâllâhu aleyhi ve sellem** Efendimiz'in huzû-

runa gelerek kemiğin bir parçasını parmakları arasında ezip toz hâline getirdikten sonra:

- "Allah, bunu böyle çürüdükden sonra diriltir der misin?" demiş.

- "Evet seni de ba's eder ve ateşe kor." buyurmuştur. Hattâ bu hâdise **"Yâsin"** sûresinin sonlarındaki birkaç âyet-i kerîmenin inmesine sebep olmuştur.

Câhiliyye devrinin kaba saba adamları, böyle bir i'tikatsızlığa batabilir. Çünkü karanlıklar içinde kalmıştır. Fakat ortada **Kur'ân** kadar eşsiz bir nur kaynağı, bir gönüller güneşi varken, hâlâ böyle kimselerin bulunmasının hidâyetsizlikten, nasipsizlikten başka bir şeyle îzahı mümkün değildir. Yeni münkirler, eskî münkirlerden bu akîdesizliği devr ve teslîm alırken, birbirlerine tavsiyeleri dâima şüphe ve hayrettir.

Fakat bu şüphe kime karşı ve niçin? Allahu teâlâ'nın kudretinden şüphe edilir mi? Allah bir şeyi yaratmak isteyince ona sadece Ol! der. Bu emir ve irâdeyi müteâkip hemen o şey oluverir. Allah kudreti bu. İsterse bir kumanda ile uçsuz, bucaksız kâinat yok oluverir. Sonra göz açıp yumacak kadar kısa bir zamanda, isterse yine tek kumanda ile yepyeni ve bambaşka âlemler meydana geliverir.

Hem biz, Allahu teâlâ'nın birer damla sudan hergün binlerce insan-oğlu yaratıp onlara can verdiğini görüp duruyoruz. İşte her gün binlerce insan-oğlunu, nasıl ana karnı kabrinden dünyâya çıkarıyorsa, böylece insanları da kabirlerinin karnından âhiret sâhasına çıkaracaktır. Ba's insanın kabrinin karnından kalkması ve can bulması demektir. Dünyâya doğmak da, insanın ana karnından çıkması yoluyle olan bir ba'stir. Bu ba'si gören, yarınki ba'si gözüyle görmüş demektir.

Toprağın altında milyarlarca habbeciklerin ölüler gibi ya-

tıp dururken, bahar mevsiminde yağan yağmurlar sebebiyle, o cansız kapkara topraklardan, hadsiz hesapsız nasıl bir nebâtat âleminin fışkırıp çıktığını da her sene görüp dururken, ölülerin dirileceğinde şüpheye düşmeye hiç hakkımız yoktur. Çünkü Yaradan yine yaratabilir.

Çok defa görülüyor ki, ba'se inanmak istemiyenler bu i'tikatsızlıklarını şüphe ile değil de, kat'î inkâr sûretinde ifâde ediyorlar. Meselâ onlara, öldükten sonra dirileceğiz ve yapıklarımızdan sorulacağız dendiği zaman:

- Canım bırak böyle köhne masalları... diyorlar.

- Peki bunlar masalmış bırakık, hangi hakîkatları konuşacağız? dendiği zaman da:

- Bugün öğle yemeğini nerede yiyeceğiz? Bu gece hangi barda toplanacağız? Yakın kimi kafesliyeceğiz? Piyasada hangi mallar üzerinde fırıldak çevireceğiz?.. gibi lâkırdılar konuşurlar.

İşte bunlar, işleri kötü, muâmeleleri bozuk, fikirleri bulanık olan ve dâimâ başkalarının zararına lüks hayat yaşamak isteyen kimselerdir ki, âhiret akîdesi, mesûliyet fikri onların yüreklerini hoplatan, vücutlarını ürperten korkunç bir mevzû'dur. İnanmağa değil, işitmeğe bile tahammül edemezler. Âhiret akîdesi, dünyânın bitmez, tükenmez keder ve ıztıraplarına karşı, Allah'ın büyük bir lûtfu ve tesellîsidir. Şu halde buna inanmıyanlar, Allah'ın bu ni'metinden mahrum kalmışlardır demektir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Ba's hakkında Allah'ın kat'î va'di vardır. Onun için ona can ve gönülden inanmalı. Fırsat kaçmadan, mevsim geçmeden,

ona göre elindeki imkânlardan âzamî sûrette faydalanmanın yollarını aramalıdır. Dünyâda ne ekildi ise, âhirette o biçileceğine göre, her çeşit hayırdan çok çok ekmeli. Bir ekinci bilirse ki, bu sene gâyet çok mahsul olacak, hem çok eker, hem iyi tohum seçer. Çünkü tohum ne kadar güzel olursa ve ekilecek yere ne kadar emek verilirse, o nisbette geniş mahsul alacağına şüphe yok. Burada tohumun güzelliğinden ve ekilecek yerin nadas edilmiş olmasından maksat, yapılacak hayırların tam yerini bulmak, Allah yoluna verilecek şeylerin temiz ve tayyip olmasına dikkat etmek ve niyetinde hâlis-muhlis, yâni katıksız olarak Allah teâlâ'nın rızâsını gözetmektir.

EŞ - ŞEHÎD

(Her zamanda ve her yerde hâzır ve nâzır.)

Şehîd, şâhidin mübâlâğasıdır. Şâhid, bir hâdise vukua gelirken, orada hazır olup, hâdisenin vukuunu gözleriyle gören kimseye denir. Fakat hâdise yerine uzak olanlar, gözleriyle göremiyeceklerinden, başka vâsıta ile hâdiseyi öğrenseler bile, onlara şâhid denmez.

Allahu teâlâ işte bu sûretle, kullarının görmedikçe bilemiyecekleri bütün hâdiseleri bilir, onun için her şeye karşı Allah hem şâhiddir, hem şehîddir. Allah her yerde hazır ve nazırdır demek, her şeye ve her zerreye yakınlığı birdir demektir.

Yakın olduğu için, yapılan her işi görmekte ve söylenen her sözü işitmektedir.

O zâten mutlak surette her şeyi biliyor. Bu yönden O'nun adı **Alîm**'dir. Hâdiselerin esrârını, iç yüzünü bilmesi yönünden, O'nun adı **Habîr**'dir. Dış yüzünü bilmesi yönünden de adı **Şehîd**'dir. Şu halde başkalarının yanında yapmaktan çekindiğimiz kötü işleri, tek başına kaldığımız vakit yapacak olursak, her zamanda ve her yerde hâzır ve nâzır olan Allahu teâlâ'ya ehemmiyet vermemiş oluruz. Allah'ın her yerde bulunduğuna ve her işi gördüğüne inanmış olanlar ne temiz, ne dürüst insanlardır. Çünkü onlar kimsenin yanında kötülük yapamadığı gibi, tek başına kaldığı ve hiç kimsenin görmediği, duymadığı yerde dahi bir kötülük yapamaz. Hattâ kötülük yapmayı içinden dahi geçiremez. Çünkü Allah Alîm'dir. Habîr'dir, içimizi de dışımızı da aynı sûretle görür ve bilir.

İbn-i Mes'ûd **radiya'llâhu anh**, bâzı arkadaşlariyle Medîne civârında bir mesîreye çıkmışlardı. Oralarda koyun gütmekte olan bir çoban gördüler, çobanı yemeğe da'vet ettiler. Fakat çoban oruçlu olduğunu söyliyerek özür diledi. Kırlarda yaşayan genç bir çobanın ramazandan başka günlerde böyle oruçlu bulunması dikkat nazarlarını çektiğinden, yarı lâtîfe yarı da imtihan kasdiyle, kendilerine bir koyun satmasını ve koyunun yarı etini de kendisine hediye olarak bırakacaklarını söylediler. Çoban:

- **"Koyunlar benim değildir ve benim koyun satmağa salâhiyetim ve me'zûniyetim yoktur."** dedi. Bunun üzerine asıl imtihan noktasına basarak:

- **"A canım! Koyunların sâhibine bu hayvan telef oldu deyiverirsin."** deyince çoban yüksek sesle:

- **"Eyna'llah;** demiş ve geçip gitmiştir. (Eyna'llah: Allah nerededir? demektir).

Sonra İbn-i Mes'ud bu koyunları sâhibinden satın alarak hepsini de çobana bağışlamıştır. Bu sûretle çoban kazandığı imtihânın semerisini daha dünyâda iken tatmağa başlamıştır İbn-i Mes'ûd arasıra Medîne'de bu çobana rastlayınca ona:

Eyna'llah? diye takılır, lâtife edermiş. İşte Müslümanlık... İşte Müslümanlar.

KULLARA YARAŞAN:

Bu çoban kıssasını örnek tutarsak, meselâ, bir hâkim, herhangi bir te'sir altında hak ve adâletin hilâfına bir hüküm vereceği sırada, yâhud bir san'atkâr aldığı bir işi yaparken, iş verenin farkına varmıyacağı sûrette, o iş için daha kolay, daha ucuz bir hîle yolu bulabilir. İş verenin zararına olan bu hîleyi kullanacağı zaman, Allah'tan korkarak veya utanarak bundan vazgeçmesi ne büyüklüktür!..

Bir doktor, bir me'mur, bir tüccar, hâsılı her meslekten her insanın, kanunların mes'ul etmiyeceği ve fakat Allah'ın râzı olmıyacağı fırsatlardan, Allah için (başka değil) nefsini çekmesi ne dürüstlük, ne temizliktir. Allahu teâlâ ancak böyle kullarının kefîli, vekîli ve yardımcısıdır.

EL-HAK

(Varlığı hiç değişmeden duran.)

Hak, varlığı hakikî bulunan zâtın ismidir. Yâni varlığı dâimâ mütehakkıktır; dâimâ sâbittir. Allahu teâlâ'nın zâtı, yokluğu kabûl etmediği gibi, herhangi bir değişikliği de kabûl etmez. Hakîkaten var olan yalnız Allah'tır ve hiç değişmiyerek hakîkaten sâbit olan da O'dur. Çünkü O, varlığında zâtından başkasına muhtaç değildir. Kâinat dediğimiz başka varlıklar ise, Allahın yaratmasiyle var olmuşlardır. Onların içinde varlığı, Allah'a muvâzî - yâni ezelî ve kadîm - hiçbir mevcut yoktur. Meselâ, ben, sen ve bütün insanlar, birer birer nasıl sonradan, Allah'ın yaratmasiyle meydana gelmişsek, yekûnumuz da öyledir. Bütün hayvânât, bütün nebâtât da böyledir. Alelumum madenler de, diğer uzvî olmayan varlıklar da öyle... Üzerinde barındığımız arz küresi ve kardeşleri olan öteki seyyâreler ve peykleri ve bütün bunların merkezi bulunan güneş de böyledir. Aralarında büyüklük küçüklük ve ömürlerinde uzunluk ve kısalık gibi farklar varsa da, hepsi de sonradan yaratılmış ve her birinin ömrü bir başlangıç ve bir son ile çevrilmiştir. Zamanın ancak bir parçasını işgâl ederler. Sonra bütün kâinat ve onun her zerresi, ömürleri boyunca bir hâl üzere sâbit değildir. Dâimâ halden hâle, tavırdan tavıra değişir dururlar. Hayâtın değişikliğini aya benzetmişler: Ay,

başında, görülür görülmez incecik bir hilâlken, gün gün büyük, bedir hâline gelir; sonra bu hâlde de kalmaz, kemâli bulan, zevâle döner. Tamamlığı eksiklik ta'kib eder. Gittikçe küçülmeğe başlar. Nihâyet tamâmiyle perdenin arkasına çekilir. Bütün bütün gözden kaybolur.

İşte bütün kâinatı kaplayan ezelî nizam budur. Allah'tan başka her şey değişir, yıkılır; tekrar yapılır; bâki, ancak Hak'tır:

HAK İ'TİKAT, HAK SÖZ:

İsbâtı lâzım, inkârı mümkün olmıyan her şey haktır; bu i'tibarla dürüst i'tikatlara, Hak uğrunda söylenmiş dürüst sözlere, hak söz, hak i'tikat denir; çünkü bu i'tikatlar ve bu sözler de sâbittir. Allah onları yaşatır; sâhiplerini de mükâfatlandırır.

KULA GEREKEN ŞEY:

Ancak Hak'ka tapmalı, ancak O'na dayanıp güvenmeli; başkaları yıkılır. Aramalı, hak i'tikadı buluncaya kadar çalışmalı; elden gelirse hak için hak sözü söylemekten veya yazmaktan çekinmemeli; çünkü sâbit tutamak sâdece bunlardır. Bunları tutmağa muvaffak olanlar, yıkılmayan bir akarın îrâdından veya kurumayan bir bahçenin hâsılâtından faydalanıp duranlara benzerler. Bâtılları Allah tervîc etmez. Onun için bâtıl peşinde koşanlar ümitleriyle berâber yıkılır gider; işte insanın uğrayacağı en hazin bir âkıbet.

الوكيل جل جلاله

EL-VEKÎL

(İşlerini yoluyla kendisine bırakanların işini düzeltip, onların yapabileceğinden daha iyisini te'mîn eden.)

Kendisine iş ısmarlanan zâtâ vekîl denir. Allahu teâlâ ne güzel ve ne büyük vekîldir. İşlerin hepsini tedbir ve idâre eden O'dur. Fakat kendisi hiçbir işinde vekîle muhtaç değildir. O her şeyin yerini tutar, fakat hiçbir şey O'nun yerini tutamaz ve O'na dayanmadan duramaz. Allah'ın yerini tutacak bir vekîl düşünülmesine imkân yoktur. Peygamberler bile O'nun makamına kâim, vekîl olamaz. Fakat O hepsinin üzerinde Rab ve Mâlik olduğu gibi, her şeye karşı Vekîl'dir de. Peygamber demek, Allah'ın bir vekîli demek değildir. Allah'ın buyruklarını insanlara öğreten bir emir kulu demektir. Bunun için Hıristiyanlık dünyâsının patriklere, papazlara ve hele Roma'daki Papa'ya "Allah'ın vekîlidir" diye i'tikad etmeleri bâtıldır.

Allahu teâlâ, kendisine yoluyla tevekkül edenlerin işlerini en iyi bir neticeye ulaştırır. Gerçi O'na hiçbir şey vâcib değildir. Yani hiçbir şeyi yapmağa veya yapmamağa mecbûriyeti yoktur. O'nun irâdesi çerçevelenemez; isterse yapar, istemezse O'na zorla yaptıracak bir kuvvet yoktur. Fakat O'nun râzı olacağı sûrette işler kendisine bırakılırsa, hayırlı ve kârlı olanı işler; âdeti ve hikmeti budur.

KİM VEKÎL OLABİLİR?

Bilindiği gibi vekîl yapılacak zâtın, vekîl olacağı iş hakkında kâfî derecede bilgi sâhibi olması, o işi yapmağa gücü yetmesi, kendisini vekîl edenin her bakımdan güvenine lâyık olması iktizâ eder. Şu halde, tevekkül, emin ve muktedir bir vekîle güvenerek, işlerini ona tefvîz etmektir. Meselâ bir da'vâ için vekîl tutmak lâzım gelse, evvelâ o da'vâya âit geniş bilgisi ve müdâfaa kudreti, bununla beraber sadâkat ve merhameti var mıdır? Bu cihetler araştırılır ve ancak bu hususlar tahakkuk ettikten sonra i'timâd edilir. Şu hâlde, bir adam her iş için vekîl olamaz, bilemediği veya yapamayacağı işlerde vekîl de, müvekkil gibi acz içindedir, hele müvekkiline merhâmeti olmayan vekiller daha korkunçtur.

Hakîkî vekîl ancak Allahu teâlâ'dır. Çünkü her işi bütün esrâriyle bilen ve her müşkülü açan yalnız O'dur. İnsanların, birbirlerinin işlerini görüvermeleri mecâzî bir vekâlettir. Ondan dolayı, vekâlet ma'nâsından ziyâde yardımlaşma ve karşılıklı ıvaz ma'nâsı vardır. Bir tüccar, bir avukata iş verdiği zaman, biri ona bilgisi ile yardım ediyor, öteki de para ıvaziyle onu karşılamış oluyor demektir.

TEVEKKÜL İHTİYÂCI VE TEVEKKÜLÜN MA'NÂSI:

Bir insanın gerek şahsına âit husûsatta, gerek âilesi umûrunu tedbir ve idârede, çocuklarının terbiyesinde, sağlık işlerinde, bir tüccar olduğuna göre, mütemâdiyen temevvüc hâlinde bulunan ticâret muâmelâtında veya bir me'mur olduğuna göre, resmî işleri etrâfında, velhâsıl hangi meslektense ona göre iş ve gücünün her gün çeşitleşen pürüzleri karşısında,

kâr-zarar düşünülerek, işler ne kadar hesaplı tutulursa tutulsun, yine insanın karşısına hiçbir hesapta olmayan şeylerin çıktığı çok görülür. Alınan tedbirler, yapılan istişâreler, hatır ve hayâle gelmedik nice sebepler yüzünden hükümsüz kalabilir. Allah korusun, yerden, gökten beklenmedik nice âfatlar, insan tâkatının, fen kudretinin önleyemeyeceği nice engeller beliriverir; bütün hesaplar alt üst olabilir. İşte bundan dolayı, arzularımıza nâil olmak için, elimizden gelen bütün gayreti sarf ederek çalışıp çabaladıktan sonra, üst tarafı için telâş ve heyecâna kapılmıyarak, bütün sebepleri emir ve fermânı altında tutan Allah'a tevekkül etmek iktizâ eder.

Burada tevekkülün ma'nâsı, sarf ettiğimiz bu gayretlerin mahsûl vermesi, boşuna gitmemesi için Allah'tan muvaffakiyet ve yardım dilemektir ve ancak O'na güvenmektir. Bu ise, maddî kuvvetten sonra mânevî kuvveti de kazanmak istemektir. Şu halde tevekkül, mânevî bir istimdat demektir ki, her işte her insanın buna ihtiyâcı vardır.

Tevekkül denilen ma'nânın bir gönülde yer tutması, sâhibi için, dünyânın en zengin hazinelerine sâhip olmaktan daha kıymetlidir. Bilenler tasdik eder ki, bir insan için gönlünün ferâgat ve huzûru en büyük ni'metlerdendir. Çünkü maddî, mânevî kazançlar, âfiyet ve huzûr içinde gönül rahatlığına bağlıdır. Fikir selâmetini, gönül huzûrunu öldüren başlıca sebepler:

1- Lüzûmundan fazla hırs, tamâ, rekabet gibi insana huzûr ve rahat nedir bildirmeyen hâller;

2- İflâs edersem, vereme yakalanırsam, işimden atılırsam gibi kendi kendine zihinde kurulan ma'nâsız korku ve helecanlar;

3- Başa gelen felâket ve musîbetlerin giderilemeyen ızdı-

rapları. Kendisinde bu hâller bulunan insanlar, hayatlarında, dünyâlarına, âhiretlerine yarar bir şeye muvaffak olamazlar, müvesvisdirler, hiçbir iş beceremezler; ürkektirler, hiçbir işe atılamazlar. Bunlar rûhan hasta ve cidden tedâviye muhtaç bir takım zavallılardır. Onların günleri ah, vah ile, vesvese ve evhamla.. geçer, biter. Bu halleri parayla, pulla gidermek de mümkün olmaz. Ancak gönüllerde kuvvetli bir tevekkülün, hem de gerçek ma'nâsiyle bir tevekkülün yer tutmuş olması lâzımdır. İşini yoluna koyduktan sonra ötesini Allah'a havâle edip de O'na güvenmek ve O'nun iyi yapacağına inanmak, kalb için büyük bir kuvvettir.

TEVEKKÜL DEMEK, SEBEPLERİ İHMÂL ETMEK DEMEK MİDİR?

Sebeplerin ihmâli tembellik demek olduğuna göre, aralarında zıddiyet vardır. İslâm Dîninde tevekkül vâcib, tembellik haramdır. Onun için tevekkül bahsinde şu noktaların da bilinmesi faydalıdır.

1- **Tembellik etmemek**, bir maksadın ele geçmesi için, insanlarca ötedenberi bilinen ve yapılan sebepler, tedbirler ve çâreler ne ise, onları tatbik etmek vâcibtir. Çünkü Allahu teâlâ bu âlemde her şeyin, her hâdisenin meydana gelmesini, kullarına ilham buyurduğu sebeplerin ve çârelerin yapılmasına bağlamıştır. Buna "tesbîb hikmeti" denir. Yâni bir şeyin yaradılması, bir isteğin verilmesi, ona mahsus sebeplerin husûlünden sonra vuku bulur diye Allah, bir nizam koymuştur. O'nun âdeti bu veçhile akıp gelmektedir. Allah'ın âdetinde ise değişiklik olmıyacağından, müsbet veyâ menfî, istediğini bulmak için, insanın sebeplere dikkat etmesi lâzımdır. Sebep-

leri ihmâl etmek, Allah'ın vaz'-ı esbâb hakkındaki ezelî hikmetini çürütmeğe çalışmış olmakla berâber, göz göre göre kendini câhilliğin, hastalığın, fukaralığın dişleri arasına atmak demektir ki, bunların hepsi de dînen haramdır. Halbuki sebeplere ehemmiyet verildiği sûrette, bir hâcetinin kazâsı için insan, elinde mevcut bulunan bütün kuvvet ve vesâit ile Allah'a teveccüh etmiş olur ki, elbette daha ciddî ve daha samîmî ve binâenaleyh daha kıymetlidir.

2- SEBEPLERİN HAKİKÎ KIYMETİNİ BİLMEK:

Bunların kıymeti, Allah'a karşı birer dilek vâsıtası olmaktan ibârettir. Yoksa te'sir Allah'tandır. Yâni sebepler, İlâhî te'sîrin meydana gelmesi için, birer yol olmak üzere, yine Allah tarafından tertip buyurulmuştur. Kendisine ancak o yollardan mürâcaat etmek iktizâ eder. Fakat maksadın husûlünü sebeplerden değil, onları yaratıp ilhâm eden Allahu teâlâ'dan beklemek lâzımdır. Çünkü her şeyin yaradanı ve müessiri O'dur. Yâni şu iş için çalıştık, çabaladık, artık o ister istemez olacak demeyin; te'sîri Allah'tan bekleyin; biz istedik, Allah da müsâade ederse olur.. deyin.

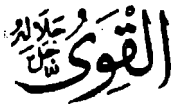
3- **Her hususta, Allah'tan başka hiçbir şeye güvenmemek.** Nice insanlar vardır ki, ellerindeki servete veyâ mevkıa veyâhud büyük adamlarla olan husûsiyetine, yâhud yüksek tahsil görmüş oğluna veya kızına güvenmektedir. Onların varlığı gönlünü doldurmuştur. Yarına emniyetle bakıyor. Allah'tan bütün bütün gaflet halindedir. Her teşebbüsünü bu kuvvetlerle başaracağına inanmıştır. Halbuki bütün bunlar ve hattâ her şey, bir anda yok olabilir. O zaman yalnız bunlara dayananın hâli ne olur? Bunlara yine dayanmalı, fakat asıl Al-

lah'a güvenmelidir.

KULA GEREKEN ŞEY:

İzahatımızın bir icmâli olmak üzere deriz ki, gerçek bir tevekkül, fikirlerin sükûnetini, kalplerin istirahatini te'min eden bir kuvvettir. Bunu anlayanlar, hayâtın değişip duran darlığına ve genişliğine kulak vermezler. Kişinin kendine, mevkiine, bilgisine, zekâsına güvenmesi hep yalandır. İnsana gereken, ancak Allah'a güvenmektir. Çünkü O'nsuz hiçbir şeye muvaffak olamaz. O'nunla ise, her şeye kâdir olur. İnsanın kendi gibi zayıf ve fânî mahlûkata i'timâdı, akıl ve hikmete uygun değildir. **Bugün lehinde bulunanlar, yarın aleyhinde bulunabilir.**

İşlerin başarılması için meşrû sebeplere başvurulması, hattâ bu hususta fazla bilgisi olanlara danışılması ve ötedenberi tecrübelerle, fennî incelemelerle kararlaşmış usûllerden faydalanılması, daha ilerisi için aczini bilerek işini Allah'a ısmarlayıp ancak O'na i'timat edilmesi gerektir. Bu sâyededir ki, insan kendini telâş ve heyecandan, üzücü isti'calden, insanlık şeref ve haysiyetini kaybetmek tehlikesinden kurtarmış olur. Peygamberimiz **salla'llâhu aleyhi ve sellem** Efendimiz tehlikenin en uzağını, en gizlisini herkesten evvel görürdü. Ona göre ne yapmak lâzımsa yapar, tedbîrini alır, sonra aldığı bu tedbîrlere değil, ancak Mevlâsına güvenirdi. İşte tevekkül bâbında bize yüce örnek.

EL-KAVİY

(Pek güçlü.)

Allahu teâlâ kaviy'dir, hiçbir zaman kendisine dermansızlık erişmez. Kuvvet, tam bir kudretin ifâdesidir. Yâni "Allah kaviy'dir" demek kudret-i tâmme sâhibidir demektir. O'nun kudreti de öteki sıfatları gibi nâ-mütenâhîdir, tükenmez, gevşemez, hudut içine sığmaz, ölçüye gelmez.

Allahu teâlâ kayıtsız şartsız, her şeye kaadirdir ve hiçbir şey Allah'a karşı kaadir değildir. Allah'ın kudreti bahsinde zorluk, kolaylık bahis mevzûu olamaz. Bir çimen yaprağını yaratmakla, kâinatı yaratmak birdir. Biri zor, biri kolay değildir. Yaratılmışların isterse milyarlarca emsâlîni yaratır ve yine de kudretinden bir zerre eksilmez. Hâsılı, Allahu teâlâ'ya göre ağır ve yorucu bir iş yoktur. Hâdisâtı ezelî takdîri uyarınca yürütmek, mahlûkâtını hıfzetmek, amellerini zaptetmek O'na ağır gelmez. Ne kadar güç, ne kadar büyük olursa olsun, bir işi yapmak için kuvvet ve kudretin yetersizliği yüzünden zorlanmaktan ve kendisine herhangi bir sebeple bir durgunluk ve gevşeklik ârız olmaktan münezzehtir.

EL-METÎN

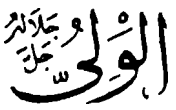
(Çok sağlam.)

Allahu teâlâ kuvvet ve kudretinde metîndir. (El-Kaviy) ismi, kudretinin kemalini ifade ettiği gibi, (El-Metîn) ismi de kuvvetinin şiddetini bildirir. Allahu teâlâ hem Kaadir, hem Kaviy, hem Metîn'dir. Hiçbir iş O'na meşakkat vermez, hiçbir hâl O'nu âciz bırakmaz, hiçbir kimsenin yardımına muhtâç olmaz, hiçbir kimse Onun irâdesine karşı gelemez, hiçbir kimse O'nun kudretinden kurtulamaz.

KULA GEREKEN ŞEY:

Allahü teâlâ'nın rahmeti vardır, gadabı da vardır. Sevdiklerine ulaştırmak istediği rahmetini önliyecek bir kuvvet ve kudret olmadığı gibi, gadab ve intikamından kurtaracak bir kuvvet de yoktur.

O hâlde bir kul, istediği lûtf ve inâyeti ancak Allah'tan beklemeli; korkusu ve endişesi de ancak Allah'ın gadabını icâbettiren şeyler olmalıdır. Bu sûretle, gönülde Allah'tan başkasından korkuyu kaldırmak ve ümidi kesmek, yüreklerin bütün ümitlerini ve korkularını Allah'a bağlayabilmek, olgunluktur.

EL-VELİY

(İyi kullarına dost.)

Evet; Allahu teâlâ sevdiği kullarının dostudur. Onlara yardım eder, sıkıntıları, darlıkları kaldırır, ferahlık verir, hidâyet eder, dünyâca, âhiretce iyi işlere muvaffak kılar, her çeşit karanlıklardan kurtarır, nurlara çıkarır, gönüllerini nurlandırır, bu sâyede o gönüller, hayâtı bugünün dar çemberi içinde sıkışık görmezler, ezellere, ebedlere uzanır; ezellerin, ebedlerin hâkimi bulunan Allahu teâlâ'yı bilir, birliğini tanır, ancak O'na kul olmak şerefiyle, yerin ve göklerin esrârından nice hikmetlere erer. Allah dostlarının kulağı da nurludur, gözleri de.. işittikleri, gördükleri her şeyden ibretler sezer, yüzleri de nurludur; **onları görenler Allah'ı hatırlarlar.**

Allah dostları, Allah'tan başka dost tanımadıkları ve Allah'ın rızâsına muhalefetten korkup korundukları ve Allah'tan başka hiç kimseden korkuları veya bekledikleri olmadığı ve Allah da kendilerine dost olduğu için, artık onlara ne korku vardır, ne de hüzün. Onun için herkesin korktuğu zaman onlar korkmazlar, herkesin tasalandığı zaman onlar tasalanmazlar. Allah'ın va'di böyledir. Allah'ın sözünü değiştirecek, hükümden düşürecek, meselâ, Allah'ın korkma, mahzûn olma dediğini korkutup mahzûn edebilecek hiçbir hâkim kuvvet bu-

lunmıyacağı gibi, Allah teâlâ'nın kendisi de aslâ va'dinden dönmez, sözünü yerine getirir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Allah'ın dostluğunu kazanmağa çalışmaktır. Allah'ın dostluğunu kazanan, başka dost aramağa muhtaç olmaz, Allah'ın dostluğunu kazanmak, Allah dostlarının sıfatlariyle sıfatlanmağa bağlıdır. Onların başlıca sıfatları:

Tam bir îmânla Allah'a gönül bağladıkları gibi, O'nun emirlerini, hükümlerini yerine getirirler; Allah'ın rızasına uymıyan hallerden dâima korunur ve şüpheli şeylerden sakınır dururlar.

EL-HAMÎD

(Ancak kendisine hamd ü senâ olunan, bütün varlığın diliyle biricik öğülen.)

Hamd, ihsan sâhibi büyüğü övmek.. tazîm fikri ve teşekkür kasdiyle medh ü senâ etmektir. Her mevcut hâl diliyle olsun, kâl diliyle olsun, Allahu teâlâ'yı tesbîh ve takdîs etmektedir. Bütün hamd ü senâlar O'na mahsustur. Hamd ü şükürle kendisine ta'zîm ve ibâdet olunacak veliy-yi ni'met ancak

O'dur. O'nun karşısında kimse hamd ve ta'zîm edilmeye lâyık olamaz. Çünkü hamd ü senâyı îcâbettiren bütün kemâlât ancak O'ndadır. Her ni'metin mevlâsı da ancak O'dur.

Farzedelim bir fen adamı, kudretinin dışında denecek kadar mükemmel bir makine îcat etmiş.. O makine kendi kendine işler, konuşur, yazar, muhâbere eder, eşyânın resimlerini alır, sesleri zapteder ve daha birçok işler yapar. Mûcidi, büyük bir kalabalık muvâcehesinde bu makinenin son tecrübelerini de yapıp istediği gibi işlediği görülünce, umûmun alkışlarını kazandığı gibi, bizzât o makine bile, mükemmel sûrette kendinden beklenen netîceleri vermiş olmakla mûcidini alkışlamış, takdîr ve tahsîn etmiş sayılır. Bunun gibi - nankör insanlardan mâada - zerrelere varıncaya kadar bütün mevcûdât, bildiği kadar O Sâni-i Hamîd'in kemâlâtını sayıp dökerek, her lâhza O'nu övüyor, mehdü senâ ediyor, alkışlıyor ve hep bir ağızdan minnettarlığını i'lan ediyor.

VÂSITALI, VÂSITASIZ NİMETLER:

Allahu teâlâ kuluna verdiği hayat, akıl, mantık, sûret, sîret gibi vâsıtasız ni'metlerden dolayı nasıl hamd ü senâya müstahik ise (hak kazanmışsa, değerse), vâsıta ile, meselâ, insan eliyle sevkettiği ni'metlerden dolayı da yine ancak O, hamd ü senâya müstahiktir. Çünkü insan eliyle gelen ni'meti ve getiren insanı yaratan, o ni'meti o insanın emir ve tasarrufu altına koyan ve onu mahalline vermek için gönlünde arzu uyandıran, vermeyi kolaylaştıran, verme yollarını açan, buna mâni' olacak engelleri kaldıran hep Allah'tır; başkası değil.

ALLAHU TEÂLÂ ZÂTINDA HAMÎDDİR:

Yâni Allah'ın Hamîd olması, insanların kendisine hamd etmesine bağlı değildir. İnsanlar, ister hamd etsin ister etmesin, O had-di zâtında Mahmûd ve hamd ü senâya müstahiktir. Allahu teâlâ Hamîd olduğu içindir ki, mahz-i rahmeti, kerem ve inâyeti ile, insanlara menfaatlarını kazanmak için bir takım vazifeler, mazarratlardan korunmak için de bir takım sakınmalar emretmiştir. Onun için mâlî olsun, bedenî olsun, yâhud fikre, ahlâka, içtimâiyâta âit bulunsun, her saatin kendine mahsûs ve Allah'ın emriyle yapılması gereken bir vazîfesi vardır. Yine Allah'ın lûtf ve ihsânı olarak, her vazîfenin kendine mahsus bir kazancı, rûhânî bir zevki ve feyzi vardır. Bu vazifeler sırf Allah rızâsı için yapılırsa, ona mahsûs olan feyz husûle gelir, insan bilmediklerini öğrenir, her an terakkî eder. Fakat vazîfe yapılmazsa feyz kesilir, terakkî de durur. İşte bu vazîfeleri teşrî buyurup da, o vâsıtalarla kullarına ni'metler ulaştıran da O'dur. Sonra küfür ve insanı küfre ileten bütün kötülüklerden son derece sakınılmasını emretmekle, âhirette, son büyük mahkemede, en ağır ve en büyük cezâya çarpılmaktan muhafaza buyuran da O'dur. Çünkü küfrün cezâsı müebbed cehennemlikdir. İnsanoğlunun yapabileceği en büyük cinâyet de küfürdür. Bir adam küfürden daha büyük bir cinayet yapacağına söz verse, bu söz boş ve kıymetsiz bir lâkırdıdır. Çünkü küfürden daha büyük bir cinâyet yapılamaz. Buna fii'len imkân olmadığı gibi, fikren de imkân yoktur.

CİNÂYETLER NE İLE ÖLÇÜLÜR?

Bir cinayetin büyüklüğü, küçüklüğü, meydana getirdiği

mazarratın genişliği ile ölçülür. Meselâ, bir adam eliyle, diliyle bir şahsı mutazarrır edebilir, bu bir suçtur; fakat öldürürse daha büyük bir suç irtikâb etmiş olur. Allah göstermesin, kundak koymuş, birçok evlerin yanmasına, bir çok âilelerin perîşanlığına sebep olmuş... bu daha büyük. Bütün bir köye, bir memlekete, ülkeye, bütün bir millete zarar yapmış.. Bunların dereceleri hep biribirinden büyüktür. Yapılan suçun genişliği bâzan da dolayısiyle olur. Meselâ, bir mahallenin veya bir köyün gözbebeği bir zât olur. Bütün o mahalle veya köy halkı, yedi yaşından yetmiş yaşına kadar, o zât için parçalanırlar, ona ufak bir zarar gelse, derhal hepsi birden o zararı yapana düşman olur, buğzederler, intikâm alırlar. Niçin? Çünkü o zât, o mahallenin hâmîsidir. Açları doyurur, çıplakları giydirir, yetimleri terbiye eder, işgüç sâhiplerine sermâye verir, câhillerine nasîhat, büyüklerine hürmet, küçüklerine şefkat muâmelesi yapar. Bu sebepten bütün mahalleli, o zâta candan bağlıdır, o kadar ki, onun üzerine ufak bir toz konmasına bile tahammül edemezler...

İşte böyle bir zâta karşı gerek içlerinden, gerek dışarıdan biri bir terbiyesizlik yaparsa, hepsi birden ona düşman kesilirler. Evlerde, meclislerde, çarşı ve pazarlarda hep ona lânet ederler. Halbuki o kimse ahâliye bir fenâlık yapmış değildir. Lâkin umum ahâlînin sevgisini kazanmış bir zâta hakâret etmesi dolayısiyle, bütün o halka fenâlık etmiş sayılır. Bâzı ilim ve fen adamları vardır ki, onlar bir milletin değil, bütün beşeriyetin hürmetini kazanmıştır. Biri bu zâta karşı fenâ bir muâmelede bulunursa, bütün dünyâyı incitmiş olur.

Peygamberlere karşı, terbiye ve edep dışı sözlere cesâret edenler, bütün ümmeti gücendirmiş olmaz mı ve bütün ümmet bir dâvâcı sıfatiyle onun yakasına yapışmaz mı? Bu ne büyük

cinâyettir. Bir bedbaht utanmadan Resûl-i Ekrem salla'llâhu aleyhi ve sellem Efendimiz Hazretlerine dil uzatırsa, milyarlarca ümmet-i Muhammed'e tecâvüz etmiş sayılmaz mı?

Mes'eleyi bu noktadan mülâhaza edince, birisi Allahu teâlâ'yı inkâr etmekle veyâ buyruklarını hâşâ tenkît etmekle veya her ne sûretle olursa olsun ülûhiyet şânına lâyık olmıyacak bir fikir, bir söz söylemek veyâ bir iş yapmış olmakla, kendini karalarda gezen, denizlerde yüzen bütün arz sâkinlerinin, göklerdeki mahlûkâtın, arşın, ferşin velhâsıl zerreden kürreye kadar bütün mahlûkâtın lâ'netine hedef etmiş olur. Hattâ kendi vücûdunun eczâsı ve hücreleri bile kendisine lâ'net eder. Çünkü terbiyesizlik ettiği zât, kendi de dâhil olduğu halde, bütün kâinâtın Hâlikı, mürebbîsi, râzıkı, nigehbânı, hâmîsi velhâsıl her şeyidir. Allahu teâlâ'nın mülkünden başka bir köşe, bir bucak olmadığından, bir kâfir, kâinâtın hangi noktasında bulunsa, hep lâ'netle karşılanacak, hiçbir yerde bir tek güleryüz görmeyecek, bir tek tatlı söz işitmeyecek, her taraf onun için cehennem kesilecektir. Düşünmelidir ki, insan oğlu küfürden daha büyük cinâyet yapmağa muktedir midir?

KULA GEREKEN ŞEY:

Her hâlinde, dâimâ, bilhassa küfür karanlıklarını açıp, göğüslerde îmân nûru uyandırdığından dolayı, Allahu teâlâ'ya hamd ü senâ etmek, yâni şuurla "El hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn" demektir.

EL-MUHSÎ

(Nâ-mütenâhî de olsa, bir bir her şeyin sayısını bilen.)

Hakîkî nâ-mütenâhîlik Allahu teâlâ'ya mahsustur. Mahlûk ne olursa olsun nâ-mütenâhî olamaz, fakat biz mübâlâğâ ma'nâsı ifâde etmek için bu kelimeyi mahlûk hakkında kullandığımız olur. Bu hakîkî değil mecâzîdir. Meselâ, deniz suyunun damlaları ve bu damların zerreleri ne kadardır? Elbette bir sayısı vardır. Lâkin bunu bilmek bizim idrâkimizin çerçevesine sığmaz. Çünkü bizim o zerreleri saymağa kudretimiz yoktur. Bizim ölçümüze sığmayan bu sayıyı, muayyen bir rakamla ifâde edemediğimizden nâ-mütenâhîdir deyip geçiyoruz. Allahu teâlâ ise her şeyi olduğu gibi görür ve bilir, yâni bütün mevcûdâtın toptan bir yığın hâlinde, birbirinden seçilmez, karışık bir şekilde değil, cinslerini, nevi'lerini, sınıflarını, fertlerini, zerrelerini birer birer saymış gibi gâyet açık görür ve bilir. Allahu teâlâ, yerde ve göklerde her şeyin sayısını, nâmütenâhî de olsa, ihsâ ettiği gibi, müddet-i hayâtımızda ne kadar nefes alıp verdiğimizi de sayar, bilir. İyi, kötü bütün yaptıklarımızı, bir bir bilir ve her ne yapıyorsak bir bir defterimize, hesâbımıza kaydeder. Îcâbında bir bir ortaya kor ve söyler. Alîm, Habîr, Şehîd ism-i şerîflerinde olduğu gibi, bu isimde de, dostlarını teşvîk, düşmanlarını tehdît vardır.

KULA GEREKEN ŞEY:

Mâdemki bütün istediklerimizi Allahu teâlâ bir bir görüyor ve biliyor, o halde yapacaklarımızı yaparken bunu düşünmek, hayr veya şer, eğri veya doğru, iyi veya kötü olup olmadığını hesâb etmektir. Hiçbir lâhza gaflet etmemek, her vakitte, her nefeste, her harekette, her sükûnda kendini gözetip uyanık bulunmak cidden büyüklüktür.

EL- MÜBDÎ'

(Mahlûkâtı maddesiz ve örneksiz olarak ilk baştan yaratan.)

Ezelde, yâni zaman ve mekân mefhumları yokken, Allahu teâlâ vardı. Kendisiyle berâber başka birşey yoktu. Kendi kendine bir menfaat veya bir mazarrat veyâ herhangi bir şey yapabilecek hiçbir mevcut olmadığı gibi, bâzıları tarafından bugün kendisinde bir te'sîr ve kudret bulunduğu sanılan tabiat da yoktu. Velhâsıl ortada hiçbir şeyin örneği ve vücûdunun malzemesi, nizam, varlığının vâsıtaları, sebepleri yokken yalnız Allah vardı.

Sonra Allahu teâlâ, varlığını ve kemâlini duyurmak, mahlûkâtını sonsuz rahmet ve lûtfuna doyurmak, hikmetiyle kâinâtı yaratmak istedi ve istediği şekil ve nizam üzerine ya-

rattı. Her şeyin ilk örneğini meydana çıkardı ve her şeyin yaşamasını ve kendi cinsinin çoğalıp üremesini bir takım sebeplere, vâsıtalara, nizamlara, kânunlara bağladı. Bütün bunlar, Allahu teâlâ'nın emr ü fermânına musahhar, mahlûku ve memlûküdür.

İLK İNSANIN YARADILIŞI:

Arz küresi, yaratıldığından beri nice değişiklikler geçirmiştir. Orada en son insan yaratılmış olduğuna göre, dünyâda hiç insan yokken, onun ilk örneğini -büyük babasının maymun olduğunu iddiâ edenlerin hilâfına olarak-kupkuru topraktan meydana getirmiş ve sonra insan zürriyetinin devâmını, erkek ve kadın nutfelerinin birleşmesine bağlamıştır. Yeryüzünde yaşayan, henüz cinslerinin sayısını bilemediğimiz hayvânâtın menşei de yine o topraklar!

Allah her şeyi, ne derin, ne ince, ne değişmez nizamlara bağlamış; her sene bahar mevsiminde o kapkara topraklardan, hadsiz hesapsız bir uzviyet âleminin fışkırıp çıktığını da görüp duyuyoruz. Güneşten yere akan harâret dalgalarıyle, denizlerden yükselen buharlar, yukarıda tekâsüf ederek, kar veya yağmur hâlinde yine yeryüzüne yağıyor. Bu karların ve yağmurların yeryüzüne yağmasiyle, hayat verici nehirler, ırmaklar hâsıl oluyor. Ağaçlar, nebatlar gözlere fer, gönüllere ferahlık veren yemyeşil ovalar, sıra sıra ormanlar, renkleri, kokuları, şekilleri başka başka, sayıya gelmez çiçekler meydana geliyor; bu sâyede her mahlûkun ilk örneğini veren o topraklar, öteden de onların binbir çeşit gıdâlarını, binbir çeşit devâlarını ve daha birçok menfaatlarını, zînetlerini hazırlamak ve vermekle meşguldür.

Bütün bu işlerde, tabiatın veya herhangi bir kuvvetin hakîkî dahl ve te'sîri var mıdır? Yaradılmışlar içinde hakîkaten te'sîr ve kudret sâhibi herhangi bir şey bulunduğunu ve meselâ, güneşin bizzat her şeye hayat ve hareket verebileceğini zannetmek şirktir. Nitekim birçok insanlar, yıldızlara, aya, güneşe veya kendi aralarında yetişen kahramanlara, hakîkî kuvvet ve kudret sâhibidir diye, bir Tanrı gibi tapınmışlardır. İnsanlık şeref ve gurûrunu doğrayan ne çirkin fâciadır bu. Olan biten her şeyde ilk te'sîr ve kudret nasıl Allahu teâlâ'nın ise, yine öyledir ve dâimâ da öyle olacaktır. Sebeplerde, vasıtalarda hiçbir te'sir yoktur. Toprağın altından bir otu, bir mantarı dürten güneş değildir, belki güneş vâsıtasiyle Allah'tır. Fakat bu O'nun vâsıtaya ihtiyâcından değil, yaratılan şeyleri halden hâle, tavırdan tavıra, şekilden şekle geçirerek, tedbir ve terbiyesinin, azamet ve kudretinin, rahmet ve re'fetinin izlerini basîret sâhiplerine göstermek hikmetindendir. Tabiata tapanlar düşünmelidir ki, toprağın tabiatı ölülük ve durgunlukdur; o halde bu ölü toprakları harekete geçiren, faâliyete sevkeden ve onu üzerinde yaşayan mahlûklar için bitmez tükenmez bir kaynak hâline getiren kimdir?

KULA GEREKEN ŞEY:

Her şeyden evvel kendi şahsını ve ilk yaradılışını düşünerek, kupkuru topraklardan böyle görür, işitir, düşünür, konuşur, nâzik, zarif bir mahlûk meydana getiren ve aslında ölüden başka bir şey olmayan toprakta bunca tahavvülâtı gösteren ve onu bu derece tekâmüle erdiren ancak Allahu teâlâ'nın kudret ve rubûbiyeti olduğunu ve bunların hiç birinde, velevki zâhiren olsun, başkasının dahli bulunmadığını kat'i sûrette tasdîk

etmeli ve yaratılıp durmakta olan mahlûkattan hiçbirini, hiçbir veçhile Yaratan'a denk tutarak, alt tarafı Cehennem çukuruna inen şirk uçurumuna yuvarlanmaktan son derece sakınmalıdır.

EL-MUÎD

(Yaratılmışları yok ettikten sonra, tekrar yaratan.)

Her şey, mukadder olan ömrünü tamamlayıp öldükten sonra, Allah'tan başka kimse kalmaz; fakat varken yok olan bu insanlar hayatlarında neler yapmışlardır? Hangileri afîf, nezih, temiz yaşamıştır? Hangileri buyruk tanımamış, bir çok cinâyetler işlemiş, birçok ocak söndürmüştür? Dünyâ hâkimleri bunların binde birini olsun meydana çıkaramamıştır.

Allah Alîm'dir, Habîr'dir, bunların hepsini biliyor. Muksıt'tır, Âdil'dir, hakkı yerine getirir. Müntekım'dır, zalimleri sevmez, onlardan öç alır. Kudretine, emr ü fermanına karşı gelecek yoktur. Şu halde eğer ölmekle iş bitmiş olursa, hak yerini bulmayacak, zâlimlerin bütün yaptıkları yanlarına kalacak demektir. Hikmet, akıl ve mantık, elbette ki bunu kabûl etmez.

ALLAHU TEÂLÂ HAKSIZLIĞI TERVÎÇ ETMEKTEN MÜNEZZEHTİR:

Zâlimleri, kâfirleri, cânîleri, müşrikleri hesâba çekmekten ve onların müstehık oldukları cezâyı vermekten âciz değildir. Öyle ise, her şeyin ölüp bitmesiyle işler sona ermiş değildir. Bunun ilerisinde, iyilerle kötülerin birbirlerinden tamâmen ayrılacağı, iyiliğin sevâbı, kötülüğün ıkâbı verileceği umûmî bir hesap ve cezâ gününün olacağı muhakkakur ve bu günün olacağına Allah'ın **Kur'ân**'da tekrar tekrar va'di vardır. Allah aslâ va'dinden dönmez. Çünkü buna hiçbir sebep yoktur.

İşte o belli gün gelince Allah va'dini yerine getirecek, herkesin çürümüş bedenini suya, havaya, toprağa dağılmış olan eczâsını tekrar birleştirecek, parmak uçlarındaki husûsiyetlere kadar en ince mahsûsâtını çevirip yeni baştan yaratacak ve her bedenin rûhunu kendisine iâde edecektir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Anlaşılıyor ki, mahlûkâtın ne ölümü ellerindedir, ne dirimi, ne de öldükten sonra berzahta kalımı. Bunların hepsinde de muhakkak bir acz içindedirler. Ne kendileri, ne de başkaları hakkında istedikleri gibi tasarruf edemezler. Bunları yapamıyan da mâbud olmaz. Öyle ise, bütün bu tasarruflara sâhib bulunan Allahu teâlâ'ya kulluğu bırakıp da böyle âcizlere tapmamalı; mahlûkun hatırı için Hâlik'a isyân etmemelidir.

EL-MUHYÎ

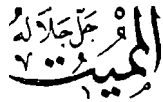
(Can bağışlayan, sağlık veren.)

Allahu teâlâ canısız maddelere can verir. Bir de bakarsın, dün ortada yokken, bugün canlı bir mahlûk, meselâ, bir nebat, bir hayvan, bir insan meydana geliverir. Hergün binlerce insan hayat bulur, dünyâya gelir. Binlerce insana ölüm gelir, çekilir gider. Bütün bunlar Allah'ın emr ü fermâniyle, yaratmasiyle ve müsâadesiyle olur. Allah, yoğu var edip hayat verdiği gibi, ölüyü de tekrar canlandırabilir. Öldürüp diriltmenin çeşitleri vardır. Bunlar âdî sebeplerle vâki' olabildiği gibi hârikulâde sûretlerde de olur.

İnsan kendi evvelini düşünmeli. Bir vakitler ölü idik. Hayâtımız yoktu, sonra ana rahminde Allah vücûdumuzu yarattı, hayat verdi, dünyayâ çıkardı. Teneffüs ediyor, gıdalanıyor, büyüyor, boylu poslu, güçlü kuvvetli, arar, düşünür, bilir, bulur, işitir, söyler, kırar, koparır bir insan oluyor, döl, döş türetiyoruz. Bu hayat bizim malımız değil, sırf Allahu teâlâ'nın bahşettiği bir ni'mettir. Dünyâ bir imtihan yeridir. Orada herkes yaptığı işle kendi değerini göstermiş ve bunu fiilen imzalamış olur. Allah, vaktı gelince öldürecek ve sonra, herkese yaptığının karşılığını vermek üzere tekrar diriltecektir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Yokken verilen hayat ni'metlerine şükretmek, sonra hayâtı gidecek olan ölümü dâimâ gözönünde tutarak güzel işler yapmağa çalışmak, ölümle neticelenecek olan bu fânî hayâtın kıymetini ona göre ölçmek...

EL-MÜMÎT

(Canlı bir mahlûkun ölümünü yaratan)

Canlı mahlûklar için ölüm mukadderdir ve her an gelivermesi mümkün bir hâdisedir. Allahu teâlâ her kulu için dünyâya geliş ve gidiş zamânı ta'yin etmiştir. Herkes zamânı gelince gelir, ikâmet müddeti bitince gider. İnsan, cesetle ruhtan mürekkep olarak yaratılmıştır. Ceset âşikâr, ruh gizli, ceset fâni, ruh bâkî. Şu halde bunlardan herbirine mahsus olmak üzere iki türlü hayâtın vücûdu tabiîdir: fânî hayat, bâkî hayat.

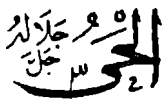
Fânî hayat doğmakla başlar, ölmekle biter. Lâkin bâkî hayat böyle değildir. İşte şimdi bizim yaşayışımız, rûh ile cesedin birleşmesinden hâsıl olan fânî hayattır. Rûhun cesetten ayrılmasıyle bu hayat biter, fakat ruh yine bâkîdir, idrâki vardır. Ruh ölmez, belki felç illeti gibi bedeni duygudan ve hare-

ketten bırakır. Bir tarafı felce uğrayan, ne hâle girdiğini anladığı gibi, ölü de vaziyetini bilir. Ölüm tam bir felçtir. Kalbi ve bütün bedeni kaplar. Artık ruhûn bedeni ile alâkası kesilmiş, duygu ve hareket bütün bütün durmuştur.

Bir temsil: Yaşarken ruh cesede hâkim bulunuyor ve ceset tamâmiyle rûhun emrinde ve onun arzularına göre hareket ediyordu; şu halde ölen bir adamın rûhu, maiyetindeki adamları dağılmış bir âmir vaziyetindedir. Artık onlara emirler vermeye ve bu emirleri infâza muktedir değildir. Yâhut sermâyesi tükenmiş, ticârethânesi ve ticaret tesîsâtı tamâmen yok olmuş bir tâcir gibidir. Artık birşeyler kazanamaz, o âna kadar iyi kötü ne kazanmışsa onunla kalır. Ölümden sonra ruh berzaha intikal etmiştir, orada kazancına göre ya acılar ve ıztıraplar içinde, yâhut sürûr ve neş'e içinde haşrı bekler.

KULA GEREKEN ŞEY:

Ölüm Allah'ın emridir; ondan korkmak değil, ona göre hazırlanmak îcâbeder. Hayat, ancak şu içinde bulunduğumuz hayattır, bunun ilerisi yalandır diyenler de, bugünün bir yârını ve bu dünyânın bir âhireti vardır diyenler de, nasıl olsa bu hayattan çıkıp gitmektedirler. Ancak dünyânın boş ve aldatıcı lezzetlerini gâye edinip, yalnız onlar için çalışanların dünyaları bitmekle saâdetleri de bitmiş olur. Çünkü ilerisi bâkî hayattır. Bunların ise bu hayâta âit ne ümitleri var, ne emelleri. Fakat fânî hayatlarından faydalanarak îmân ve irfan kazanan ve Allah için çalışıp güzel amellerle Hak'ka kavuşanlar da, ebedî saâdet ve bahtiyarlık bulmuşlardır. Çünkü Allah dünyâdan, âhiretten herkese arzu ettiği kadarını verir. Çalışanların emeklerini boşa çıkarmaz.

EL-HAY

(Diri, her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten.)

Hay, diri demektir. Bunun zıddına meyyit denir ki, ölü demektir. Mahlûkat içinde hayat sâhibi olanların ötekilerinden, yâni taş ve toprak gibi hayâtı bulunmayanlardan daha kıymetli olduğunu görüyoruz. Çünkü hayat sâhibi olan her mahlûk, bir bilgi ve faâliyet kaynağıdır. Bilgi ve faâliyet hayâtın izleridir. Fakat bu izler her hayat sâhibinde müsâvî değildir ve her hayâtın kıymeti bu izlerle ölçülür.

NEBÂTÂT, HAYVÂNAT VE İNSANDAKİ HAYAT:

Allahu teâlâ hayat sâhiplerine yaradılışlarındaki hikmete göre bir hayat vermiştir. Meselâ, otlar ve ağaçlar hayat sâhibidir. Çünkü onlar da doğar, yer, içer, büyür, ürer ve nihâyet ölür. Hallerine göre bilgileri de vardır. Bir âlete, bir vâsıtaya muhtaç olmadan kendilerine yarayanı, yaramayanı ayırdederler. Faaliyetleri vardır. Havada, suda, toprağın derinliklerinde, büyümesine, üremesine yarayan maddeleri arar bulur, kendilerine çeker, hazmeder. Bizim için türlü meyvalar, gıdalar, devâlar ve daha binler çeşit faydalı şeyler hazırlarlar. Böyle olmakla berâber, kendi hayatlarından daha yüksek, daha kudretli bir hayat bulunduğundan haberleri yoktur. Halbuki hayvânat-

taki hayat daha üstündür. Çünkü hayvanlarda fazla olarak duygu da vardır; görür, işitir, hareket serbestliği vardır. Nebâtat gibi olduğu yerde saplanıp kalmaz ve istediği yere gidebilir, yatar, kalkar... Otlar ve ağaçlardaki hayat bunlara bakarak eksik, zayıf ve sönüktür. Onun için hayvânât nebâtâta hâkimdir. Çiğner, koparır, yer... Ancak hayvanların üstünde daha üstün bir hayat var ki, Allahu teâlâ Hazretleri bu şerefi de insanlara ihsan buyurmuştur. İnsanlardaki hayat bunlardan daha üstündür. Çünkü bunlarda saydığımız bütün vasıflar insanlarda da var. Fazla olarak insanlarda bir takım kuvvetler daha var ki, bunların hiç biri ötekilerinde yok. Meselâ, insan bir hayvan gibi sâdece görüp işitmekle kalmaz; aynı zamanda bunları düşünür, inceler, mukâyese yapar, muhâkeme eder, neticeler alır. Kaynayan suyun, kapağını fırlatmasından buhar kuvvetini keşfeder. Her işin önündeyken sonunu görür, ona göre vaziyet alır. İşte insanlardaki hayat, akıl ve hayâle sığmayacak kadar büyük hâdiseleri bilmeye ve onları başarıp meydana getirmeye elverişli bir kaynaktır. Bir hayat nerde, ötekilerindeki hayat nerede?.. Onun için insanlar yer yüzünün efendisidir. Demek ki, nebâtâtta görülen hayat, basit ve iptidâî bir hayattır. Hayvânattaki hayat daha üstün, insanlardaki hepsinden üstündür. Bu üstünlüğü te'min eden şey ise, hayat vasıflarının kuvvet ve kıymetidir.

Hayâtın iptidâî vasıfları, yemek, içmek, doğurup üretmektir. Hayâtın yüksek ve kıymetli vasıfları iptidâî vasıflarla berâber bilmek ve yapmaktır. Bu sebeptendir ki, hayatta insanlar bile müsavi olmayıp, bilgisi ve kudreti nisbetinde birbirinden üstündür. Şahıslar olsun, milletler olsun, en ileride bulunanlar, bilgisi ve kudreti en çok, en geniş olanlardır. Şu halde bir şey bilmiyen, bir şey yapamayan insanlar yaşıyor de-

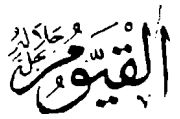
ğil, sürünüyor demektir.

HAKÎKÎ HAYAT:

Allahu teâlâ'ya mahsustur. Allah'ın hayâtı, ilim ve irâdeye mebde olan ezelî bir sıfattır. Kayıtsız şartsız her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten, ekmel bir hayâttır. Onun için her şeyi görür, işitir, bilir, istediği gibi yapar. Yoksa şuursuz, kör, sağır bir kuvvet değildir. Dinsizler O'na öyle iftirâ ediyorlar. Böyle ise bu herifler, kendilerindeki şuurlu ve irâdeli hayâtı nereden ve hangi membâdan almışlardır? Bir eser, müessirinden daha üstün olabilir mi? Yaratılmış olan bir şeyde, kâmil bir hayat görüp dururken, onu yaratanda noksan, bilgisiz bir hayat kabûl etmek bir hezeyandan başka birşey değildir. Allahu teâlâ ölmez, dâimâ hâzır ve nâzırdır. Yaşayan mahlûkâtının hayâtını veren de O'dur. O olmasaydı hayattan zerre kadar eser görülmezdi. Hem O'nu ne gaflet basar, ne uyku. O dâimâ fenâdan, zevalden, hatâdan münezzehtir. Her an Alîm, her an Habîr, her an Kaadir'dir.

ŞU HALDE KULA GEREKEN ŞEY:

Her işini O'na ısmarlamak ve her hususta ancak O'na dayanıp güvenmektir.

EL-KAYYÛM

(Gökleri, yeri ve her şeyi tutan.)

Kayyûm, kâim'in mübalâğasıdır. Kayyâm gibi. Her şey üzerine kâim demektir. Bunun ma'nâsı, herşeyin kıyâmı, yâni bir varlık sâhibi olarak durabilmesi neye mütevakkıf ise, onu veren demektir. Allahu teâlâ, her şeye, mukadder olan vaktine kadar durmak için sebeplerini ihsan etmiştir. Onun için her şey Hak ile kâimdir. İnsan kendi rûhunun, kendi bedenini nasıl tuttuğunu ve idâre ettiğini güzelce düşünürse, bu yüksek hakîkati birazcık sezebilir. Görülüyor ki, insan yaşayıp dururken ölüyor ve o zaman beden yine eskisi gibi görünse de âtıldır; görmez, işitmez, suyu çekilmiş değirmen gibi olur ve bir zaman sonra da dağılır. Çünkü onu tutan, idâre eden ruh idi. Rûhun alâkası kesilince beden bu hâle geldi.

İNSAN RÛHUNDAKİ ESRAR:

İnsanın rûhunda ve rûhun cesetle olan alâkasında çok esrar vardır. Bu esrâra nüfuz etmeye çalışmak, birçok hakikatların bilinmesine, bir çok müşküllerin çözülmesine sebep olur. Meselâ, ruh cesedin bütün zerrelerine, hüceyrelerine, en ince elyâfına kadar hayat ve intizam serpiyor; bu sâyededir ki, vü-

cuddan çekici bir güzellik, zindelik ve sıhhat fışkırıyor. Ceset her an rûhun bu feyz ve inâyetine muhtaçtır. Bu kesilirse çirkin ve müstekreh bir hâle gelir. Bunun gibi kâinâtın her zerresi her lâhza Allah'ın inâyetine muhtaçtır. İnâyet, bir şeyin ıslah ve ibkâsına itinâ ve ihtimam göstermek ma'nasınadır ki, Allahu teâlâ'dan her zerrenin kıyâmı için îcâb-ı hâle göre her lâhza değişen husûsî irâdedir. Bu irâde iledir ki, her zerre muhtâc olduğu şeyin sebeplerini elde etmiş olur. Allah'ın bu inâyeti bir lâhza kesilmiş olsa, hiçbir şey ayakta kalamaz, her şey kökleri kesilmiş ağaçlar gibi devrilir gider.

Gâfil insan! Allahu teâlâ'nın senden başka nice nice kulları var. Öyleyken O **seni görüp gözetme işini, sanki senden başka kulu yokmuş gibi, husûsî bir ehemmiyetle yerine getirmektedir.** Senin ise O'ndan başka tutanın ve gözetenin yokken, seni bırakıverdiği sûrette, gûyâ elinden tutacak, hayâtını kurtaracak başka hâmîlerin varmış gibi, O'nun kulluğunda tembellik edip gevşeklik gösteriyorsun. Allah'ın rahmeti, inâyeti ne büyük... Senin gafletin ne derin!

KULA GEREKEN ŞEY:

Bilmek lâzımdır ki, Hayy ü Kayyûm ancak Allahu teâlâ'dır. Her şeyi yaratan, tutan, besliyen, bununla berâber kendinden hiçbir şey eksilmeyen ve dâimâ Hayy ü Kayyûm olarak kalan O'dur. Onun için şahâdet ederiz ki, O'ndan başka mâ'bud yoktur.

الْوَاجِدُ جَلَّ جَلَالُهُ

EL-VÂCİD

(İstediğini, istediği vakit bulan.)

Allahu teâlâ her şeyi, bilhassa hükmünü infâz edeceği kimseleri, istediği vakitte hemen bulur. Herhangi bir şeyi ele geçirmek için zaman kollamağa, tedbir almağa, tuzak kurmağa ihtiyâcı yoktur. İstediği şey, istediği zaman hemen o lâhza huzûrundadır. Hiçbir şey O'na karşı kendini gizleyemez ve O'nun elinin ermiyeceği, gücünün yetmiyeceği bin noktaya kaçıp kurtulamaz, her şey dâimâ Hak'kın huzûrundadır.

KULA GEREKEN ŞEY:

Kendini Allah'a uzak zannetmemeli. Dâimâ: **"Yâ Rabbî huzûrundayım; hâlim sana ma'lûm"** demeli. İnsanoğlu derde düşer, derman arar. Bâzen de kendi gibi bir mahlûka, meselâ bir hükümdar veya bir vekile hâlini arzetmek mevkiine düşer. İşte o zaman, derdini söylemek istediği o zâtın bulunduğu yere kadar gitmek mecburiyetindedir. Bununla berâber vakit ve zamânını da kollamak lâzım. Çünkü gece ile gündüzün herhangi bir saatinde mülâkat mümkün olmaz; sonra hüviyetine ait incelemeler... ağır ve üzücü sorgular ve bir takım merâsim...

İnsan bir hükümdar sarayına girmek ve bir def'acık olsun, hükümdar huzûruna çıkmak için bu kadar fedakârlıklara katlanır da, hükümdarlar hükümdarı Allahu teâlâ onu günde beş def'a huzûruna da'vet ettiği halde ihmâl eder. Eğer bu ihmal, gafletten değil de inkârdan ileri geliyorsa, yâni kendisini şuursuz bir tabiatın, gelişi güzel ortaya fırlatıverdiği bir serseri sanıyorsa, işin fecaatı daha büyüktür. Çünkü kendisinin böyle muazzam bir hükümdarın teb'asından olduğunu öğrenmemesi bir ruh için ne acı bir mahrûmiyettir! Öyle ya, bir insan kalb ve rûhu ile öyle bir zâta inanmış ve bağlanmış ki, O'na dayanan yıkılmaz, güvenen aldanmaz, her hususta kâfî, vâfî, afv ve ihsânı sever, kerem ve semâhati bol, kendine kendinden daha yakın, kalbinin en ince sırlarına vâkıf. Öyle ki, gece ve gündüz, hangi saatte ve nerede olursa olsun bir hâcet için mürâcaat lâzım gelince, yerini aramağa, zamânını kollamağa, vâsıtalar kullanmağa lüzum yoktur. Samimî bir kalb ile bir kerre **"Ya Allah"** dedi mi, o anda kendini sonsuz kudret ve merhamet sâhibi O zât-ı Ecell ü A'lâ'nın huzûrunda bulur. Böyle bir zâta intisab gibi yüksek bir şerefi atıp da, O'nun yerine kör, sağır, merhametsiz bir kuvvete bağlanmak, cidden ağlanacak bir şaşkınlıktır!..

EL-MÂCİD

(Kadr ü şânı büyük, kerem ve semâhati bol.)

Allahu teâlâ'nın kendisiyle âşinâlığı olan kullarına kerem ve semâhati ifâdeye sığmaz, ölçüye gelmez. Meselâ, onları temiz ahlâk sâhibi olmağa, iyi işler yapmağa muvaffak kılar da, sonra da yaptıkları o güzel işleri, hâiz oldukları seçkin vasıfları anarak, onları över, sitâyişlerinde bulunur. Kusurlarını affeder, kötülüklerini mahveder. Fakat bunları anarak onları utandırmaz. Mâzeretlerini kabûl eder, haklarını himâye ve müdâfaa lütfunda bulunur. Sıkışık zamanlarında bilinmeyen, akıl ve hayâle gelmiyen yollardan yardım eder, salâh ve saâdetlerinin sebeplerini hazırlar, her türlü müşküllerini hal ve tesviye eder. Nihayet onlara karşı olan va'dlerini yerine getirir, ebedî saâdetlere kavuşturur.

KULA GEREKEN ŞEY:

Allahu teâlâ'nın bu lûtuf ve keremini daima hatırlayarak O'nu candan sevmek ve bütün emirlerini baş tâcı yapmaktır. Hattâ Allah'tan korkmak bile, O'nu sevmesinin kuvvetinden ileri gelmiş olması lâzımdır.

الْوَاحِدُ

EL-VÂHİD

(Tek... Zâtında, sıfatlarında, işlerinde, isimlerinde, hükümlerinde aslâ şerîki -ortağı- veya nazîri -benzeri- dengi bulunmayan.)

Allahu teâlâ zâtında birdir; O'nun yarattığı ve ayakta tuttuğu bir mahlûk, hiç O'na denk olabilir mi? Sıfatlarında birdir; hiçbir sıfatının benzeri başkasında yoktur. Mahlûkatta, bilhassa insanlarda O'nun sıfatlarının benzeri değil, izleri ve nişâneleri vardır ki, onlardan Allah'ın yüce sıfatları sezilir ve îmân edilir. İşlerinde birdir, her şeyi yaratmakta tedbir ve idârede hiçbir yardımcıya ihtiyâcı yoktur. Maddî, ma'nevî sebepler, kendiliklerinden hiçbir şeyde müessir olamazlar. İsimlerinde birdir. Esmâü'l-Hüsnâ'sından hiçbir isminde hakîkî ma'nâsiyle benzeri yoktur. Hükümlerinde birdir, hâkimiyet münhasıran O'nun şânıdır. Sevâbı, ıkâbı, helâli, haramı tâyin etmek ancak O'na mahsustur. Şu haramdır, şu helâldir demiye, Allah'tan başka kimsenin selâhiyeti yoktur. Bu sayılan hususlarda Allah'a bir denk bulunabileceğini kabul etmek şirktir. Şirk yaradılmışlar içinde herhangi birini, bu hususların herhangi birinde Allah'a benzetmek veyâ Allah'a ortak tutmaktır. Bunun neticesi o mahlûkun da Mâbutluğunu kabûl edip ona tapmaktır.

Allahu teâlâ Vâhid sıfatiyle muttasıf bir ilâhtır. İlâhlıkta tektir. Ondan başka, hak olarak hiçbir ilâh yoktur. Amma insanların kendi kendilerine uydurdukları, yâni ilâhlık pâyesi verdikleri yalan ve bâtıl ilâh çoktur. Onun için biz **"Lâ ilâhe illâ'llah = Allah'tan başka ilâh yok"** dediğimiz zaman, dünyâ yüzünde bir takım putların birçok kimseler tarafından mâbut ittihaz edildiğini inkâr etmiş olmuyoruz, belki bunların hak olmadıklarını bütün dünyâya ilân ve ancak hak mâbut olarak bir Allah isbat ve kabûl etmiş oluyoruz. Müşrikler puta tapar, ateşe, güneşe, insana tapar, veyâ herhangi bir mahlûku kendi kendine ilâh yapar; ilâh olarak tanır ve ona tapar. Böyle yapmakla onlar da Allahu teâlâ'yı inkâr etmiş olmuyorlar,

yalnız O'nun yarattığı herhangi bir mahlûku mâbudlukta O'na ortak tutmuş oluyorlar ve bu işi de kendi kendilerine yapmış oluyorlar. Yoksa buna ne Allah'ın emri var, ne de bir peygamberin. Allahu teâlâ insanların şirk bataklığına batmalarına râzı değildir. Onun için şirkin afv olunmaz (yâni tevbesiz olarak) bir suç olduğunu bildirmiştir ve bütün peygamberler, fikirlerden bu şirk sapıklığını kaldırmak için gönderilmiştir.

Bugünkü Hristiyanlar Allah'ın üç olduğuna inanırlar. Onların bu i'tikâdı da kitâbî değildir. Meşhur İznik kongresinde toplanan papazların ekseriyetle verdikleri bir karardır.(1)

KULA GEREKEN ŞEY:

Allahu teâlâ, insanı şerefli olarak yaratmıştır. Şu halde insana yaraşan şey, bu şerefi muhâfaza etmektir. Bu da Yaradan'ı bilmek, yaradılmışı bilmek ve herbirinin hakkını yerine getirmekle olur. Şirke sapan bir insan, bu hakları birbirine karıştırmıştır. Herhangi bir mahlûka baş eğmeyi, ona karşı alçalmayı kabul eden korkak, ürkek ve Allah'ın verdiği izzeti, cehâletle zillete çevirmiş, kötü bir şahıs olmuş demektir.

Müşrik bir şahsa soruyoruz: Aylıkla çalıştırdığı uşağının, servetinde, şerefinde kendisiyle ortak sanılmasına ve onunla berâber tutulmasına tahammül edebilir mi? Pek tabiîdir ki, hayır diyecek. Halbuki o servet ve o şeref, o şahsa Allah vergisidir, onun, ona sahipliği âriyettir, geçicidir. Sonra uşağı da

(1) Hâdiselerin sevk ve icbâriyle Hıristiyanlığı kabul etmek zorunda kalan Roma Kayseri tarafından, Hıristiyanlık dîninin neden ibâret olduğuna karar verilmek üzere, yurdunun dört bucağından çağırdığı büyük, küçük binlerce râhip, vaktiyle büyük ve ma'mûr bir memleket olan İznik'te toplanmıştı. Allah'ın üçlüğü ve enâcîl-i erbaa (dört İncil) orada ekseriyetle kararlaştırıldı ve ona göre Hıristiyanlık ilmihâli yazıldı.

kendisine servetinde ortak olmasa bile, diğer birçok cihetlerde ortaktır. Hiç olmazsa mahlûk olmakta berâberdir. Böyleyken, kendisi için kabûl etmediği beraberliği nasıl oluyor da Allahu teâlâ hakkında kabul ediyor, âciz, muhtaç, fakir bir mahlûku O'na denk tutuyor da tapınıyor?

ES-SAMED

(Hâcetlerin bitirilmesi, ızdırapların giderilmesi için tek mercî'.)

Samed **Mesmûdü'n-ileyh ma'nâsına**

يُصْمَدُ إِلَيْهِ فِى الْحَوَائِجُ

"yüsmedü ileyhi fi'l-havâici" demektir. Kapısına hâcet sâhiplerinin akın ettikleri şerefli zâta, **(Samedü'l-kavm)** derler. Bir sıkıntıya düşen, bir müşküle çatan insan, bu vaziyetten kurtulmak için bir halâskâr arar. Bu herkes için tabiî bir haldir. Aranan halâskâr, sıkıntının nev'ine göre değişir. Bu, ya bir âlimdir veya bir zengindir veyâhut bir makam ve selâhiyet sâhibidir. Çünkü bir ilim mes'elesinin çözülmesi için, bir zengine müracaat edilmediği gibi, bir sermaye buhrânından dolayı da, sırf ilimle uğraşan bir zâta baş vurulmaz. Şurası yüksek ihtisas sâhibi bir doktorun kapısıdır denir. Bu kapı

uzaktan, yakından gelen hastaların merciidir. Ötede yüksek bir makam sâhibinin bulunduğu söylenir. Bu zât o kadar meşgûl ki, ziyâretçilerinin kendisiyle görüşebilmeleri için sıra, nöbet, gün ve saat beklenir, işte bunların hepsi de (**Samedü'l-kavm**) dır. Çünkü, gece gündüz her birinin kapısına, uzak uzak yerlerden nice hâcet sâhipleri doğrulup gelmektedir.

İçimizde bu çeşit şerefli insanların olması ve hâcet sâhiplerinin ihtiyâçlarına göre merci' bulunması da, Allah'ın büyük bir ni'metidir. Allahu teâlâ onların herbirini bir çeşit ihtiyâca cevap verecek duruma yükseltmiş ve onlarla asıl kendi samediyetini göstermiştir. Allahu teâlâ her dileğin biricik mercîidir. Yerde, göklerde bütün hâcet sâhipleri, yüzlerini O'na döndürmekte, gönüllerini O'na bağlamakta, el açarak yalvarmalarını O'na arzetmektedirler. Her şey O'na dayanır ve her şeyin mercîi ve maksûdu ancak O'dur.

KULA YARAŞAN ŞEY:

Hâceti, insan eliyle bitmişse de, hâcet bitiren insan, o kudreti kazanmak için uzun zamanlar emek vermiş, çalışmış, Allah da onun emeğini boşa gidermemiş, ona bir meziyeti ihsan buyurmuştur. O halde hâcet sâhibine yaraşan şey, hâcetini bitirene karşı teşekkür ve böyle insanları yaratıp yetiştirdiğinden dolayı da Allahu teâlâ'ya hamd-ü senâ etmektir. Meselâ, iki kişi farzedelim; biri Allahı unutmuş, sırf esbâba tapıyor... Öteki Allah'ı biliyor. Evvelki şahıs hastalandı. Kısa görüşlü doktorlarla tedâviye çalıştı, düzelemedi; çok ızdırap çekti, nihayet uzak bir bölgede bulunan hastalığın mütehassısını öğrendi. Onun geniş bilgisiyle hastalıktan kurtuldu.

Şimdi coşkun bir sevinç içindedir. Teşekkür için husûsî sûrette doktoru ziyâret etti. Bir hâtıra olmak üzere fotoğrafını aldı; büyüttü, altın yaldızlı çerçeve içine koydurdu; evinin i'tinâlı bir yerine astı. Akşam sabah doktorun gölgesini ziyaret etmektedir. Fikrince hastalığın iyileşmesinde biricik müessir doktordur. Şâyet hastalık nüksederse doktor hazır. Öyleyse doktorla ilgi kesilmemeli, hastalığa karşı böyle bir siper bulmuştur. Artık ondan korkusu yoktur. Doktorla münasebeti devâm ettirmek için her fırsattan istifade ediyor, samimiyet mektupları, hediyeler, teşekkürler... Fakat Allah'tan bütün bütün gaflet içindedir. Allah'ı anmak ve O'na hamd ü senâ etmek ne aklına geliyor, ne diline. Halbuki bütün bunları yaratan ve muvaffak kılan asıl O'dur. Derken bir gün acı bir haber, doktor ansızın ölüvermiş... Şimdi adamcağızın gönlünde çeşitli ızdıraplar kaynaşmaktadır.

Allah'a inanmış olan ikinci şahıs da, aynı sûrette hastalanmış ve aynı yollardan ve aynı ellerden tedavi görmüştür. Bunun fikri de şudur: Allah kendisine şifâ vermiş, tekrar sıhhat ni'metine kavuşturmuştur. Doktor, eczacı, ilâç hep o ni'metin husûlü için birer vâsıta olmuştur. Doktoru, eczâcıyı o da sever, teşekkür eder, hediyeler gönderir. Fakat hakîki minnet ve şükranlarını Allah'a arzeder de **"Yâ Rab! Sana hamd ü senâlar olsun ki, kulların içinde derdimin inceliklerini görebilecek insanlar yarattın ve ona göre de devâlar ihsan buyurdun"** der. (Diğer hâcet sâhiplerini de bu ölçüye göre düşünmelidir.)

القَادِرُ جَلَّ جَلَالُهُ

EL-KAADİR

(İstediğini, istediği gibi yapmağa gücü yeten.)

Allahu teâlâ, kudretine bir ayna olmak üzere kâinatı yaratmıştır. Gök boşluğunun ölçülmesi mümkün olmayan genişliği içinde, akıllara hayret ve dehşet verecek derecede birbirine uzak mesâfelerde milyarlarca güneşler yandırmak ne kudrettir. Fezâlarda, sayısı belirsiz âlemleri birbirine çarpmadan nasıl koşturuyorsa, bir damla suyun içinde öylece birbirine temas etmeden hesapsız hayvânâtı yüzdürüyor. Mikroskobun önüne alınan bir parmak yosun parçasında, gâyet muntazam ormanlar, çayırlar, çimenler görüp de bu kudrete hayran olmamak kâbil mi?

GÂFİL İNSAN! Secde edeceksen, kapkara topraklardan nur topu gibi insanlar yaratan, bir kemik parçasına (kulak) işitme kuvveti, bir et parçasına (dil) konuşma kâbiliyeti veren kudret sâhibine secde et! Yapabilirsen, bu senin için en büyük bir şeref olur!

EL-MUKTEDİR

(Kuvvet ve kudret sâhipleri üzerinde istediği gibi tasarruf eden.)

Allahu teâlâ her şeye karşı mutlak ve ekmel surette kadirdir. Her şeye kaadir olduğu içindir ki, dilediği şeyi yaratır ve isterse ondan dilediği kadar kuvvet ve kudret de yaratır. Allah'tan başka her şey haddizatında âcizdir. Yâni hâriçten bir kuvvetin te'sîri olmaksızın kendi kendine âcizdir, sağırdır, kördür, topaldır, elinden hiçbir şey gelmez; ama Allah muktedir kılınca dağları yerinden oynatır. Allah dilerse zayıfları kavî, âcizleri kaadir kılar. Yerdeki, gökteki bütün kuvvetleri ilim ve hikmetiyle dilediği gibi kullanır. Kâh olur ki, aralarında barış yapar, birbirilerini seviştirir, işleri sulh ve müsâlemet yoluyla tedbir ve idâre eder. Kâh olur ki, birbirine çarptırır. Çarpışan kuvvetlerden birini, ötekinin kahrı altına alır. Meselâ, birbirine düşman iki kuvvet, biri iyi fikirlerle, ıslah niyetiyle ortaya atılmıştır, öteki ise zâlimdir, haksızlıkla halkı canından bezdirmiştir. Allahu teâlâ hüsn-ü niyet sâhiplerinin yardımcısı, zâlimlerin düşmanıdır. Onun için evvelkilere kolaylık ihsan eder, tevfîk verir, teşebbüsleri hiçbir engele rastlamaz. Buna mukâbil karşı tarafın da gafletini artırır, zevk ve heveslerinin derinliklerine dalarlar. Öyle ki, berikiler mühim noktaları sarıp kuvvet ve nüfuzlarını yerleştirinceye

kadar haberleri olmaz. Sonra birdenbire uyanırlar, fakat iş işten geçmiş olur.

Hâsılı yerde, gökte bütün kuvvetler O'nundur. İnsanlara iyilik, ferahlık veren rahmet orduları da, sıkıntı ve ızdırap veren azap orduları da O'nun emrindedir. Allah bir millete, bir âileye, bir şahsa yardım etmek isterse, neler, ne sebepler yaratır. Dünyâ hayretlere düşer.

KULA GEREKEN ŞEY:

Kaadir, muktedir ancak Allah olduğuna ve Allah'ın yardımını kazananların aslâ yenilmiyeceğine can ve gönülden inanarak, bu yardımı kazanmaya çalışmaktır. Fakat Allah'ın yardımına eriştikçe azıp şımarmamalı, bilâkis daha ziyâde tevâzû ile "Yâ Rab! Bu Sen'in lûtf ve inâyetindir. Şükürlerimizi kabûl, kusurlarımızı afv buyur. Bu inâyetini üzerimizden kesme!.." diye yalvarmalıdır.

Allah'ın yardımına nasıl erişilir? Bunun biri müsbet, biri menfî iki şartı vardır. Müsbet şartı Allah'a inanmak, emirlerini yerine getirmektir. Menfî şartı, her türlü zulümden, haksızlıktan çekinmektir. Çünkü muhakkak surette Allah, zâlimleri doğru yola çıkarmaz. İnsanı Allah'ın yardımından mahrûm eden en kuvvetli sebep zulümdür.

EL-MUKADDİM

(İstediğini ileri geçiren, öne alan.)

Allahu teâlâ bütün mahlûkatı yaratmıştır. Fakat ancak seçtiklerini ileri almıştır. İnsanları dince, dünyâca bâzısını bâzısı üzerine derece derece kaldırmıştır. Meselâ, insanların Hak yoluna dâveti umumîdir. Fakat Allah'ın hidâyet ettikleri dâvete icâbet eder, ileri gider, ötekileri geri kalır. Allah'ın emirleri, nehiyleri her kul içindir. Fakat Allah'ın tevfik verdikleri bunlara uyar, yükselir; diğerleri ayak altında kalır. Allah kimini gözde ve gösterişte ileri götürür. Kimini de gönüllerde ileri götürür. Nice hükümdarlar vardır ki, ölümüne halk bayram etmiştir. Nice hiç mevkii olmayan fakirler de vardır ki, ölünce halk matem tutmuştur.

Bulundukları yerlerde daima mevki'leri ileri olan hatır ve nüfuz, servet ve sâmân sâhiplerini bir çokları çekemez. Bu çekemeyenlere dikkat edilse, onların hep atâlet içinde, sefahet peşinde dolaşıp duran adamlar olduğu anlaşılır. Tabiîdir ki, atâletin netîcesi, darlık ve ıztırap, sefâhetin netîcesi, fakr ü zarûrettir, Allah'ın bu kanûnu değişmez... Şu hâlde ileri geçmek isteyenlerin yoluyla çalışması gerekir. Şâyet çalışmalarından sonra Allahu teâlâ yine kulunu zengin etmezse, o kulunun hâlini herhalde kendisinden daha iyi bilir. Kim bilir, Allah o kulunu zengin etseydi, onda berikiler kadar da i'tidâl bulunmayacaktı da, onlardan fazla kötülük yapacak, bu sûretle

dünyâsını da âhiretini de harâb edecekti. Böyle bir netîceden muhâfaza ettiği için, o kulun Allah'a şükretmesi lâzımdır.

EL-MUAHHİR

(İstediğini geri koyan, arkaya bırakan)

Allahu teâlâ istediğini ileri, istediğini geri aldığı gibi; bâzan da kullarının teşebbüslerini, onların bekledikleri zamanda semerelendirmez, maksatlarını arkaya bırakır; hikmetleri vardır. Bu hikmetleri araştırmalı, sezmeğe çalışmalı. Bunlar da ibâdettir. Meselâ, istemekte kusur edilmiştir. Âdâba riâyet lâzım... Bâzan da mihnet ve ıztırâbı arttırmak için teahhur eder. Bu surette bunun arkasından çok def'a ferahlık gelir. Bâzı kerre de, istenen şeyin ehemmiyetine, kıymet ve izzetine işâret için teahhur eder ki, arayan bu uğurda bâzı güçlüklerle uğraşsın, yorulsun da eline geçince kıymetini bilsin, muhâfaza etsin diye.

KULA YARAŞAN ŞEY:

Allahu teâlâ'nın ileri aldığına veyâ geri bıraktığına değil, ancak Allah ile âşinâlık te'sisine ehemmiyet vermektir. Kulun, Allah ile münâsebeti için tek vâsıta ibâdet ve ubûdiyettir. (İbâdet, Allah'ın râzı olacağı şeyi yapmaktır. Ubûdiyet, Al-

lah'ın yaptığına razı olmaktır.) Allahu teâlâ'nın müstehık olduğu şükrü ve ubûdiyeti kimse hakkiyle yerine getiremez. Bununla berâber, kulun asıl ehemmiyet vereceği şey, elinden geldiği kadar ubûdiyet edeplerine riâyet edip sonunda: "Yâ Rab! Sana lâyık kulluk edemedik." diye özür dilemek ve kulluğunda sadâkat gösterenleri Allah'ın ihmâl etmiyeceğine inanmaktır.

Bir temsil: Büyük müessese sâhiplerinden biri, husûsî kâtibine şu emri yazdırıyordu: Filâncanın maaşına bir misli zam yapılsın! Çünkü görüyorum ki, o dâimâ vazîfesi başında ve verilen emirleri büyük bir dikkât ve ciddiyetle yerine getirmektedir. Öteki adamlarımız arzuları peşinde koşar ve vazifelerine karşı uyuşuk bir halde bulunurken o, her lâhza bize bakmaktadır; ne emir verilecek, ne işaret edilecek diye...

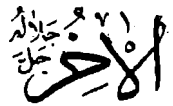
İşte Allah'ın kullarının, birbirlerine nispetle derecelerinin ve mertebelerinin yüksekliği de bunun gibidir. Allah'ın emirlerine, âdâb ve erkânına dikkatle riayet edenler yükselir. Çünkü Allah'ın va'di böyledir. Kulluk vazifesinde kusur edenlerin işi ise, Allah'ın lütfuna kalmıştır. Hakîki bahtiyarlık, buyruk kabûl etmektedir. Buyruğa kulak asmamak, emr ü fermâna itaatsizlik etmek, dünyâ ve âhirette mahrûmiyetin, perîşanlığın en kuvvetli sebebidir.

EL-EVVEL

(İlk.)

Allahu teâlâ bütün varlık üzerine mukaddem olup kendi varlığının evveli yoktur. Kendisi için aslâ başlangıç tasavvur olunamaz. Onun için O'na (Evvel) demek, ikincisi var demek değildir. Sâbıkı, yâni kendisinden evvel bir varlık sâhibi yok demektir. Çünkü bütün mevcûdat varlığı Ondan almaktadır. Amma O'nun varlığı kendi zâtıyledir. Başkasından alınma bir varlık değildir.

EL-ÂHİR

(Son)

Her şey biter, helâk ve fenâya gider, ancak O kalır. Varlığının sonu yoktur. Evveliyetine bidâyet olmadığı gibi, âhiriyyetine nihâyet yoktur. Onun için O'na Âhir demek, bir sâbıkı var demek değildir. Bir lâhikı yok demektir.

Allahu teâlâ'nın varlığı ezelî ve ebedîdir. Varlığının başlangıcı olmadığı gibi nihâyeti de yoktur. Çünkü bunlar fânîlerin, mahdut varlık sâhiplerinin sıfatıdır. Mahdut varlığın iki ucu vardır: Biri başlangıç, biri de nihâyet, yâni biri doğduğu, biri de öldüğü uçtur.

Allahu teâlâ hem Evvel'dir, çünkü bütün kâinâtı yoktan var eden O'dur. Hem Âhir'dir, çünkü her şeyden sonra kalacak da O'dur. Kâinat silsilesinin ilk halkası Allahu teâlâ'da biter. Dönüş yerinin son noktası da Allahu teâlâ'da kesilir. Her şe-

yin mebde' ve meâdı Allah'tır, yâni gelinen ve gidilecek olan yer ancak Allahu teâlâ'ya varır ve orada biter. Daha arkası ve ilerisi yoktur.

KULA GEREKEN ŞEY

Allahu teâlâ hakkında, sâdece Evvel'dir veya sâdece Âḫir'dir dememeli, ikisini berâber okuyarak hem Evvel'dir, hem Âhir'dir demeli. Maddî, mâ'nevî nemiz varsa hepsinin O'ndan olduğunu ve bütün işlerin O'na döndürüleceğini ve O'nun huzûrunda hesâbı görüleceğini mülâhaza ederek, her türlü icraat ve tasarrufâtımızı ancak O'na kulluk nâmına, evvel ve âhir ancak O'nun rızâsına uygun yapmak iktizâ eder.

الظَّاهِرُ جَلَّ جَلَالُهُ

EZ-ZÂHİR

(Âşikâr.)

Allahu teâlâ'nın varlığı her şeyden âşikârdır. Gözümüzün gördüğü her manzara, kulağımızın işittiği her nağme, elimizin tuttuğu, dilimizin tattığı her şey, fikirlerimizin üzerinde çalıştığı her ma'nâ, hâsılı gerek içimizde gerek dışımızda şimdiye kadar anlayıp sezebildiğimiz her şey, O'nun varlığına, birliğine, sıfât-ı kemâliyesine şâhittir. Çünkü bütün bunları yaratan ve yaşatan ancak O'dur. Hiç bir şey yoktur ki, gerek

varlığa çıkarken, gerek varlıkta dururken, her lâhza O'nun varlığını isbat etmiş olmasın... Her şey hal diliyle şunu söylemektedir: **"Ben hiçim, beni var eden, tutan, görüp gözeten, Allah'tır ve ben her an O'na muhtâcım, bende görülen kuvvetlerin, kıymetlerin hepsi O'nun bir emâneti, bir lûtfu ve ihsânıdır."** Bu umûmî şehâdet, Allah'ın varlığını ve sıfat-ı kemaliyesini en müsbet, en âşikâr bir hakîkat hâline getirmiştir. Bundan başka bütün peygamberler, bütün temiz ruhlu din adamları, ömrünü ilim ve hikmete vermiş irfân âşıkları, bu hakikatı isbat için söylenmedik delil bırakmadılar. Buna rağmen dünyâ yüzünde Allahu teâlâ'yı inkâr eden birçok insanlar görülmektedir. Buna nasipsizlik demekten başka bir şey söylenemez.

BİR TEMSİL

Bu tıpkı şuna benzer ki, bir takım insanlar gezip eğlenmek üzere şehir civârında bir çiftliğe gidiyorlar. Çiftlik sâhibi, bunları kabul ediyor, onlara çay, kahve ikram etmekle berâber, çiftliğin muhtelif kısımlarını gezdiriyor. Bağlar kısmı, meyvalı ağaçlar kısmı, çiçekler kısmı, hayvânât ahırları, arı kovanları, kümesler ve kümes hayvanları ve daha birçok yerleri dolaşarak, nihâyet çiftliğin saf hava, bol ziyâ, tatlı çiçek kokularıyle dolu salonunda istirahata geçiliyor. Daha sonra, bembeyaz sofra takımları üzerinde, çiftlikte yetişen tâze, temiz gıda maddelerinden hazırlanmış nefis yemeklerle ağırlandıktan sonra oradan ayrılıyorlar.

Şimdi çiftlik ziyâretçilerinin bu gezintiye âit intibâlarını dinlediğimiz zaman, onlardan herbirinin idrâk, zekâ, dikkat, ulviyeti takdir, intizâma hayranlık ve daha bunlar gibi, insan-

lığa mahsus vasıflarda derecelerini anlamış, daha doğrusu insanlık bakımından herbirinin kıymetini ta'yin etmiş oluruz. Çünkü çiftlikteki her şeyin durumu, tertibi bir aynadır. Bu aynadan çiftlik sâhibinin aklı, tedbiri, serveti, anlayışı görülür ve bu görüş kâbiliyeti herkeste bir değildir. Bununla berâber birbirinden az veya çok farklı da olsa, yine insan olanın bu çiftlik dolayısiyle çiftlik sâhibi hakkında bir fikir edinmiş olması lâzım gelir. İşte ziyâretçilerden herbiri kendi görüş ve anlayışı nisbetinde bu hususdaki hayranlıklarını açıklarken, içlerinden birisi de yalnız yediği yemeklerle tatlıların listesini saymış ve bunlardan başka birşey anlamadığını söylemiş olsa, acabâ bunun adı nedir?

Sonra bu dünyâya gelip gitmenin bir çiftlik gezintisi kadar da mı ehemmiyeti yoktur? Eğer varsa, o halde milyarlarca esrar hazîneleri taşıyan, her zerresinde gizlenmiş sayılmaz, sonu gelmez hikmetlerle akıl ve basîret sahiplerini hayretten hayrete düşüren bu kadar eşyanın şehâdetiyle, akıl ve idrak önünde, varlığı güneşten daha parlak olarak tecellî edip dururken, onu inkâr edenler, hayâtı ve hayâtın gâyesini, yalnız hayvânî zevklerin tamamlanmasından ibârettir zannedenlerdir. Peki bunlar nedir?

KULA YARAŞAN ŞEY:

Varlığına ve birliğine her zerrenin şahâdet ettiği Allahu teâlâ'yı inkâr edenlere katılıp da, dünyâsını, âhiretini harâp etmekten sakınmak; bilâkis O'na îmân ederek, hudutsuz lûtf ve kereminden faydalanmaktır.

الْبَاطِنُ جَلَّ جَلَالُهُ

EL-BÂTIN

(Gizli.)

Allahu teâlâ'nın varlığı, hem âşikârdır, hem gizlidir. Âşikârdır; çünkü varlığını bildiren izleri, nişanları gözsüzler bile görmüş ve bu hakîkatler hakîkatı yüce varlığa, eşyânın umumî şahâdetini sağırlar bile işitmiştir. Gizlidir; çünkü biz O'nu künhüyle bilemeyiz, amma varlığını kat'î sûrette biliriz. Ortada mâdemki mahlûk var, elbetteki Hâlık vardır. Bu varlara bakarak yaratıcı bir varın varlığını kabul etmek, akıl için her hâlükârda zarûrettir. Sonra O'nun ilmini, kudretini, her şeyi görüp işittiğini... yine kat'î surette biliriz. Varlar içindeki âlimleri izliyerek her şeyi bilen âlime, güçlüleri izleyerek her şeye gücü yeten kâdire, işitenlerden en iyi işitene, görenlerden en iyi görene, yaşayanlardan en kâmil hayat sâhibine geçmek, yine akıl için bir zarûrettir. Varlığını Hâlik'a borçlu olan bir var; bilgi, kudret, görme, işitme, yaşama gibi yüksek sıfatları şâyet Hâlik ona bağışlamasaydı, nereden bulacaktı? Bu izler görülüp dururken, o izleri meydana getiren Hâlık'ta, bu sıfatların yokluğunu akıl kabûl eder mi? İşte Allahu teâlâ, yarattığı eserlerden izlenerek bu sûretle bilinirse de (mârifet-i hakîkiyye) ile aslâ bilinmez. Yâni O'nu tam bir biliş ile tanımak, hiçbir mahlûk için mümkün değildir. Çünkü mahlûkun akılları da, bilgileri de mütenâhidir. Mahdut bir

çerçeve içine münhasırdır. Allahu teâlâ ise gayr-i mütenâhî-dir. Önü, sonu olmayan bir varlık ve aslâ bitmez, tükenmez ilim ve kudret sâhibidir. Mütenâhînin, gayr-i mütenâhîye tam bir bilgi ile ulaşması muhaldir. Meselâ, uçsuz, kenarsız denizleri bir fincana sığdırmak imkânı var mıdır? Onun için O'nun bir ismi de (El-Bâtın) dır. O'nu tam bir biliş ile bilmek, insan tâkatinin ilerisinde olduğu içindir ki, hiç kimse bununla mükellef tutulmamıştır. Allah bilgisi husûsundaki mükellefiyetimizin derecesi, O'nun varlığına, birliğine ve her şeyi bildiğine, görüp işittiğine, gücü, kudreti her şeye kâfî olduğuna, O'nun hiçbir hususta ortağı ve benzeri olmadığına, kemâl sıfatlariyle muttasıf, noksan sıfatlardan münezzeh olduğuna îmân etmektir. İşte bizim vazîfemiz budur. Allah ve Rasûlü bize bu kadarını emretmiştir ve bundan ötesini düşünmeyin, çünkü ne kadar çalışsanız o ciheti anlamaya gücünüz yetmez buyurmuştur. Allah ve Peygamber'in **"Burada durun ve buradan ileri geçmeyin"** dedikleri yerde durmayıp ta, ileri gitmek için aklını zorlayanlar, ya inkâr veya şirk uçurumuna yuvarlanmışlardır. Bunlar ellerindeki terâzinin ne kadar siklet tartabileceğini bilmeyen gâfiller gibidir. Meselâ, miligram tartan terazi de vardır, şâyet birisi bununla balya tartmağa kalkışırsa, neticede balyanın sikletini değil, elindeki terâzinin bütün bütün bozulduğunu görür, başka bir şey öğrenemez. Her şeyin haddi, hudûdu var, o hudut içinde kullanılırsa faydalanılır. Hududu dışında zorlandığı vakit ise, ziyan görülür.

Bilme cihâzımızın da böyle olduğunu unutmamalıyız. Mâlum ya, bir şeyi bilmenin iki yolu vardır: ayan yolu, istidlâl yolu. Bilinecek olan şey, eğer karşınızda bulunuyor, onu aynen ve şahsen gözünüzle açıkça görebiliyorsanız buna ayan-beyan bilmek denir. Kafa gözüyle görüp bilmektir. Eğer

bilinecek olan şeyin bizâtihi kendisi görülmeyip de, hâsılları ve tezâhürleri, yâni alâmetleri ve nişanları görülüyor ve bu alâmetler vâsıtasıyla o şeye eriliyorsa, buna da istidlâl sûretiyle bilmek denir. İstidlâl, bir şeyi doğrudan doğruya değil de ona âit bir nişân, bir iz kılavuzluğu ile görmektir ki, bu da akıl gözüyle, kalp gözüyle anlayarak bilmektir. Gerek kafa gözüyle olsun, gerek akıl gözüyle olsun, bu bilgi yollarının son ucu (hayret) durağına varır ve orada kalır. İlmin nihâyeti, acz ve hayrettir.

Hiçbir şeyi künhüne ulaşmak ve onu içinden, dışından bütün zerrâtiyle, bütün esrâriyle kavrayabilmek mümkün değildir. Tam bir biliş ile, değil Yaradan'ı, yaratılmışı bile bilmek imkânsızlığı açık bir hakîkattır. Yaratılmışlar içinde kendimize en yakın olan, yine kendi şahsımız değil mi? O halde kendi şahsımızı öğrenmek, ötekilerden daha kolay olacak demektir. Öyleyken sorarız, acaba insan kendini tam bir biliş ile öğrenebilmiş midir? Onun ne acîb hazîneleri var ki, gözlerin gördüğü eşyayı, o çeşitli manzaraları... kulağın işittiği türlü türlü sesleri, o hazînelerde saklayıp senelerce sonra istediğimiz zaman onları oralardan çıkarıp basîretiniz önüne getiriyor. On, onbeş yaşında tekmil **Kur'ân**'ı ezberlemiş çocuklar görüyoruz. Bâzı insanlar da var ki, bir kütüphane dolabı dolduracak kadar hadîsler, şiirler, kasîdeler ve birçok ilmî meselelerle hafızalarını donatmışlardır. Bütün bunlar (dimağ) dediğimiz kafatasının içindeki yumuşak maddenin nerelerinde ve nasıl muhafaza ediliyor? Hem öyle muhafaza ki, fotoğraf makineleri, gramofon plâkları bunun yanında sıfır kalıyor. Bunlara, bu esrâra nüfuz etmiş bir insan var mı?

Allahu teâlâ'nın kudretiyle kurulan bu uzuv, böylece idrâkimizin önünde bir muammâ halinde dururken, onu yaratan

kudreti, künhüyle nasıl idrâk edebiliriz? Hele o kudretin sâhibi, o ekmel varlığı tam bir biliş ile nasıl biliriz? Allahu teâlâ'nın künh-i zâtı bir sırr-ı mutlaktır; o sırrı ancak kendisi bilir. O'nun ihâtaya sığmaktan münezzeh olan azamet ve ululuğu sâhasına yükselmek isteyen fikirler, uçsuz bucaksız deryâlara düşmüş katrecikler gibi mahvolur... biter.

KULA YARAŞAN ŞEY:

Allahu teâlâ'nın hakîkatına ereceğim, O'nu ve O'nun ilmini, kudretini ihâta edeceğim diye uğraşmamalı. Zîrâ bu ihâta muhaldir. Böyle muhal ve imkânsız şeylerle uğraşmak Müslümanlıkta yasaktır. Çünkü bunda, faydasız yere emek ve ömür telef etmek vardır. Binâenaleyh Allahu teâlâ'yı tanımak için O'nun zâtı hakkında tefekküre dalmamalı. Gâyet açık ve âşikâr olan ef'âl ve âsârını, âlâ' ve eltâfını düşünmeli, emirlerini öğrenmeli, bitmez tükenmez lûtuflarının yollarını araştırmalı, neticesiz şeylerle değil, verimli şeylerle uğraşmalı, dünya ve âhiretin saâdetini kazanmaya bakmalı.

Muhakkak sûrette bilinmelidir ki, kendisince faydalı şeyleri bırakıp ta netîcesiz şeylerle çene yarışına çıkanlar, şeytana uymuş insanlardır.

الْوَالِي جَلَّ جَلَالُهُ

EL-VÂLÎ

(Bu muazzam kâinatı ve her an olup biten hâdisâtı tek başına tedbîr ve idâre eden.)

Allahu teâlâ vâlîler, hükümdarlar yaratan ve bütün varlığı idâre eden biricik ve en büyük Vâlî'dir. Allahu teâlâ öyle bir vâlî-i a'zamdır ki, bütün kâinât daha yaratılmadan önce O'nun kudreti ve tasarrufu altında idi ki, tek bir emirle yokluktan varlığa çıkardı. Vakti gelince her şey ancak O'nun kudret ve tasarrufunun te'siriyle belirir ve yine ancak O'nun terbiye ve irâdesiyle gelişir. Yine vakti gelince ancak O'nun irâdesiyle ölür ve her şey öldükten sonra da O'nun kudret ve tasarrufu altındadır ki, onları yeniden diriltir.

Allahu teâlâ Vâlî'dir. Fakat bildiğimiz vâliler gibi olmaktan Müteâlî'dir. Bildiğimiz vâlîlerin, vilâyetleri içinde olup bitenler şöyle dursun, oturdukları binanın içinde ve daimâ temas hâlinde bulundukları adamlarının çevirdikleri fırıldaklardan bile haberleri yoktur. Onların bildikleri birlerle, bilmedikleri yüzbinlerle ifâde olunur. Tedbirlerinin ve yaptıklarının nispeti de budur. Halbuki Allahu teâlâ bütün bir hilkat âleminde neler oluyor ve daha neler olacak, bütün bunları takdîr etmiş, ta'yin ve tensîp buyurmuştur. Takdîrinin hükmüne göre işleri yürüten de ancak kendisidir. O hilkat âlemin-

den, meselâ yalnız insan nev'ini alalım: Allah, her insanın içini, dışını, kâbiliyetini; istidâdını ve bütün ruhî temâyülâtını bilir. İyilikle kötülükten hangisine daha fazla düşkün olduğunu ve bunların ayrıldığı noktaya gelince, hiçbir zorlama ve tazyik görmeden, kendi arzusuyla hangi tarafa yönleceğini ve istediği gibi tasarruf etmek üzere verdiği ömrünü, servetini, mevkiini nasıl ve hangi yollarda kullanacağını en ince tafsilâtiyle bilir ve ona göre ezelde her kul için bir fihrist çizmiştir. Allah'ın çizdiği bu fihristte, kulun daha vücûdu yaratılmadan, hayâtına âit görüp geçireceği bütün hâdiseler tesbit edilmiştir. Meselâ, Ali'nin hangi tarihte, hangi sene, ay, gün, saat ve dakikada, arz küresinin hangi noktasında, hangi memleketin, hangi mahallesinin, hangi evinin, hangi odasının, hangi köşesinde ve hangi ananın rahminden ve ne sûretle doğacağı ve doğduğu dakikadan i'tibâren , her an geçireceği ahvâli, ne kadar yaşayacağı, müddet-i ömründe kaç nefes alıp vereceği, ciğerlerinin ne kadar hava, mide ve bağırsaklarının ne kadar gıda sarfedeceği, santimine, milimetresine kadar, ağzından ne kadar ve ne mahiyette sözler çıkacağı, kulağının neler işiteceği, gözlerinin neler göreceği, ellerinin neler yapacağı, burnunun neler koklayacağı, ağzının neler tadacağı, kafasının neler düşüneceği, daha daha... meselâ, hangi kadınla evleneceği ve ne kadar çoluk çocuk sâhibi olacağı, iyi veya kötü tekmil arzuları, tekmil dış ve iç işleri ilâ-âhirihî, orada yazılmıştır. Her kul vakti gelince dünyâya çıkar, yapıp edeceğini, görüp geçireceğini tamamladıktan sonra, iyi-kötü yaptıklarının karşılığını görmek üzere başka bir âleme geçer gider. Kirâmen Kâtibîn (zabıt kâtipliği yapan melekler) herkesin işlediğini yazar. Bütün vukuat, noktası noktasına herkesin ezeldeki fihristine göre zuhûra gelir, öyle ki, hiçbir harfi şaşmaz. İşte her kul için

Hak'kın bu yazdıklarına (ezelî mukadderât) denir ki, kulun alın yazısı demektir. Allah yazar, vakti gelince de yazdığı gibi yapar. Her kul, yazısını görse gerektir.

Allahu teâlâ, bir tek insanın ahvâlini nasıl böyle ilmiyle, kudretiyle kuşatmışsa, bütün yaratılmışların da görüp geçireceği kâffe-i vukuatı öylece kuşatmıştır. Âlemde körü körüne, rastgele kabîlinden hiçbir hâdise yoktur. Ne kadar ehemmiyetsiz olursa olsun, her hâdise mutlakâ O'nun münasip görmesi ve müsâade etmesiyle olur. Bir yaprağın düşmesi, harekete geçen bir zerrenin kımıldayışı hep O'nun izin vermesiyle ve irâdesiyle vukua gelir.

KULA YARAŞAN ŞEY:

İnsan kendini kör, sağır bir tabiatın hikmetsiz, gâyesiz, ortaya fırlatıverdiği bir serseri sanmamalı. İnsanın şerefine yazıktır. İnsan böyle bir Vâlî-i A'zam'ın idâresi altında, bütün ahvâli ölçülü ve hesaplı, sicilli muntazam, varlığının önü ile sonu arasında görüp geçeceği duraklar, dönüm noktaları belli bir şahsiyet olduğunu bilmeli ve O'na karşı zulümden, haksızlıktan, sadâkatsızlıktan, terbiyesizlikten, vazîfesini kötüye kullanmaktan son derece sakınmalıdır.

EL-MÜTEÂLÎ

(Yaratılmışlar hakkında aklın mümkün gördüğü her şeyden, her hal ve tavırdan pek yüce.)

Meselâ zengin bir adam hakkında: "Bu adamın yarın fakir düşmek ihtimâli vardır." denilebilir ve o adam, zenginken fakir olur. Şunun bunun yardımına muhtaç bir vaziyete gelebilir. Fakat Allahu teâlâ hakkında böyle bir ihtimâl düşünülmesi mümkün değildir. Allah öyle bir Allah'tır ki, isteyenler çoğaldıkça ihsânı artar, irâdesine, hikmetine göre verir. Vermekle hazîneleri tükenmeyen biricik ganî ve müteâlî O'dur. Vücûdünün bütün âzâsı tam ve sağlam, gâyet kuvvetli bir şahsın, günün birinde kör, topal olarak, kolsuz, bacaksız bir hâle gelip de yerlerde sürünmesi mümkündür. Bunun gibi bir millet de, ne kadar zengin ve bilgili, ne kadar kuvvet ve satvetli olursa olsun, ondan daha üstün bir millet bulunmak veya belirmek ve o milletin tepesine çullanarak memleketlerini harap, hazînelerini yağma, kendilerini esir, şeref ve haysiyetlerini ayaklar altına alma ihtimali olabilir. Bu gibi haller, yaratılmışlar için dâimâ mümkün ve fiilen vâki' olagelen hâdiselerdir. Allahu teâlâ böyle arızalardan münezzeh ve müteâlîdir. Öyle ki, bütün kuvvetler, bütün hileler, bütün ordular birleşse, Allahu teâlâ'ya el uzatamazlar, memleketinden bir zerre koparamazlar. İzin ve müsâadesi olmadan hazinelerinden bir

şeyi cebren alamazlar.

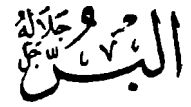
ALLAHU TEÂLÂ'YA İFTİRA EDEN MİLLETLERİN TEMSİLİ:

Dünyâ nûrunda yaşayan insanlar içinde, Allah'ın varlığını inkâr eden ve zâten şahsından ve zevkinden başka bir şey kabûl etmiyen gürûh var ,a da, dinli bir millet olduğunu iddiâ edip dururken, Allahu teâlâ'yı şânına lâyık olmayan şeylerle vasıflandıran ve bu bozuk akîdelerin dürüstlüğüne inananlar daha çoktur. Meselâ, Allah'ın -günün serinliklerinde- (adn) bahçelerinde dolaştığını, bulutlara inip gezdiğini, evlât ve ıyâl sâhibi olduğunu, bâzı mahlûkatı ve hele insanları yarattığına pişman olduğunu söyleyen ve daha buna benzer ülûhiyet şânına yaraşmayan hezeyanlarla dinlerini eğlenceye ve oyuncağa çeviren zâlimlerin bu gibi saçma sapan lâkırdılarından O, münezzeh ve müteâlîdir. Bu iftirâlar Allah'a ulaşmaz, kendi iflâslarından ve harâbiyetlerinden başka bir netice vermez. Bu türlü edep ve bilgi dışı hezeyanlar, derin bir kuyunun dibine düşüp de oradan kuyunun ağzına doğru mütemâdiyen çirkef atıp duran ahmağın hâline benzer; attığı şeylerden bir zerresi kuyunun ağzına varmaz; yarı yoldan gerisin geriye yine kendi üstüne düşer ve bu halden kurtulamazsa, çirkef içinde boğulur gider. İşte bunların âkibetleri budur.

KULA YARAŞAN ŞEY:

(Âmentü bi'llâhi) diyen bir kul, Allahu teâlâ hakkındaki imânını sahih ve dürüst bir hale getirmelidir. Bu da Allah'ın **Kur'ân'**da ve hadîste gelmiş olan isimlerini ve sıfatlarını öğ-

renmekle olur. Aklı olan ve kendini kayıran her insan, ne bahâsına olursa olsun bunu elde etmeye çalışır, çünkü dünyâda, âhirette geçer akçe ancak budur, ötekileri kalptır. Dürüst bir îmân sâhibi, âyârı hâlis altun kazanmış gibidir. Kazandığı şey dünyânın her tarafında yürür, kendisi de rahat eder. Bozuk i'tikât taşıyan da, altın zanniyle kızıl bir bakır almış gibidir. Hiçbir yerde geçmez, kendisi de rezil ve rüsvây olur.

EL-BERR

(Kulları hakkında müsâit bulunan... İyiliği ve bahşişi çok olan.)

Allahu teâlâ, kulları için dâimâ kolaylık ve rahatlık ister, zorluk istemez, zorluk çıkaranları da sevmez. Yapılan kötülüklerin çoğunu bağışlar, örtbas eder, bir iyiliğe on mükâfat verir, kötülüğün cezâsı ise mislini geçmez. Bir kul gönlünde iyi bir şey yapmayı kurmuş, fakat herhangi bir engel yüzünden onu yapamamış olsa bile, bilfiil meydana getirmiş gibi mükâfatlandırılır. Bunun aksine olarak bir kötülük yapmayı tasarlamış ve karârını vermişken, herhangi bir sebeple yapmamışsa ona cezâ vermez. Daha buna benzer nice lûtufları, müsâadeleri, keremleri vardır ki, sayıya gelmez.

KULA YARAŞAN ŞEY:

Allah rızâsı için, Allah'ın mahlûkâtına elinden geldiği kadar iyilik etmeğe, hiç olmazsa, tatlı bir söz, tatlı bir yüz, güzel bir muâmele ile gönül kazanmağa çalışmaktır. Bunu kendine huy edinenler, bir gün Allâh'ın rızâsına kavuşurlar. İşte bir kul için en büyük bayram budur.

ET-TEVVÂB

(Tevbeleri kabûl edip günâhları bağışlayan)

Bu ism-i şerîf tevbenin mübâlâğa sigasıdır. Tevbenin asıl ma'nâsı dönmektir; kulun isyan yolundan dönmesi. Bu dönmek şu üç şeyden ileri gelmiş olursa çok güzeldir:

1- Yaptığı günâhın çirkinliğini sezmek.

2- Allah'ın azâbının şiddetini, buna karşı yalnızlığını ve za'fını düşünmek, Allah'ın azâbından kurtaracak yine Allah'tan başka bir mevcut olmadığını kat'î sûrette bilerek, Allah'ın afv ve mağfiretine dönmek mecburiyetini duymak.

3- Yaptıklarına samîmî olarak can ve gönülden peşîmân olup, onları bir daha işlememeğe azmetmek.

ALLAHU TEÂLÂ'YA NAZARAN TEVBENİN MA'NÂSI:

Günahkâr kullarının kalblerinde onları gafletten uyandıracak, günahlardan döndürecek kôrkular yaratmak, tevbe yollarını kolaylaştırmak, bu işâretlerden mütenebbih olup günahtan dönenlerin tevbelerini kabûl etmektir.

Kul Allah'ın râzı olmıyacağı şekilde hayat sürerken Allahu teâlâ, onun dikkat ve basîreti önüne düşündürücü ve ibret verici hâdiseler sevkeder. Allah'ın öyle kulları vardır ki, onların gönülleri kav gibi ufacık bir kıvılcımdan ateş alır. Öyle kulları da vardır ki, onların gönülleri taş kesilmiştir. Soğuk mermerler üstüne kıvılcım değil, kürekle ateş dökülse yine yanmaz. Birçok gönüller de demir gibidir, ateşi görünçe biraz yumuşar, kısa bir zaman sonra yine eski hâlini alır. Onun için sık sık **Kur'ân**'ın nasîhatlarını dinlemeğe ihtiyaç vardır. Her kim, dikkat çekici hadiselerden ibret alıp da Allah'a karşı özür dilerse, Allah fazl u keremiyle onun özrünü ve tevbesini kabûl eder, eder de gadabından rahmet ve mağfiretine dönüverir.

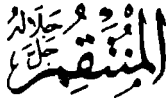
GÜNAHLARLA BERÂBER KÖTÜ HUYLARDAN DA DÖNMEK:

Tam temizlik işte budur. Kullardan tevvâb sınıfı da bu temizliğe muvaffak olanlardır. Çünkü tevbe edenler; tâib, tevvâb olmak üzere ikiye ayrılır. Tâib, yalnız dış günahlardan tevbe edendir. Tevvâb ise, iç günâhlar denilen kötü huylardan da temizlenen kimselerdir. Yalnız dış günâhlardan temizlenenler, ayrık otunu kesip te köklerini bırakanlara benzer. Kökleri durdukça bütün günâhlar yine belirir. Dış ve iç günâh -

lardan birden dönmek, ayrık otunu köklerinden söküp atmağa benzer, bir daha bitse bile pek az olur. Bu yolda temizlenenleri Allahu teâlâ kendi muhabbetiyle müjdelemiştir.

KULA YARAŞAN ŞEY:

Bilmek gerektir ki, Allahu teâlâ kulunun tevbesini kabûl eder. Onun için, ne kadar günâhkâr olsa da, Allah'ın rahmetinden ümîdini kesmeyip, tevbesinin kabûlüne güvenmelidir. Ancak kulun tevbedeki sadâkatı, kaçırdığı farzları kazâ etmek, yaptığı haksızlıkları tâmir etmekle anlaşılır.

EL-MÜNTEKİM

(Suçları, adâleti ile müstahik oldukları cezâya çarpan.)

Allahu teâlâ'nın intikamı vardır. Hepimiz, fertler, cemiyetler bundan tir tir titremeliyiz; çünkü Allah'ın muâhazesi çok elemli ve pek şiddetlidir.

ALLAH'IN SEVMEDİKLERİ VE BUNLARIN ÂKIBETLERİ:

Allahu teâlâ, buyruklarına isyân edenleri, yer yüzünde türlü fesat çıkaranları, çeşitli zulümlerle Allah'ın kullarını ca-

nından bıktıranları, kâfirleri, müşrikleri, kötü huyluları sevmez. Fakat âdeti öyledir ki, sevmediği bu herifleri hemen kahredivermez. Bir zaman mühlet verir, verir amma bu mühletin arkası o kadar müthiş ve o kadar korkunçtur ki, bunun en hafif temsîli: Böyle çeşitli günahlar içinde kulaç atarak tevbe ve istiğfar ile Allah'ın afv ve keremine dönmeyi akıllarına bile getirmeyen gâfiller, biraz ilerde şiddetle çarparak param parça olacakları duvarı görmeden, dolu dizgin at koşturanlara benzer. Halbuki dünyâda bu ve benzerleri tüyler ürpertici fâcialar, âhiretteki intikâm-ı İlâhî'nin pek küçük birer örneğidir. Çünkü dünyâdaki fâcialar ölümle biter, Cehennem azâbı ise sonsuz bir şekilde tekrarlanır durur. Bu azâba âit bir iki hadîs-i şerîf:

Cehennem'in ateşi tasvîr ediliyor: **"Dünyânın bir başında bulunması farzolunan bir kıvılcımın harâretini, öbür başındaki insan duyacak"** (Hâdîs-i şerif meâli).

CEHENNEMDE YEMEK:

"Dünyâya bir damlası düşse, bütün insanların yiyeceğini, içeceğini bozmağa kâfî gelecek derecede acı olan bir şeyi, her gün yiyenin hâli nasıl?" (Hadîs-i şerîf meâli).

CEHENNEMDE İŞKENCE ÂYETLERİ

"Bütün insanların ve cinlerin birleşerek kaldırmağa gücü yetmiyecek ve bir dağa vurulsa o anda toz hâline getirecek derecede ağırlığı bulunan demir kırbaçlar.." (Hadîs-i şerîf meâli)

CEHENNEM ÂZABININ MÜDDETİNE AKIL ERDİRİLMEZ:

(Veyl, Cehennemde bir deredir ki, kâfir oraya düşer de, kırk sene sonra dibine erişmez." (Hadîs-i şerif meâli)

İnsanoğlu dünya güneşinin yakıcı harâretine, bir polis kamçısına, bir karınca ısırmasına tahammül edemezken, onun Cehennem ateşinin hararetine, zebânîlerin kamçısına, ateşten yaratılmış ve etrâfında kaynaşan yılan ve akreplerin ızdırabına tahammül etmek zorunda bırakılması ve sonra, hele bu âzabın sonsuzluğu ne müthiş bir ızdıraptır. İnsanca yaşamak için Allahu teâlâ sınırlar çizmiş, ortaya kanun koymuştur. Allah'ın bildirdiği sınırlardan dışarı çıkmak ve Allah'ın kanununa göre değil, nefsânî arzularına göre yaşamak isteyen hevâ düşkünlerini Allah mahv ve helâk edeceği zaman, çok def'a öyle istidrac verir ki, her istediği zahmetsizce meydana geliverir. O da şımardıkça şımarır, yükseklerden uçmağa başlar, nihayet bir gün ansızın belâsını bulur. Zîrâ yüksekten uçanın düşüşü çok vahimdir.

Zulme, küfre kayan cemiyetler de böyledir. Fir'avun, Âd ve Semûd kavimleri gibi, vaktiyle dünyâda yaşamış şevketli ve kuvvetli milletler, ellerindeki kuvvete güvenip Allah'ın âyetlerini inkâr ederek hiçe saymışlardı. Sonunda her biri bir türlü felâketle bu âlemden yok oldu gitti. Ellerindeki kuvvet kendilerini kurtaramadı. Onları saran şiddetli felâketlerin, küfür ve inkâr yollarında, onların izince gidenlerin hepsinin başına geleceğini **Kur'ân** birçok âyetlerinde haber vermiştir. Hele Allah'a inanmış ve O'nun buyruklarına göre yaşamakta bulunmuşken azıp da, yoldan çıkan bir milleti, Allahu teâlâ dinsiz, îmânsız ve merhametsiz kâfirlerle terbiye eder, onları

başlarına musallat kılar. Bu ne korkunç bir felâkettir. Sâlih ellerde ıslâhı kabul etmiyen milletleri bekliyen âkıbet budur.

KULA GEREKEN ŞEY:

Îman ve temiz ahlâk kazanmalı. Çünkü bunlar hayır ve refah kaynaklarıdır. Bu kaynakları çok titizlikle muhâfaza etmeli, kurutup köreltmemeli, çünkü o zaman hayr ve refah kesilir, onun yerine darlık ve ızdırap gelir. Bilinmelidir ki, gerek tek bir şahıs olsun gerek bir ev halkı, gerek bir şehir ahalisi, gerek bir millet olsun, Allahu teâlâ kendilerine verdiği rahat ve refâhı, huzur ve âfiyeti değiştirmez, onlar iyi gidişlerini değiştirmedikçe. İyi hallerini, kötü huylara çevirenlerin şeref ve ni'metleri zâil olur.

EL-AFÜV

(Afvi çok.)

Afv, intikâmın zıddıdır. Allahu teâlâ bâzı suçluları intikâmiyle muahaze eder, bâzı suçluları da afviyle sevindirir. Hakîkaten bahtiyar olanlar, Allah'ın afvine erenlerdir. Bunların belli başlı vasıfları şudur:

Allah teâlâ'ya ve Âhiret gününe inancı olan, yaptığı günâhların bir kötülük olduğunu bilerek yüzü kızaran ve bu duygu-

nun zorlamasiyle günâhlarına tevbekâr olanlardır. Bunlara karşı, Allahu teâlâ'nın afüv ve hilmiyle muâmele buyurması ne büyüklüktür. Ne büyük hayır ve rahmet, ne geniş ihsan ve keremdir. El-Hamdü li'llâh.

Bu geniş lûtuf ve kereminden faydalanamıyarak intikâmına uğrayanların ise vay hâline! Bunlarsa Allah'a inancı olmıyan, afvı gördükçe şımaran, her türlü kötülükten zevk alıp, bunu kendine âdet edinen ve Allah'ın sevmediği çirkinliklerin insanlar arasına yayılmasına ve yerleşmesine çalışan, habis ruhlu insanlardır. Bu kabil suçları afv ve mağfiret etmek bir hayr değil, bir şerdir. Çünkü böyle bir muâmele, haklı ile haksızı karmakarışık bir hâle getirmek, iyiliklerle kötülükleri bir tutmak olur. Bu da insanları fenâlığa teşvik ve kötülüğe ortaklık etmek olur ki, Allahu teâlâ'nın Adl ve Rahmet sıfatları böyle eksikliklerden münezzehtir.

ALLAHU TEÂLA AFVI SEVER:

O'nun âdetlerinden biri de şudur ki: Âsi kullarına afv ve ihsân ile muâmele yapmayı, onları muâheze etmekten ve kendilerinden öç almaktan ziyâde sever. Onun içindir ki, günâhkârları birden yakalayıvermiyor. Onlara mühlet vermesinde ve hattâ günâhkârlar için Cehennemi hazırladığını şimdiden haber vermesinde, ondan korunma ve kurtulma sebeplerini öğretmesinde, kendilerini Cehenneme atmaktan ziyâde afv ve ihsânına, şefkat ve keremine döndürmek hikmeti vardır. Meselâ, çok sahî ve cömert bir zâtın şöyle bir ilânı görülür: Kapılarımız açık, sofralarımız meydandadır. Gelenler ağırlanacak, gelmeyenlere sözümüz yok. Aynı şekilde cömert başka bir zâtın da dâvetiyelerinde şu kelimeler okunuyor: Gelenler izzet

ve ikram görecek, gelmeyenler hakkında adamlarımıza emir verilmiştir. Zecrî muâmeleye teşebbüs edeceklerdir. Tabiîdir ki, bu ikinci zâtın sehaveti evvelkinden daha geniş ve üstündür. İşte Cehennemin yaratılışında bu türlü bir zecr vardır. Allahu teâlâ'nın kullarına ihsân edip durmakta olduğu sayısız ni'metlerini hatırlatmasında da yine bu ma'nâ seçilmektedir. Çünkü Allah insanlardan o ni'metlerin tamamlanması, yâni fâni olan o ni'metlerin bâki olan ni'metlerle mükâfatlandırılmasına istihkak kazanmalarını istemiş ve onları kötüye kullanıp da intikâmına uğramaktan sakındırmıştır. Allahu teâlâ'nın, **Kur'ân**'da birçok yerde, itâat edenler için hazırladığı, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, hayallerin erişmediği nimetleri; isyan edenler hakkında ise tertip edeceği çeşitli ukûbetleri, birbirinden çekici muhtelif üslûplarla ifâde buyurması, hep ni'metlerinin yollarını tutmağa teşvik, helâk ve hüsrânı mûcîp ahvalden tahzîr içindir. Onun için bir kul, ne kadar günahkâr olursa olsun, bir gün Rabbinden utanarak O'na döndüğü zaman, Allah onu hemen afv ve gufrâniyle karşılıyor. Allah'ın rahmeti, kulun günâhından çoktur. Doğrulup gelene kapısı açıktır. Fakat eğri kalanlar ne kapıyı bulur, ne de onlara kapı açılır.

AFVLE MAĞFİRET ARASINDAKİ FARK:

Afv, günâhların izlerini silip bütün bütün yok etmektir. Mağfiret, sâdece günâhların üstüne bir perde çekmektir.Onun için afv, mağfiretten daha ileridir. Mağfiret günâhları örtmekten ibâret olduğuna göre, günâh yerinde duruyor demektir, yalnız açık değil... Fakat afv tamâmiyle günâhları silmek mahv ve izâle etmektir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Sevgili okuyucu! Biri seni rencide eder, sonra da beyân-ı i'tizâr ederse özrünü kabûl et, yahut da doğrudan doğruya onu afvet ki, Allah'tan mağfiret bulasın. Allah sana, senin başkalarına ettiğin muâmele gibi muâmele eder: Affedersen afvolunursun. İstiskâ edersen, yâni bir hakkı aramakta çok ileri gidersen, istiskâ görürsün.

Bunalmış ve namuslu borçlulara mühlet vermek veya alacağının bir mikdârını veya vaziyetinin icâbına göre hepsini bağışlamak da böyledir.

ER-RAÛF

(Pek re'fetli.)

Allahu teâlâ büyüktür, zengindir, kudret eliyle yarattığı ve isterse bir lâhzada yok edebileceği mahlûkâtından hiç birine muhtaç değildir. Fakat Allah'ın bu gınâsı mahlûkâtına karşı re'fet ve rahmetine mâni' değildir. Bilâkis re'fetinin büyüklüğüne delâlet etmektedir. Meselâ dünya yüzünde yaşıyan hayvanların, o ağzı dili söylemeyen zavallıların halleri ne kadar acıklı görünür. Halbuki Allahu teâlâ kemâl-i re'fetinden onlara bir ilham, bir sevk-i tabîî ihsan buyurmuştur. Bu sebepten

onlar yaşamalarını te'min edecek maddeleri bulurlar. Kendi nevi'lerinin muhâfazası sebeplerini bilirler. Helâklerini mûcib olacak ifrat ve tefrîte kapılmazlar, bunlardan başka yuva kurmak, yavrularını gözetip yetiştirmek gibi daha nice işler yaparlar ki, bu esrar, hayvânât ilmiyle uğraşanları hayretten hayrete düşürür.

ARI VE İPEK BÖCEĞİ:

En zarif giyecek maddesi olan ipekle, en lezzetli yiyecek maddesi olan balı yapan ve menfaatimizle ilgili olmaları dolayısıyle bir çoklarımızın meşgul olduğu arı ile ipek böceğinin, bunları yapmakta gösterdikleri intizam ve esrâra nüfûz etmek bile, Allah'ın hudutsuz re'fet ve keremini göstermeğe kâfidir. Sevgili okuyucu! Eğer vaktin müsâitse ve içinde daha geniş bilgi edinmek hevesi varsa, öteki hayvanlara ve meselâ yerin altında yuva tutan karıncalarla, yükseklerde bacalar üstünde yuva kuran leyleklere ve hele o nebâtâtın fasilelerine bir bak!

Allah'ın geniş re'feti öyle görülür ki, insan o Raûf u Rahîm'e ister istemez muhabbet eder. Çünkü hiçbir mahlûkunu bırakmamıştır ki, hayâtî ihtiyaçlarını te'min, nev'inin bekâsını tefekkül edecek ve helâkini mûcip felâketlerden koruyacak sebepleri mebzûliyetle ihsân etmiş olmasın! Vakti gelip de mahv ve helâk edilenlerin bile -varlığın hey'eti mecmuası için- daha geniş ve daha yüksek bir re'fet eseri olduğuna şüphe yoktur.

ALLAH'IN İNSANLARA RE'FETİ DAHA BÜYÜKTÜR:

Mahlûkat içinde bilhassa insanlar için, Allah'ın inâyeti, kerem ve re'feti, hiçbir ölçüye, hiçbir ifâdeye sığmayacak kadar geniş ve büyüktür. Hayâtımızın kısa bir devresi için ikametimize tahsis buyurduğu arzın içi, dışı, her zerresi bizim menfaatimiz için çalışmaktadır. Maddî rızıklarımızın da ma'nevî rızıklarımızın da kaynaklarını bol bol yaratmıştır. Allahu teâlâ insanı, hilkatin gâyesi, mahlûkâtın ekmeli olarak yaratmıştır. Yeryüzünde nebâtî, hayvânî bütün hayatlar, hülasa oluna oluna, bir zübde-i sâfiye ve kâmile halinde insanın nasîbi meydana geliyor. Allahu teâlâ insanların kadın sınıfını da öteki mahlûkâtın dişilerinden seçkin bir güzellikte yaratmıştır. Onlardaki letâfet ve melâhât, hiçbir mahlûkta bulunmaz. İnsanı çeken nefsânî lezzetlerden, şehvânî isteklerden her ne varsa, hepsi için tayyip, helâl ve rızasına uygun yollar göstermiştir. Sonra o bahâ biçilmez akıl ve fikri vermiş, insanoğlunun kafasına ne ince mâ'nâlar, nükteler, ne yüce hakikatler, hikmetler ilham etmiştir. Sonra bütün bunları başkalarına ifâde edebilmek için ne zengin lâfızlar, kelimeler, cümleler öğretmiştir.

Hele o yazı yazma kâbiliyeti, Allah'ın ne büyük ni'metlerindendir. Yazı yazma âleti olan kalemin, söz söyleme âleti olan dilin kardeşi olduğuna şüphe yok ve her ikisi de Allah'ın büyük ni'metlerindendir, amma ölçüye vurulduğu zaman, kalemin sâhasının daha geniş, muhâtabının daha çok olduğu anlaşılır. İnsan, diliyle yanındakilere, kalemiyle de uzaktakilere anlatır. Dille yalnız, işitenlere, kalemle ise sayısız insanlara, asırlar boyunca ifâde edilir. Eğer yazı olmasaydı, meselâ üç

bin sene evvel yazılan bir kitaptan faydalanabilir miydik? Pek eski zamanlarda yaşamış olan ecdâdımızın bilgilerinden müstefid olmasaydık, terakkî edebilir miydik? Ecdâdımız da kendi ecdâdından faydalanmıştır. Bir insan birşey keşfeder. Ondan yalnız kendisi mi müstefid olur? Hayır.... Demek ki insanlar bidâyetten şimdiye kadar birbirileri için çalışmışlardır ve bunu yazıyla muhafaza etmişlerdir. Halbuki bir hayvan, başka bir hayvan için böyle çalışmaz. Velhâsıl, insanlar üzerinde Allah'ın ni'metlerini saymağa kalkışanlar muhakkak ki mağlûp olur.

Allahım! Bildiğimiz, bilmediğimiz bütün ni'metlerinden dolayı, hamd ü minnet ancak Sanadır.

KULA YARAŞAN ŞEY:

Allahu teâlâ'nın bunca nimetlerine karşı hamd ü sena mefhûmunun bir zerresi olmak üzere, Allah'ın mahlûkatına bir yararlık, malıyla veya bedeniyle veya fikriyle bir fedâkarlık göstermeğe çalışmaktır. Ecdâdımızı hayırla anmak, aramızdaki acezeyi hayırla gözetmek insanlık borcudur. Geçmişlere dil uzatanlarla, aceze ve zuafâyı hor tutanların dünyâda ve âhirette rahat edeceği bir yer yoktur.

MÂLİKÜ'L-MÜLK

(Mülkün ebedî sâhibi.)

Allahu teâlâ mülkün hem sâhibi, hem hükümdârıdır. Mâlikiyetinde olsun, Melikiyetinde olsun (Melikiyet: âmme menfaati için kanunlar ve nizamlarla hükûmet yürütmek kuvveti. Mâlikiyet: emlâk ve arâzi üzerinde tasarruf etmek kuvveti) O'na bir ortak veya bir denk yoktur. Kullarından bâzılarına muvakkaten mülk verir, hükümdar yapar, bâzılarına da arâzi ve emlâk verir, mülk sâhibi yapar. Bu sûretle onlar, Allah'ın verdiği bu mal ve mülk üzerinde âriyet bir melikiyet hakkına mâlik olurlar. Allahu teâlâ verdiği bu hükümdarlık veya mal ve servet kuvvetini kullanma ve onlardan faydalanma yollarını da bildirmiştir.

Allah ister ki, kullar nefs ü hevâya uyup da zarar ve ziyana uğramasınlar, bilâkis bu fâni kuvvetle daha büyük kârlar elde etsinler.

HÜNER, BU FÂNÎ SERMAYE İLE BÂKÎ SAADET KAZANMAKTIR:

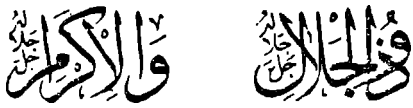
İnsanlar bu kuvvetleri yalnız fâni maksatlar uğrunda ve kendi keyf ve heveslerine göre kullanırlar ve harcarlarsa, ecel geldiği vakit bunların hepsi biter, herşeyden mahrum kalır. Fakat muvakkat sâhibliğe aldanmayarak, mülk ve melekûtun hakîki sahibi olan Allah'ın emirlerine göre, O'nun rızâsı için, O'nun yoluna sarfederlerse, Allah onları boşa gidermez, ebedî ni'metlerle karşılar. Bu sûretle ecel gelince, fâni hayâta bedel bâkî hayat başlamış olur.

ALLAH KENDİ MÜLKÜNÜ YİNE KENDİ MÜLKÜ İLE SATIN ALIYOR:

Allahu teâlâ Mâlikü'l-mülk olduğu için, kulun elindeki de O'nun mülküdür ve hattâ kulun bizzat kendisi de. Şu halde Allah kendi mülkünü yine kendi mülküyle değiştiriyor; fâniyi bâki ile tebdil ediyor demektir. Fakat burada kazanç yalnız kula âit olduğu için, bu kazancı kabûl edip etmemek hususunda Allah kulunu serbest bırakmıştır. Kul kazanmak istiyorsa, gönül hoşluğiyle Allah'ın rızâsını gâye tutarak, elindeki kuvvetle o uğurda çalışması icâbeder. Birçokları bu âriyet kuvvete aldanarak, yâni bu kuvvet kendisininmiş te, ileride hiç hesâbı sorulmayacakmış gibi davranarak, Allah'ın kullarına ezâ ve cefâ ettiğini, hak, hukuk tanımayarak, bir çok hak sâhibinin haklarını elinden aldığını ve nihâyet günün birinde eli boş, dili tutuk göçüp gittiğini düşünerek, böyle feci bir sonuçtan Allah'a sığınmak ve Allah'ın verdiği bu imkânlarla kendine ve başkalarına hayır ve menfaat sağlamağa çalışmak durumundadır.

KULA GEREKEN ŞEY:

Bir kul için ni'metler azdırıcı değil, düşündürücü olmalıdır. Köylerde olsun, şehirlerde olsun, malına güvenerek cebbarlık eden zenginlerle, Allah'ın kullarına zulüm yapan, kuvvet ve salâhiyet sâhibi olanlar, bu hâkikati dâimâ gözönünde tutmalıdır. Menfaatleri bunu icabettirir.

ZÜ'L-CELÂL-İ VE'L-İKRÂM

(Hem büyüklük sâhibi, hem fazl-ı kerem sâhibi.)

Celâl, büyüklük, ululuk ma'nâsınadır. Büyüklük nişânesi olan ne kadar kemâlât varsa, hepsi O'na mahsustur. Bu nâ-mütenâhî kemâlâttan, velevki bir tek olsun, başkasında bulunmak imkânsızdır, hattâ benzeri bile. Gerçi Allahu teâlâ, büyüklüğünü göstermek, kemâlâtını sezdirmek için, insanlarda o kemâlâtın izlerini, nişanlarını yaratmıştır. Bu izlere ve nişanlara bakıp da büyüklenmemeli, belki bunların kılavuzluğuyla hakiki büyüğü izleyip bulmalı ve ondan faydalanmalı, yoksa Allah'ın büyüklüğü önünde zâtlarıyle, sıfatlarıyle topyekûn bütün mahlûkat sıfırdır. Çünkü onlar ne kendilerine sâhiptir, ne de üzerlerindeki ni'metlere...

Celâl sâhibi, ancak Allah'tır. O'nun karşısında hiçbir şey kendi kendine tutunamaz. Azamet ve celâliyle, her şeyi bir anda yok edebilecek derecede büyüktür. O halde, kime ve hangi kuvvete güvenerek O'na isyân edilir?

HER NİʻMET ANCAK ALLAH'TAN GELİR:

Allahu teâlâ yoklara varlık, fânilere hayat vererek, onları çeşitli ni'metlerine müstağrak kılan fazl u kerem sâhibidir de.

Mahlûkat üzerine akıp taşmakta olan sayıya gelmez, tenâhî kabul etmez ni'metler, ancak O'nun ihsânı, O'nun ikrâmıdır. O ni'metlerin velev ki bir zerresinde olsun, O'ndan başka kimsenin hakkı yoktur. Allahu teâlâ insanları, ihtiyaç denilen görülmez, tutulmaz iple birbirine bağlamıştır. Her insan başka insanlara muhtaçtır; tek başına yaşıyamaz. Onun için her ni'metin ele geçmesinde, insanlar birbirlerine yardımcı, vâsıta, bir sebep, bir mecrâ olabilirler. Fakat hiçbir zaman, hiçbir ni'metin hâlikı ve sâikı olamazlar. Ni'meti yaradan da Allah'tır, sevk eden de... Allah'ın bu sayısız ni'metlerinden daha büyük bir ni'meti de şudur ki: İnsanlara bu fânî ni'metleri, bâkî ni'metlerle değiştirme yollarını bildirmiş olmasıdır. O halde bu kadar kârlı kazançtan kaçmak için, insanda bulunması lâzım gelen gafletin kalınlığı ve derinliği nasıl ifade edilir?

KULA GEREKEN ŞEY:

Yalnız Allah'tan korkmak ve yalnız O'na karşı alçalmak, yâni yalnız Allah'a karşı kendini hor, hakir görmek ve her umduğunu da, yalnız O'nun lûtuf ve kereminden beklemektir. Bu hal büyük bir mertebedir. Allah'ın birliğine inanmış olanların tam nişanı da budur. İnsanlardan beklediği bir şey olmayan, her hâceti için Allah'tan başka merci' bilmeyen bir gönül. Allah'a yalvarmakta ve Allah'a hâlini arz etmekte ne yüksek bir samimiyet taşır. Böyle gönüller için elbette Allah kâfidir. Onları himâye eder, lûtfuyla muâmele buyurur. Onun için hakikî tevhid ehli (tevhid ehli, Allahu teâlâ'nın zâtında, sıfatlarında, ef'al ve icraatında, birliğine inanmış olanlardır.) olanların kimseden ne pervâsı vardır, ne de umduğu... Hakîki insanlık

ölçüsü işte budur. Tevhid ehlinin öyleleri vardır ki, ayağına altın dökmekle başına kılıç tutmak birdir; ne sevinir, ne de yerinir.

TENBİH: Bu ism-i şerîf, Allahu teâlâ'nın hususî sıfatlarındandır. Zü'l-Celâl-i ve'l-İkrâm sıfatı, Allah, Er-Rahmân ism-i şerîfleri gibi, Allahu teâlâ'ya mahsus olan ve O'ndan başkası için velev ki mecâzen olsun kullanılmayan sıfatlardandır.

"(Yâ Ze'l-Celâli ve'l-İkrâm) diye ısrar ediniz" mealinde bir hadîs-i şerîf vardır. Bu ism-i şerîfin İsm-i a'zam olduğunu söyleyenler de olmuştur.

EL-MUKSIT

(Bütün işlerini denk ve birbirine uygun ve yerli yerinde yapan.)

Allahu teâlâ en üstün adâlet ve merhamet sâhibidir. Her işi birbirine denk ve lâyıktır. Zerre kadar da olsa haksızlığı terviç etmez. Kullarına muâmelesi tam, adâlet ve merhamet üzeredir. Allah, onlardan hiç birinin yapmış olduğu iyiliğin, bir zerresini karşılıksız bırakmaz. Birbirlerine karşı yaptıkları haksızlıkları düzeltir, hakkı yerine getirir. Hiçbir mazlûmun hakkı kaybolmaz.

Mahlûkattan görebildiklerine dikkatle bak! Allah onları nasıl denk ve birbirine uygun yaratmıştır. Meselâ denizlerin, dağların, ovaların doyulmaz güzelliği ne kudrettir. Allah, bunları ve daha etrafımızı dolduran güzellikleri görebilmek için göz vermiştir. Hamd ü senâlar olsun, eğer göz vermeseydi bütün bu güzelliklerin icâdı abes olurdu. Göz verip de, güzellikleri yaratmasaydı bu defa da gözün faydası olmazdı.

Üzerinde barındığımız dünyâyı düşün! Eğer o bulunduğu mevkiden biraz daha güneşe yakın olsaydı yanar, kavrulurduk. Yahut, biraz daha güneşten uzaklaşsaydı, bu defa da soğuktan buz kesilirdik. Ya dünyânın sathı, her tarafı deniz olsaydı veya her tarafı yalçın kayalarla örtülü bulunsaydı yaşayabilir miydik? Ciğerlerimize bol bol çektiğimiz temiz hava dalgaları, içimizi temizleyip hayâtımıza hayat kattıktan sonra bize mazarratlı olan maddeleri de alarak çıkıp gidiyor. Bu ne büyük ni'mettir. Eğer hava olmasaydı, yahut havanın unsurlarından yalnız biri eksik olsaydı, bizim gibi teneffüsle yaşayan mahlûkat yok olurdu. Velhâsıl onun suyu, havası, taşı, toprağı, yazı, kışı, gecesi, gündüzü hep insan ihtiyaçlarını karşılayacak surette yaratılmıştır.

Allahu teâlâ, herkesin istidâdını ve kimin neye istihkakı olduğunu bilir ve ona göre her hakkı, müstehikkine ve her şeyi müstaiddine ulaştırır. Vereceğini vermek, vakti gelince verdiklerini geri almak için hiç bir kayıt ve şarta tâbi' değildir. Zaman gelir daraltır, zaman gelir açar. Fukarâyı zengin yapar, mülksüze mülk verir. Mülke lâyık olanı, olmıyanı, kimlere niçin ve ne kadar müddet vereceğini de bilir. Buna karşı "Biz dururken niçin filâna verdi?" denemez. Varlığına, birliğine inanmış oldukları halde, buyruklarına göre gitmeyen âsi kullarına, zâlimleri musallat kılar, onları terbiye eder, gün olur

zâlimleri birbirine düşürür.

Allahu teâlâ cehilden, gafletten münezzehtir, hatâdan uzaktır. Her işin önünü, sonunu bilir ve bildiği gibi yapar. Hiçbir işine kimsenin i'tirâz etmeğe hakkı yoktur. Çünkü her muâmelesi haktır, sırf hayırdır. İ'tiraza cür'et edenler câhildir. Bunlar i'tirâz ettikleri noktalar üzerinde biraz dursalar, biraz hâdiselerin içyüzüne nüfuz etmeğe çalışsalar, söyledikleri sözlerden dolayı utanır, yerlere geçerler.

BİR DAİREDE GÖRÜLEN İNTİZAM NEYE DELÂLET EDER?

Bir şehir veya müessese veya bir ev yahut bir daire ziyâret edilip de, her şeyin yerli yerinde ve herkesin vazifesi başında çalışmakta olduğu görülünce orada âdil bir hâkim bulunduğuna derhal hükmedilir. Bunun gibi kâinatta herşey şayan-ı hayret bir intizam ve ittirat içinde çalışmaktadır. Bu çalışmalar öyle dağınık ve birbiriyle çarpışan bir çalışma olmayıp, büyük hikmetler ve belli gayeler etrafında birleşmektedir. Allahu teâlâ'nın birliğine, adâlet ve merhametine apaçık delâlet etmekte olan bu ahenk ve intizâmı, insanların kendilerine örnek tutarak bütün muâmelâtında hak ve adâlet sınırlarını gözetmeleri ve herhangi bir çarpıklık ve yaraşıksızlıktan sakınmaları lâzımdır.

İNSANLARIN EN HAZİN VE ESEF VERİCİ ÇARPIKLIKLARI:

Kendini yaratan Hâlik'ı, ni'metlerini yiyip durduğu o hakikî velînî'meti bilmemesi ve öğrenememesidir. Bugünün

medeniyet üstâdı olan milletlerle, onların eteğine yapışarak izince gidenlerin, maddî medeniyetin her şubesi hakkındaki geniş ve derin bilgilerine ve çalışmalarına hayran olmamak kabil değildir. Fakat ne yazık ki, bu adamların Allah hakkındaki, din ve fazilet hakkındaki bilgileri, pek azları istisna edilirse koskoca bir sıfırdan ibarettir. Zekâlarını, akıl ve fikirlerini tamâmiyle maddiyâta bağlamış, maddiyât da, kendilerini kuşatmış, birbirleriyle sımsıkı sarmaş dolaş olmuşlardır. Ruhtan ve ruhun ihtiyaçlarından zerre kadar haberi yoktur. Bunların hâli kapısının bir kanadını oymalı, kırmalı tahtalardan imâl ettirip, üzerini altın yaldızla boyattığı halde, öteki kanadını, çürük, delik deşik tahta parçalarından yaptıran adamın haline benzer. İşte bu kapının kanatları arasındaki uygunsuzluk ve manzarasındaki zevk-i selîmi rencide eden çirkinlik tamâmiyle bu adamların iç ve dış durumunun temsilidir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Bu ism-i şerîf hükmünü kendine örnek tutanlar, işlerinde, sözlerinde, fikirlerinde ifrat ve tefrite kapılmazlar, i'tidalden ayrılmazlar. Onların işleri sözlerine, sözleri fikirlerine uygun ve muvâfık olur. **İşi sözüne, sözü işine, fikri hiçbirine uymayan, samimî bir insan değildir.**

EL-CÂMİ'

(İstediğini istediği zaman, istediği yerde toplayan.)

Cem', dağınık şeyleri bir araya toplamak demektir. Allahu teâlâ, vücutlarımızın çürüyerek suya, havaya, toprağa dağılmış olan zerrelerini tekrar birleştirecek, bedenlerimizi yeni baştan kuracaktır. Bu âlemde milyarlarca insanın, milyarlarca zerrelerinin birbirine karışmış olduğunu düşünerek, bunun Allah'a göre güç bir şey olduğunu zannetmemelidir. Allah'ın ilminde, her insanın vücudunu teşkil eden zerrelerin sayısı ve bulunduğu yer, ayan beyan bellidir. Bunların lâhza içinde birleşip bedeni vücuda getirmeleri ise yalnız Allah'ın tek bir fermânına bakıyor.

ALLAHU TEÂLÂ BÜTÜN İNSANLARI TOPLAYACAK:

Allahu teâlâ, bir insanın dağılan eczâsını nasıl bir lâhza içinde toplayıp cesedini teşkil ve ruhunu iâde edecekse, bütün insanları da öylece hesaplarına bakılmak, muhâkemeleri görülmek ve herkese yaptığının karşılığı verilmek üzere Arasat meydanına toplayacaktır. Allahu teâlâ dünyâya insanları imtihan için çıkarmıştır. Gerçi O, imtihanda kimlerin kazanacağını, kimlerin kaybedeceğini tâ ezelden biliyordu. Fakat gûya

tecrübe ediyormuş gibi, fiilen bu işi açığa vurmak, herkese kendi yaptığıyla kendi mertebesini bildirmek ve bu suretle kimsenin kimseye bir diyeceği kalmamak hikmetiyle, insanları bir imtihan yeri olan dünyâya sevk etmiştir. Herkes burada, imtihanını vermekte, kazanan da, kazanamayan da geçip gitmektedir. Fakat vakti gelince bunların hepsi toplanacak ve son büyük mahkemede ayrılacak. İyiler ikram ve selâmet yeri olan Cennette, kötüler de işkence ve azap yeri olan Cehennemde iskân olunacaklardır. Allah bu suretle dostlarını Cennette, düşmanlarını Cehennemde toplayacaktır.

ALLAHU TEÂLÂ HER HAK SAHİBİNİ HASMİYLE TOPLAR:

Hak sâhiplerini hasımlarıyle huzurunda karşı karşıya getirir. Bir zâlimin ne kadar dâvacısı varsa bir anda hepsi etrafındadır. (O kalabalıkta beni dâvacım nerede bulacak? dememeli). Allahu teâlâ bir kap içinde şekilleri, renkleri, tatları ve daha başka vasıfları birbirine benzeyen ve benzemiyen şeyleri topladığı gibi, birbirlerine zıt unsurları da toplar. Sıcağı, soğuğu, yaşı, kuruyu bir araya getirir, birbirine tecâvüz etmeden durdurur.

İLİM MEŞ'ALESİNİN IŞIĞIYLA NELER GÖRÜLÜYOR:

İnsanoğlunun elindeki ilim meş'alesinin ışığıyla görebildiği hakikatler bile, akılları durduracak derecede hayretler veriyor. Meselâ, bir damla kanın içinde Allah, takrîben altı milyon kürecik toplamıştır. İşin daha garibi, bu altı milyon küre-

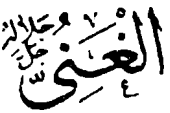
cik, o bir damla kandaki suyun içinde yüzüyor ve asla birbirlerine değmiyor. Bir insanda, ortalama hesapla altı, yedi kilo kan bulunduğuna göre, insan kanında bulunan küreciklerin sayısı trilyonlara çıkıyor, hele o zerrelerin sayısı ise bizim ölçüleri aşıp taşıyor. Allahu teâlâ, insanoğlunun bu mahdut bedeni içinde, sayıya gelmez hücreleri, zerreleri toplamış, yaratmıştır. Bunların her biri, bir fabrika gibi işleyen, başlıbaşına birer âlemdir. Tegaddî eder, teneffüs eder, hareket eder, arar, bulur, reddeder, doğurur, ölür. Allahu teâlâ bunları bu mahdut beden içinde nasıl ilmiyle, kudretiyle kuşatmış, istediği gibi tasarruf ediyorsa, bu zerrelerin her biri, kâinatın sonsuz genişliği içinde yayılıp dağılsa, yine aynı suretle Allah'ın ilmi ve kudreti içindedir. Yine istediği gibi tasarruf eder. Asla fark yoktur. Çünkü mülk Allah'ındır ve Allah'ın kudreti, mülkünün her noktasında aynı kuvvetle müessirdir, hâkimdir, bir iradeyle dağılır, bir iradeyle toplanır.

KULA GEREKEN ŞEY:

Gafletten uyanmağa, hakikî vaziyeti sezmeğe gayret etmektir. Yâni, dünyânın geçici görünüşüne aldanmıyarak, kendisine bâki kalacak arkadaşlarının kıymetini ve hüviyetini şimdiden teşhis etmeğe çalışmaktır. Çünkü Allahu teâlâ, her kulunu kendi yaptıklarıyla toplamıştır. Bâki yoldaş, herkesin kendi işidir.

İmân ve sâlih amellerin nurları, gönülleri açan bahçeler, köşkler, eşler, hâdimler şeklinde ve her amel kendisine münâsip surette tecessüm eder, sâhibine görünür. Küfür, şirk, cehâlet, dalâlet ve bütün kötü huyların da karanlıkları yılanlar, akrepler gibi ürküntü ve ıztırap verici şekilde sâhibinin etrafını

sarıverir. Zâten iyi veya kötü herkesin ameli kendini kuşatmıştır. Bu itibarla iyi işlerle çalışanlar şimdiden Cennette, kötülüklerle uğraşanlar Cehennemdedir. Fakat dünyâda sağ oldukça fark edilmez. Çünkü maişet derdi, yiyip içecek temini, sevdiklerimizin keyfine hizmet aşkı gibi hayat gürültüleri, bizi gaflet uykusuna daldırır ve biz âdeta iptidaî bir değirmende gürültü içinde yaşayan değirmenci gibiyiz. Nasıl ki, gürültü kesilirse değirmenci o zaman uyanır. Bunun gibi, ruh bedenden ayrılıp da hayat gürültüleri durunca, bir de bakarsın yenilen bitmiş, giyilen eskimiş, sevdiğimiz şeylerin hepsi silinmiş, yok olmuştur. İşte o zaman hakikat bütün çıplaklığıyla gözlerimizin önünde belirecek ve biz yalnız amellerimizle başbaşa olduğumuzu anlıyacağız. Kendini bilmeyecek kadar sarhoş olan kimsenin koynundaki şey sevdiği bir çıkın mı, yoksa yılan ve akrep mi, sarhoşluğu gidince anlaşılır. Fakat bunu şimdiden anlayıp ona göre tedarikâtta bulunmak gerekir. Yoksa o zamanki anlayış faydasızdır.

EL-ĞANİY

(Çok zengin ve her şeyden müstağnî.)

Zengin kimdir? Zengin hiçbir şeye ihtiyacı olmıyan, herşey yanında mevcut bulunduğu için hiçbir suretle başkasına

müracaat mecburiyetinde olmayan zât demektir. Bu sıfat, tam ve mutlak surette Allah'a mahsustur. Gerek zâtında, gerek sıfatlarında, gerek işlerinde hiçbir zaman, hiçbir suretle, hiçbir şeye muhtaç olmayan, bununla beraber bütün ihtiyaçları tatmin eden tek zengin, O'dur. O'nun sıfatları nâmütenâhîdir; bitmez tükenmez hazineleri, kâf ile nun arasındadır. İstediği her şey (Ol!) demekle bir anda oluverir.

İHTİYAÇ, MA'BUDLUĞA UYMAZ:

Çünkü hâcet eksikliktir. Hâcet sâhibi, muhtaç olduğu şeyin tedarikinden aciz bulunuyor demektir. Velev ki bir zerrenin milyarda biri kadar olsun âciz ve muhtaç olan değil, ancak aczleri kaldıran, ihtiyaçları gideren ma'bud'dur. Hele bazı insanlar, o kendilerini bir çok mahlûktan üstün görüp de gurura ve şımarıklığa kapılan zavallılar, yaşamak için havaya, gıdaya ve birbirlerinin yardımına muhtaç bulunmaları gibi daha nice eksikliklerle çevrilmişken, şımarıklığı, edep ve terbiye dışına taşıracak kadar ileri götürüp, hak ma'bud'u inkâr etmek, O'na kulluğu kibirlerine yedirememek, öte taraftan da, birbirlerine kul ve köle olmayı cana minnet bilmek gibi, cidden insanlığın temiz alnını kirleten çirkinliği ve bunun iğrençliğini göremiyorlar; ne feci bir düşüş!.

Allahu teâlâ'nın kulunu ibadetle mükellef tutması, ihtiyacından değildir. Allah din yolu açtıysa, bir takım ibadetler emrettiyse, kitap indirip içindeki ahkâm ile insanları mükellef tuttuysa, bunlar kendi ihtiyacı için değil, insanların ihtiyacı içindir; insanların dünyâ yüzünde insanca yaşamaları içindir. Mahlûkat içinde Allah'a ihtiyacı en çok olan insanlardır. İnsanların maddî ve ruhî o kadar ihtiyaçları vardır ki, bunları tat-

min etmek, Allah'tan başkasının yapacağı iş değildir. Allahu teâlâ kendi yarattığı insanların her türlü ihtiyaçlarını bildiği için, bu ihtiyaçlara göre ahkâm tesis etmiştir. Yaradan O, derdi bilen de O, dermânı hazırlayan da O'dur.

İBADETLERDE HEDEF:

Bazı ince görüşlü zâtlar, namaz, oruç gibi dinin emrettiği ibadetlere ait hükümlerin sıhhî faydalarını ve meselâ namazın mükemmel ve muntazam bir idman vasıtası olduğunu, orucun hazım cihazını ve dolayısıyle bütün vücut makinesini dinlendirmek için çok faydalı bir perhiz olduğunu söylerler..

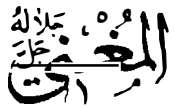
İlim ve hikmet, rahmet ve re'fet sâhibi bulunan Allahu teâlâ'nın insanlara verdiği emirler, onları mükellef tuttuğu vazifeler elbette faydalı şeylerdir. Çünkü Allah, abes ve faydasız birşey yaratmaktan münezzeh olduğu gibi, abes şeyler emretmekten de münezzehtir. Binaenaleyh bu emirlerde yalnız sıhhî değil, iktisadî, içtimaî, siyasî nice nice faydalar bulunduğu muhakkak; fakat şu da muhakkak ki, Allahu teâlâ kulunun hizmetine muhtaç değildir. İstiğna-yı tâm ile, gani ve müstağni bulunduğundan, bu faydaların bir zerresine bile ihtiyacı yoktur. Bu faydalar, tamâmiyle ve olduğu gibi ibadeti yapana verilir. İbadeti yapan bu faydaları kazanırsa da, onun maksûdu ve hedefi bu değildir. Belki yalnız Allah'ın emirlerine uymak ve bu vesileyle O'nun rızasına ermektir. İşte onun can ve yürekten aradığı ve uğrunda her şeyi göze aldığı tek gaye budur. Her ibadet ancak Allah'ın rızasını bulmak fikriyle yapılır ve bu fikir tamâmiyle gönülleri kaplamalı ve Allah'ın rızasından başka hiçbir fikir, hiçbir düşünce orada yer bulmamalıdır. Biz bir ibadeti yaparken, idman gibi, perhiz gibi dünyevî

menfaat düşünmediğimiz gibi, âhiret menfaatlerini de düşünmeyeceğiz. Meselâ, birisi namaza başlarken: "Cennete girebilmek için kılıyorum." yahut "Cehennemden kurtulmak için oruca niyet ettim." yahut "şu sadakayı veriyorum..." dese, bunlar hâlis bir ibadet olmaz. Karışık ve katkılı olur. Allahu teâlâ'ya böyle katkılı bir ibadet arzedilemez ve O, böyle ibadetleri kabul etmez; çünkü bu takdirde bunlar Allah emrettiği için değil, Cennet ümidi veya Cehennem korkusu için yapılmış olur. Farzedelim Allah Cennetin kapılarını istisnasız bütün insanlara açtığını ve Cehennemi ilga ettiğini bildirmiş olsa, yukarıdaki maksatlarla ibadet edenler artık ibadete lüzum görmeyecekler demektir. Çünkü maksatları hasıl olmuştur. Halbuki Allah'ın emri ortada durdukça, maksat hasıl olsa bile yine emre itaat lâzımdır.

KULA GEREKEN ŞEY:

Allahu teâlâ'ya karşı daimî aczini ve ihtiyacını takdir edip, gerek kendisi için, gerek başkaları için kulluk mevkiinden ileri bir mevki aramak deliliğine kapılmamalı ve Allah'a kulluk vazifesi yaparken bunu, yalnız Allah emrettiği için ve kendisine ibadet olunmak, bütün emirlerine kayıtsız şartsız boyun kesilmek, Allah'ın tam hakkı olduğu için yapılmalıdır.

Bilinmelidir ki, zengin ancak Allah'tır. İnsanlar âciz, muhtaç ve fakirdirler. Acz ve ihtiyaç, insana hakikî mevkiini gösteren en açık bir mürşit ve bütün mahlûkatı hat-tı müstakim üzere bir sıraya getiren, bir hizaya koyan en umumî bir eksikliktir.

EL-MUĞNÎ

(İstediğini zengin eden.)

Allahu teâlâ, kullarından dilediğini zengin yapar ve bütün ömrünü zengin olarak yaşatır, bazı kullarını da ömrü boyunca fakirlik içinde bırakır. Bazı kulunu zenginken fakir, bazılarını fakirken zengin yapar. Kulları ve servetleri üzerinde dilediği gibi tasarruf etmek hakkıdır. Bu tasarruflarda bize acı gelen cihet bulunursa, bunda bilemediğimiz hikmetleri vardır. O'nun hikmet ve kudret sâhibi bir Rab-bi Rauf olduğunu öğrenmiş olanlar, bu hakikati bilirler de, Allah'ın icraatına gönül hoşluğuyla rızâ gösterirler.

Bu icraat bir mihenk mahiyetindedir; her kulunun ayarını meydana kor. Kiminde teslimiyet ve sadâkat, kiminde i'tiraz ve şekavet görülür. Bu dünya bir deneme yeridir. Herkes gelir, rengini, boyunun ölçüsünü ve ne mal olduğunu gösterir geçer. Maksat zenginlikte, fakirlikte değil, maksat imtihanı kazanmaktadır. Bu da Allah'ın yaptığını ve münasip gördüğünü canla başla kabul etmekle olur, Allah bazı kullarını varlıkla imtihan eder, bazı kullarını yoklukla... Muhakkak olan bir şey varsa o da, varlıklı olanların mutlaka Allah yanında seçkin oldukları anlaşılmaz. Allah'ın buyruklarına riâyet derecesine bakılır; yoksa yalnız zenginliğe kalırsa, varlık yüzünden Al-

lah'ın hışmına uğrayan kapitalist çoktur. Fakirin de mutlaka Allah yanında menfur olduğu anlaşılmaz. Fakit olduğu halde Allah'a nazını geçiren nice kullar vardır.

HERKES ZENGİN OLMAK İSTER:

Allah insanlar için zenginlik yollarını açmış, sebeplerini bildirmiştir. Her insan bu yollardan çalışırsa da kazançları müsavi olmaz. Allah'ın hikmetleri vardır. Her kuluna belli bir nasip takdir etmiştir. Hakkın takdir ettiği bu nasibi bulmak için çalışmak şarttır. Çalışmayan mahrum kalır, tembellik haramdır, fakat sa'yü gayretten sonra mukadder olan nasibine razı olmak ve ilerisi için beyhude zorlanmamak lâzımdır. (Kanaat) denilen ma'nâ da işte budur ve zenginlik de, hakikatte bu kanaatten ibarettir. Bu sayede kendinden daha üstün olanların malına, servetine veya mevkiine göz dikmek veya onlara haset etmek gibi, iç yakıcı üzüntülerden kendini kurtarmış olur. Bunda geniş bir gönül ferahlığı vardır. Bunun aksi gidişde olanlar çok haris, çok tamahkâr olanlardır. Bunlar için rahat ve huzur yoktur. Onlar şöyle bir sükûn içinde yemek bile yiyemezler; bilfarz bütün çevrelerine mâlik olsalar, madem ki doymazlar, yine fakirdirler. Çünkü bunlar, daima kendilerinin servet veya mevkiinin başkalarından daha çok olmasını ister dururlar. Bu ise mukadderatın ezelî hükmüne karşı durmaktır. Böyle yersiz istekler, ancak sâhibini üzmekten başka bir netice vermez.

BAHTİYAR ZENGİN:

Bahtiyar zengin, elindeki servetle dünyâ ve âhireti birden

kazananlardır. Servet sâhipleri, yemekle dünyâsını, yedirmekle de âhiretini kazanmış olur. Şu halde Allah'ın verdiği ni'metlerden isrâf etmemek şartiyle yemelidir. Diğer yandan da, Allah yoluna seve seve bağışlamaktan, yedirmekten de çekinmemelidir. Mâlî yardıma muhtaç, umûmî işler ve insanlar arasında darlığa düşmüş hakikî yoksullar hiçbir zaman eksik olmaz. Bunlar âhiret postacısıdır. Âhirete gönderilecek şeyler, onlar vâsıtasıyla gönderilir. Böyle bir postahâne bulunması da büyük bir ni'met değil midir? Allah herkese serveti müsâvi sûrette ihsan etmiş olsaydı, dünyânın nizâmı bozulur, yeryüzünde fesatlar çıkardı.

HÂLİNE SABREDEBİLEN FUKARA:

Yüz kızartıcı nice kötülükler vardır ki, servet vâsıtasiyle kolayca elde edilir. Fakir olan bir adam içkiye, fuhşiyâta, kumara ve diğer kötülüklere tab'an düşkün olsa bile, elinde para olmadığı için bu fenalıkları yapamaz. Fakat böyle bir adam zengin olursa bütün ayıpları meydana çıkar. Çünkü fırsat bulmuştur. Âile yuvasındaki dirlik bozulur, birçok samimî dostlariyle arası açılır. Şu halde bu kabil kimseler hakkında fukaralığın daha hayırlı olduğunda şüphe yoktur. Gerçi fukaralığın sabrı çok güçtür. Fakat ecri de o nispette büyüktür. Meselâ açken önüne çıkan haramı yemeyip de, helâli buluncaya kadar sabretmek, değme babayiğitin kârı değildir. Yırtıcı köpekler et bulursa hemen yerler. Acaba bu koyun eti mi, yoksa eşek eti mi, demezler; yâni haram, helâl seçmezler ve nefsi azınca, eline geçen herhangi bir dişiyle çiftleşir. Eğer insan da böyle yapacak olursa onlardan ne farkı kalır? İnsanlık sınırları edeple, ahkâmla çevrilmiş değil midir?

KULA GEREKEN ŞEY:

Allah'ın zengin ettiği kullar, şükre âit **Kur'ân'**da ve hadîste gelen esasları belleyip şükür bahsini bütün incelikleriyle okuyup öğrenmelidir. Bir memleketin zenginleri, senede bir def'a yüzde iki buçuk hesâbiyle verecekleri zekâtı - ki bu nispette fukaraya para vermek farzdır, bundan ziyâdesi Allah uğrunda göze alınacak fedakârlık derecesine bağlıdır, hamiyyette endâze olmaz - tam olarak verseler, bir de zekât verecek kudrette olanlar, her biri başka başka değil de, aralarında birleşip, anlaşarak, bir sene için çevrelerindeki fukrânın hâlinę, mevsimlerin îcâbına göre muntazam bir sûrette tevzî etseler, fukarâ içinde ağlayan göz, sızlayan yürek bir hayli azalmış olur. Hele fukarâ çocuklarının, kabiliyetlerine göre memlekete yarar bir şekilde yetiştirilmesi, dâima göz önünde tutulmalıdır. Çünkü insanlar arasında ayyaş, hırsız, serseri gibi muzır mikropların türeyip üremesi, ancak bu sûretle azaltılmış olur. Zenginler, yukarıdan aşağı düşmek ihtimâlini, gördüğü ve alıştığı bolluk hayattan uzak kalmak, vaktiyle kapılarında hizmet etmiş uşaklara boyun eğmek, ihtiyaç zorlukları içine düşmek acılarını da, vaktiyle bir levha gibi göz önünde tutarak, içinde bulundukları saâdetin hamd ü şükründen gaflet etmemelidir.

Alçak tabiatlı insanların zengin olması, cemiyet için tehlikeli bir belâdır. Bir cemiyette bu çeşit zenginlerin belirmesi, Allahu teâlâ'nın o cemiyete gadabına işârettir.

Allah'ın verdiği ni'metlerin artıp eksilmemesini arzu edenler, ni'metin şükrünü yerine getirmelidir. Onun hakikî sigortası odur.

EL-MÂNİ'

(Bir şeyin meydana gelmesine müsâade etmiyen.)

İyiden, kötüden birçok arzularımız vardır ki, biri bitmeden, birkaç tanesi uç gösterir. Yaşadığımız müddetçe bunlar ne biter ne tükenir. Biz de bu arzularımızı elde etmek için çalışır dururuz. Her arzumuz bir takım sebeplere, sebepler de (Mâni') ve (Mu'tî) olan Allahu teâlâ'nın emr ü fermânına bağlıdır. Allahu teâlâ, isteyenlerin isteklerini dilerse verir, o zaman isteyenin tuttuğu sebepler çabucak birbirine eklenir, kenetlenir, maksat da meydana geliverir. (El - Mu'tî) ism-i şerîfinin ma'nâsı budur. Allahu teâlâ bâzı isteklere de müsaade etmez. O zaman isteyenin tuttuğu sebepler kısır kalır, mahsul vermez. Bu da (El - Mâni') ism-i şerîfinin ma'nâsıdır.

Bir mülk almak veya evlenmek veya bir memûriyete geçmek için teşebbüse girişiriz; derken ortaya akla hayâle gelmedik bir takım vâsıtalar, sebepler çıkar; onlar bizim maksadımıza ulaşmamıza engel olurlar ve biz ha oldu, ha oluyor diye beklerken, bir de bakarız o iş bozulmuştur. Geri kalır, elimiz boşa çıkar, bu neden? Çünkü o işin ya henüz vakti gelmemiştir, vakti gelince yeniden canlanır. Bu takdirde Allahu teâlâ (El - Muahhir) ism-i şerîfinin hükmünce muâmele buyurmuş demektir. Çünkü O, her şey için bir vakit ta'yin buyurmuştur. Hiçbir şey vaktinden evvel meydana gelmediği gibi, vaktin

gelince de bir lâhza arkaya kalmaz; yâhut da, o iş hiç mukadder değildir. Bu takdirde (El - Mâni') ism-i şerîfinin hükmü zuhûra gelir. İstek sâhibi geri kalır; çünkü Allah'ın takdir ettiği, yâni ezelde yazdığı olur, yazmadığı olmaz. Herkes gayret edip uğraşmakla, velev ki ehliyeti ve liyâkati olsa bile, istediği vakit istediği mevkie atlayamaz veya serveti elde edemez. Evlât veya torun sâhibi olamaz. Ezelî tertîbi veya kaderin hükmünü gözetmek lâzım; takdir, tedbir ile ne değişir, ne de bozulur. Kaderin hükmü ise ancak teşebbüsten sonra anlaşılır. Eğer Allahu teâlâ, kulunun arzusunu is'af edecekse, teşebbüsü üzerine onu ihsân eder, etmeyecekse teşebbüs akim kalır. Fakat biz insanlar isteriz ki, her teşebbüsümüz mahsûl versin; hiçbir işimiz aksamasın. Allahu teâlâ bâzı isteklerimizi vermediği zaman insanlık hâli, daha doğrusu hamlık icâbı canımız sıkılır, bâzı sert konuşmalar yapar, taşkın haller gösteririz. Bunların doğru bir şey olmadığı muhakkak... Fakat sevgili okuyucu, bu mes'eleyi gel seninle beraber düşünelim:

Allahu teâlâ isteklerimizden bâzılarını veriyor, bâzılarını vermiyor. Vermediği zaman muhakkak ki, bir hikmeti vardır. Çünkü verilmemesinin başka türlü izâhına imkân yoktur. Aklın, naklin ittifâkıyle şu yüce hakikatler tesbit edilmiştir:

1- Kulunun istediğinden haberdardır.

2- Kulunun istediği o şeyin cinsinden hazinesinde nâ-mütenâhi mevcuttur.

3- Bunu istediği zaman kuluna ulaştırmağa kadirdir.

4- Allahu teâlâ kendisinden bir şey istenenlerin en zengini, en merhametlisi, en kerîmi , en cömerdi, en kuvvetlisi olduğu gibi, en hakîmidir de. Her işinde birçok hikmetleri vardır. Bu hikmetlerin bâzısı anlaşılsa bile, birçokları karşısında insan anlayışı acz ve hayret içindedir. Şu halde kulunun bâzı

arzularını vermemesi acaba nedendir?

Bundan haberi olmadığından mı? Hâşâ...

Kulunun istediği şeyi bulamadığından mı? Hâşâ...

Yetiştiremediğinden mi? Hâşâ...

Bahillikden mi? Hâşâ...

Bunların hepsinden, O münezzeh ve müteâlîdir...

Hikmetinden mi? Evet. Hikmetinden ötürü vermedi. Bizim salâhımızın, onun verilmemesinden olduğuna inanmalıyız. Buna aklımız erse de, ermese de hakikat budur. Söz temsili:

Evlâdına çok düşkün bir baba, öyle ki çocuklarını esen rüzgârdan bile sakınıyor, onların ufak bir rahatsızlığı uğrunda bütün servetini dökmek istiyor. Aynı zamanda çok sehâvetli, cömert bir baba. Yerli, yabancı, tanıdığı, tanımadığı kimselere yedirip içirmekle onların ihtiyaçlarını görüp gönüllerini almakla zevk duyuyor. Böyle bir baba, çocuğunun mide ve barsağını bozmamak için, itidâlinden fazla yiyip içmesine müsâade etmese, yâhut ham meyvalara, abur cubur şeylere atılmasına mâni' olsa, buna bahil veya merhametsiz bir baba diyebilecek miyiz? Tabiîdir ki, diyemiyeceğiz.Çünkü o, çocuğunun hayrını ve salâhını düşünerek menetmiştir. Allah'ın kullarına merhameti ise, bu babanın evlâdına olan merhametinden çok fazladır.

KULA GEREKEN ŞEY:

Teşebbüsten, yâni çalışıp çabaladıktan sonra arzusuna nâil olan **"Eh mukaddermiş, çalıştık Allah ihsan buyurdu."** demeli ve Allah'a şükretmeli. Şâyet eli boşa çıkarsa **"Mukadder değilmiş, çalıştık amma Allah vermedi."** diye Hak'kın

takdîrine râzı olmalı ve bunda O'nun mutlak bir hikmeti olduğunu düşünerek işin sonuna bakmalı ve kat'iyyen sözünde ve işinde fazla taşkınlık göstermemelidir.

ED - DÂRR

(Elem ve mazarrat verici şeyler yaratan.)

EN - NÂFİ'

(Hayr ve menfaat verici şeyler yaratan.)

Menfaatları ve mazarratları yaratan, ancak Allahu teâlâ'dır. Bütün vukuat sebeplerle meydana geliyorsa da, sebepler yoğu var etmez. Onlar ancak insanların elinde birer tutamak ve Hak'tan bir isteme vesikası olmak üzere yaratılmıştır. İnsanın menfaat ve mazarratında hâkim ve rakipsiz müessir ancak O'dur. Allahu teâlâ gerçi mazarrat verici şeyler yaratmıştır. Fakat onlardan zararlanmamızı değil, bilâkis maddî, mânevî bütün zararlardan sakınıp, korunmamızı emretmiştir. Allahu teâlâ, insanlara menfaat ve mazarratı ayırt edecek kuvvet verdiği gibi - ki bu kuvvet, akıl ve ilimdir - bunlardan herhangi birinin sebeplerini tutabilmek üzere kendilerine tam bir serbestlik de vermiştir. Bu serbestliğe binâen, bir insan hangi tarafın sebeplerini tutarsa akıbeti oraya çıkar ve bu akıbeti bile bile, kendi arzusuyla hazırlamış olur. Allah isterse bu serbestliği kaldırabilir, buna muktedirdir ve o zaman insanlar

kendi arzulariyle iyiden, kötüden bir şey kazanamazlar. Fakat insanlardan hangilerinin iyiliğe, hangilerinin kötülüğe daha istekli bulunduğunu ortaya koymak için bu serbestliği devam ettirir.

HAYIR DA ŞER DE İNSANLAR İÇİN BİRER İMTİHANDIR:

İnsan dünyâya gelir, rüşt çağına ulaşınca fazîleti de anlar, rezîleti de. İki tarafın isteyicisi de çıkar. Allahu teâlâ, imtihan için herkesin hareketine meydan verir. İstediği tarafın sebeplerini yaratır. Her iki tarafın da tellâlı, teşvikçisi, vâsıtaları bulunur. Derken insanlar ikiye bölünür, iki muvâzi ırmak gibi iyiler iyiliğe, kötülür kötülüğe akar, koyulur gider. Allahu teâlâ Halîmdir, Sabûrdur, kötüleri hemen kahredivermez; mühlet verir, rızklarını da kesmez. Bu arada yol değiştirenler de görülür. Kötülükten iyiliğe dönenler olduğu gibi, iyilikten kötülüğe doğru kayanlar da bulunur. İmtihânın neticesi de hâtimede, yâni son nefeste belli olur. Maddî bir temsil:

Mâlumdur ki, bir duvar ne tarafa eğilmişse çok def'a o tarafa yıkılır. Sağ tarafa meyleden bir duvar günler geçtikçe o tarafa meyli artar ve nihâyet o tarafa göçer. Bunun aksi de böyledir, ammâ bâzan tam duvarın yıkılacağı anda fevkalâde bir hâl, bir hâdise oluverir. Meselâ, müthiş bir bora ve fırtına kopmak gibi... Bu hâdise yüzünden, sağa yıkılacakken sola veya sola yıkılacakken sağa yıkılabilir. Bu da her zaman mümkündür.

Kötü yollarda giderken kalbinde Allah korkusu bulunan ve günün birinde Allah'ın rızâsına uygun herhangi bir iş becerenler, çok def'a doğru yola döndürüldüğü gibi, iyi yollarda bulunuyorum diye kendini beğenip, kendine kıymet veren ve Al-

lah'ın kullarını hor, hakir tutan kimselerden de - Allah'a sığındık - bulunduğu mertebeden kovulanlar bulunur. Onun için âkıbet endişesini hiç unutmamak ve hayâtımızın hayırla ve imânla bitmesini daima Allah'tan dilemek lâzımdır.

KÂHIR YÜZÜNDEN LÛTUF:

Allahu teâlâ iyilik yollarında yaşayan kullarından bâzı sevdiklerini ağyardan örtmek için onların üstüne darlıktan ve ıztıraptan bir tül gerer. Bu makbûliyet işâretidir. Onun için buna, kahır yüzünden lûtuf denir. Bir de, bunun aksine olarak bâzı kötülerin de tuttuklarını kolaylaştırır, her işini âsan eder. Onlar da işleri rastgeldikçe şımarır, şımardıkça azar, Allah'tan büsbütün gaflet eder. İyi yola dönmek aklına bile gelmez. İrşat sözü kulağına bile girmez. Derken, bu delâlet yollarında hora teperken hayat perdesini hüsranla kapatır gider. Bu da lûtuf yüzünden kahır olur. Çünkü görünüş i'tibâriyle işlerinin arzusuna göre zuhûr etmesi bir lûtuf ise de, elde fırsat varken aklını başına aldırmayıp, mukadder olan âkıbetine, Allah'ın ebedî kahır ve gadabına çekip götürmesi i'tibâriyle kahrolmuştur.

ZARARLI ŞEYLER NEDEN CÂZİP GÖRÜNÜR?

Allahu teâlâ, yasak ettiği şeylerle kullarını birçok mazarratlardan ve korkunç âkıbetlerden korumuşken, insanların çoğu yine bunlara atılır durur. İnsan oğlu men olunduğu şeyin üstüne düşer. Çünkü yasak edilen şeye riâyet edenlerle etmeyenler, seçilmek ve neticede riâyet edenler takdîr, etmeyenler tekdîr edilmek hikmetinden ötürü, yasak edilen şeyler tatlı gö-

rünür. Meselâ nice insanlar hesnâ, müstesnâ helâli varken, haram olan çirkin ve murdar kadınlara can ve gönülden bağlanır. Eğer o kadın helâli olsaydı, şüphesiz yüzüne bile bakmazdı. Hele içkinin, kumarın, fuhşun nâmûsa, vücûda, servete dokunduğunu çocuklar bile bilip dururken, nice yaşlı başlı insanların bunlara harîsâne düşkünlüğü hep bu câzibenin te'sîridir. Eğer içki, kumar ve emsâli fenâlıklar yasak olmayıp da, bilfarz bunların yapılması din tarafından emredilmiş olsaydı, insanlar din nasıl emrediyor diye, dini de inkâra kalkışırdı. İşte bunlar gibi dînen yapılması yasak edilmiş ne kadar ma'sıyet varsa, hepsinin ilk ucu insanı mest edecek kadar parlak ve yaldızlı olduğu halde, alt ucu maddî, mânevi birçok mazarratlara, acı nedâmetlere bağlıdır.

BUGÜNKÜ ZARARLAR, DÜNKÜ HATÂLARIN NETİCELERİDİR:

Kederlerimiz hep kendi hatâlarımızdan doğar. Bir mazarrat gelince, onun sebebini kendimizde aramalıyız. Meselâ bir hasta güzelce düşünür ve hastalığının sebeplerini araştırırsa, bunun vaktiyle kendi ihmâli ve dikkatsizliği yüzünden hâsıl olduğunu anlar. Ticâret veya başka herhangi bir teşebbüste muvaffakıyetsizliğe uğrayan, bunun neden ileri geldiğini dikkatle incelemiş olsa, evvelce bu işe lâyıkıyla hazırlanmadığı, hesaplarda kusûr ettiği veya işinde sebat gösteremediği anlaşılır. Vaktiyle göz göre göre kaçırılmış fırsatlar, sonra insana ilelebet iç sızısı olur. Taclı hükümdarlar bile, tahtının üzerinde hatâlarının cezasını çeker. Akıllı müşâvirleri dinlemez ve ihtiyatlı reyleri reddederse, kendini istinat noktalarından mahrûm etmiş olur, hatâlara düşer, zararını çeker. Bâzı ah-

maklar da vardır ki, bir mahlûkun gözüne girmek, teveccühünü kazanmak için, Hâlık'ın gadabını mûcip işlere atılır. Bunlar da çok defa, ilk silleyi, teveccühünü beklediği adamdan yer. İbret verici bir hikmettir.

Velhâsıl, her insan felâketini, yaptığı fenâlıklardan bulur, bunun için (etme-bulma) dünyâsı denmiştir. İnsan oğlu bahtiyarlığını da, yapacağı iyiliklerden bulur.

MAZARRATLAR BİRER TERBİYE VE TEKÂMÜL UNSURUDUR:

Görünüşte mazarrat olan şeyler, hakikatta kulun terbiyesini ve adam olmasını mûcip olduğundan, ayn-ı hayr olur. Gerçi mazarratları yaratan Allah'tır; fakat onu kazanan, isteyen ve işleyen de kuldur. İsteyen cezasını çekerken başkalarına ibret ve intibah vesîlesi olur ki, bu da bir çeşit hayır ve ihsandır. Bir zarara uğrayan, o zararın meydana gelmesine kendisi sebebiyet verdiğinden, bu sebepleri bulup geri dönmesi ne kadar lâtif bir terbiyedir. Uğradığı zararlardan ders alabilmek, ne kadar büyük kazançtır. Ayağı kaymıyan, aldanmıyan insan hemen yok gibidir. Fakat aynı hatâya iki kere düşmemek hünerdir. Hatâlar ders yerine geçmelidir. Hatâsını hatırda tutup da tekrarından sakınmak, insanı adam eder, kıymetini arttırır. Meselâ, denizin fırtınalı havalarında birçok kazâlar, mâcerâlar atlatarak ustalaşan kaptanın kıymeti elbette fazladır. İflâsa uğrar gibi olup da aklını başına alıp, işini, gücünü ona göre yürüten tüccar da öyle değil mi? Velhâsıl dünyâda aksilik ve daha bir takım can sıkıcı hâdiseler, felâketler, musîbetler olmasaydı ve insanın başına gelmeseydi, sabr, metânet, cesâret, soğukkanlılık gibi - ancak türlü hâdiselerle uğraştıktan sonra

- kazanılacak meziyetleri insanlar nasıl bulacaktı?

KULA GEREKEN ŞEY:

Allah bir kuluna elem, tasa, korku, hastalık, fakirlik gibi bir sıkıntı verirse, onu yine Allah'tan başka açacak yoktur ve eğer bilâkis, lezzet, sevinç, sıhhat, gınâ, muvaffakiyet gibi bir menfaat verirse, onları devam ettirecek olan da ancak O'dur. O hâlde ferahlık zamanında olsun, ıztırap zamanında olsun, yalnız Allahu teâlâ'ya müteveccih olmak, onun hükmüne, emr ü fermânına râzı ve teslim olmak lâzımdır. Çünkü ikisi de bir membâdan çıkıyor. Haktan geliyor. Öyleyse haktır, gerçektir, yerindedir ve her birinde bizim aklımızın ermediği, eremiyeceği birçok sırlar, birçok hikmetler vardır.

Ni'metler içindeyken, o ni'metleri kötüye kullanmaktan sakınarak, Allah'ın hesabından korkmak icâbettiği gibi, felâketler içine düşünce de ye'se kapılmayıp, o felâketlerin açılması için yalnız Allah'a yalvarmak iktizâ eder. Ancak burada dikkat edilecek nokta şudur:

Bir felâkete uğrayınca sâde diliyle değil, bütün vücûdiyle, varlığiyle Allah'a yalvarmak gerektir. Yâni, Allah'ın bize ilham buyurduğu bir takım lâfızlar, kelimeler vâsıtasiyle kendisine yalvarıp, derdimize derman istediğimiz gibi, yine O'nun yaratarak bize ilham buyurduğu bir takım çârelere yapışmak sûretiyle de isteyeceğiz. Çünkü bunların her ikisi de duâdır. Şu kadar ki, kavlen duâ, lâfızlar ve kelimelerle vücûda geldiği halde, fiilen duâ da bizce bilinen çâreler ve tedbirleri yapmakla hâsıl olur. Bunların her ikisi de mümkün olduğu takdirde taksir ve ihmâl edilmemelidir. Çünkü bir insanın mâlik olduğu bütün kuvvet ve vesâit ile Allahu teâlâ'ya tevec-

cüh etmesi hiç şüphe yok ki, daha ciddî ve daha kıymetlidir. Meselâ bir hasta: (Yâ Rab, bana ve umum hastalara şifâlar ihsan buyur) diye yalvardığı gibi, o hastalığı giderecek veya ağırlığını azaltacak, ortada fen ve tecrübe ile ma'lûm ve muhakkak sebepler, tedbirler varsa, bir taraftan da onlara sarılır.

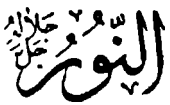
Zulme, hakarete, yoksulluk acılarına uğrayanlar da böyle. Yâni, bunların da meşrû yollardan korunma ve kurtulma sebeplerini araştırmak ve bu uğurda yerine göre akıl ve fikirleriyle, beden veya servetleriyle, velhâsıl ellerinde bulunan maddî, mâ'nevî bütün kuvvetleriyle çalışmak lâzımdır. Bir sıkıntının açılması için esbâbına sarılmak, Allah'ın hüküm ve fermânına râzı olmamak ma'nâsına gelmez. Bilâkis esbâbını tutarak o yoldan Allahu teâlâ'ya, O müsebbibü'l - esbâba arz-ı hâl etmek demektir ki, bu da bir ibâdettir.

ÇÂRESİZ SIKINTILAR:

Bâzı felâketler vardır ki, onlara karşı insan kudretinin yapabileceği bir çâre yoktur ve o zaman insanların elinde fiilî bir dilek vâsıtası da bulunmayacağından, yalnız dilden ve gönülden Allah'a yalvarılır. Dünyâda bulundukça böyle ağır imtihanlarla müptelâ olmamayı haktan istemeliyiz. Bununla beraber, her vakit böyle bir hâdise ile karşılaşmak mümkündür ve işte o zaman haddinden fazla telâş ve heyecâna kapılmak çok muzır ve tehlikelidir. Böyle muhakkak acz içinde kalanlar, Allah'ın hâzır ve nâzır olduğunu, kâfî ve vekil bulunduğunu düşünerek, mümkün olduğu kadar sükûnet bulmaya çalışmalıdır. Aksi takdirde insan kendine kıymış olur. Tehevvürle yapılacak tedbirlerse, felâketi arttırmaktan başka bir şeye yara-

maz. Bu sebepten insanların metânetlisi ve soğukkanlısı da, böyle çâresizlik zamanlarında belli olur. Bize bizden daha merhametli bulunan Allahu teâlâ'ya şuurla inanmış olanlar, böyle zamanlarda aşırı derecede teessür ve heyecâna kapılmayarak, gönül hoşluğuyla Allah'tan gelecek emr ü fermânı beklerler. Eğer bu müşkül durumdan kurtulmak için Allah tarafından bir çâre ve imkân, bir tedbir yolu ilham ve ihsan buyurulursa, dikkat ve i'tinâ ile ondan faydalanırlar. Aksi takdirde **"Allahım! Hüküm ve fermân Sen'indir. Bizi fermânına râzı olanlardan et."** diye sabır ve tâatla ancak Allah'a sığınırlar. Kaderin hükmü ne ise elbette yerini bulur. Bağırıp çağırmakla, Allah'a karşı isyan etmekle buna karşı durulmaz. Âsî olarak kaderin hükmüne teslîm olanlarla, gönül hoşluğuyla teslîm olanların arasında, namütenâhî fark vardır. Çünkü biri bir yaşar, biri nâmütenâhî yaşar. Yâni, âsî olanın görüp göreceği o kadardır. İlerisi hüsran ve ıztıraptır. Râzı olan ise, ebedî hayatla dâimâ zinde ve ferahtır.

Velhâsıl sevgili okuyucu! Bir felâkete uğrayınca sakın ifrat derecede mahzûn olma. Allahu teâlâ'nın gizli lûtuf ve inâyetleri vardır. Senin için sezmediğin yerden saâdet sebepleri yaratır. Her felâketin hikmetsiz ve sonu hayr ve rahmetsiz olmadığına candan inan da, nefret ve istikrâhını mûcip hâdiselerden müteneffir olmamağa, kalbinin parlaklığını bulandırmamağa çalış.

EN - NÛR

({Münevvir ma'nâsına} Âlemleri nurlandıran, istediği sîmâlara, zihinlere ve gönüllere nûr yağdıran.)

Nur, ışık demektir. Işık ta'rif istemez. Çünkü o gözlüye gizli değildir. Allahu teâlâ mahsûsâtı görmek için ışık yarattığı gibi, ma'kulâtı anlayabilmek için de, ışık yaratmıştır. Mahsûsâtı gösteren ışık, Güneşin ziyası, onu gören de gözdür. Makulâtı gösteren ışık, îmân ve irfân nûru, onu idrak eden de basîret, yâni kalb gözüdür.

ÎMÂN NÛRU VE GÜNEŞİN ZİYÂSI:

Güneş, gökleri ve yeri aydınlatıyor, bu sâyede etrafımızdaki eşyayı görüyor, onların biçimlerini, renklerini, nevi'lerini öğrenip kendilerinden faydalandığımız gibi dağlarda, kırlarda, çöllerde geçeceğimiz yolların selâmet taraflarını, tehlikeli bataklıkları veya uçurumları görüp duruyoruz. Demek ki, Allahu teâlâ güneşi, bize maddiyâtımızda faydalı ve tehlikeli noktaları gösteren bir nur olarak bağışlamıştır. Bunun gibi mâneviyat âleminde de yine faydalı şeyleri sezmek, tehlikeli noktaları görmek için, îmân nûru ihsan buyurmuştur. Allah'ın insana en büyük bağışlarından biri de, gönlünde uyan-

dırdığı îmân güneşidir. El-Hamdüli'llâh, bu güneşin nûru sâhibinin yüzünü, suratını güzelleştirip letâfetlendirdiği gibi, sîretini de parlatır, bütün kötü huylardan kurtarır. Çünkü kötü huylardan herbirinin küfre inen bir yolu vardır. Onun için îmânla barışamaz. Meselâ, başkasının elde ettiği ni'metin yok olmasını istemek: Bunu tahlîl edersek, hasedde Allahu teâlâ'ya i'tiraz ma'nâsı bulunur. Yâni hâsid, demek istiyor ki, **"Yâ Rabbi bu ni'meti bu adama vermemeliydin; çünkü bu ona lâyık değildir."** hâşâ, Allahu teâlâ vereceği yeri bilememiş demek oluyor ki, bunun küfür olduğunda şüphe yoktur.

Îmân nûruyla, insanı içinden, dışından kuşatmış olan böyle tehlikeli karanlıklar açılır. Altı, üstü, sağı, solu, önü, arkası nûr içinde kalır. Karanlıktan ileri gelen kuruntular dağılır, hakikatlar sezilir, gönüllerde emniyet ve ferahlık nûrları doğar. Haktan gelindiği ve yine Hak'ka dönüleceği bilinir.

ÎMÂN NÛRUYLA AYDINLANMAYAN GÖNÜLLER NİÇİN MUZTARİPTİR?

Çünkü oralarda bütün kötü huylar toplanır ve bunların herbiri birer diken olur da, sâhibine rahat yüzü göstermez. İğneli fıçı işkencesine atılmış gibi dâimâ ıztırap verir. Halbuki şuurlu bir îmânın hâkim olduğu kalblere fenâ huylar giremez; girse bile barınamaz. Bu şuna benzer ki, bir hükûmet son derece âdil olur, en ufak bir haksızlığa meydan vermez, hudutları üzerinde uyanık ve kâhir kuvvetler bulundurur, dışardan hiçbir fenâlığın ve fenâ kimselerin içeri girmesine imkân bırakmaz. O memlekete, yabancı kötüler giremez, girse de yüz bulamaz. Bir hâinliğe kalksa başı ezilir. Kaçacak, barınacak kuytu bir

köşe arar, fakat en hücrâ yerleri kaplayan adâlet ışığı gözlerini kamaştırır, kalbini daraltır.

Bir de bunun aksini düşünelim: Kudret ve servet i'tibâriyle birbirinden üstün olan insanların birbirlerine tecâvüzlerini önleyemiyen, adâlet ve insâfı yerine getiremiyen, ilim ile adâleti takbih, zulümle cehâleti tervic eden bir hükûmet tasavvur edelim. Kaatil, câni, yankesici, dolandırıcı, zânî, ayyaş, kumarbaz hâsılı bütün ahlâksız ve kötü insanlar çarçabuk orada toplanır; yüz bulur, söz sâhibi, mevki' adamı olur. Sonuç: Kavîler zaiflere çullanır, mallar, canlar, ırzlar, nâmuslar mübah olur. Derken karşılıklı saldırışlarla insanlar birbirini yer, bitirir. Kötü insanlarla dolu bir memlekette barınmak ne kadar güçtür. Orada yaşamak, gecesi gündüzünden, gündüzü gecesinden daha ıztıraplı bir hayattır. İşte bu misâlde, insanın bedeni bir memlekete, iyi huylar medenî ve kibar insanlara, kötü huylar, vahşî ve kaba insanlara, îmân ile küfür de, hâkim bir kuvvete benzetilmiştir. Kötüler nûru sevmezler. Çünkü nûr bunların ayıbını meydana kor.

Küfrün hâkim olduğu bedenlerde bu suretle korkunç bir karanlık ve kararsızlık, bitmez tükenmez bir ıztırap ve üzüntü vardır. İmânsızlar - ne kadar neş'eli görünmeğe çalışsalar dabunu acı acı duymaktadırlar. Bu haller cehil ve küfür karanlığının bir neticesidir. Bu karanlık, Allah'tan hidâyet erişmezse, ileriye doğru eksilmez, bilâkis artar. Öyle ki, hayâtın ağır ve ıztıraplı dakikaları, daha ıztıraplı olan kabir karanlıklarına, bu da mahşer karanlıklarına ve nihâyet Cehennem karanlıklarına çeker, götürür.

Ruh ise karanlıktan hoşlanmaz. Daimâ nûr ister. Bunun için bu fânî hayâtın mahdut karanlıklarını açmak için birçok masraflara ve külfetlere katlanan bizlerin bâkî hayâtımızın,

nâ-mütenâhî, asırlar sürecek olan karanlıkları hakkında, bir ölü gibi hissiz ve lâkayt kalmamız izah edilemez bir gaflet, anlaşılmaz bir sarhoşluktur!

KULA GEREKEN ŞEY:

Gönlündeki imân nûrunu söndürmekten son derece sakınmak gerektir. Çünkü bunun neticesi kalb körlüğüdür. Bunun fecaatini ölçmek için göz körlüğünü düşünmek lâzım. Âmâ olan bir insanın vücudu ne kadar zinde ve sağlam olursa olsun, dâimî bir zindan içinde demektir. Sonra gözdeki görme kuvveti zayıf olur, keskin olur veya bütün bütün yok olur. Dikkat lâzım, kalb gözü de böyle taksimatlıdır. Fakat kalb körlüğü, göz körlüğünden kötüdür. Çünkü gözü kör olan yedilir, yola gider. Fakat kalbi kör olan yedilmez, yola da gitmez.

Hani bazı öyle hâdiseler olur ki, onlar bizim için âdeta ölüm, kalım mes'elesi olur. O hâdiseler karşısında ne kadar uyanık ve dikkatli bir vaziyet almağa çalışırsak, imân nûrunun muhafazası mes'elesinin, ondan daha çok dikkat ve basîrete lâyık olduğunu asla göz önünden ayırmamalıyız. Çünkü o, bizim ebedî saadetimizi temin edecek en kıymetli servetimizdir.

EL - HÂDÎ

(Hidâyet lûtfeden, istediği kulunu hayırlı ve kârlı yollara muvaffak kılan, murâdına erdiren.)

Hidâyet, Allah'u teâlâ'nın lûtuf ve keremiyle kuluna -sonu hayr ve saâdet olacak- isteklerinin yollarını gösterivermesi veya yola götürüp murâdına erdirivermesidir. Sâdece yolunu ve sebeplerini gösterivermeğe irşad; neticeye erişinceye kadar yola götürüvermeye (tevfîk) denir. Hidâyetin zıddı dalâlettir. Dalâlet, doğru yoldan bile bile veya iğfâle kapılarak sapmaktır. Hidâyetin neticesi îmân, dalâletin neticesi imânsızlıktır. İnsanın kalbi, terazinin iki gözü gibi imâna doğru eğilmeğe elverişli olduğu gibi, küfre doğru da eğilmeğe elverişlidir. Terâzinin gözleri boşken nasıl, kılı kılına beraber duruyorsa, kalb de imânla küfre karşı müsâvi surette müstait olarak yaradılmıştır. Şu halde kalbin imânla küfürden birini tercih ve iltizam etmesi için mutlaka çekici bir sebep icâbeder. Hidâyeti de, dalâleti de ancak Allah yaratır. Yâni gönüllere imânı sevdiren sebepleri Allah yarattığı gibi, küfür tarafını tutturan sebepleri yaratan da O'dur. Kullarından istediğine hidâyet, istediğine dalâlet verir. Allah'tan başka insanları hidâyet ve bahtiyarlığa eriştirecek, yahut dalâlet ve hüsrâna düşürecek hakikî bir fâil yoktur. Allah'ın hidâyet ettiğini kimse saptıramaz. Allah'ın sapıttığını kimse doğru yola getiremez. Yalnız

burada şu noktayı iyi bilmek lâzımdır ki, Allahu teâlâ'nın bir kulunda dalâlet yaratması, o kulun, kendi arzusu ile sapıklık yolunu tutmuş olmasındandır. Yoksa kul irâdesini, kabiliyetini dalâlete yöneltmedikçe Allah onu cebren dalâlete sevk etmez. Nitekim insanlarda hidâyet ve imân asıldır, dalâlet ve küfür sonradan ârız olmuştur. Cüz'i irâdenin sû-i isti'mâlinden doğmuştur.

İNSANLARA İMÂN, YARADILIŞLARINDA BAĞIŞLANMIŞTIR:

Bezm-i elestde, yâni hilkat sabahında, ruhlar meclisinde Allahu teâlâ hepimizden ahd ve mîsak aldı. O'nun huzurunda doğru yola gideceğimize hep bir ağızdan söz verdik. Gerçi biz bu mâcerayı hatırlıyamıyoruz ama, onu Allahu teâlâ Kitabında bildirmiş, bu suretle kat'î olarak ma'lûm olmuştur. Hatırlıyamamak, inkâr vesilesi olamaz. Biz üç günlük kısa hayâtımızda bile, nice mühim ve hayâtî hâdiseleri unutup duruyoruz; meselâ bu günün insanları arasında, tûfan gibi büyük bir beliyyeye bile inanmıyanlar görülüp işitilmektedir. İşte ezelî îmân, Allah'ın bir hidâyeti ve bu mâceranın tatlı bir hâtırası ve insanlarda her türlü fazilet ve ahlâk sermâyesidir. Dünyâya çıkma zamanı gelince, her ruh için cismânî ve ruhânî kuvvetlerle mücehhez bir ceset bağışlaması, dünyâya kitaplar indirmesi, peygamberler göndermesi, dünyâda gördüğü, işittiği, fikren mülâhaza ettiği her hâdisede bir hikmet dersi göstererek, ezelî imân nûrunu kuvvetlendirip, parlaklığını arttırması, hep Allahu teâlâ'nın muzâaf hidâyetleridir ki, kul, hidâyet istedikçe ve hidâyete uydukça Allah'ın hidâyeti de dâima artar durur.

Dünyâya geldikten sonra kendi güzel arzularıyla ezelî îmânlarında sabit kalabilmek ve onu kuvvetlendirip, nûrunu arttırmak bir kul için dünyâda, âhirette verilen ni'metlerin en büyüğü ve en kıymetlisidir. Çünkü îmân her hayrın köküdür. İmân olan kalbde bulunmıyacak hayr yoktur. Dünyâ ve âhiretin bahtiyarlığı da ancak imânla hâsıl olur, başka değil. Bunlar hakkı tanır, hakka hürmet eder, hak söze boyun keser, haksızlığa, zulme ölür de yine tahammül etmez; elinde kuvvet de olsa, teşvik de görse hakkı çiğnemez, hak söyler, hak dinler, hak ile yaşar, hak olarak ölür. Hak'tan geldiği gibi şaşmadan, sapmadan yine Hak'ka gider. İşte Allah'a karşı sözlerinin eri olan hakperest babayiğitler bunlardır.

Bir kısım insanlar da dünyâya gelir. Gözünü açar açmaz azgınları görür, çevresini Allah ile âşinalığı olmayanlar bürür, onların Allah'a karşı, küfran ve isyan hareketlerine bu da alışır. Kendi kötü arzusuyla ezelî imânını bırakıverir. Kazanmak için geldiği dünyâda sermâyesini de kaybeder. Hak yolundan sapar, hayâtı hemen dünyâ yaşayışından ibaret sanır, bütün kuvvetiyle dünyâya tapar, derken bir gün gayyâ-yı esfele kayar gider. İşte Hak'tan dönen, dalâleti tutan, sözünden cayan, nefsine uyan azgınların âkıbeti de budur.

KULA GEREKEN ŞEY:

Bilinmelidir ki, dünyâda **insanları iyiliğe çağıran hidâyet müşritleri bulunduğu gibi, kötülükleri süsleyerek iyiliktir diye yutturmaya çalışan şeytanlar da vardır.** Aramızda şeytan tabiatlı nice insanlar vardır ki, adamı yoldan çıkarırlar. Öyle kurnaz, öyle sıcak davranırlar ki, insan onların samimiyetinden şüphe etmeyebilir. Fakat parasını bitirip vü-

cudunu harap ettikten sonra bir daha semtine uğramazlar. Buna karşı melek tabiatlı insanlar da vardır. Bunlar da insanın yolunu Allah'a ve rızâsına çevirirler. Bunlarla tanışabilmek Allah'ın büyük lûtfu ve hidâyetidir. Bunu kazanmak için Allah'a yalvarmalı, bunun için de, Fâtiha sûresini çok okumalıdır. Çünkü orada

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ = **"İhdine's-sırâta'l-müstakîm" = Yâ Rab bizi doğru yola hidâyet et"** dileği vardır.

EL-BEDÎ'

(Örneksiz, misâlsiz, acîb ve hayret verici âlemler îcâd eden.)

Bedî, mübdî, ma'nâsınadır. Mübdi', ibdâ' eden, yâni örneği bulunmayan bir şey ihtirâ ve icâd eden demektir. Bedî' ile mübdi' arasında fark da yok değildir. Gerçi her ikisinde de örneksiz icâd ma'nâsı varsa da örneği bulunmayan -velev ki bir tek olsun- bir şey ihtirâ edene mübdî, denilebilir; amma bedî' denmez. (Bedî') hiç birinin de örneği ve misâli yokken, sayısız şeyler îcâd ve ihtirâ eden, düşünmeğe, araştırmağa muhtaç olmadan, kolaylıkla ve dâimâ misilsiz şeyler yaratmak, îcâd et-

mek âdeti ve kadîm sıfatı bulunan zât demektir ki, bu ma'nâca Bedî' ancak Allahu teâlâ Hazretleridir.

Örneği yokken Allah'ın kudretiyle meydana gelen fevkalâde güzel ve insana hayret verici şeylere de ibdâ' olunmuş ma'nâsına -bedî' denildiği vardır. Bu i'tibarla gökler ve yer ve Allah'ın yaratttığı her şey, ne kadar bedî', ne kadar misâlsizdir! Allahu teâlâ onlardan hiç bir zerre yokken, ortada örnek ve misâl tutulacak hiçbir şey bulunmuyorken, ilk önce bunları ihtirâ etmiş, her nev'in ilk ferdini, ilk örneğini ibdâ' edip yoktan vücuda getirmiştir. Her nev'in ilk ferdi misilsiz olarak yaratıldığı gibi, bir nev'in bütün ferdleri de her yönden tamâmiyle birbirinin aynı değildir. Aralarında hem benzerlik var, hem ayrılık var. Meselâ insan nev'ini alalım: Sûrette, sîrette tamamiyle birbirinin aynı iki insan bulmak imkânsızdır. Bu bakımdan denilebilir ki, her insanın, her zerrenin yaradılışı başlı başına bir bedîadır.

SATRANÇ TAHTASINA HAYRET EDEN:

Halife **Ömer'ül-Fârûk (Radıyal'lâhu anh)**'in sohbetinde bulunanlardan biri bir gün: "Şu satranca şaşırıyorum. Satranç tahtasının eni de, boyu da birer arşından fazla değilken, insan onun üzerinde binlerce oyun oynasa, bir oynadığı oyun mutlaka öbürüne benzemez." demiştir.

Hazret-i Ömer buna cevap olarak: "Bundan daha ziyâde hayret verici şeyler vardır. Meselâ insanın eni bir karış, boyu bir karıştan ibâret olan yüzünde kaşlar, gözler, burun ve ağız gibi âzânın yerleri kat'iyyen değişmediği halde, yine dünyâ yüzünde yüzleri tamâmiyle birbirine benzeyen iki insan bulamazsın. Şu ufacık deri parçası üzerinde bu sayısız değişiklik-

leri, bu sınırsız bedîaları gösteren Allah Celle Şânühû ne büyük kudret ve hikmet sâhibidir!" dedi. İşte kâinat baştan başa böyle bedîalarla, acîbelerle doludur. Fakat onu görmek için düşünmeyi ve her şeye dikkatle bakmayı âdet edinmek iktizâ eder.

DİKKAT VE TECESSÜS:

İnsanoğlunun mühim hassalarından biridir. O, dinini de, dünyâsını da bununla kazanacaktır. Meselâ, ağzı kapalı bir tencerede su kaynıyordu. Derken birdenbire kapak fırladı. Bu hâdiseyi gören bir adam dikkat etti, düşündü. Acaba bu kapak neden fırladı? Sebebini aramağa başladı. Nihâyet suyun tabahhuru neticesinde hâsıl olan tazyikten ileri geldiğini ve bu tazyikin müthiş bir hareket âmili olabileceğini keşfetti. Buhar kuvveti işte bu basit hadiseden doğdu. Meydana konan büyük hakikatler, hep böyle küçük vâkıalara dikkat etmekle bulunmamış mıdır? Eğer insanlarda bu hassa olmasaydı, bu kadar ilimler, fenler meydana gelir, sanayi bu kadar incelir miydi? Bu dünyacası... Bu hassa yaratılmışlar üzerinde tatbik ve icrâ edildiği zaman da Allah bilgisi kazanılır. Emek verip dikkat edenler, Allah'ın azamet ve kudretini sezenler, dirilir, nimetlerini düşünen gönüllerde Allah sevgisi uyanır. Allah'ın, iyiliği sevapla karşılayacağını düşünen gönüllerde isyan korkusu çoğalır ve nihâyet bir kul, Allah'a karşı kusurlarını ve çeşitli günâhlarını idrak edebildiği zaman, büyük bir hicap ve pişmanlık acısı duyarak hemen tevbeye ve Allah'ın afv u mağfiretine döner ve bunların her biri imrenilir birer makamdır. Dikkat ve tefekkür bu kadar zengin mahsûl verdiği için, **Kur'ân** 'da ve hadîste insanları tefekküre teşvik ve dâvet eden

birçok âyet ve hadîs vardır. Tefekkür İslâm'da büyük ibâdetlerdendir.

KULA GEREKEN ŞEY:

Allahu teâlâ dilediği kuluna hikmet verir. Kendisine ilim ve hikmet bağışlanan, hakikaten büyük hayra ulaşmıştır. Bir kul anlayışı nisbetinde Allah'ın her şeyde parlayan hikmetlerini görmeye, bu bahtiyârlığa katılmaya çalışmalıdır. İnsan var ki, onun hayattan nasibi, sâdece yemek içmekten ibârettir, ondan ilerisine kafa yormaz. Halbuki kendisine hikmet verilenler, yenilip içildikten sonra, bu gıda maddelerinin vücutta kana tahavvül ederek et olması, tırnak olması, kıl olması, görür göz olması, düşünür fikir olması gibi ince ince bedîaları görürler ve bu çeşniyi tatmak için uzun seneler emek vermekten, üzücü yorgunluklara katlanmaktan zevk alırlar.

Ne güzel söylemişler: Hikmetle uğraşanlar ışık, ilimle uğraşanlar yol gösterici, öğütçüler lâmba, âkiller diri, câhiller ölüdür. Herkes beğendiği sınıfı seçsin.

الْبَاقِي جَلَّ جَلَالُهُ

EL-BÂKÎ

(Varlığının sonu olmayan.)

Bu ism-i şerif varlığın devâmını bildiren bir kelimedir.

Varlığın devâmı, önü ve sonu olmamakladır. Önü olmamak mülâhazasıyla Allahu teâlâ'ya (El-Kadîm), sonu olmamak mülâhazasıyla (El-Bâkî) denir. Bu ma'nâlara yakın (El-Ezelî, El-Ebedî) ism-i şerîfleri de vardır. Ezel demek, geçmişte başlangıcı olmayan; ebed demek, ilerde sonu olmayan demektir. Allahu teâlâ'nın varlığı imtidâd, istimrâr ve devam bakımından zaman mefhûmunun içine girmez. Çünkü zaman denilen şey: Kâinâtın yaradılmış olduğu lâhzadan i'tibâren adem'e doğru akışının derecelerini gösteren bir mefhumdur. Şu halde yaradılmışlarla başlamıştır ve onlarla bitecektir. Kâinât yokken zaman da yoktu, fakat Allahu teâlâ vardı. Kâinât biter, zaman da biter, fakat Allah Bâkî'dir.

DÜNYA BİR BEKLEME ODASI VEYA BİR MİSAFİRHÂNEDİR:

Dünyâyı bir misafirhâneye benzetmişlerdir, ne doğru temsil. Yolcu oraya gelir, birkaç gün eğlenir, sonra, bırakır gider. Bu misafirhâneye binlerce asırdan beri kimler geldi, gitti, nasıl memleketler, ne muazzam medeniyetler kurdular, şimdi ise, onların yerlerinde yeller esiyor.

İnsan ve dünyâ yüzündeki her şey böyledir. Dünyâya gelir, hayat safhaları, bebeklik, çocukluk, yiğitlik, kocalık, birbirini sürükler, çeker, vakti gelir ukbâya göçer gider. Dünyâda işlediklerini orada görür. Dünyânın, âhiretin tarlası olduğunu, dünyâda anlamamışsa âhirette anlar. Burada ne ektiyse orada onu toplar. Hayırsa mükâfat, şerse mücâzat görür. Bu haller arkadan gelenlerde de devam eder. Büyük bir geçit resmi gibi herkes sırasıyla gelir geçer. Dünyâ kimseye kalmaz; dünyanın kendisi de kalmaz. Her şey fânîdir. Bâkî Allah'tır ancak.

KULA GEREKEN ŞEY:

Bu geçici hayâta aldanıp kıymetli ömrünü boşuna telef etmemek, dünyâya niçin geldiğini öğrenip, Allah'ın rızâsını kazanmak üzere hayâtından faydalanmak, hâline ve mevkiine göre Allah'ın kullarına lûtuf ile, hilm ile, adâletle muâmele yapmak, fânî hayatla bâkî hayat kazanmaktır.

FÂNÎ HAYATLA BÂKÎ HAYAT NASIL KAZANILIR?

İnsanların yorgunluklarından yalnız dünyâda faydalanmakla kalmayıp, bu çalışmalarının mahsulünü ebediyete kadar toplamak için, o işleri ebedîleştirmek, üzerlerine birer (ebedîdir) damgası vurdurmak, iktizâ eder. Böyle damga ile damgalanan ameller, bekâ ile muttasıf olur. Her şey çürüyüp bittiği zaman bunlar bitmez. İnsanın yaptığı işler içinde, ebedî damgası alabilecek olan, kendisiyle Allah'ın rızâsı istenmiş olanlardır. Mâadası fânîdir. Meselâ, bir doktor, bir mimar, hastalık olmayan, inşaat yapılmayan bir âleme göçtükleri zaman, onların ilmini arayıp soran olmaz; bedenleri gibi ilimleri de söner gider. Fakat dünyâdayken o ilimleriyle Allah rızâsı için bir iş yapmışlarsa işte o, ebedîdir ve ondan faydalanacaklardır.

EL-VÂRİS

(Servetlerin geçici sâhipleri, elleri boş olarak yokluğa döndükten sonra, varlığı devam eden, servetlerin hakikî sahibi.)

Allahu teâlâ mülkün vârisidir, her şeye vâris ancak O'dur. Çünkü mülkün ortaksız sâhibi O idi. Ortaksız vârisi de O olacaktır.

Allahu teâlâ mülkünden istediği mikdârı, istediği insanlara verir, yâni onlara muvakkat bir zaman için tasarruf hakkı bağışlar. Onlar da bunun Allah'ın bir lûtuf ve ihsânı olduğunu unuturlar, kendileri için müktesep bir hak sanırlar da tasarruflarında hiçbir emr ü ferman tanımazlar. Hayatta bulundukları müddet, ancak kendi keyiflerine göre kullanırlar. Ölünce mal ve mülkümüz vârislerimize kalır ya, o da bir kâr diye haklı haksız demeyip mal toplarlar. İşte bu şekilde tasarruf dâvasında bulunanların ellerindeki âriyet tasarruf hakkı alınır. Kendileri de gider, biter de, ortaksız olarak Evvel ve Âhir, Bâkî ve Mâlik bulunan Allahu teâlâ kalır.

KULA YARAŞAN ŞEY:

Elindeki mal ve servetin hattâ hayâtının sâhip ve mâliki ve sonunda vârisinin ancak Allahu teâlâ olduğunu bilerek,

kendisinin bir emânetçi bulunduğunu kabul etmeli ve işleri nefsânî arzularına göre değil, Allah'ın emirlerine ve kanunlarına göre yürütmelidir. Allah'ın sevmediği ve emretmediği tasarruflarla, sağken türlü türlü bozuk muâmeleler, öldükten sonra da, meselâ, vârisleri hakkında, kanun dışı olarak kimine az, kimine çok, kimine hiç bir vasiyyet yapmamak gibi, kendisini çok ağır bir mes'uliyet altına atmamalıdır.

ER-REŞÎD

(Bütün işleri ezelî takdirine göre yürütüp dosdoğru ve bir nizam ve hikmet üzere âkıbetine ulaştıran.)

Reşîd, mürşid ma'nâsınadır. Mürşid kelimesi başlıca iki ma'nâ ifâde eder. Birincisi doğru ve selâmet yolu gösteren demektir. Bu ma'nâca (El-Hâdî) ism-i şerîfiyle beraber olur. İkincisi hiçbir işi boş ve faydasız olmayan, hiçbir tedbîrinde yanılmayan, hiçbir takdîrinde hikmetsiz bir şey bulunmayan zât demektir. Burada ma'nâ budur.

Küçük, büyük işlerin kumandası ancak Allahu teâlâ'nın elindedir. Her iş O'nun irâdesi ve tedbîriyle meydana gelir ve yine O'nun takdîri çerçevesi içinde neticelenir. Allahu teâlâ'nın tekvînî olan tedbirleri, kâinâtın idâresine ait emirleridir. Her şey bu tedbirlere göre ve tam bir mecburiyet içinde vazifesini yapıp durmaktadır.

Teşriî olan tedbirleri ise, mükellef olan insanların saâdet ve refâhı için bilhassa **Kur'ân**'da gelmiş olan emirlerdir, bunlarda cebir yoktur, dinî işlerin cebirle değil, insanların irâdeleriyle yapılması istenmiş ve bu iş onların ihtiyârına bırakılmıştır. Onun için bir kulun, irâde-i cüz'iyesini kullanmadan aradığı sevap husule gelmez. Şu halde insanların, kendileri için va'd buyurulan saâdet ve refâhı bulmak istiyorlarsa, kendi arzularıyle Allahu teâlâ'nın teşriî olan emirlerini yerine getirmek, bu suretle rızâsına ermek için niyet etmeleri ve gayret göstermeleri lâzımdır.

KULA GEREKEN ŞEY:

İşlerinde ve muâmelâtında hayırlı ve kazançlı tarafı tutabilmek için tedbirli ve uyanık bulunmaktır. Bu da akıl gibi Allah'ın en büyük ihsânı olan hassayı terbiye ederek, çalıştırmak ve nefsi, aklın idâresi ve baskısı altına almakla olur. Akıl, insanı hayvandan ayırt eden bir kuvvettir. Vazifesi Allah'ın kanunlarını anlamak ve onların hükümlerine göre vücut makinesini idâre etmektir. Bu akıl her insanda varsa da, ancak işlerini, sözlerini aklının idâresiyle yürütenlere akıllı denir. Yoksa yalnız kendisinde akıl bulunana değil. Biz kendi kendimize akıllı adam olmakla ve hayrını, şerrini bilenlerden bulunmakla iftihâr eder, kimsenin aklını ve icrâatını beğenmeyiz. Fakat emin olunuz ki, zengin, fakir, âlim, câhil binlerce insan içinde, aklına göre yürüyen pek az kimse bulunur. Ötekiler hep aklı lüzumsuz bir şeymiş gibi bir tarafa atarak, nefislerinin arzularına göre giderler. Akıllarından faydalanamadıkları için bunlara akıllı denmez.

AKLIN TERBİYESİ:

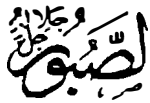
Hiç aklı olmayana deli derler. Bunlar bir şeyle mükellef değildir. Fakat aklı olup da onu terbiye edemediğinden, yerli yerinde ondan faydalanamayanlara ahmak denir, sefîh de denir. Aklın terbiyesi ilme bağlıdır. Onun için İslâm dininde kadın, erkek her ferdin hususiyetine göre, din ve dünya ilmi öğrenmesi farzdır. Akıl, ilimle kuvvetlenince, sâhibine dâima olan biten işlerin nereden çıktığını ve hangi yollardan akıp geldiğini dikkat nazarına aldırır. Her hâdisede Allah'ın irâdesini, kudretini sezdirir, O'nun rızâsı için çalışmayı sevdirir. Onun için büyükler demişler ki: İhsân-ı İlâhî'nin en hayırlısı akıl, âfetlerin en zararlısı cehldir.

NEFS VE ISLAHI:

Nefs insanın içinde şiddetli bir istek kaynağıdır ki, insan bununla işine gelen, hoşuna giden her şeyi kendine maletmek, nerede ve kimin elinde olursa'olsun çekip almak, işine gelmeyen her şeyi yok etmek ister. Bu istek hayvanlarda da bulunduğu için, insanla hayvan arasında müşterek sıfatlardandır. İçimizde mütemâdiyen fışkırıp duran bu istek kaynağının arzuları mutlak surette verildikçe, o sırnaşık insanlar gibi, daha ziyâde arsızlanır, verdikçe azar, onu imlâya getirmek güç olur. Sâhibini de yener. Onun için nefsi Allah'ın razı olacağı hudutlar içinde tutarak taşkınlıktan, fâsit heveslerden alıkoymak lâzımdır. Bu da nefsi, aklın hükmü ve idâresi altına almakla olur. İnsan doğduğu günden i'tibâren, işine geleni çekmek, gelmeyeni atmak için çalışmaktadır. Bu hal insanların mayasında vardır. Eğer bu olmasaydı âlemin nizâmı bozulurdu.

Şâyet bu kuvvet aklın baskısı altına alınmayıp serbest bırakılırsa, yine âlemde herc ü merç hâsıl olur.

Akıl, nefsin isteklerini gözden geçirir, Allah'ın rızâsına uygun olanlarını kabul, olmayanlarını reddeder. Aklın eli, nefsin dizginini tutarsa, kötü yollara bırakmaz, hakka bâtıl, bâtıla hak dedirtmez. Nefsini aklının baskısı altına alabilenler hakikaten büyük insanlardır. Mes'ut olanlar da bunlardır. Çünkü onlardan mahlûkat mutazarrır olmaz, memnun olur. Halkın memnun olduğundan Hak da râzı olur.

ES-SABÛR

(Çok sabırlı.)

Allahu teâlâ Sabûr'dur. Âsilerden öc almakta istical etmez, kendilerine mühlet verir. Kullarının binbir çeşit edep ve saygı dışı hallerini görüp dururken ve onları bir lâhzada yok edivermeye kudreti varken, bunu yapmıyor. Münkirler O'nun hakkında yoktur diye bar bar bağırırken, müşrikler kendine iftirâ edip dururken, yine naz ve ni'met içinde yaşamaktadırlar. Onların tahsisatını hemen kesmiyor, sıhhat ve âfiyet veriyor. Çünkü O, her şeye bir müddet tâyin etmiştir. Her şey muayyen olan seyrini tamamlayacaktır. Vaktinden evvel isti'câl etmez. Vakti gelince de bir lâhza geri bırakmaz. Allah'ın verdiği bu mühlet de şüphesiz büyük bir rahmettir. Şâyet bu mühlet için-

de tevbeye gelirlerse tevbelerini kabul eder, suçlarını bağışlar.

BU İSM-İ ŞERÎFİN (HALÎM) İSM-İ ŞERÎFİYLE MA'NÂ-CA FARKI:

Her iki ism-i şerîf ma'nâca birbirine yakındır. Yalnız bu ism-i şerîf, âsiler tevbeye muvaffak olamadan dâr-ı cezâya göçerlerse, kendilerine intikamın orada icrâ edileceğini bildirir. Halîm ism-i şerîfi ise, daha ziyâde afv ve mağfireti bildirir. Fark budur.

SABIRLI ADAMLAR, FAZİLETLİ İNSANLARDIR:

Yukarılarda bir iki def'a tekrar ettiğimiz bir hakikatı son olarak bir daha söyleyelim: İslâm ahlâkında sabır, şükür, tevekkül, tefvîz, rızâ ve teslim gibi îmânın bütünlüğünü ve insanlığın en yüksek mevkiini bildiren ve yüce ma'nâlar taşıyan kelimelerden hakikî ma'nânın tamâmiyle zıddı bir ma'nâ anlıyorlar ve meselâ, sabırlı bir adam denince miskinlik içinde yaşamağa, hor ve hakîr kalmağa, dövülüp sövülmeğe katlanan bir şahıs anlıyorlar, halbuki bu sabır değil (tezellül)dür. Tezellül ise haramdır, yâni bir mü'min için kendini Allah'tan başkasına karşı alçaltması helâl değildir.

Sabır, Allahu teâlâ'nın huylarından biridir. Onun için sabırlı adamlar, faziletli insanlardır. Cehâlete, zulme, buhle sabredilmez, haksızlığa sabredilmez, bunlara karşı durulur ve yoluyla izâlesine çalışılır. Sabırlı bir adam demek, dinin ve aklın kabul edip de nefsin hoşlanmadığı veya nefsin arzulayıp istediği halde dinin ve aklın beğenmeyip reddettiği hususlar-

da, daima dinin ve aklın muktezâsına uyarak, nefsin dizginini ona göre kullanan zat demektir. Sabır büyük makamlardan bir makamdır. En müşkül işler, sabırla başarılır. En çetin ve dolaşık mes'eleler sabırla çözülür.

Dünyânın rahat ve refâhı sabırlı elde edilir. -İnsan önce kendisine ağır gelen sa'y ve gayreti göstermez, uzun zamanlar büyüklere hizmet etmek zahmetine katlanmazsa, geçim için bir hüner ve ma'rifet sâhibi olamaz ve sonraki hayatında rahat edemez. Âhiretin ebedî saâdeti de sabırla kazanılır. - **"Cennet, günlün istemediği şeylerle çevrilmiştir."** (Hadîs-i şerîf meâli.) İnsan onlara uğramadan Cennet'e geçemez. Bütün faziletler sabırla bulunur. Fazilet ve kemâl hiçbir vakit kolayca ve meşakkatsiz ele geçmez. Yol üzerinde para bulunur ama, ilim, ahlâk, fazilet bulunmaz. Gayretli insanlar bu uğurda nice zahmetlere uğrarlar. Gayret ve zahmetleri nisbetinde ahlâk ve fazilet sâhibi olurlar.

KULA GEREKEN ŞEY:

Haksızlığı, Hak'ka tecavüzü âdet edinenler bilmelidir ki, Allahu teâlâ zâlimlerden intikamını alır. Allah'ın yakalaması çok şiddetlidir, O'nu hiçbir kuvvet önleyemez. Allah'a isyan edip dururken O'nun müsâadesine ve imhaline mâruz kalanlar, kat'iyyen buna aldanmamalıdır. Günün birinde hâtır ve hayâle gelmeyen azap kendilerini sarıverir. Her halde Allah'a dönmekte, O'nun afv ü mağfiretine sığınmakta isti'câl etmek gerekir.

Hayatta sabredilecek yerlerde sabredenlere, Allahu teâlâ hadsiz hesapsız sevap ve mükâfat va'd buyurmuştur. Bir insanın hiddetine mağlûp olmaması, birlikte yaşadığı kimselerin

bazı kusur ve kabahatlerini hoş görmesi, günâh olan şeylere dönüp bakmaması, onların vereceği geçici lezzetlere aldanmaması sabır olduğu gibi, ilim ve fazilet yolunda, memleket uğrunda, rahatını, uykusunu, malını ve hattâ icâbında canını fedâ edivermek de sabırdır. Allah'tan gelen ve def'ine çâre olmayan felâketler, hastalıklar ve kazâlar vardır. Onlara tahammül etmek ve o gibi hallerde eline, diline sâhip olmak, bağırıp, çağırmamak, yakasını paçasını yırtmamak, başını, göğsünü dövmemek, rast geldiğine dert yanmamak ve hattâ yüzünü bile ekşitmemeğe gayret etmek de sabırdır. Hak'tan kuluna musîbet gelir. Hiç şüphe yok ki, ecri de berâber gelir. Sabrederse o ecri alır, edemezse musîbet birken iki olur. Biri musîbetin kendisi, öteki de kaçırmış olduğu ücrettir. Halbuki Hak'tan gelen ücreti kaybetmek, musîbetin bizzat kendisinden daha ağırdır.

----------oOo----------

SON SÖZ VE MUZTARİP BEŞERİYET İÇİN BİRİCİK KURTULUŞ YOLU

İnsanlık târihi gözden geçirilsin... Felâketlerin, musîbetlerin, ardı arkası kesilmeyen hücumlarıyle nice medeniyetlerin, cemiyetlerin yok olup gitmesinin iç sebepleri araştırılsın... Görülecektir ki, bu müthiş fâciaların her birinde hep aynı sebep, aynı âmil hâkim olmuştur: Allah bilgisizliği.

Allah duygusu gönüllerden silindiği zaman, hakikî insanlık kıymetleri ve bütün ahlâkî faziletler de derhal yıkılır. Ondan sonra artık o topluluk medenî ve insanî bir topluluk değildir. Sırtlanların yaşayışından daha kötü bir saldırganlık görülür. Zamanımızda bütün çalışmalar, bütün düşünceler maddiyatın hududu içinde kalmıştır. Bu maddî dünyâda bir çokları arasında mâneviyat düşmanlığı, medeniyet ve kibarlık ölçüsü olarak kabul edilmiş, münkirlik alabildiğine yayılmıştır. Bu şımarıklığın, tabiat kanunlarına hâkim bulunmanın verdiği sarhoşluktan ileri geldiğine şüphe yoktur. Ancak şu da muhakkak ki, bugünkü maddî ilerlemeler, mâneviyatla muvazî olarak başbaşa yürüseydi, dünyâ yüzünde hakikî ve samimî bir medeniyet havası bütün gönüllere genişlik ve ferahlık verecek, içinde bulunduğumuz bunaltıcı ve ıztıraplı bir yaşayış

olmayacaktı.

Ne yazık ki, böyle olmadı. Tabiî kuvvetlerden faydalanmak fazileti, ahlâkı ve insanlığı bütün bütün atmak bahâsına satın alınmış oldu. Asrımızın tamâmiyle maddîleşmiş ve âdeta bir taş kesilmiş olan insanları, tavırlarıyle, hüviyetleriyle işte meydanda. Dış cepheleri ne kadar temiz, iç cepheleri ne kadar iğrenç!

Kalblerinde binbir çeşit hile, iğfal, yalan ve ihtiras kaynaşırken, giyinişlerindeki zarâfet, yüzlerindeki tebessüm ve hele aslâ yürekten olmayan samimiyet ve nezaket gösterileri, ruhlara i'timat yerine, nefret telkin ediyor.

Bu içsiz medeniyet dünyâsında yer yer dalgalanan kargaşalıklar ve bu yüzden dökülen kanlar, çekilen ızdıraplar hep mâneviyatta hâsıl olan tezebzübün ve Allahsızlığın tabiî bir neticesidir. Allah'ı unutmakta ısrar edildikçe, bu hallerin korkunç bulut katarları gibi, birbiri ardınca devam edip gitmesinden korkulur.

Tek çare: Allah'ı bilmek ve Allah'a dönmektir. Onun için insanlık âşıklarının, ruh mürebîlerinin fikir ve elbirliğiyle ancak bu nokta üzerinde çalışmaları icâbettiğine inanmış bulunuyoruz ve bu inancımızın sevkiyledir ki, aczimize ve hiçliğimize bakmayarak, Ulu Allah'ın 99 adını bildiren hadîs-i şerîfi şerhettik.

Gayemiz, zâten gönüllerde var olan Allah bilgisini açmak ve kökleştirip kuvvetlendirmekti. Bu i'tibarladır ki, şâyet bazı sözlerimizde bir nevi' tekrarlama olmuşsa bile, biz bunları bililtizam çok görmediğimiz gibi, şuracıkta da yazılarımızın bir icmâlini kaydetmekten kendimizi alamadık: (Tekerrürden, tekarrür hâsıl olur).

Evet Allah'ı bilen bir cemiyet efratı, birbirini seven bir

cemiyettir. Allah'ı bilmeyen yığın da anarşi halinde kaynaşan bir volkandır.

Üzerlerinde Allah'ın hâkim ve murakıp bulunduğunu kabul etmeyenler, yalnız iki şeydan korkarlar: Kanunun hükümlerinden, zâbıta kuvvetinden... Şâyet kanunun hükümlerinden, zâbıtanın takibinden serbest kalacaklarını bilseler, onların yapamıyacağı yoktur. Fakat ruhlarının derinliklerinde gizledikleri niyet ve düşüncelerinden Allah'ın haberdar olduğunu bilenler, kötü maksat ve düşüncelerinden dolayı Allah'a karşı utanırlar da, kanunun cezalandırmıyacağına veya zâbıtanın ulaşamıyacağına emin olsalar bile, ruhlarını kirletmezler.

Onların ruhları, hisleri, fikirleri, lekesiz ve tertemiz olur. Allah'ı hakkiyle bilenin yalan aklına gelmez. Hileyi hiç düşünmez, kimseyi aldatmaz. Çünkü bütün bunlar Allah'a ehemmiyet vermemenin neticesi olan kötü şeylerdir.

Allah'ın lûtfunu bilen intihar etmez. Keremini bilen me'yûs olmaz. Büyüklüğünü bilen büyüklenmekten titrer. Birliğini bilen, insanlığın şeref ve haysiyetini yok eden, rûhu kirleten şirkten kurtulur. Allah'ın hilmini bilen, yapmakta olduğu kötülüklerin cezasının geriye bırakıldığını ve bu arada nedâmetle vazgeçtiği surette afva uğrayacağını, ısrar ettiği takdirde korkunç bir âkıbetin kendisini beklemekte olduğunu takdir eder. Allah'ın kudsiyetini bilen, Allah'tan başka her şeyin, ne kadar büyük olursa olsun, âciz, muhtaç, eksik olduğunu tasdik eder. Emniyetin, selâmetin yalnız Allah'tan olduğunu bilen, içine düştüğü her türlü darlık ve ızdıraptan dolayı yanlış kapıya yalvarmaz. İzzet ve Kibriyâ sıfatlarının Allah'a mahsus olduğunu bilen, haysiyet ve şerefini muhafaza eder de Allah'tan başkasına zillet göstermez. Varları yok, yokları var edip duran Allah'ın, öldükten sonra tekrar dirileceği hakkın-

daki va'dine inanır ve giderini ona göre düzenler.

Allah'ın adlini bilen, kötülükten uzaklaşır. Mülkün sâhibinin Allah olduğunu bilen, elindekinin başında; (ileride hesabını vermek mecburiyetinde olan) bir emânetçi olduğunu i'tiraf eder. Kendisine ulaşmış olan her ni'metin, ancak Allah'ın sevk ve irâdesiyle geldiğini bilen, yalnız Allah'a boyun eğer. Verilen ni'metler hayır yollarında kullanıldığı surette Allah'ın bunları kat kat arttıracağını ve ebedîleşeceğini bilen, önüne çıkan her hayırlı işi kıymetli birer fırsat telâkki eder... ilâ-âhirihî.

Velhâsıl Allah'ı bilenler sevişir, birbirlerine kenetlenir, bir cisim gibi olur. Ara bozan şeytan, aralarına girmez. Dünyâ ve âhiretin saâdeti de, işte bu birlikten doğar. Allah'ı bilmeyenler de hep dövüşür, birbirlerine düşmanlık kapısı açar. Şeytan araya girer, derken her birinin başına bir çok gaile düşer. Rahat ve huzur görmeden bu âlemden göçerler.

İşte önümüzde iki yol: Biri suret-i mahsusada dikkatle, önemle açılmış ve üzerinde milyarlarca ayak izleri görülen bir yol... bir cadde... Öteki de ötede caddeden ayrılmış, belli belirsiz, tek tük bir kaç iz... Evvelkisi Allah'ı tanıyanların yoludur. Görülen izler de, peygamberlerin, temiz yürekli fazilet sahiplerinin, dinli ve îmânlı ilim ve hikmet adamlarının izidir. İkincisi de, nefsinin arzularına uyan, görmez, işitmez, ne yaptığını bilmez bir kuvvet olan tabiata tapanların yolu... Sevgili okuyucu! Bu yolların hangisinde selâmete çıkacağını kendin tâyin et ve ona göre git!..

***

Bu kitapta yazmak istediğimiz şey burada bitti. Bunu bi-

türmeğe muvaffak buyurduğundan dolayı da, Zât-ı Ulûhiyyetine yüz binlerce ham dü senâlar olsun Allah'ım!..

13 Ekim 1949 — 20 Zilhicce 1368
İstanbul

---------oOo----------

İÇİNDEKİLER

Önsöz 5
Allah'a Ham ü Senâ ve Yalvarma 9
Kitabımızın mevzuu ve yazılış tarzı 9
Esmâü'l-Hüsnâ ne demektir? 10
Esmâü'l-Hüsnâ'yı öğrenmenin faydaları 10
Hayâtın gâyesi 11
Hadîs'in metni 12
Hadîs'in ma'nâsı 13
İhsâ ne demektir? 14
İsimleri saymak nasıl yapılmalı 14
Hadîs'in ma'nâsına devam edelim 15
İlâh kelimesinin ma'nâsı 15
Ulûhiyyet kimin hakkıdır? 16
Dikkate değer bir nokta 16
ALLAH 19
1- ULÛHİYYETE MAHSUS SIFATLAR 19
Kıdem 20
Bekâ 20
Muhâlefetü'n-Li'l-Havâdis 20
Kıyâm Bi-Nefsihî 20

Hayat 21
İlim 21
Semi' 21
Basar 21
İrâde 21
Kudret 21
Tekvîn 21
Kelâm 21
2- ALLAH İSMİNİN, İSM-İ CÂMİ' OLMASI 22
3- VÂCİBÜ'L-VÜCÛD MEFHÛMU 22
4- BU İSM-İ ŞERÎFİN, İSM-İ A'ZAM OLMASI ... 23
Allah ism-i şerîfinin ma'nâsındaki topluluk 25
Bu gayeye ulaştırıcı dört mühim esas 26
ER-RAHMÂN 29
Rahmet ve merhametin ma'nâsı 30
İrâde-i hayr ne demektir 31
Rahmetin zıddı gadab 31
ER-RAHÎM 32
İsm-i şerîfe mazhar olanlar 35
Merhametli insanların yapması gereken şeyler 37
İyilik görenlerin yapması gereken şeyler 38
Er-Rahmân, Er-Rahîm ism-i şerîfinin zevkini duyanlar 38
EL-MELÎK 39
EL-KUDDÛS 42
El- Kuddûs ism-i şerîfinin biricik sâhibi 44
El-Melîk ism-i şerîfinden sonra El-Kuddûs ism-i şerîfi 45
ES-SELÂM 47
İsm-i şerîfin başka bir ma'nâsı 48
Felâket ve buhranlı dakikalarda dîn ve iman kuvveti 49
Yine bu ism-i şerîfin tefsîri olmak üzere 51
EL-MÜ'MİN 52

İMANIN BÜTÜNLÜĞÜ 54
1- Kalp ile tasdik 54
2- Dil ile tasdik 54
3- İş ile tasdik 54
EL-MÜHEYMİN 55
EL-AZİZ 56
EL-CEBBÂR 57
EL-MÜTEKEBBİR 60
Eski insanların dilleri üstüne yollar yapıldı 61
Kibirli bir insanın her şeyden eli boş kalır 62
EL-HÂLIK 62
Allah vardı, beraberinde hiçbir şey yoktu 63
EL-BÂRİ' 64
EL-MUSAVVİR 65
Yaratmak kelimesinin hakikî ma'nâsı 66
EL-ĞAFFÂR 68
Günahkâr bir kimse neye benzer 69
Günah lekelerini temizleyen sabun 69
İç yüzü tamamen kararmış olmanın alâmeti 69
EL-KAHHÂR 71
EL-VEHHÂB 72
ER-REZZÂK 74
Zâhirî ve mânevî rızk 74
EL-FETTÂH 76
EL-ALÎM 77
İnsanlardaki ilmin kıymeti 78
EL-KÂBID 80
EL-BÂSIT 80
EL-HÂFID 81
ER-RÂFİ' 82
EL-MUİZ 84
EL-MÜZİL 84
ES-SEMİ' 86

İnsanlardaki işitme sıfatı 86
Mutlak kemâl, izafî kemâl 87
EL-BASÎR 88
Allah her lâhza bizimle beraberdir 89
EL-HAKEM 90
EL-ADL 91
Adl ile âdilin farkı 92
Allah'tan başka adl yoktur 92
Allah'ın yaptığı her iş tam bir adalet ve hikmettir 94
EL-LÂTÎF 96
EL-HABÎR 98
EL-HALÎM 99
EL-AZÎM 100
Mahlûkun büyüklüğü 101
Allahu teâlâ büyükler büyüğüdür 102
EL-GAFÛR 103
EŞ-ŞEKÛR 105
Şükran yolunu tutanların alâmetleri ve âkıbetleri 106
Küfran yolunu tutanların alâmetleri ve âkıbetleri 107
EL-ALİYY 108
Yüksekliğin gerçek ma'nâsı şudur 108
EL-KEBÎR 110
Göklerin esrarını çözmeye çalışan ilimler 111
EL-HAFÎZ 113
Allahu teâlâ, kâinatı muhafaza buyurmaktadır 114
Haram, halâl sınırlarını gözetmeyenler 114
EL-MUKÎT 115
EL-HASÎB 118
Allahu teâlâ çabuk hesaplıdır 119
İnsanın en kıymetli sermayesi ömrüdür 119
Hesap başında meydana çıkacak netice 120
EL-CELÎL 121
EL-KERÎM 123

Allahu teâlâ'nın Kerîm isminden nûr ve feyz alan bahtiyar kullar 124
EL-RAKİB 125
EL-MUCİB 127
Cahil tabîiyyeciler 128
EL-VÂSI' 130
EL-HAKÎM 132
EL-VEDÛD 134
Füyûzat nedir 134
EL-MECİD 137
EL-BÂİS 138
EŞ-ŞEHİD 142
EL-HAK 145
Hak itikat, hak söz 146
EL-VEKİL 147
Kim vekîl olabilir 148
Tevekkül ihtiyacı ve tevekkülün ma'nâsı 148
Tevekkül demek sebepleri ihmâl etmek demek midir? 150
Sebeplerin hakikî kıymetini bilmek 151
EL-KAVÎ 153
EL-METİN 154
EL-VELİY 155
EL-HAMİD 156
Vâsıtalı, vâsıtasız ni'metler 157
Allahu teâlâ zâtına hamîddir 158
Cinayetler ne ile ölçülür 158
EL-MUHSÎ 161
EL-MÜBDİ' 162
İlk insanın yaratılışı 163
EL-MUİD 165
Allahu teâlâ haksızlığı tervîc etmekten münezzehtir 166
EL-MUHYÎ 167

EL-MÜMİT 168

EL-HAY 170
Nebâtat, hayvânat ve insandaki hayat 170
Hakikî hayat 172
EL-KAYYÛM 173
İnsan rûhundaki esrar 173
EL-VÂCİD 175
EL-MÂCİD 176
EL-VÂHİD 177
ES-SAMED 180
EL-KAADİR 183
EL-MUKTEDİR 184
EL-MUKADDİM 186
EL-MUAHHİR 187
EL-EVVEL 188
EL-ÂHİR 189
EZ-ZÂHİR 190
EL-BÂTIN 193
EL-VÂLİ 197
EL-MÜTEÂLİ 200
Allahu teâlâ'ya iftira eden milletlerin temsili 201
EL-BERR 202
EL-TEVVÂB 203
Allahu teâlâ'ya nazaran tevbenin ma'nâsı 204
Günahlarla beraber kötü huylardan da dönmek 204
EL-MÜNTEKİM 205
Allah'ın sevmedikleri ve bunların âkıbetleri 205
Cehennem âzabının müddetine akıl erdirilmez 207
EL-AFÜV 208
Allahü teâlâ afvı sever 209
Afvle mağfiret arasında fark 210
ER-RAÛF 211

Allah'ın insanlara re'feti daha büyüktür 213
MÂLİKÜ'L-MÜLK 214
Hüner, bu fânî sermaye ile bâkî saâdet kazanmaktır 215
Allah kendi mülkünü yine kendi mülkü ile satın alıyor 216
ZÜ'L-CELÂL-İ VE'L-İKRÂM 217
Her ni'met ancak Allah'tan gelir 217
EL-MUKSİT 219
Bir dairede görülen intizam neye delâlet eder 221
İnsanların en hazin ve esef verici çarpıklıkları..... 221
EL-CÂMİ' 223
Allahu teâlâ bütün insanları toplayacak..... 223
Allahu teâlâ her hak sahibini hasmiyle toplar 224
İlim meş'alesinin ışığıyla neler görülüyor? 224
EL-ĞANİY 226
İhtiyaç, ma'budluğa uymaz 227
İbâdetlerde hedef 228
EL-MUĞNİ 230
Herkes zengin olmak ister 231
Bahtiyar zengin 231
Haline sabredebilen fukara 232
EL-MÂNİ' 234
ED-DÂRR 237
EN-NÂFİ' 237
Hayır da şer de insanlar için birer imtihandır 238
Kahır yüzünden lûtuf..... 239
Zararlı şeyler neden cazip görünür?..... 239
Bugünkü zararlar, dünkü hatâların neticeleridir ... 240
Mazarratlar birer terbiye ve tekâmül unsurudur ... 241
Çaresiz sıkıntılar 243
EN-NÛR 245
İmân nûru ve güneşin ziyâsı 245

İmân nûruyle aydınlanmayan gönüller niçin muztariptir? 246
EL-HÂDÎ 249
İnsanlara îmân, yaradılışlarında bağışlanmıştır ... 250
EL-BEDÎ' 252
Satranç tahtasına hayret eden 253
Dikkat ve tecessüs 254
EL-BÂKÎ 255
Dünya bir bekleme odası veya bir misafirhânedir... 256
Fânî hayatta bâkî hayat nasıl kazanılır? 257
EL-VÂRİS 258
ER-REŞİD 259
Aklın terbiyesi 261
Nefs ve ıslahı 261
ES-SABÛR 262
Bu ism-i şerîfin (Halîm) ism-i şerîfiyle manâca farkı 263
Sabırlı adamlar, faziletli insanlardır 263
Son söz ve muztarip beşeriyet için biricik kurtuluş yolu 266
İçindekiler 271
Alfabetik fihrist 279

ALLAH'IN KİTABDA ZİKREDİLEN DOKSAN DOKUZ ADININ ALFABETİK FİHRİSTİ

A

Allah 19
El-Âdl 91
El-Afüv 208
El-Âhir 189
El-Alîm 77
El-Aliy 108
El-Azîz 56
El-Azîm 100

B

El-Bâis 138
El-Bâkî 255
El-Bâri' 64
El-Basîr 88
El-Bâsıt 80
El-Bâtın 193
El-Bedî' 252
El-Berr 202

C

El-Câmi' 223
El-Cebbâr 57
El-Celîl 121

D

Ed-Dârr 237

E

El-Evvel 188

F

El-Fettâh 76

Ğ

El-Ğaffâr 68
El-Ğafûr 103
El-Ğaniy 226

H

El-Habîr 98
El-Hâdî 249
El-Hâfıd 81
El-Hâfız 113
El-Hakem 90
El-Hakîm 132
El-Hak 145
El-Hâlık 62
El-Halîm 99
El-Hamîd 156
El- Hasîb 118
El-Hay 170

K

El-Kâbıd 80
El-Kaadir 183

El-Kahhâr 71
El-Kaviy 153
El-Kayyûm 173
El-Kebîr 110
El-Kerîm 123
El-Kuddûs 42

L

El-Lâtîf 96

M

El-Mâcid 176
Mâlik'ül-Mülk 214
El-Mâni' 234
El-Mecîd 137
El-Melik 39
El-Metîn 154
El-Muahhir 187
El-Muğnî 230
El-Muhsî 161
El-Muhyî 167
El-Muîd 165
El-Muiz 84
El-Mukaddim 186
El-Mukît 115
El-Muktedir 184
El-Muksıt 219
El-Musavvir 65
El-Mübdi' 162
El-Mücîb 127
El-Muheymin 55
El-Mü'min 52
El-Mümît 168
El-Müntekım 205
El-Müteâlî 200
El-Mütekebbir 60
El-Müzil 84

N

En-Nâfi' 237
En-Nûr 245

R

Er-Râfi' 82
Er-Rahîm 32
Er-Rahmân 29
Er-Rakîp 125
Er-Raûf 211
Er-Reşîd 259
Er-Rezzâk 74

S

Es-Sabûr 262
Es-Samed 180
Es-Selâm 47
Es- Semî' 86

Ş

Eş-Şehîd 142
Eş-Şekûr 105

T

Et-Tevvâb 203

V

El-Vâcid 175
El- Vâhid 177
El-Vâlî 197
El-Vâris 258
El-Vâsi' 130
El-Vedûd 134
El-Vehhâb 72
El-Vekîl 147
El-Veliy 155

Z

Ez-Zâhir 190
Zül'-Celâl-i ve'l-İkrâm 217

Esmâü'l Hüsnâ şerhi; Allah'ın 99 ismi şerifinin geniş bir açıklamasıdır.

Bu eser, Yüce Allah'ı bilmeye ve tanımaya yardım edecek -sahih olduğunda hiçbir tereddüt bulunmayan- Peygamberimiz (s.a.v.) efendimizin bir Hadis-i Şeriflerinin izahıdır.

Ebû Hureyre (Radiyallahu anh)'den; Allah'ın Rasulu (s.a.v.) buyurdu ki: "Muhakkak ki Allah'u Teala'ya mahsus olarak doksan dokuz isimi vardır. Herkim bu 99 ismi hakkıyla zikrederse cennete girer, sonsuz saadete ulaşmış olur."

BAŞAK
internetten sipariş için
www.kitapyurdu.com
Büyük Reşit Paşa Cad. No: 22/2 Vezneciler - İST.
Tel: 0212 - 512 28 81 Faks: 0212-513 48 36